

**MAGYAR REGÉNYÍRÓK
KÉPES KIADÁSA**

**Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja
MIKSZÁTH KÁLMÁN**

3. KÖTET

A BÉLTEKY HÁZ

TANREGÉNY

**IRTA
FÁY ANDRÁS**

MÁSODIK KÖTET

GERGELY IMRE RAJZAIVAL

**BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1908**

Gróf Rákossy statútíót üle Bökúton, melyre a vidék, s közte Uzay is meghivaték. Sokáig nem határozható ez kimozdulásra magát, sokáig küzde kényletes nyugalma önhasznával; mert a gróf megnyert jószágához jogot tartván Uzay, ellenmondania kelle, az adományi beiktatásnak. Azonban győztek mégis az okok, miket Bodnár, bár ha csupán megbontásaért is az örök veszteglésnek, erősen támogatott. Kivonaték tehát az agg cséza, megtisztogattaték Tamás által éves szennyeiről, kivonatának nyugalmas óljokból a pókosok, befogatának, s Uzay, Bodnár és Cili elhajtának Bökút felé.

Szükséges néha kikapnunk magunkat szokott körünkől az idegenbe, mondá Bodnár. A világtól hosszú elvonódásunk, egészen önnünkbe és szűk körülményeinkbe zsugorítja lelkünket, s rabjai leszünk megszokásainknak. Féljük kényleteinket minden idegen tárgytól, és minden benyomások változásaitól.

Uzayknál is csodás erőben mutatkozik ezen megszokás. Alig hagyá el faluját, már óhajtni kezdé, hogy megtért legyen, és szorongni kétes gondjaiban: miként fog lefolyni útja? mi alkalmatlanságok várják a grófnál szokott nyugalmaikat? Az angol nehezen ered nagyobb aggályokkal óriási útjának Indiákra, mint Uzay ezen mértőföldnyi kirándulásának erede.

Ezen fogúltság növekedett nála, a mint Bökútra érven, a számos gyülekezet közé belépett; melyet újnak vágya, és a ritka ünnepély, csalának a gróf udvarába.

Ily vegyes társaságokban, kiki szívesen szokta magaviselésében azon czímet hordogatni maga előtt, mely alatt tekintetni óhajt; kiki tetszetős oldalát tüntetgeti elő, s lehetőségig magas árt kíván szabotni bel- és kül-érdemének. Ezen erőlködésekben bátorság, szabad kedély, sőt némi tolatkodási adag is, sikeresebb eszközök szoktak lenni, mint bevonult szerénység és önbizatlanság. Uzay hajlott itt mindenfelé felsőbbbségeket látni maga felett. A magunkbéli kifejezés, nagy világnak és társalgási gyakorlottságnak gyümölcse; s ezt ő teljes divatban látván itt, percenként mindinkább bizalmatlanabb lón maga iránt. Vagyona, nemzetsége, és kora, tekintetben tarták őt a vidék előtt; s ez vala oka, hogy a gróf Uzaykat a dámákhoz, s nevezetesen grófnéjához közel, erőlteté ülésre. Uzayt hő veré: mert a grófné, mint százsz születés, nem vala még gyakorlott nyelvünkben. Uzay pedig nem az idegenben; s így kölcsönös törései ezeknek, nem csekély zavarodására Uzaynak, akaratlanul is mosolyt vontak olykor-olykor a dámák ajkaira.

A grófné, egy mívelt lelkű nő, Uzay szerencséjére, különös büszkeséget keresé abban, hogy magát, minél előbb honleánynak képezze ki azon országban, melybe őt sorsa hozá; s finom tapintattal magyar nyelven foná meg, s vivé a beszélgetés fonalát. Mosolygott saját nyelve botlásain, igazításokat kért ki Uzaytól, s ez gondolhatni, szívesen osztá azokat, hálálkodva szívében titkon, hogy őt nem szorítá az illedék német mulattatásra; mert még az ő korában, némi nemzeti vétségnek tartaték többet tudni ezen nyelvből, mint a mennyit a legszorosabb szükség kívána.

Érzé Uzay, hogy alig lehet egy-egy nehezebb feladat, mint ismeretlen vegyes társaságot mulattatni, s oly beszéd-anyagra találni, mely közérdeket gerjesszen annál, s fentartsa magát. Az ő beszélgetései is, miként csekély ércz-erek, hamar kifogyának, s új ér után kelle kapkodnia. Magán érezvén ennek terhét, türehtlenek valának neki azon szünetek, melyek a kifogyott és újra-font szótárgyak közt nyiladoznak; ennél fogva amazok elleni erőlködéseiben, gyakorta oly beszéd-tárgyakra bukkant, miket azonnal bejutások után kióhajta a beszélgetésből. Így majd politikai mélységeken, majd gazdasági csekélyiségeken, hurcolá Uzay keresztül-kasul jókorig a társaságot, és életének ezt érzé egyik legkínosabb szakaszának; mi miatt zsebkendője folytonos munkálatban álla kezében, letörölni nehéz izzadás-cseppjeit megerőltetett homlokának. Ólom-szárnyú egy órai vesződése után, megérkezék Uzayknak boldog felváltatása. Türey fiscalis, ki a gróf dolgait vivé, a társasághoz tért meg rendelgetéseiből, s

egyszerre éledt és vidorodott emez. Most eszmélt Uzay varázstitkára a mulattatásnak. Könnyűség, ügyes fordulatok, elménczség és apró hízelgések, valának azon tulajdonok, miket az ifjú szavaiban sejte, bátorság és önbizalom, mikkel azokat divatba tudá hozni. Apróságokat horda elő, de gyakorlott élenkséggel, miknek inkább szín és közvonzalom, mint tárgy adának fontosságot: s jártas ügyessége, közbehintgetni érté azon sima és vékony szövétű hízelgéseket, miket a szerénység áttal ugyan nyilván elfogadni, de a hiúság mégis titkon helyecskét enged azoknak, s jóakaratos indulattal hálálkozik érettök.

A fiscalis szövezérlete alatt, lassadán magához melegüle Uzay, s ügyesebben folytatá másod szerepét, mint az első birhatá. Most már olykori pihentében, alkalmat nyere szét is tekintni a társaságon. Szemei legszivesebben nyugvának meg egy fiatal lánykán, testvérén Türey fiscalisnak, ki tavaszi hajnal-virúlatban, ül vala anyja mellett. Laura szökdelő szemében munkás lélek szikrázott, mely a tagok eleven mozdúlataiban is bájolólag mutatkozott. Szava gyors, elmés s gyöngye harácsolása miatt, különös kecsű a szépen hasadt ajkakon. Kerek hosszas képén, a ritka idomú arcvonalások, teljes szépséget alkottak. Magaviseletében a hajadoni szemérem és szerénység, küzdeni látszottak a léleknek ki-ki törésekre vágó hevével.

Uzay már előbb hálásan jegyzé ki a leánykát, mint fő segédét mulattatási iparjaiban. Ő vala az, ki főképen nem engedé súlyedni a felvett beszéd tárgyat, míg az tartható vala; s most bátyja után bátrabban eredvén, oly kellemesen fejledezék tündöklő elmés gondolattal, hogy a különben is szemigező lányka, most szívet is igéze mindenfelé; s csakhamar lelkének ismerteté a társaságnak. Uzay hűledezék csodáltában; mert ily férfias lelket, szűz kebelnek lágy kedélyével egybeolvadva, és oly kedves egészet alkotva, még egy női lényben sem tapasztala.

Megérkeztek a vártak, s beállt a beiktatás ünnepélye, szokott szertartásaival. Uzay Bodnárral a sokaság közé vegyüle, s megkapá kedvelt helyzetét, mely az vala, hogy nem vizsgálta maga, mindent vizsgálhasson körzetében. Cilihez a szép Laura szövetkezett, egymás karján álltak, jöttek-mentek mindenütt, pár nyíló bimbó egy virágszálon; Uzay szokatlan kéjjel szemlélé, a két leányka serkedő barátságát.

Úgy látszik: szöve van az a magyarnak lelki jellemébe, hogy a különben hajthatatlant is meghajtja előző szívenesség; s a gazdai nyájas megtisztelés, szívet és kezét köt nála. Felejtí ilyenkor saját érdekét is, s a kedves gazdánál, áttal kedvetlen követelő vendég lenni. Uzaynk is nem annyira felejté, mint áttalla ellentmondást tenni a beiktatásnál; a gróf oly tisztelő szíves, a grófné pedig oly nyájas becsületadó vala iránta, hogy ő sem veheté lelkére, nem viszonkötelezőnek, legalább kímélőnek lenni irántok. Homályosan restellé is álszemérmében, az ellenmondás áttal magára vonni a közfigyelmet, s így tulajdonképeni célja Bökútra-törekedésének, szépen elmarada. Az ünnepélyi szertartást, miként hazánkban rendesen a fontosabb házi, törvényes és polgári testületi munkálatokat szokta - vendéglés követte. Laura a táblánál, Uzay és leánya közé esék. Uzay a csábos lányka mellett, maga sem tudá miért? ismét elfogúlt kezdé lenni; de Laura a maga kellemes megoszlásával közte és Cili közt, édesen tudá kifejlésekre csalogatni Uzaynkát; nem különben, mint növény-csírát, nyájas mosolygása a nyiladozó tavasznak.

Asztal-bontás után, a gróf és hitvese kivezeték vendégeiket azon pástra, mely az udvar előtt terült el. Halkó vala itt a foglaltos rendező. Egy tisztos hárs alatt, melynek dereka pár század előtt lengett a fuvalmakkal, most pedig izmos ágakkal terepült be a pástba, állt két tábla terítve. Az adományos helység mindkétnemű aggott öregei ültek az egyiknél, magvatlan kalász rengett süvegeiknél, s apró unokák virág-bokrétásan szolgálták őket. A másik táblánál, a falu pozsgás menyecskéi, és virító szűzei zsibajgottak, mindegyike hitos vagy választott legényétől szolgáltatva. Zöld cserág díszlett ezeknek fejeiken, s pajzán dévajkodás és víg kacaj csengett szüntelen asztalok körül. Szabadabbak voltak a házások, s nyíltan vezérlették a vigságot; a nőtlen részt szemérem és tartózkodás foglyozta. A szűzek, pirúlással és szem-

lesütéssel tértek ki a házasok szabadabb tréfáinak; a szabadokban pedig szerény mosolylyal és olykor kacajjal vettek részt. De egymás közt, nem egy titkos láng lobbadozott, nem egy szolgáló ifjú bátorodott a vígság közszeszében, alkalom-használásra, s nem egy füzte apró biztosságokkal, a maga jövőjét kiválasztottjával össze.

A helység legöregebbike, majd egész század havával tisztos fűrtjein, felállta ültéből a mint az uraságot érkezni látá; s reszkető kézzel és hanggal köszönte üdvet az agg jobbágy, fiatal új urának és úrnéjának. Kiüríté poharát, s utána «éljenekkel» agg és fiatal, nagy és kicsiny a magáét. - A gróf leereszkedve köszöné hódolásukat; a grófné pedig ellágyult szívvel nyájas-kodék a fehérség között. Az uraság szíveskedése nevelé a hevült jobbágyság kedv-eredését; mert urának első feljelenéseiben, minden mozdulatocskájából annak, szívesen szokott jóslani saját jövőjére a szolga, s derűs napot remélni vagy borúst remegni tőle függő sorsára.

Az alatt Halkó célta tüze ki, bírakat rendele az öregek közül, s az ifjakat jutalmak mellett versenyekre szólítá fel. A legénység a régiek tányérjai helyett, kurta vastag botokkal dobott a cél irányában s karja erejét próbálgatta. Kinek botja legtúlabb esék, az vala nyertes. A botok zúgó repte, valának tanúbizonyságai a velős karok erőinek.

Ezt zsákos versenyzés követé. Nyakoknál zsákba köttetének a versenyzők, s tréfás iparkodással, de mégis alig tetsző sikerrel, folytonos bukdosás közt erőlködének a cél, egy kitűzött erszény-pénz felé. Kaczaj követé s kiáltozások buzdíták a futókat, mígnem egy sajátjává tevé a kitűzött jutalmat.

Tudnék komoly osztályokból is efféle célfutásokat nevezni hazánkban, mondá Uzaynak kaczagva Halkó. Uzay, feloszlott figyelmében ezen futásra, és leányával közel álló Laurára, alig hallá szavait.

És szerte a tág világból! felelt helyette Bodnár.

Most a szerelmet ereszttem próbára, mondá Halkó, miként vívand meg a haszonvágygal. Három páronként ereszté versenyfutásra a házasokat együtt, a nőtlenekeket pedig tett választások szerint, s kéz-fogva kelle futnia mindegyikének. Lobogó kendők, szalagok, párták, selymek, ruhadarabok; pályabérekül kitűzve, ingerlék a futók törekedéseit. Győztes lett az egyaránt haladott pár, maradozott az egyenetlen gyorsaságú, s gúnyra került a közösen restes. Elégedés villogott az első szemében, kölcsönös szemrehányások pattogtak az utolsónál; de az egyenetleneknél legcsípősebbek valának azok.

Nem talált képe-e ezen tréfa a valóságnak? kérdé ismét nevetve Halkó. Az együtt-boldogulók, és közös kedvtelésűek, nem állnak-e rendszerint szelid békében egymással? míg az egyenetlen míveltségű és kedélyű házasok, örök viták közt rovogatják egymásra boldogtalanságaikat?

Úgy vélem, mondá Laura felé hajolva, talán jóakarát-vadászásból Uzay, hogy ezen olykori házassági egyenetlenségnek fő oka, többnyire nemünkben alapszik, minélfogva áttall ez éles-ségeiből valamit helyén is engedni a nő irányában, nehogy úgynevezett kalapot veszítsen a háznál.

Nemünkre nézve pedig abban, szóla nyájas viszonzással Laura, hogy gyakran sorsfeletti célokat tűz ki magának, s azokra tör, minden kiszámítása nélkül azon eszközöknek, miket sorsa és házassági pályája nyújtani képesek.

Helyes! mondá Bodnár, akarni engedni ott a hol kell, első tulajdona legyen minden házasulandónak.

S engedni tudni, mondá fél-enyelgve Laura, minden férjhez-menendőnek.

Hajló vagyok, édes kisasszonykám, szóla Uzay, titkon örvendve, hogy alkalmat nyere, gömbölyeg szép karjára tehetni kezét, s kötelezőt mondhatni neki; hajló vagyok előre irigyleni a szerencsést, ki ily gondolkozású leánykát nyerend nőül.

Laura, lángoló képpel hajtá meg nőtlenünknek magát, s egy pár pillanat múlva, mik alatt Uzay a kezdődő paraszt-tánczon jártatá szemeit, nem lelé Laurát többé maga mellett. Cilivel együtt siető útban látá őt a kastély felé: köntösét gyöngye alkonyati szellet lebegteté, gyors lépteit után szemébe.

Az úri társaság még kiskorrig szemlélé a víg tánczot; s főkép a grófné szívesen gyönyörködék a természet ezen magzatinak erőtetlen vígságában. Különösen Bodnár arról magasztalá Laurát és ezen dámát, hogy számos úri rendűek szokása ellen, nem kíséreték ezek, örök gúnyaikkal a szegény parasztság minden mozdulatait, s nem hordogták örökké magok előtt azon míveltségi felsőbbséget, mely felülről elhitten néz alá a természet durva fiára. Embertársát szemlélé a grófné vígadni, s ha elmosolyodék is néha az ügyetlen tréfára, vagy a durvát mellőzé is, mindkettőt kímélve tevő; épen miként az érett anya, kedvesen mosolygja ügyetlen vagy komoly dolgokat játszó magzatait.

A gróf, már előre faluja ünnepélyei tartására szánta a tisztos hárs alját. Ha terebély agg előfát látok, így szóla, nem lehet háttérbe mellé nem gondolnom, azon számos ember-ivadékokat, kik árnyában heverték már, és elsuhan századok ingó változásit az alatt, míg a fa izmosan és békében bírta helyét. Mintegy eszmélést és érzést tulajdonítok képzetemben neki.

Bemenőben a gróf értesíté a társaságot, hogy színjáték várja őt, s egy nagy gabna-tár felé vezeté vendégeit, mely szükségből a lehetőségig fel vala színháznak alkotva. Türey fiskális, mint tüzes barátja a játékszinnek, volt a rendező, s munkás ügyessége ízlést és értést árult el mindenfelől. Minthogy a gróf számos színfalt és kárpitot rendelt ki a városból, s a szükséges gépezetet is meghozatta, kész volt a játékszíni ámulatra minden, mi csak eszközölhető vala.

Uzaynak, ki különben sem vala ízléses művészbarát, hosszasak voltak a készülétek, terhére a huzamos pipátlanság, s egyéb nyomási és tartós figyelmei illésnek és társalgásnak. Azonban kedves kárpótlást remélve, váglyással pillantgatott az ajtó minden egyes nyílására, Laura beléptét várván minduntalan csalatkozott; Cili egyedül lépett be, s atyja tudakolására, feleletül a játék-czédulát nyújtotta által. Iffland Valberg Elizája volt ebben, kedv-töltők által adandó, jelentve, s Laurának a darabban Eliza szerepe adva. Ez kellemes estét ígért Uzaynak, s szeme és lelke vonva csüggöttek az egész játékon. Türey, Eliza bátyját adá, s a gróf a herceget, kit Uzay irigyleni hajlott szerencsés szerepeért. Általában jól sült el a darab, de a nézőség egy lélekkel megegyezék abban, hogy Türey s főkép Laura adának lelket annak. Ezen utóbbi lelkesen fogá fel a maga szerepe szellemét, az aggtalanul szerető leányka érzelmeit és szavait. Játéka mindenkit elbájolt, s Uzay szokatlan kéjben úszott. A szín varázslata, színészi köntös és tartás, történet ámulatai, s a lányka tündér szépsége, mely arczon és termeten díszlett, ismeretlen nyugtalansággal ostromlák szívét és képzetét.

Bodnár sem állhatá meg, hogy tetszését szavakba ne fakassza. Angyal! domine spectabilis! így szóla Uzayhoz, kénytelve szippantván ezüst szelenczéből; ez a tiszta ártatlan kedély, mely játszásában kitündököl, előttem biztos kezesség, tiszta és ártatlan benseje felől.

Engedjen meg ön, megszólala Uzay mellől egy csinos öltözetű férfiú, ki szemfájása miatt egyik szemén tartá zsebkendőjét, ha kissé gyanús vagyok önnek kezessége iránt. Fájó szemeim nem engednek bizonyos látást; de gyanítom, hogy a lányka szép lehet, s ez az egész titok. Meg vagyunk bájaitól vesztegetve s ezért szívesen kedvezünk.

Sok esetben igaza lehet önnek, felele némi nehezteléssel Bodnár; de reám nézve mellőzni látszatik ön figyelmével azt, hogy én vén ember és vén házasság vagyok.

Mit sem tesz kedves úr! mindnyájunkra nézve szívünk, kisebb vagy nagyobb mértékben bohócza érzékeinknek. Némely embert első látásra megkedvelünk, mástól egyszerre eltolódunk; mit jelent ez egyebet, mint azt, hogy szívünk korán előztetik érzékeink által? De egyéb-iránt is úgy vélem, színjátszásról bensőjét akarni megismerni a játszónénak, kissé merészke következtetés.

Igaz, nem csalhatatlan kedves úr! mondá Bodnár; megeshetik, hogy a helyes játszás nem egyéb művészi ismeretnél, tapintatnál és gyakorlottságnál; de vannak szerepek, például ezen mai, miket egész lélekkel szükség felfogni és érzeni. Az ilyen alkalmasint lelkét adja a szerep-vivőnek.

Nem mindig. Hivatalunk, mesterségünk és kedvtelésünk, rendesen átszoktak kölcsönözni lelkünknek és testünknek, némi gépszerűt magokból. Az ügyvéd szívesen vitatkozik, hivatalnok fontoskodik, katona büszkén zajos, professor oktató modorú, pap kegyeskedő, kalmár számoló, mindnyája procuratorián, tanácsházon, csatán, tanítói és papiszéken, s írószobán kívül is. Pedig mindegyik állapotból többeket ismerek, kik épen ellenkező kedélyűek belül. Sőt ismerek rablót, kit első látásra és beszédre, becsületes embernek hajlana ön venni. Veszélyes emberi erőnk vagy gyöngénk-e az? nem tudom, hogy szerepet játszhatunk kívül és belül, s a nő-nem, higgye meg ön, tapasztalásból szólok, alkalmasint még inkább ért ehhez, mint jó nemünk. Az idegen megszorítá e szókra Bodnár kezét s kitűne a nézők közül.

Uzay utolsó vala a kimenésben, s már a kárpit rég leeresztve pihene, a mint Bodnár ábrándozó kegy-urát takarodásra készteté.

Uzay sietett helyreütni pipa-szüneteit, zsebjéhez nyúla pipájáért, de nem lelé azt; ugyanezt tevő ezüst szelenczéjeért Bodnár, de nem találá ezt.

A mint látom, édes papom, mondá Uzay, mindketten búsan megfizetők a bemenetel díját; az az ellenkező jó úr, alkalmasint önmaga példájával kívánt nyomatékot adni tanúságainak. De nem sajnálom, angyalt láttunk, s kéjük megfizethetetlen. Ez Bodnár nézve nem vala oly sikeres vigasz, mint Uzaynak tetszék; azonban sikeresb lön az, Uzaynak azon ajánlása által, hogy otthoni aranyszelenczéjét, s egy részét spanyol burnótjának, kárpótlásul ajándékozandja barátjának, ki egyedül az ő kedve töltéseért vállalá kárát.

Hízelgések áraszták el Laurát, a mint az ebédlőbe belépe. Uzay kötelezettnek érzé magát, benyújtani maga tömjénét a művésznőnek, s magasztalás-formát hebege, szívénel akaratosb nyelve. Laura nyájasan hajlongott mindenfelé, s tisztos Uzaynk felé majdnem nyájasabban a többi felett. A gróf, ki különös kitüntető figyelmet mutatott Laura iránt, maga karján vezeté őt üléséhez a vacsoránál.

Ennek végeztével egy concert-darabot játszék Laura a zongorán, a gróf hegedűn kíséré játszását s Halkó gitáron. Vetélykedék a három hangművész a tőkélyben, erő és érzés kifejezésében; bírá mindegyike a maga hangszerét, s lelkesülve önmagok kedvteléses játékaik által, magokkal ragadák a hallgatók sziveit is.

Végezetül, Laura énekkel kíséré Halkó gitárját, s együtt énekle vele ez is. Tiszta teljes hangok keltek Laura szép ajkairól, miket művészi érzés és érték adának azokra, s a mint a véghang elhangzott énekében, félrevonulni vala kénytelen a művésznő, hogy szerénységét óvhassa a társaság ostromló magasztalásitól. Maga a különben száraz kedélyű Bodnár, ki vala ragadva önmagából! Uzaynak pedig még másnapi visszaútjában is, bájosan zsibongtak a hallott hangok fülében, és a szép éneklőné bájai, fellázadt szíve körül.

Miként rabságból menekedett madár örül, cseveg; nem különben szoktunk, testi vagy lelki nyomatásinktól szabadúlva, szívesen ömledezni. Szabadságunk eszmélete, mely a kiállott vagy átvivott bajt követni szokta, megzavart nyugalunkat még nyájasabban simítja hozzánk

vissza, mint sajátunk vala az. Így volt Uzay is, a mint a gróf udvarából kihajtatott. Bodor füstje alatt, újjal felváltott, s tegnap kissé mellőzött pipájának, nyájas, beszédes s majdnem enyelgő leve ő. Majd vidoran hallgatá Tamást, ki a grófi udvarban tett tapasztalásait tárta ki, majd papjával, a tegnapi nap eseményeiből, ember- és világ-ismereti elveket vonogata ki. Kényelmesen tartának szemlét a társaság egyéneire nézve, s elkülönzék a tetszőket a nemtetszőktől Uzaynak a mívelt lelkű grófné vala választottja, Bodárnak a mívelt ízlésű gróf, mely utóbbinak Uzay, legfőlebb is a társalgási műveltséget vala hajlandó megadni, igen elégedett lévén azon megkülönböztetéssel, melylyel az ő személyét és rangját házában megtisztel.

Azonban ereszkedvén Uzaynak első hangulata, szótlánul vonúla magába; saját személyén és állapotán jártatá gondolatjait. Nyugtalanul sejté, hogy Laura benyomást tön szívébe, tegnapi elbájosolásaiban lebegett ez úntalan képzelet előtt, s kénytelen volt megvallani önmagának, hogy Laura, lelkének azon példány-képét is, melyet egykor ifjú álma választott ki a szép-nemből szív-bábul magának, jóval meghaladja. De ámbár reményekkel biztatták is őt rangja s Lauráé felett kedvező körülményei, csüggeszték még is a nemhiút, az önmagába bizatlankodót, hanyatló korára vetett pillantatai. Homályos borzadály járta lelkét, azon korában érezvén beköszönt vendégének a szerelmet, melyben az inkább nyugalom-rablóként szokott dűlni, mint kéjhozó követként repűlni elő. Lelkét ugyan még épnek, testét eléggé fentartottnak érzé, számba sem jövén olykori, bővérűségből eredni szokott szédelgése; de azt nem titkolhatá el maga előtt, bármiként vágyék is titkolni, hogy különböző koroknak különbözők kedvteléseik is, s azon fa, mely gyümölcs után virágzik, szintűgy erőtetést szenved, mint gyöngye oltvány, mely idő előtt gyümölcsözik. Miként ereszkedjék ő, a maga kényelmes és nyugalmas hidegségével Laura tüze után? vagy miként vonhassa ezt érett korához le? Vagy ő maga fogna kiragadott lenni, vagy eltemetve Laura. Eddig Uzay nyugton látá napjai fölébe borűlni agg korát, s nem aggódék ezen, sőt gyakran kényleteire nézve mentségűl használá ezt; most borongva eszméle reá.

A pap számon kezdé venni Cilitől: miként mulatá magát? s Uzay figyelemre ocsúdék bús szemléleteiből. Fiatal lányka, ha gépszerű napfolyamából, oly változásba ragadtatik ki, melyben láthat és láttathatik, ritkán tér elégűletlenül vissza. Cili is ömledezett magasztalásaiban, s ezeknek kijelölt tárgya, új barátnéja, Laura vala. Elbájoltatva annak szép tulajdonaitól, melegen dicsekvék előző szivességével, s egy kosárkát mutata elő, melyet tőle nyere ajándékban. Uzay kezébe fogá a kosárkát, melyet csinos himzés díszített, s míg a keze közt forgatá a kedves ereklyét, nyájas képekben játszék szeme előtt, hajdani szép birtokosnéja. Csak azt fájlalá, hogy érzelmeit, mik oly kedvesen zsibongtak szíve körül, rejtve kelle annak mélyére zárnia le; bizonyos titkos szemérem tiltván szavakba keletni azokat, nehogy hanyatló korára, szerelem betegének gyaníttassék.

Nem tudá: miként esék? hogy udvarába fordúltában, most eszméle először arra, hogy kerítése fala dűledékes. Így szobájinak alkalmas bútorai is, egyszerre agg lomoknak tetszésnek szemei előtt, s Tamás ruhája kopottnak. Házánál, rendben, szokásban, sok változtatni-valót vőn észre, elégűletlen vala most szokott csinosaságaival, de mivel sem inkább, mint az öreg Sára asszonnyal. Ez a jámbor, most mit sem tehetett kedvére, előtte ügyetlen volt, s kettőztetett iparja csak arra szolgált, hogy több betudásokba zavarja magát. Nőtlenység, özvegység, édes papom, így fakada most ki Uzaynk, nyomasztóbb az öregségnél!

Csak az a jó külömbség a kettő közt, felele Bodnár, hogy ettől nem menekedhetünk, amazt pedig akkor rázhatjuk le, mikor tetszik.

A pap első volt, ki sejté Uzay érzelmeit, s nem vala ellenök. Ámbár önszemélyére nézve hihetőbb vala a vesztés, mint nyeres, ha nő hozatik a házhoz, minthogy új házi rendszer és elfoglaltatás könnyen fölöslegessé tehetnék őt; elég nemes lelkű vala mindazáltal, óhajtni a nőszűlést Uzayra nézve; kiről meg vala győződve, hogy az eddigi örök egyformaság, idő előtt

sírba viendi őt. Bízott Uzay békés kedélyében is, mely reményt nyújtja, hogy ki fog jöhetni különböző kedélylyel is. Ezért szívéből ejtette biztatásait.

Igen, felele Uzay, titkosan óhajtvá, hogy megczáfoltassék; de viselt hajó nem zajos tengerre való immár!

Zajosra nem, mondá Bodnár, de simán, kedvező szelekkel elhalad a viselt is, s miért ne reméljük inkább ezeket, mint rettegjük amazt? A nős élet szép ígérő virágokkal nyílik s ajánlkozik; de ezek elhúlnak idő és sors vészeiben, s csak ízes gyümölcse marad meg - a kölcsönös barátság és segély. Innen óhajtnám, hogy a házasulandó párnak legalább egyike, mindenkor érettebb korban álljon, nevezetesen a férfi, ki értse teendő lépésének fontosságát és jövőendő kötelességeit. A fiatalság kora, vére, heve, sok oly tündéres érzelmeket hazudnak, melyek csak képzeletben léteznek, s későbbi kijózanodásnál előlik az elégedést; zajlik az új pár az élet tengerén, s vagy elvéti zajlásában a békés révpartot, vagy csak későn bír jutni belé. Ellenben a csillapúlt korú, egyenesen bele hajtat, s bölcsen ott kezdi, hol amaz végezni szokta.

Uzay lázzadt szívének, enyhés szavak valának ezek; hálásan sejté azokban Bodnár barátságát, ki ámbár bénája a nős életnek, oly hévvel töre azt kedvezéseiben tüntetni számára elő. Ez őt bizalommal tevé adóssá, s nem késék szabadon nyilatkozni előtte, és enyhülten, hogy ifjúi érzelmeit, agg-korának rovására, gúnytól, melytől remege, féltetni nem kénytelen. Előadá, pipa zsinórjával bibelve, nem pillantva papja felé, és akadozással, Laura iránti indulatát és szándékát. Bodnár szíves részt vett ezekben, segített meghányi vetni az ezekre szolgáló terveket, kimélve háritgatta el az apró fennakadásokat, s Uzay előtt a tisztakeblű barát, még egyszer oly becsessé lőn, mint vala eddig.

De bármiként javallá is Bodnár Uzay nősülését, a kérői előkészületekkel épen nem vala ő megelégedve. Uzay önbizatlanságában, mit sem tehete eléggé pompásan. Bécsből akara rendelni hintót, Mecklenburgból lovakat, cselédjének új forma-ruhát szabatni, s az agg bútorzatot újabb ízlésűvel cserélni fel. Egész udvarát, sőt magát is átforgatni készült; mert az éltes nősző, szívesen szokott kelletinél tovább menni az effélékben, általok mintegy feledést vonni óhajtván hanyatló személyére. Különben is, miként Laurát hírből ismeré Uzay, vágyott mindenkép megfelelni a leányka művészi ízlésének.

De Bodnár, ki oly vitákban, melyek a háznál eredményt nem szűlnek, rendesen kímélve szokott engedni, szilárdabbul szólalt meg most, károsnak vélvén a hallgatást.

Ifjagnál is átallom, így szóla, a csillogó kérői kikészülést; érett korúaknál pedig épen vétkellem azt. Józan fontolást kíván a teendő lépés fontossága, innen a legnyíltabb egyenességet mind két részről. Mi szükség meglepni a fiatalabbat, s a hiúságot híni fel segédül ellene, tán hogy a tapasztalatlan korú és eszméletű ámúljon, s ámúlását majd későn sirassa meg? a gazdag kérő feledtesse a tán nem alkalmas férjet, s oly boldogságot csillogtasson szemébe, melyet nem nyújthat? Részemről óhajtnék inkább kevesebbet mutatni, s mit sem rejteni el gyöngéimből; biztos kívánván lenni abban, hogy én választattam és nem körülményeim. Uzay vitatá a maga részét, nevezetesen abban veté meg magát, hogy fiatal lánykának, szükség nyújtani valamit, melyben kora és ízlése kedvet talál. Nem önzés-e, úgymond, már eleve korunkhoz, s ennek unodalmas kedvteléseihöz erőltetni a hajnal-korút, a csillogóban, élénken, zajosban gyönyörködőt?

Ezt tenni kár s méltatlanság fogna lenni, mondá Bodnár; de később tölteném ezekben mátkámnak kedvét, midőn már sajátom lenne, s irántami akaratát az többé nem foglyozhatná. Ekkor szíveség, és nyájas kedvelőzés fogna lenni tőlem az, mi előbb téve, csak színes kajánkodás lehete.

Uzay engede, de nem győződésből, mert némi titkos érzelem belül ellene sugalt a pap állításának nála, mely sugallástól, ritka kérő, legyen az öreg vagy fiatal, szokott lenni ment. Álszemérem vala ez: mit mond a világ? mit a mátká, mit annak ifjúi vágyai, ha oly méltatlanul jelennek meg előtte? Nem fogja-e sértésül venni azon csekély figyelmet, mit személye iránt bizonyítandók? Ezt sugallá belérzete, s egy pár nap kínos határozatlanságban habozott.

Azonban győzelmet vön ezen Bodnár, egy oly okra bukkanván, mely a kétkedést teljesen eloszlatá. Bizonyosok vagyunk-e, úgymond ő, hogy Laura meg nem tagadandja kezét, ő, a sokaktól imádott? Nagy csillogó készülétek szemet fognának nyitni mindenfelé, s kosár esetében gúnyt és mosolyt idézni elő. Most a szándékot csak ketten s az illető család fogjuk tudni.

Ezen oknak kívánt lőn a sikere. Arra, hogy a világ nyelve felibe emelkedjünk, nagy lélekerő kívántatik, mely különösen az agg kornak, ha ez a fiatalnak érzelmeibe vegyül vissza, ritkán szokott lenni sajátja.

Uzay rendbe hozá szekerzetét, cselédjét és magát, miként azt sebtében teheté, s Bodnárral átrándúla Türére, szép reményt vagy kosarat hozni vissza.

*

Az öreg Türey, falusi nemes gazda volt, kinek szerte a hazában, számos mellék-darabjai találtatnak. Ősei nyomdokain szántogatta szűk földjeit, kevés szorgalom után, nagy reményekkel várt aratást és szüretet, s ha csalatkozott azokban, nyugtan okozta a mostoha időjárást. Neje szintúgy gond és aggodalom nélkül vitte a napi rendet, mát úgy mint tegnapot vivé, és holnapot viendi. Békés egy pár volt önfalai között, miként pár madár a fészekben, nem bolygatván elégtűlését egyéb, mint gyöngé óhajtás, hogy bár kissé vagyonosabbak volnának. Két gyermekökért óhajtották ezt is, kik minden reményök és kevésységök valának. Ők magok szokva voltak a szűkhöz, s önkörökbe vonúlva, nem bántotta őket a hiú terjeszkedés; de a két gyermeket örömezt szánták volna valami nagyobbra, s ezen célból a kevés jövedelemből, önfeláldozással költöttek nevelésükre sokat. Kornél kényelmesen s csaknem rangja felett tartatott iskoláiban, s az atyai ház szűköléseiből mit sem érzett. Kivánságai, olykor a kissé ferdék is, ritkán maradtak teljesületlen. Ezek nem kevésse viselék meg a szülék vagyonságát, naponként tágúla nálok a köz, jövedelem és kiadás között, s vagyonságok hóként olvadozék. De most Kornél pesti ügyvédnek esküvék fel, s mint immár szárnyarakelendő, közel hozá szüleihez, nagy reményeik teljesültét. Egyike is vala Kornél Pest legügyesebb ügyvédeknek, nem megvetendő tudomány mellett, kitűnő vala emberbánsági ügyessége és simasága.

Első gondja volt Kornélnak, magáról fogalmat adni a világnak, s ezt természetesen oly kedvezőt, melyet csak adnia lehe. Szobáját válogatott bútor-darabok ékesíték. Szemet-ragadó olaj festmények fedék annak falait, s minden magas ízlésre mutata abban, hogy a megkereső felek, jó eleve tisztelő indulatokkal lepettessenek meg. Az alatt míg az ifjú ügyvéd, jegyzeteket tön ügyeikben, hangás óra mulattatta őket, vagy a szekrényen felhalmozott irásnyalábok vonák magokra bámuló figyelmöket, látván, hogy a kezdő ügyészke már is oly igen meg van terhelve pörökkel. De Kornélnak főkép azokra szegelt gondja, melyek a háztóli kimenésre tartoztak. Ruháit Pestnek első szabója, az utolsó ízlés után szabá mindig, s hiúságának kedves tápláléka vala az, ha mások mintául vevék köntöseit; mely tisztelet, kívált ha falura mene ki, a classicus csinosaságu ifjúnál épen nem vala szokatlan; mert Kornél olyan vala mindig, mint tokból kivett nürnbergi áru-czikk.

Tartani is látszék ő erre valamit; mert leginkább nagyraguakkal szerete társalogni. Vele egyszerűek közt szívesen dicsekvék ismerős mágnásokkal, kiket ilyenkor biztos keresztneveiken emlegete. Minden nagy eseményekbe, mik körűlte történtek, miként előadá, kisebb

vagy nagyobb mértékben befolya, vagy legalább ő tudá leghitelesebb kútforrásból azokat. Innen úgy ismertették az ifjú, mint ki szerepet készül játszani a világban, örömet fogadtak több tekintélyes háznál és társaságoknál, miknek forgottságánál többnyire lelke tud lenni.

Sehol sem vala azonban Kornél kívántabb, mint a szépnemnél. Ez lévén óhajlásnak s kedvteléseinek legkedvesebb tárgya a tág teremtésben, szíve, esze, és minden iparja, körülte forgott minduntalan. Annyira is halada e részben ügyessége, hogy nem egy nő-szívet hozta immár dobogásba, s közönségesen a szépnemre veszélyesnek tartatták. Ő, a különben férfiak közt, nehogy közönségessé váljék, kevés szavú, ömledező vala a szépek közt, s mindig tud nekik csekélységet hozni elő, mely fontosnak, bohósnak, és hízelgőt mely igaznak vétették.

Víg enyelgő, éber tréfa-üző vala ő a szépnem körül, azt tapasztalván, hogy tíz leány-szív megadja magát addig játszva, míg egy, komoly ostromlással. Ezen szép tulajdonokhoz járula a szépnem iránti örök figyelme, udvarisága, s külső tetszetes formája, ámbár ezen utóbbin, mint nembaráti megjegyzék, az éleletnek már némely dűlősei látszatának.

Ezen fő kedvtelés mellett, vala még egy másik vonzalma is Kornélnak, tudniillik a játékszín. Sokan úgy vélekedének, hogy amaz szűlé ezt is; mert Kornélnak folytonosan változtatott ismeretségei valának a színművésznőkkel, s annyi bizonyos, hogy inkább mulasztta egyebet el, mint a színjáték óráját.

Mindezen kedvtelések, miként gondolhatni, költségbe telének; innen nem vehetni Kornélnak rossz néven, ha pénzforrásait telhető csergedezésben tartni törekvők. Ebben sem vala ő kontár, s nézetei előtt, háttérben még biztatólag állta, sok lejárt vagyonú ifjaink és férfaink vég reménye - a gazdag nőszűlés. Kissé felidegzett véleménye lévén az ifjúnak önbecse felől, nem csodálhatni, ha e részben drágán kívánta magát elalkudni, s vevőül egykor valami gazdag árva leánykát, ki után semmi részben ne kelljen várni, óhajtott magának. Azonban ezt, mint játékszín barátjához illik, bölcsen csak a kárpit leesése korára halasztotta; mi sem tiltván őt, hogy addig a közbeeső felvonásokban, más kedves szerepeit játszogassa.

Laura már gyermekkorában sokat ígért. Ritka szép idom termetben és arczvonásokban, tűz és elevenség mozdulatban, szóban és indulatban, lángész és forró szív, valának azon tulajdoni, mikkel mindenki, ki őt látá, figyelmet és részvétet támaszta. Magasztalások özönlöttek el, hol szűleivel megjelent, s azok közt gyakran vigyázatlanul ejtettek is. Az éber lányka mohón fogá fel ezeket, s míg a jámbor szűlék lágysága kéjjel legele azokon, ez ártalmas hiúságot szíva belőlők. Csalatkozik és árt az, ki gondatlan beszédeire nézve a gyermeket gyermeknek tekinti, s ennek ártatlanságát veszi mentségül vigyázatlanságának. A gyermek ha nem ért, bizonyosan sejteni fog, s a titok vagy rejtély homály, még ingerlődi tudni-vágyát. A kis Laura kedvezőleg tűne ki társnéi közül; e kitűnés, mihelyt azt sejtették vele, ipart szűle nála még inkább kitűnni, s ez később némi elbizakodott büszkeséget, mely lelkének alapjellemét nem mótelyezé ugyan el, de hiúságát szinte veszélyes fokig emelé. Szűléi, kiknek ő szemök fénye és kevélységök vala, mit sem tagadhatván meg tőle, gondolatlan kedvezéseikkel, még több táplálékot adának ennek. Jókori szerencse vala az, hogy nagynénje magához vivé fel Laurát Pozsonyba nevelni, s miként ígéré, kifejteni a lánykának magasztas tehetségeit.

Laura mintegy tizenkét éves lehetett, midőn a falubeli kántor háza egy éjjel leégett. Az éltés férfiú mindenét benvesztette s három gyermekével inségre jutott. Laura megjelent szűleivel reggel az égés helyén. A kántort egy állva maradt kormos faldarabnak dőlve találták, lantjával kezében, nyugtas csenddel pengetve és hanggal kísérve egy dalt, melyből csak e két verset tarthatá meg Laura:

Dühös Vezúv ha szórja lángjait,
Az égfelé füst, hamv gomolyg,
S lángzó folyam pusztítja tájait:
A vad s madár riadva bolyg,
S mint üzetett fut és repül,
Bátor helyen mígnem megül.

De szirt-lakó sas nem riad velek!
Fenten hová nem ér a vész,
Ott, hol villámot üznek a szelek,
Megáll, s a torkolatba néz!
Szirt sassa a vidor kedély,
Alatta zúghat a veszély!

A gyermekek a holt üszkök közt turkáltak széjjel a ház helyén, keresve: mit lelnének még haszonvehető? Pusztulás, látható insége a családnak, aggtalanságuk a gyermekeknek, de főképp magasztos nyugalma az öregnek, ritka megható jelenetek valának Laura szülei nézve, s Laurának is gyöngéd lelkét csodásan meghaták azok.

Dallal mulatozik kántor úr? kérdé szánakozva Türey.

Szokásom, tens úr, jó és rossz érzelmimet, dalba önteni ki mellemből. Amazok nyernek hangjaimmal, mert mintegy közlöm általok örömemet a tág természettel és emberiséggel; ezek pedig fülánkot vesznek, mert hangokba csalatnak fel szív mélyéről, a bánat fojtó sóhajtási, s a lélek elámúl a dalra bújának kínjaitól. Hangja van embernél és oktalan állatnál, úgy öröme mint bánatnak, s a hanga csak egy kis illést és rendet alkot abban. Gyermekségemben korán árva maradtam, testvér öcsémekkel, kit még bölcsőben hagyott anyánk. Ennek ápolása és ringatása, az én gondomná vált. Az unalmas kötelességet és időt dallal csaltam, üzőgettem. Ezen kis szükség s tán született kedvtelése is, a hangok országát mindinkább kedvesebbé tévük előttem. Lantot szereztem előbb, mert ez legolcsóbb hangszer vala szegénységemnek, húrjaihoz alkalmaztattam, mint tudtam énekemet, s daljaim közt mondhatom, gyakran boldog király voltam. Kedvtelése választotta velem állapotomat is. Orgona-húzóznak szegődtem azért, hogy közel állhassak a kedvelt hangokhoz, s közelebb simúlhassak módhoz és alkalomhoz muzsikát tanulhatni. Behízelegtem magamat a jó orgonistához, s gyarapodtam oktatása alatt. Megkísértettem később, mert szigorú pályám elég alkalmat nyújtott reá, hangszeremet és énekemet, miként hajdan, gyógyszerül használni unalom ellen, gyógyszerül használni a lélek szenvedései ellen is; néha, mert kinek nem jutott jó órája is? énekeltem öröm elkapásai ellen is - s mondhatom, mindezekben soha sem siker nélkül. A lélek ezáltal bizonyos emelkedettségre szokik földi viszontagságok felett, s egy bájos képzetű világot alkot magának, mely örök összehangzásban áll vele, és pótlékot nyújt neki, a valódi salakélet olykori disharmoniájaért.

Türeyék illetőde valának, Laura tüzes képzetét pedig bájos merengés fogá el. Szüntelen füleiben hangzának a kántor dalának megtartott versei, apródonként kitalálgatá ennek minden hangját és énekelé. Ő különben is, miként könnyű madár a zöld galy között, örökké dalokkal csengett a ház körül, s hajlékony kellemes hangjaiban, mindenki már korán sejtethé a benne fekvő művészi hajlamot. Ez és a könnyörület, arra bírák nem igen gazdag szüleit, hogy ajánlást tegyenek a szegény kántornak. Ez pártfogók közt felosztá gyermeke kettejét, maga pedig a harmadikkal a Türey-háztól kapá élelmét és apróbb segedelmeit; miként Laurát zongorában és éneklésben oktatá. Láng volt a lányka lelke, kedélye és hajlama ezekre, s bámúlandó haladása azokban. Hangászati órái lőnek legkedvesebbjei a napokban, hangjai mellett felejtett mindent maga körül, mi különben nyugtalan lelkének nyájas mulatozás vala. A kántor művészi kedvtelésével, együtttragadá rokon érzelmű tanítványa lelkét is, s mintegy ifjodni látszék kebles

művészete közlésében; Laura pedig ritka tehetségeivel csakhamar felibe halada tanítójának, főképp a művészet magasabb tündérvilágában. Laurának muzsikai talentuma, még ragyogóbban fejlék ki Pozsonyban nagynénjénél, a hangászat-kedvelő Szentjőbnénál.

Uzay nem vala kelletlen kérő sem Lauránál, sem szüleinél. Az elsőre nézve csaknem várt ideál vala ő, korát kivéve, melyen azonban az épen minden szerelem nélkül pihenőben állott szív könnyen túltevé magát. Laura oly férjet óhajtott, ki mellett zajlakodásoktól ment legyen, ki szabadságát lánczokba ne verje, s tisztelésért viszontiszteléssel, figyelemért viszonzfigyelemmel fizessen. Mindezeket feltalálni remélé Uzayban. Szüleire nézve pedig a nemzetséges és vagyonos vő, Laura bölcsője-óta, kedvesen ápolt óhajtság vala. A két gyermeknek némi aggodalmát, egy Uzay által hitbérül ajánlott összegecske könnyen súlyegyenbe tevé; s így mi sem állván az összekelésnek ellent, Uzay csakhamar haza vivé, boldog lakába szép nejét.

*

A haladt ősz már téli napokat váltott, s havas fergeteg szállongott a levegőben, a mint a menyasszonyi társzekér megérkezett. Gyula enyhíteni kívánván bent az idő zordonságát, egy főt másolt Rembrandtól, Károly pedig átellenben példány után irogatott. Kopogtatás esik az ajtón, s egy szöske fitos orrú szobaleány, köszön be, leteszi Gyula ágyára a kézben hozott laponyt, szós elevenséggel panaszkodik rossz út és idő ellen, s kezdi mindenkép otthonivá tenni magát a szobában. Egy pár percz alatt tudni vala kénytelen Gyula, hogy ő az új úrnénak megbízott szobaleánya, kit annak testvére, Kornél ifjú úr is megbecsül, s a cseléd mint illik, megtisztel; mert ő nemes személy, s nem épen felejtett tárgy a másik nemnél. Miként látszék, ez utóbbinak bebizonyítására, leoldá ázott kendőjét nyakából, hogy azt a fűlt kályhánál száríthassa, s hófehér vállat tüntessen Gyula szemébe; szép szőke fűrtjeit lebontá, s terülni hagyá amazon, hogy majdan csinosabb rendbe hozhassa azokat. Gyula lepetve vala, s nem tudá: mit véljen a szokatlan jelenetről? miként kezdjen szabadúlni alkalmatlan vendégétől? A gyermekhez fordúla, s utasítgatá írásban tett hibáit; de ezeket Náni is látni kíváná; majd festésébe merültnék akara látszani, de Náni egyik neme vala a művész-barátnéknak, s oly nyájasan hajla a festő felibe, hogy ez a zavartól nem viheté ecsetét.

Ó mily gyönyörű festmény lehele amaz! kiálta Náni egyszerre, s egy a falon függő képre mutata, kár, hogy kissé magasan függ. Nem lenne-e tanító úr szíves, székről láttatni azt velem? Ily szép kérést, új leány-vendégtől megtagadni némi illetlenség fogott volna lenni; Gyula fojtott kedvetlenséggel tön széket a lánykának. Ez felállá reá, de a képet igen megakará vizsgálni Náni, gebeszkedék közelebb férhetni ahhoz, a szék inogni kezdé, Gyula, hogy veszélyt távoztasson, megragadá azt; de az egyensúly már el vala veszve, s Náni könnyű sikoltással rogyék hátra Gyula karjai közé.

Ajtó nyílék, s Türey Kornél épen akkor lépe be, midőn Gyula szép terhét földre leemelé. Zavarodása fő fokra hágott, mert Kornél arcán oly mosolyt sejtett, melyben lealacsonyíttatását érzette, s ezt még inkább nevelte azon hanyag figyelmű tón, melylyel Náni kifordúlta után az ifjú úr vele beszélgetett. Kornél majd minden körülményeire a háznak szétárasztá a beszédet, csodálkozni látszék oly terjedt birtokosságán sógorának, mit összevont háztartása jelenségeiből közel sem gyaníta. Majd a két gyermek felől tudakozódék, s Károlylyali rövid hízelgése után, ki sieté ismerkedni Cilivel, kit, miként mondá, csak pillanatokig láthata gróf Rákosynál. Gyula kedvetlen volt, leült festését folytatni, de ecsetje nem haladt, írásba kezdett, de tolla elállt; egy szóval: felforgatott volt belsejében. Náni újabb podgyással lépett be szobájába, s hely után nézeglét a szobában széjjel. Édes leányasszonyka! szóla hozzá kissé élesen Gyula, úgy látom, téved a szobában. Ez az enyém, s természetes, hogy velem szobaleány nem lakhatik.

Náni ütközött, s kissé bizonytalan képet mutatott e szókra. Én csak addig véltem, mondá fél nehezteléssel, míg helyre verekedünk.

Kornél úrfi szintúgy át fogja látni mint a leányasszonyka, hogy fiatal nő személy, nőtlen ifjúhoz nem hurczolkodhatik.

Náni fitos orrocskája felduzzadt erre, szótlán he vességgel kapta fel behordott tokjait, laponyait, s kirohant vele az ajtón. Gyula megkönnyült kimentével, de borús maradott. Új változás, ha kedvetlenséggel köszön be, jót nem hagy reményleni magáról. Gyula is az új házi asszony után, több efféléktől kezdett tartani.

Uzayt az alatt szokatlan kéj lépé körül. Nem minden szívdobogás nélkül hozá ő agg lakába fiatal nejét haza, s szorongva lesé ennek beléptével, tekinteteiből az első benyomásokat. Öröme azokat biztatóknak lel. Az okos menyecske elégedett vala mindennel. Az első napokat szorgalmas kedvvel tölté csinosgatások között, s ezeket oly józanúl és izléssel tevé, hogy Uzay alig ismere önszobáira, bútoraira, s önházában meglepetett vendég vala. Laura, a mint készen vala, igéző nyájassággal hordozá meg őt a változott szobákban, eleibe adá mindegyiknek rendeltetését, s Uzay, miként gondolni lehet, igen is elégtelt vala mindennel, nem ügyelve arra, hogy ezen elrendelés által, ő maga egyedül csak a nagy ebédlőre szorítottatott, melynek tág üregében azonban, minden apró kényleteivel együtt bőven megférhetni reménylen. Jótevőleg hatott reá a mindenünnen feléje mosolygó rend és csin, s nyugosztalá az, hogy Laura nem pompában és csillogásban látszék kedvét lel, hanem egyedül a csinosságban, mi szenvedélye vala. Cili szívesen segíté szeretett mostohájának, s reá nézve nyájas új világ derüle fel a háznál, Türey köztök segített, tanácsolt, enyelgett, és hivalkodott; mindegyike szép jelenben élt, s még szebb jövőt remélt az új viszonyokból.

Majdnem egyedül Gyula volt a háznál, kit ezen remény nem biztatott. Türey az út és érkezés anecdotái közt, nem mulasztá el besúgni Laurának, Náni oly rögtön tett hódítását a tanítón, a kendőtlen vállat, és az elvesztett súlyegyent. Náni a nem kevésbé hiú és bosszús is, kétértelműleg s épen nem mentve Gyulát nyilatkozék; az eseményhez, miként szokott, fejtecs, tolmácsolások, megjegyzések, jóslások, és vélemények járulának, miknek kivonatai és hatásai Gyulára nézve nem legkedvezőbbek valának. Laura hajlott a tanítót, testvére és Nánija után, jó eleve úgynevezett jóféle madárnak tartani, s mosolygá, miként a jobban értesített szokott, ha Cili Gyulát magasztalá, a jó leánykának könnyű csalatkozását.

Gyula már az első asztalnál sejté gyanú alatti állását s e méltatlanság őt büszke szótlanná tevé. Nem keresé az alkalmat maga mentegetésére, azt tartván, hogy a ki igen mozdik, szennyet érez magán. Ő, a különben szíves mulattató, ki vala most sodrából véve, s elvonúlva kerülé ki Uzay és Cili iparjaikat, bevonhatni őt beszédbe és vígságba. Az új vendégeknek, azon szíveskedés és öröm közt, melylyel a háznál fogadtattak, kedvetlen vala ezen komolykodás; Kornél kevésbé fontoskodásnak, Laura pedig színeskedésnek hajlott azt venni. Gyula a maga részéről, szintúgy elégtelt vala az érkeztékkel; különösen, maga sem tudá miért? átallá azt, hogy Kornél igen is foglalatos vala Cili körül. Ily különös fonáságban telt el néhány szomorú hét; innen óhajtott volt Gyulának azon alkalom, mely őt kissé a háztól eltávolítá.

Uzay, egyik távolabbi jószágából, kedvetlen levelet kapott a tisztjétől, melyben ez közbirto-
kosok közt támadt s elintézni való ízetlenségeket jelentett. Egy pár ezek közül sürgetős volt, s Uzay zavarban: kire bizza ottani dolgait? minthogy házi ügyvéde betegen feküdt, Gyula kapott az alkalmon s ajánlotta magát. Másnap szekérre ült oly korán, hogy még mindenki szunnyadt a háznál, egyedül Cili volt már fenn, gondoskodni úti szükségéről. Siessen vissza kedves tanító úr! sipegé nyájasan a szíves leányka, s jó kívánásokkal ereszté őt útjának.

Vidáman haladtak a lovak, s derült Gyula is, hogy kihaladt kedvetlenségeiből. Azonban egy homályos keserű érzetet nem nyomhata el keblében még is. Kornélnek római balitélete, kevésbé érdeklé őt, minthogy tőle mintegy eltolatni érzé magát; de annál inkább fájlalá a Lauráét, kinek szép tulajdonaitól a tiszteletet meg nem tagadhatá. Tűrhetetlen kín, félre

értetnünk azoktól, kiket szívünk tisztel, s mellőztetnünk azok által, kikkel rokonságot érzünk keblünkben!

Délután megfordult az idő, tömött fellegek verődtek össze a láthatáron, s már alkonyat felé oly sűrűen esett, mintha természetet és utazót el készülne az ár borítani. Gyula egy állásba hajtattott be, mely csárdájával együtt, az útfélen, erdőség tövében állott. Csakhamar megtelt amaz, menedékre siető utazókkal és fuvarosokkal. Egy úri utazó érkezék még, s beküldé inasát helyet nézni szekerének az állásban; de ez tele volt már, s kedvet nem mutatott senki összébb szorúlni az ismeretlen végett. Egyedül Gyula nem nyughatott. Különösen világ polgárának nézett ő minden utazót, ki a világ és emberiség jóakarására nem csak számot tarthat, de mintegy követelheti is azt. Félig tehát nógatva, félig parancsolva, szorítottatott össze néhány kocsit és lovat, s a hely csakhamar kész volt az idegennek számára. Behajtattott ez, kiszállva szekeréből hálás szíveséggel fordult köszönetet tenni Gyulához, ki egy mécsnek bágyadt világánál, örömfakadással ismert kedves barátjára, Vinczéjére benne.

Zajos volt a viszontlátás öröme a barátok között, öleléseik forrók és lelkesek. Karöltve mentek be a csárdába. Vendégszobája ennek el vala foglalva, ivó-szobája teli vendéggel és lármával; nem vala tehát ifjainkra nézve egyéb hátra, mint a csárdás szobájába vonulni, ki ezt maga ajánlá az uraknak. Gyula itt tekintett először figyelmesebben barátja szemei közé, s elijedt a rajta történt változáson. Vincze halvány arcát megvoná a soványkodás, szemei beesettek valának és tüzetlenek, s egész alakján kínos epekedés látszék dűlni. Egymás ellenében fogának ülést, s Vincze előadá barátjának a maga történetét.

*

Vincze bánatát csalogatá eleinte új szolgabírói hivatala. Lelkesen töre megfelelni hivatásának, s maga eleibe czélul tűzé ki: felfogni ennek szellemét, körét, határait és behatásait az állomány és emberiség köz dolgaiba. Csakhamar örömmel sejté, hogy bár csekély fényű is hivatala, de épen nem csekély fontosságú, s jót tehetni, ha szív óhajtja ezt, enged, s alkalmat nyújt minden kis köröcske. Jó szíve, szelid kedélye, segíték őt korán ellesni hivatalának legszebb oldalát, melyet a bírói közbejárásban és békéltetésben talál fel, vagy feltalálni véle. Közbenjárni úr és jobbágy között, békéltetni gyűlölt ellenségeket, egyeztetni károsan perelőket, értesíteni tévelygőket, utasítani együgyűket, általában mindenütt béketűrőssel oldani előbb a csomót, mint erőszakosan ketté metszeni azt, a nyomott emberiséget inkább baráti nyájassággal segíteni jogaiba vissza, mint zajoskodó bíraskodással, mely gyakran még messzebb ejt a czéltől, beeröltetni őt azokba - ezek valának Vincze tisztviselői szempontjai és irányai. Ezekhez járulván kitartó szorgalma, nem sokára áldott atyja és kedveltje lön Vincze a maga járásának, s az érett, lelkes és józan fiatal férfiút mindenki tisztelé.

Mindezek szunnyaszták eleinte Vincze hő szerelmét; de az érzékeny szív nem hagyja egykönnyen kisiklani a maga jogait. Vinczének egyik tisztviselő barátja házasodék, s őt hívá meg vőfélyné. Az új pár kéjes boldogsága, melynek tanúja vala, felkölté keblében Klárcsi utáni epedését, mely súlyos betegség gyanánt foglalá el szívét és eszét. Merült lön pusztá lakában, elszórakodott a társaságokban s unatkozó hivatalában. Nem tűrheté tovább kínos állapotát, s a mint egy társaságban Klárcsinak kérésre rebesgetének, kocsira szökék azonnal, szemrehányást téve önmagának, hogy eddig kedvesével mit sem tudata maga felől, s őt mintegy feledni látszék.

Gyomay nem vala otthon, Klárcsi pedig szokása szerint beteget látogata, a mint Vincze Harsagra érkezék. Fendobogó szívnek kéje villogott a lányka szép szemeiben, a mint hazajöttével kedves ifjára ismert. Heves öröm bájosan küzdött a szűz szeméremmel nála; amaz unszolá, ez tiltá, karjai közé rohanni. Vincze szintúgy habozva merede állásába; egy bizonytalan meghajlás vala minden mozdulata. Veronka sejtve jelenlétének alkalmatlanságát, kifordúla, s Vincze forrón szorítá kebléhez a rég nem látott, de mindig epedve óhajtott kedvest. Új

nyilatkozások, új fogadások pecsétlék régi szerelmöket, feledve vala kiskorrig minden gát és viszontagság, feledve az egész világ; gond, aggodalom és jövő, elfúlának náluk a jelen bírás bájos boldogságában.

De Veronka belépett, s foszlott a szép ámulat. Aggódva adá ez eleikbe, mi csekély reménysugár világít szerelmökre. Busongó arcza, még többet hagyta háttérben sejtnei, mint mit előada, s Klárcsit ez annyival inkább aggódtatá, mert bizonyos vala abban, mennyire kedvelli őt jó nénje, s mily szíves, mily boldog maga is, ha öccse örömeit valamiben elősegítheti; tapasztalá, hogy egyedül neki él ez, hogy öccsét búsítani saját kín reá nézve, s innen méré azon gyászos kénytelenséget, mely azt még is tenni őt erőlteté.

Vincze szerelmétől hevülve előterjeszté viszont a maga reményeit, és szándékát, hogy hazamentével azonnal ostrom alá fogja rimányaival szüléit. Ő kedves sikerrel biztatá magát, lelkesedése megkapta a szelíd lánykát is; de Veronka hallgatott, nehogy kétségeivel sértse a szerelmesek kurta örömét.

Vincze haza útjában meglátogatá Kárayt s dolgában őt kéré meg közbenjáróul. Teve a jó férfiú mindent, de szólamlása épen azon időpontban esék, melyben a septemvír háza legkevésebbé vala szívezve elfogadására. A septemvírné ez alatt keresztes-dáma lön, mi is a nemzetiség reményeit jóval fölebb hangozá. E mellett fiók számára kicsinált szerencse vala a Kamara-elnök egyetlen leánya, s nagy tekintetű szüléknek és nemzetiségnek ivadéka.

Káray kérelme elutasított, s Vincze a kétségbeeséssel küzdött. Elméjében nem egyszer fordult meg azon gondolat, hogy körülményeiről lemondjon, s magát azoktól és szüléitől függetlenné tegye, és csak önszívét kövesse, mely egyedül Klárcsi bírásával lehet boldog. Olykor elég erősnek is vélte magát erre: de ily föltételek nem bírtak megérni lágy szívének. Engedékeny kedélye csak szenvedni tudott, nem ellenállásra keménykedni. Ily küzdelem szemlátomást hervadt a deli ifjú, arcának rózsái hulladoztak, és szemeit sinlesztő bánat fátyolozta. Szüléi látták fióknak hervadását, s a septemvír nem minden aggodalom nélkül az egyetlen fiúnak vesztését; de az asszony mulékonynak és csak átmenőnek állítá a szerelem hagymázát, s oly nagynak a fiokra mosolygó szerencsét, hogy ezért némi kis tűrés és szenvedés, épen nem lehet nagy áldozat.

Gyomay sokáig nem tudta igaz okát leánya hazaküldetésének; a septemvír nyájas levele hálás ámulatban tartá őt. De Szögváry, ki a szomszédban lakozék, meghordá új nejét, Pólit, a rokonos házaknál, meg Gyomaynál is. Itt, miként gondatlan beszéd szokása vala, kiejté szájából a titkot, s Gyomay szemölde és szíve elborúla. Elzárá ugyan szem elől megsértett büszkeségét, de keblében annál mélyebben dula az. Átereszté elméjén az őseket, kik nemzetségéből fénylettek a hazában, keresztül rokonságát a septemvírnével, s a fülánk mindig mélyebben bocsátkozék szívébe. Lássuk mivel tartozunk egymásnak! szóla borúsan. Most kétszeres iparral láta osztályos peréhez a septemvírek ellen, melynek költségei nem erőltették őt most annyira, minthogy egyik bányája, jól kezde valahára fizetni. A pört nyertesen vivé keresztül a királyi táblán, s minden órán a hétszemélyesnek ítéletét várhatá.

Ezen körülmény nem csekély aggodalmat szüle a septemvír házában. Az úrnál inkább, mint az asszonynál; ezen utóbbi bizakodván férje befolyó tekintetében is. Édes szívem! így szóla a septemvírné, a mint őt férje ebbeli aggodalmaira figyelmezteté, öntől magától hallám, miként hazánkban a perlés, kétes tengereni hajózás; az, hogy jó időben evezünk ki és kedvező szelekkel vitorláztunk, korán sem biztos kezesség arra, hogy jól fogunk kikötnei. Bírak kezében van a hármasszigony, mely tengerek felett parancsol. Ha a törvény útján nyerni birtunk, csak azért, mert az igazság szempontját ügyesen tudtuk bíráinknál magunk felé fordítani, úgy vélem, nem gázoltunk sem törvényt, sem igazságot.

Értelek szivem, felelt a septemvír, s míg hazánkban nem betűje áll a törvénynek, hanem szabadon áll peresre, ügyvédre és bíróra nézve, szellemet tolmácsolgatni ki annak szavaiból, nincs is egészen igazságtalanságod. Kivált a bírónak ítélete előtt tág térmező áll, melyben minden emberi gyarlóságaival, ütődés nélkül bolyonghat. De Gyomay pörével más a dolog. Minden oklevél mellette harczol, míg mi a magunkéival legfőlebb is csak időt nyerheténk, mely csiga-mászással bár, lejárva valahára még is. Én egyezkedésen kívül más menedéket részünkre nem látok; ehhez pedig, a mennyire Gyomayt ismerem, csekély a remény!

Az asszonyt kedvetlenül hangozá ezen előadás, de még érzékenyebbül sujtá őt egy más esemény. A kamarai-elnök érdemei és szép tulajdonai, kedvezőleg jegyzettek valának az udvar előtt. Segíték őt a birodalmi városbani egybeköttetései is, s ő az elhalt cancellár helyébe, Bécsbe szólíttaték fel. Újabb fényes körülményei, s fejedelem előtti kedvessége, divatba hozák házát, s tárgyul tevék kisasszonyát, a legragyogóbb ifjak kívánatinak. Ezeknek egyike, ki már ifjúi korban egy európai udvarnál követünk vala, megkérte kezét. A szülék elégtűltek voltak a nagyreményű házassággal, s a lányka sem habozott sokáig, mint a ki előtt nem volt titok Vinczének vonakodása és Klárcsihozi szenvedő szerelme. A septemvírnét, a mint ezen összekelést hallá, előfogák vaporeji, mely rangos nyavalya még akkoriban igen divatozott, s ezen asszonyságnál is szokott vendég volt.

A septemvírt már idő óta nyomák aggodalmai, mint egyetlen fiának állapota iránt, mely felől az orvosok nem igen nyugtatólag jóslának, s melyet Káray is érzékenyen ada szívére, mint Gyomaynak pöre iránt, mely házát szinte végromlással fenyegeté. Tudá azt is, miként Gyomaynak gróf Bedegi elleni keresete, minden órán ítélet alá menendő vala, melyből ismét alapos és nem megvetendő várása lehele neki. Mindezek lehangozá eddigi idegenkedését, fiának Klárcsivali egybekelésétől. Azonban a házi végszó rég által vala engedve hitésének, s a törvényszék szabad kényű ura szorongás közt vala: miként adja elő hajlását, háza szabad kéjű úrnéjának.

Szivem! így kezdé biztalan tónnal szavait hozzá; a régiek, magokat halhatatlan isteneiket is alávetették a hatalmasb sorsnak; mennyivel inkább alatta vagyunk mi gyarló halandók! Az okos hajós vész előtt köt ki. Vinczének dolga más szint öltött magára, a mint tudod, s vég elhatározást kíván. Mit gondolsz szivem?

Azt szivem, felele a septemvírné, hogy azon atyát, ki fiának egy kis sáppadását, és azon eseményt, hogy a neki szánt személyt elkapták előle, már hajthatatlan sorsnak tekinti, legalább is gyöngének kell neveznem; minthogy azt vélni sem tudnám, hogy háza súlyedése iránt érzéketlen tudna lenni. Részemről ugyan, fiam uramnak nem vagyok hajló megengedni azt, hogy anyai nemzetségére ily tekintetlen nőszüléssel szennyet vonjon.

Úgy gondolnám szivem, hogy ezen egybekelés, a Jusztinka siklásához képest -

Kérem szivem, közbeszökék szavával a septemvírné, s arczai lángolának, tudni mit nem hall örömet az ember, s mégis azt hordogatni elő, legalább is kiméletlenség. Nekem mint szerető anyának, egy szóval ez az érzetem: inkább házam emelkedjék az új szövetség által, mint mást emeljen saját súlyesztésével fel, s inkább fiam mondassék mátkája után szerencsésnek, mint ez fiam után. Mondja meg szivem, mit kezdjünk körzeteinkben és társaságainkban, jó pusztai szegény menyünkkel? s mi nézend utána, a septemvír és keresztes dáma egyetlen fiára?

Kár-óvás szivem, kár-óvás! Jelentnem kell, hogy Gyomay pöre egészen megront bennünket.

Itt a septemvír fejtegetni kezdé hitvésének a pörnek fontosságát; de ez, bár ütődve vala, nem bíra még is Klárcsi felé hajlani. Nehezen szokhatunk másénak tekintni azt, mi még sajátunk, s mit még kezeink közt tartunk; s e mellett a septemvírnére nézve, még mindig idegen vala azon kellemetlen gondolat: miként mutassa be társaságainak menyét, kit a haza egyik élő nagyjával sem hozhata szövetségbe, s kinek szíves szolgálatos kedélyét dicséré ugyan, mint

idegennek tulajdonát; de saját nemzetségében átváltozott azt, úgymint a mely éppen nem szolgál a világban arra, hogy tekintetet szerezzen annak. A világ, úgymond, könnyen hiszi, hogy a ki társaságokban nem követelő, annak nincs is követelni valója.

Rokonságunkat szívem, semmi esetre meg nem tagadhatjuk, mondá a septemvír.

Ezt hitvese sem tagadhatá; de férjét a Gyomay-ház egykori fényére emlékezteté, s mostani súlyedését állítá annak ellenébe.

A septemvír jónak látá ez úttal felhagyni a további vitatással; azonban néhány napra, egy körülmény, Vincze részére mindent kedvezőre fordított a háznál.

Az öreg báró Regéczy, ki nem férhetvén fia gondolkozásával össze, most leányánál tartózkodék, látogatóul jöve, s a kölcsönös köszöntések után előadá, miként tőle Kisrétet Gyomay vásárlá meg azon összegben, melyet gróf Bedegi, miután ez a rokonságot ünnepélyesen elismerte volna, egyességben fizetett neki. A septemvírnek elakadt csodálatában lélekzete, a septemvírnek pedig, örvendő mosolygás deríté föl arczeit.

A szép Kisrétet? kiáltá kézen ragadva barátját, s egészen felvette az árát?

Nem; én egy fillért sem kaptam belőle, felele a báró; tudod barátom, voltak jó embereim, kik ezen fáradságtól nagylelkűleg fölmentettek.

Úgy-e? de Gyomay eleget tett a jószágért?

Az utolsó garasig, s azt bírja is immár; mindazáltal sírboltomat, mint illik, felhagyám magamnak. Lásd: sokan keveset gondolnak sírontúli birtokjokkal, csak hogy itt birhassanak; én eredeti kívántam lenni, s megfordítám a dolgot.

A szép Kisrét szívem! mondá a septemvír, Regéczy eltávoztával.

S az az átkozott pör! felele hitese, s nyert vala egyszerre Vincze dolga. A septemvírnek azonnal többekre emlékezék, kik új kelésű nemesek lévén, pénzök után agg fajuk fölött tiszteltettek; mennyivel inkább, vélé, fogja emelhetni e mindenható hévér az agg Gyomay nemzetséget!

Vincze számára néhány nap alatt, szüleihez és születéséhez illő fuvarzat állíttaték össze, útjára szülei áldás adaték, Gyomaynak csinos levél iraték, Vincze, a boldog, az égileg boldog ifjú, repíte Klárcsijaért Harsag felé.

Szállt a hintó, tajtékzottak a lovak, de Vincze óhajtsai mellett ölmosan késtek még is. Csak az bírja felfogni mostani érzelmeit, ki forrón szeretett, forrón szerettetett viszont, reménytelen kint szenvedett, mindent vesztett, s mindent feltalált ismét!

Érted jöttem! ezt sűgá Vincze Klárcsijának, kit kiszálltával a folyosón lelt, s a lányka arczain hajnali láng terült el.

Gyomayt éppen az nap kettős kedvetlenség éré, mely borongóba hozá keblét. Halomban feküdt genealogiai tábláiról, egy gonosz egér néhány ivadékokat lerága, s egy szomszédban elhalt mágnásnak, kihez Gyomay rokonságot tartott, búcsuztatójából a Gyomay-nemzetség kifejezték. Már ezen idegzetében is Gyomay komolyan fogadá az ifjat; de a levél elolvasásával éppen borús leve. Vincze vére egyszerre szívébe szorúla vissza. - Tisztelje nevemmel uram öcsém szüleit, így szóla halkkal és húzott szemöldökkel Gyomay az ifjúhoz, s mondja meg, hogy leányom nem labda, melyet eldobjanak s ismét megkapjanak. Uram öcsémet becsülöm, s azért szívesen kívánom, hogy más érdemes lánykával boldog legyen; hogy leányomat megtisztelte, köszönöm, de feleségül nem adom!

Vincze megmarkolá a széket, mely megett álla, megtámasztani reszkető tagjait, melyek e szókra roskadni készülének. Haló pillantatot vete kedvesére, kinek arczeitől búcsut vőn minden élet. Veronka zsebkendőjét marcangolá kezében, majd ömlő könnyeit törülgeté azzal.

Vinczének nem jöve enyhítő köny meredező szemébe, néma fájdalommal omlék térdre Gyomay eleibe, felemelé hozzá kulcsolt kezeit; de kérő szó nem bírja jöni nyelvére, Klárcsi gépileg borúla mellé atyja lábaihoz, s távolabb Veronka nyújta feléje esedező karokat. Mind hiába! szirt vala Gyomay; megfordúla s kimene a szobából.

Kétségnek zajával esék a boldogtalan pár egymás karjai közé. Ég szakada reá. Bírás és vesztés, érék és dülák azon egy pillanatban keblét. Menj most édes Vinczém, súgá haldokló hangon az ifjúnak Klárcsi; én sírig híved leszek! Most menj, időtől várjunk! Jó atyám szeret s nem fogja megengedhetni halálomat!

Vincze nem tudta miként üle szekerebe fel, nem miként vett búcsut a háztól? már jól kihaladt Harsagból, a mint merevültségéből kínja érzésére eszmélt. Hegyként feküdt az szívére, szétmeredeztek pillanatjai a természetbe, mintegy keresve reménysugárt, mintegy kérdezve: ha van-e tág keblében boldogtalanabb teremtés nála?

Testalkata nem bír meg lelkének dúlatását. Gonosz hideg fogá el Vinczét, fogait hallólag koczogtatá össze, majd forró láng önté el tagjait. Test és lélek egyaránt szenvedtek most nála. Szülői elrémültek, a mint hozzájuk belépett. Harag és bosszú önték el a septemvírnét, a mint Vincze, kosarát s az izenetet előadá.

Lássa az ember a pór gögöt! így kiálta fel. Igazán, hogy a pénznek ha nem legveszélyesebb, de legelsőbb nyavalyája, gög szokott lenni!

Szívem, gondolnám, tán előbb mi valánk kevélyek, megjegyzé a septemvír. Ezen ejtése az úrnak, melyben a szívem, a tán, a gondolnám, a többes szám, mind megannyi kiszámolt kímélések valának, egyszerre lángba kapá az asszonyágot.

Ha úgy is, így szóla ez hevesen, tán csak több jogunk volt hozzá, mint egy szerencsekórásznak, ki csak imént jutott valamihez? Bár kevélyek maradtunk volna, úgy nem fogtunk volna megaláztatni, nem fogtuk volna feloldani a világ nyelvét ellenünk! Én, reménylem, nem okoztathatom.

Távol legyen szívem, kérlelé a septemvír; kosártól azonban semmi esetre sem vala okunk rettegni, annyival kevésbé, hogy világ szokott rendje szerint, a legény egy pár fokkal fölebb remélhet nőt magához.

A mint jó édes férjem uram! felelt a septemvírné, még nem hülve ki gerjedéséből.

Vincze, szobájába térve, oly rosszúl érzé magát, hogy számára orvosért kelle küldeni. Ez bár miként pólyázá is szavait, nem meré tagadni, hogy az ifjú nincs veszélyen kívül, s a szülék aggodalma kínos rettegéssé vált. Az orvos legfontosabbnak lelvén a lélek szenvedését, társalgási elszóródást s barátságának enyhítéseit javasla szerei mellé betegének. A septemvír Kárayt kéré meg fiához s ez szives készséggel sieté ifjú barátjához. Az ő nyájas vigaszai, baráti kímélései, távolas remények csillogtatásai, alkalmasint többel segíték elő Vincze felépülését, mint gyógyszerek. Káray érzé, miként nem léteznek sikeretlenebb, sőt néha alkalmatlanabb vigasztalások a sebhedt szívre nézve, mint azok a mindennapiak, azok a szokásiak, miket az udvariaskodás leginkább azért szokott elszórni a bánatos háznál, mert azokkal tartozottnak véli iránta magát. Nekem, édes Vinczém, úgymond ő, nincs szenvedő sziveknél hatalmasabb gyógyszerem, mint azon emlékeztetés, hogy az élet rövid, s nem sokára elmúlunk minden bánatinkkal együtt. Ezen eszme, ha erőre kap bennünk, nyájas egybeköttetésben tartja velünk, vesztett kedveseinket. Hajlunk úgy tekintni őket, mint csak rövid útra távoztakat, kiket nem sokára ölelni fogunk ismét. Nyájas gondolat vala ez Vinczénkre nézve is, és sikeres enyhítésű. Édesen zsibongott ugyan szívében Klárcsi hűség-fogadása; de annyira még sem lehete vak, hogy ebből és körülményeiből ez életben jót remélhessen; ámbár mily bánatos

éj borítsa is keblünket, távolas háttérben mindig szokott pislogva fenmaradni némi reményszikrácska számára.

Felépült Vincze, de jeleivel még a sinlésnek, s lelke borongó marada. Káray munkát tanácsla, hogy a lélek mintegy kiáradozhasson önmagából. Elkíséré barátját járásába, s bevezeté őt hivatalos munkálkodásiba; maga is segíté neki, és figyelmezteté sok új oldalaira tisztségének. Nevezetesen öntapasztalásai után kifejtegeté előtte: mennyi számos akadályokat háríthat el, mennyi dugúlt forrásokot nyithat fel egy megyei tisztviselő a szegény adózó népre nézve, mik boldogúlhatásának annál fogva legsajnosabb ellenségei, mert legközelebb feküsznek sorsához. Előterjeszté: miként könnyebbül az egyarányosan felosztott teher? miként buzdúl a serkentett ipar? mi jötevéleg hat mindenfelé a felügyelő szem, mely üdvös fékűl szolgál visszaélések és kajánkodások ellen? s efféle kitárásokkal mintegy megszentelé szívének a hivatalt. Vincze valóban, ha nem lön is nyugodt, de enyhüle mások boldogításában, s elszóródék folytonos munkálkodásiban. Szerencse, hogy az ember akként van éltének viszontagságaival, miként fonó leány a maga fonalával; megáll ugyan kissé ennek orsója, ha fonala szakad, de megakasztja ezt, s újra pereg amaz!

Szüléi örömmel kezdtek minden jót reményleni fiokról, s a septemvírné elővenni a maga jegyzékét, hogy abból illő szerencsét szemeljen ki számára. Immár czélozgata is egyik vagy másik lánykára Vincze előtt; de ez a czélozgatásokat úgy fogadá mindig, mint körén kívül fekvőket; mert keblében szilárdul álla határozata: nem nősulni soha.

Épen az asztal felett ülének, a mint az öreg báró Regéczytól levél érkezék. A septemvír olvasás után, átnyújtá azt hitésének, s ennek csodálkozó tekintete nagy fontosságot gyaníttata arról.

Úgy-e, ez vala hát a titok? kiáltá a septemvírné, a mint a levelet átfutja, s képén különös vegyületei játszanak az indulatoknak. Asztal után beszóllítatik Vincze, s átadatik neki a levél. Tanúld ismerni az embereket, így szóla hozzá a septemvírné, s gyógyúljl!

A báró azt jelenté a levélben, hogy Gyomay Klári, kijelentett mátkája Rónapataky generálnak, megírá egyszersmind napját is egybekelésöknek.

Vincze halvány arcza még halványabb lön az olvasás után. Gyöngé vonaglász látszék ajka körül lebegni, mintha szólni akarna, de nem szóla, némán nyújtá a levelet vissza.

Most már világosságban vagyunk édes Vinczém, folytatá szavait az anyja; a gazdag generál motozott Gyomay fejében, s a rangos, jó Klárcsidéban!

Szívem, mondá a septemvír, mintegy sejtve fiának érzelmeit, a jó lánykát hagyjuk ki a játékból, könnyen méltatlanok lehetnénk iránta. Neki nálunk sem vala akaratja, otthon kemény atya mellett még kevésbé lehet. Azonban édes fiam, bízom, nem csalatkozom benned, ha elég átlátást kívánok tőled, meggyőződöd a felől, hogy a hol közelítéshez többé remény nincs, ott mellőzés ellen legjobb fegyver a viszonmellőzés; egyszersmind ne feledd, miként az emberi sors nem oly szomorú, hogy csak egy ösvényen nyilhassék számára boldogság.

Vinczét, a mint kimene szüléitől, ezer alakú bánatok nyilazák; csak az nem köztök, mire anyja számolt vala. Az ifjúnak lágy szíve nem vala boszúra képes, nem felfogni azon gondolatot, hogy Klárcsija hozzá hűtlen tudna lenni. Átereszté gondolatján ennek egész lényét, s mindinkább hihetlenebb lön ez előtte. Lám atya is menté a lánykát, de még inkább menté őt saját szíve. Úgy van! szüléi önkény áldozatja ő is, miként én vagyok! így kiáltá fel, s a szenvedés rokonsága még inkább vonzá őt felé. Azonban bár mint nem táplála is keblében immár idő-óta reményt birhatásához: türhetetlen vala most neki még is azon gondolat, hogy más birandja sajátját. Ezen új kín új alakban marczangoló lelkét. A féltés újonnan veszteté most vele, a már képzetéhez szoktatott vesztést.

Több napokig hordozá Vincze emésztő bűját, s vele tére be Kárayhoz is. Engedd meg édes Vinczém, így szóla ez hozzá, hogy némi világot süthessen bánatodra. Létezhetik-e emberben gyarlóbb önzés, mint azt kívánnunk, hogy egy jó teremtés, mivel velünk nem lehet boldog, mással se lehessen az? A képzelet világa szegényebb, mintsem hogy a gazdag és mindennapi éldelettel kínálkozó valóért, illő pótlékot birjon nyújtani. Szokj vigasztalódni édesem azon gondolattal, hogy Klárcsidat, ha teljes boldog nem leend is, békés kikötő védendi további vészek ellen. A generál, kora után hűlt érzéseivel, bizonyosan kimélő leend, és józan: láng helyett, egyedül barátságot kívánni nejétől; s ez egy derék, s érdem-aratott férfiú boldogításában, bizonyos erőt nyerend magában arra, hogy saját szíve kívánatait levívhasssa. Hidd el kedves barátom, egyik neme a nemes szív boldogságának: boldogoknak tudni a rokonlelkűeket.

Vinczének hajlékony lelkét meghaták ezen szavak, és nemesb irányra hangozák azt. Klárcsihozi szerelme egyszerre égi fény-körzettel állt előtte; leszórt magáról minden földi salakot, s tisztúlt árnyként lebegett a gyarló élet felett. Legyen ő boldog, a szelid teremtés, övé öröm és kéj, enyém szenvedés és nehéz bú! ezt gondolta magában Vincze, s büszkén emelkedett e gondolatra keble, képesnek érezvén magát, Klárcsi boldogságaért minden áldozatra. Egyedül az epeszté még, hogy a lány is bizonyosan szenved ő érette, hogy feléje hasztalan reményben eped, hogy tán hűtlenség gyanújától remeg, s gyöngéd szíve nem fogja önküzdését megbirhatni. Látnom kell őt még egyszer utóljára! ezt határozá végre magában; végbúcsut mondandok neki, tudtára adandom, hogy ha ő boldog leend, nem leszek hú emlékezetével magam is boldogtalan; hogy én eltökélett és nyugodt vagyok sorsomnak vas vesszeje alatt, csak őt is nyugodtnak tudjam a magáé alatt!

Vincze mit sem szólt föltételéről Káraynak, tartván annak ellenkezésétől. Ki birná megtagadni ez egy vég öröm-sugárt a szenvedő szívtől, mely ezentúl mindenét odaadja? ezt vélé magában, s másnap egyenesen Harsag felé hajtata. Ezen utjában akada ő éji szálláson Gyulájával össze.

Édes Vinczém, így szóla Gyula, a mint barátja a maga történetét befejezé, két felek közé, kiket álszemérem vagy körülmények kötnek, gyakorta sikeresen lép egy harmadik idegen. Engedd meg, hogy kövesslek Harsagra. Emberi bajoknak gazdag forrása e kettő, hogy átallunk néha kinyilni azok előtt, kik segíthetnének, és hogy kishitűleg, és korán megadjuk magunkat körülményeinknek. Az érdemes generál tán nem is sejti szövetségeket, különben hiszem, nem lenne kegyetlen azt elszakítani akarni.

Vincze főt rázott e szavakra. Felejtet barátom, hogy Gyomay sértettnek érzi szüléim által magát, s nála még inkább fenakad sorsom, mint a generálnál.

Minden emberi szívnek, édes Vinczém, felele Gyula, meg van a maga kulcsa, melylyel az kinyilik; s ha valamelyike zárva marad előttünk, egyedül annak jele, hogy nem találók meg kulcsát. Engedj, késő nem leend vesztened soha.

Vincze elfogadá a baráti ajánlkózást, bár reményleni nem mere, nehogy újra veszteni legyen kénytelen.

*

Gyula is értesíté barátját elválások-ótai eseményeiről és mostani körülményeiről. Azonban beszédét, az ivószoba lármája miatt, gyakran félbeszakítani vala kénytelen. Most egyszerre nagy zaj támadta abban, s ifjaink kitekintének a csapláros szobája ajtaján. Egy fiatal subás, asztal-végen üle palaczk-bora mellett, s bojtos komondorát palaczkja mellé tevé fel az asztalra. A vendégek orrolák, mint nevezék, ezen illetlenséget. Eb asztal alá való! kiáltának; de az ifjú hideg vérrel ivá borát, s közben megsimogatá kutyáját. Ügyeletlenül tekintte szét a forradozó társaságon, s az elszánt alakúval nem mere abból közélről kikötni egy is. Mert

fegyvere maga mellé támasztva állott, és sugdosás lett a vendégek között, hogy az ifjú egyike azon rablóknak, kik egy idő óta kártékonykodnak a vidékben. A mint otthonról kiindultam, így szólt az ifjú, s hangjában fojtott hév reszketett, utánam simúlt a kutyám. Boszúba hozott, mert vissza kelle térnem vele, ólba zárnom, hogy szabadúlhassak tőle. Mentemben visszatekintettem: ha látni-e még falumat s az ebet újra sarkamban leltem. Haragba jöttem, mert mostani utamra őt nem vihettem, miként máskor szoktam; de szerencsémre szomszédom jött szemben velem, s neki adtam az ebet által. Már jól elhaladtam hazulról, a mint kutyám újra elbőffentette mögöttem magát. Tűzbe jöttem ennyi bajlódásra, lekaptam löcsőmet, s célba vettem a kutyát, de tüzemben fölötte lőttem el; csupán egy srét kapta meg egyik füle hegyét. Sikoltott, de futás helyett hozzám simúlt az istenadta, s nyájas engeszteléssel nyalogatta kezemet. Eltűnt egyszerre minden mérgem, velem jössz! ezt kiáltottam, te ritka hűség! Kinek nője vagy kedvese otthon, tudom falatot vet jó bodrimnak! - Hidegen kaczagott, s meg-simogatta ebét.

A csapláros fiatal neje bejött étellel vendégei közé, s kimentével mindenki egy szájjal dicsérte a csinos és fürgé menyecskét. A subás ifjú kaczagott magasztalásaikra, hogy minden szem reá meredt. Nem vettétek észre, így szóla, mily örömet suhangat be az ifjú uracskákhoz már is, im ide az oldalszobába? s az ajtóban, mi előtt be menne, mindenkor talál kendőjén, kötőjén igazítani valót? Higyjétek el atyafiak, az úrias habos posztó, az átkozott habos posztó, veszélyes a paraszt fejérnépnek! Az én bodrim, mindig morog a posztós urakra; de ha szegény subás jó: szép nyugton pihen: mindig is becsültem érte. Újra megsimogatta kutyáját.

Gyula figyelmes lőn az ifjúra, sejté, hogy ennek szavaiban különös borús élesség fekszik, mely szívből látszik felbuzogni. Közelebb lépe hozzá, s félenyelgve megszólítja: kend, úgy látszik, maga sem tűrheti, miként ebe, a habos posztót? - Az ifjú feltekinte s végig méré szemeivel Gyulát. Nem tűrhetem, felele, s bort tölte magának. Gyula ütközve vala, látván az ifjú arcának vonzó vonásait, úgy tetszék neki, mintha előtte ismerősök volnának azok, de reájok eszmélni nem bira. Megszólítja őt ismét s kérdé: nem látták-e valahol egymást? Az ifjú reá függeszté tekintetét s önhomlokát dörzsölé, mint ki emlékezetét erőlteti. Nekem is úgy tetszik, mondá, mintha láttam volna az urat. - Igen! az öreg bárónk neve napján a sírbolt előtt - igen! kőhordtát - hevesen pattana fel ültéből. De hiszen hibázom - ön nem közölök való. Lecsendesedék s helyére üle ismét, megívá töltött borát s e dalt éneklé:

Szegény subás! egy szeretőt
Ne tarts, intlek, hanem kettőt!
Tartsd a nyalkábbat úrfinak;
Komaságba majd meghínak.

Bóbás kalap jó fejére,
Páva gyanánt lép előre;
Ha rá ér, majd rád is tekint,
De az úrra másként kacsint!

Ne süss le nap oly derűlten,
Gaz s hűtlen jár itt elhitten!
Megérem még, hogy borúba
Merülsz te is, mint én buba!

Meg, hogy a ború méhéből
A menny nyíla szív-rablót öl!
S lány is megbánja későre,
Hogy haját tűzte fésűre!

Köny gördüle le arczán, a mint dalát végzé. Hej azóta uram, sokat fordúlt a világ! így szóla Gyulához, s tán épen akkor kezde az fordulni.

Most nyílt meg szemök ifjainknak, reá ismertek a subásban Pistára, a gazda fiára, a szép Erzsike jegyesére, kit megvonúlt sáppadt arczáról hirtelen föl nem ismerhetének. Magokhoz csalák be őt a csárdás szobájába, s Vincze önmagáról tudván, miként enyhül a kiöntött bánat, reá bírja az ifjat, hogy előadja történetét.

*

Szöke Pista és Tóth Erzsike, boldog egy pár voltak, nyugalmas szerelmökben; mely miként felhőtlen ég, tiszta vala. Könnyen feküdt mindegyike, könnyen kelt, s egyik örömtől a másikig számolta boldog napjait. Miként könnyű csolnak sima víz tükrén, akként lejtett életök. Birták vagyonos szüléik javallatát, birták egymás szívét, s meg is érdemlették egymást és a szerencsét. Mert Erzsike szép és ártatlan volt, mint egy angyal gondolatja, Pista pedig deli, jó erkölcsű, bátor és dolgos; s mindkettejük tisztesebb magaviseletén, meglátszottak a gondosabb nevelés nyomai. Egész falu úgy tekinté őket, mint egymásnak szánt párt, s az egybekelést immár csak a lánykának gyöngö kora késlelteté.

Az uraság juh-akla felett - mert Erzsike atyja ismét a báró keze alá tért vissza - egy sziklás domb aljában és két agg tölgy árnyékában, hús forrás csergedezett. A dombtetőn egy fészület állott, ritkás lombok alatt. Itt, vagy amott jött össze a szerelmes pár, miként kedvök tartá, vagy az idő, és nap heve engedé. Pista három-lyukú furuglyáján játszott a falu dalait, Erzsike pedig könnyű hangjával kísérte azokat, míg ápolás alá vett beteg vagy kiválasztott egy két báránkjára körülte legelt, vagy ölébe hajtva fejét, nyugodott. Világa valának egymásnak, s a szép szerelmök boldog nyugalmaéhoz nem férkezék semmi gond és viszály aggodalma.

Másként lön ez a báró név-ünnepe óta! Erzsike kisasszonyos felöltöztetése, s a reá özönlött magasztalások, kifejték a lányka szívében szunnyadt hiúságnak csiráit. Még ugyan egészen Pistájáé vala, szerelme hozzá forró és szíves; de képzelete már csapongni kezde, természetű nyílék fel ennek, s már lengének, bár minden mótely nélkül, körülte a hiúság bűvös képei; melyek azonban a szerelem való örömeiben, s a jelennek szép boldogságában naponként halványodának.

Az öreg báró, nyomattatván adósitól, Kálmán fiának engedte által a gazdaságot, melyben eddig is inkább csak pénzszedői szerepet vitt, s ezt sem a legpontosabban. Erzsike atyjának be kelle az ifjú úrhoz mennie Pestre, hogy a nyáj és épületek állapotjáról értekezzék, s a nyíretésnek napot kérjen. Voltak saját dolgai is a városban, s Erzsikének legtöbb és legnagyobb; mert ruhák valának ígérve atyjától neki, s a batyus zsidóság oly igen avúlt divatu szöveteket árult! Bement hát atyjával ő is, tele öröm-reményekkel látás és vásárlás iránt.

Megszállások után, első gondjok vala felkeresni a bárót, s megindulának. Egy fő utczáról dob s csengő hangja közelgett feléjük; egy katonai ezred rukkolt be a maga bandájával. Ritka jelenet vala ez a falusiaknak, sietének a kedves zaj felé, s csakhamar maga közé nyelé őket a tolongó népség. Erzsike, dobogó vágyásában látni mindent, s az új tárgyak feletti merülésében, felede ügyelni atyjára, s mikorra reá eszméle, elsodorva látá magát tőle. Nyugtalankodva keresé őt mindenfelé, s ugyan ezt tevé atyja is. Több utczák hasíták a főt, a katonaság betére ezeknek egyikébe, s az atya vele sodortnak vélvén leányát, utána erede, mindinkább növekedő aggodalommal futva tekintve mindenfelé.

Erzsike az alatt a fő utczán maradt, bizván, hogy atyja azon legkönnyebben fog reá akadhatni. A sok kirakott csillogó árú, drága szövet, mikben gondolatjában kénye szerint válogatott, csakhamar elvonták a lányka figyelmét nyugtalanságától; nézeglott jobbra balra, s néhány boltba kíváncsin be-be tekintgetett, remegve azonban mindig, miként fiatal öz-fiú, nehogy beszólíttassék, mert zsebében egy fillérke sem vala. Számos fiatal uracskák szeme állott meg

a szép paraszt leánykán, s visszafordult reá az elmenőké; Erzsike ügyetlen volt azokra, mert sok látni- és válogatni valója vala.

Egy csinos ifjú úr jött ki a boltból, s megszólította a tekintetőt.

Hová való szép húgom? kérdé ez őt nyájasan, s a kérdés magához eszmélteté. - Kisrétre felele Erzsike.

Úgy-e? Báró Regéczy jószágába?

Megörült a lányka, hogy az idegen földön, faluja és ura ismertetett. Ez helyre fog igazítani, gondolá magában, s az úrfi oly szíves, oly nyájas arczúnak tetszék neki, hogy ezt biztosan is várható tőle. Előadá röviden eltévedtét, s esdekle elutasíttatásaért.

Szívesen rózsám, felele az ifjú, én úgy is ügyvéde vagyok a bárónak. Szállásom harmadik ház ide, jöjjön, elvezettetem a báróhoz, kinél atyját bizonyosan felfogja találni.

Küldött angyal volt ez Erzsikének. Ment vele, s Türey Kornél - mert ez vala az ifjú - fellevezette őt a maga szobájába. Itt Erzsike nem tudá: a szép és alkalmas bútorokat csodálja-e, vagy a nyájas gazdát dicsérje, ki mindent oly kész szíveséggel mutogata meg, ki a botorka falusi leány iránt oly béketűrő, oly leereszkedő vala? Több ízben emlékezék ugyan, hogy már ideje volna a báróhoz küldetnie, félvén, nehogy alkalmatlan legyen, s drága idejét lopja meg a kegyes ifjú úrnak; de ez oly szíves marasztó vala, oly ki nem fogyható szép szavakból, miket Erzsike oly örömet halla, és Erzsike oly szívesen marada, a szép szobában, a szép úrfinál, kéjes pamlagon ülve, hogy az indulás mindig tovább-tovább halada, s fogott volna haladni, ha magokat a fiscálisnál látogató urak nem jelentik. Kornél, megigérvén a leánykának, hogy Kálmán báróval rövid időn kimenend Kisrétre, s őt is meglátogatandja, elvezetteté Erzsikét a báró szállására, hol atyját, az ő felkerestetése módjai felett kínosan tűnődve találá.

Erzsike csak annyit ada történetéből atyjának elő, mennyit előadni jónak láta. Egy fiatal lányka, mindig tart fenn csirázó szövetkezéséből, kis begyében valamit, s ilyenkor egészen nem hagyja átláttatni magát soha. Most még több ingere vala, szép ruha-szövetek vásárlására birhatni atyját; mert hiszen az úrfi megigérére látogatását. Úgy szintén némely kopottas vagy viselt bútorral sem vala Erzsike elégtűl otthon, s az öregnek egyúttal erszényt kelle nyitnia ezekre is; mert a csinos szobához szokott nyájas ifjú urat, nem leheté különben illően elfogadni. Az öreg juhász, kinek agyában, egy ládjában heverő agg kutya-bőr, különben is örökké azzal motozott, hogy ő hajdan nemes fajból eredett, csak az idő viszontagságai foszták meg ezen kiváltságától, nem látott túlságot leánya kívánataiban, s teljesen hitte, hogy házát több illeti meg, mint faluja többi paraszt házait. Innen, módja is lévén benne, szíves volt elősegélni leánya hiúságát, alkalmat remélvén egyszersmind, új bútorai után, agg nemes-levelére is hozhatni néha falubeliei közt a beszélgetést és figyelmet.

Pista még mi változást sem sejtett leányában, kivéven, hogy ez az ő ruházatján gyakrabban lelt most kifogást, tisztának, csinosnak kívánta ifjút mindig, és nyájas kelletőnek; miket ez igen természetesen talált, s miként lehetett, teljesített is. Azt, hogy új bútorok érkeznek, hogy Erzsike köntöseit az udvarbeli szobaleány paraszt-izlés felett készíti, oly dolgoknak tekinté, mik neki valának nyereség és tisztesség; mert ezek szép jegyesét, még egyszer oly széppé tevék, s tekintélyt adának ipája házának.

Kornél el volt bájolván Erzsike által. Nincs ledér csapongó indulatnak ösztönzőbb ingere, mint vele ellenetben álló ártatlan tiszta kedély, és szeplőtlen épségnek bájai. A leánykának ritka szépsége, arczán és tagjain az ifjúságnak kelleme, melyet természetnek ártatlansága leplezett, Kornélnek mint értőnek, ritka bájos jelenetek valának, s szíve gerjedelmeinek csakhamar hő vágy-tárgyai levének. Már előbb rokon kedvtelések némileg barátságba hozák őt Kálmán

bárával; most mint ház fiscálisa, kinek mindig akada dolga künn, örömmel ajánlkozik ki vele nyíretésre.

A mi két városi uracskánk, miként efféle esetekben lenni szokott, gondosan titkolá egymás előtt külön saját kinézteit.

Remélem barátom, mondá útközben a báró, a szép paraszt leányka iránti célzásaid, nem fognak gázolni annak szerencséjén?

Kornél hajlott neheztelni a kérdést. Szeretés és szerettetés, úgymond, oly szükséges játéka a szívnek, miként testnek a mozgás, s oly nyájas, és boldogító önmagában, hogy abból minden célzás biztosan kimaradhat. Kölcsönös becsadás, kiválasztatás a tág teremtésből, léleknek egymáson csüggése - már magokban is kedves gyönyörök! összehangzani érzetben, gondolatban, kölcsönösön példány-képül szolgálni egymásnak - magokban is nyájas büszke érzelmek! Szabad jószág a hajadon egész az oltárig, s a vele mulatozás, nyert idő és nyert birtok mind a két részről; sőt bár kié legyen is idővel a leány, azon órák öröme az enyém, miket jelenben vele töltök. Nem nyomorúlt szűk keblű önzés-e, csak kirekesztőleg akarni gyönyörködni birtokunkban, s nem silány portékává válik-e a szerelem, ha ekként birattatik? Nyájas tűzhely a lányka szerelme, mely ha egynek lobog is, többeket melegíthet. Kálmán báró mosolygá a lelkével rokon elveket. Szabad-e nagysád tett kérdését önmagához intéznem vissza, Angelica iránt? kérdé csalfa mosolylyal Kornél.

Bizvást, felele Kálmán, én neki mindennek előtt férjet nézek ki embereim között.

Jámbor név-viselő! kaczaga Kornél; a terv nem rossz, sőt némi színét is viseli a nagylelkűségnek; sajnálom, hogy hasonlót nem tehetek magam is. Ezért becsülöm én a pénzt és vagyont; még lelkünknek háborgó hullámozását is, tükör-simává birja az kiegyengetni.

Uracskáink jól érték egymást. Mindketten olyannak képzelék csábos kedvtelésöket, melynek fonalát biztosan vélék tartani kezökben, s akkor szakíthatni azt meg, mikor tetszeni fog. Eredeti gondolatnak nevezgeték magok közt, az ön becses személyeik ügyelete alatt esendő nyíretést, s pusztá mulatozási vágy ürügye alá rejték külön kilátásaikat. - Folyt a nyíretés, miként különben is fogott volna folyni, ha a méltóságos uraság otthon marad is; mert a két uracska hűs szobában enyelge a szép báránnyával, a csinos Erzsikével, ki váltig fárasztá magát körülte sziveskedéseivel; majd zsindiczt hozza tiszta tálban fel, a varrott szélű abroszszal terített asztalra, majd friss nyomású gomolyát tőn vendégi eleibe, majd a környéket mutogatá meg nekik, tele gonddal, ne hogy unatkozzanak, s nem sejtve, hogy kis személyével mi jól mulatják ők magokat! Tréfa és pajkosság özőnlék az ifjak ajkairól; Erzsike híven viszonzá a viszonzhatókat, s igézőn pirúlva mellőzé a szabadabbakat. Szárnyon röppent el neki azon pár óra, melyet leereszkedő urasága a majorban töltött; de nehéz ólom terhelte az időt szegény Pistára nézve, ki hűs forrásnál, a két fánál, lesben ült kínos féltés között, s hegyen tengeren túl óhajtotta a nyájas uraságot, s főkép Kornélt, kivel nyájasabbaknak lelé Erzsike szemváltásait.

Készültek az udvarban, Pólinak Szögváryvali egybekeléséhez. Kornél, a színészet barátja, megpendíté, hogy szindarabot kellene előadni, mi nem is vala a háznál szokatlan dolog. Szívesen felkapatott az eszme, s kiválasztatott a játék-darab. Kornél kiosztotta a szerepeket, mikből Szögvárynak is jutott. Személyzetbe vétettek a szobaleányok is; de egy leány-szerepre nem akadt személy. Ide célzott Kornél, s Erzsikét javasolta erre.

Épen hűs forrásnál borongtak a szerelmesek, a mint Póli Erzsikeért küldött; borongtak, mert Pista elégtelen volt lányának az úrfiak körül elvesztegetett nyájasságaival, s kitört szemrehányásaival, mik nem igen szívesen vétettek. Most egészen elborúla Pista tekintete, sötét lőn arcza, megrázá subáját - s mene nem úgyelve Erzsike hívására.

Habozott ez: menjen-e, nem-e? Tartá még élő szerelme, vonzá már csapkodó hiúsága. Nyert még is amaz, s eltökélve volt nem menni. De újabb követ jött érte, atyja illetlennek látta megvetni az uraság parancsolatját, mit eddig nem tőn; Erzsike felöltözött legdiszesbb ruhájába, s a kastély felé indult. Utcza-szegleten állt Pista, komor pillantattal felelt Erzsike nyájas intésére, és szembe vágott kalappal csapott be előle a közön. Erzsike, mintha súly vonná vissza lépteit, nehéz szívvel tette útját. Gyakran történik életünkben, hogy előérzetnek borongási járják lelkünket akkor, mikor baleset csügg sorsunk felett. Erzsike is szívszorongással tért be az udvarba.

De csakhamar felvidúla itten. Póli értesíté őt hivatása céljáról, s mind ő, mind a szoba-leányok oly ártatlan, oly kedves időtöltésnek, oly nemes mulatozásnak festék előtte a színi előadást, hogy Erzsike megkönnyüle érzetében, s majd neheztelni vala hajló Pistára, ki elég bohó bír lenni gyanakodhatni, ily gyermekség miatt, tiszta erkölce és hűsége iránt. Kornél, mint rendező, azonnal leczkéi alá vevé őt; felfogató előbb vele a darab szellemét, majd a külön szerepek jellemzéseit, eleibe adá a mimikának azon előrajzait, mik szerepébe vágta, próbáltata vele hangot, állást, mozdulatokat, s tanítá kiadni ezekben az indulatokat. Erzsike a bámulásig fogékony vala, sokat adván neki az anyai-természet, s titkos kéj is munkálkodván mind tanításban, mind tanulásban. A játékszínnek regényes ingere, varázs hatalommal kapá meg a lányka éber képzeletét.

A nőnem körül gyakorlott Kornél, kiszámolt fortélykodással használá a keresett alkalmat. Erzsike betanítása nem esheték meg apró biztosságok, tréfák és enyelgések nélkül. Kornél csak gyöngén halada ezekben, ne hogy elriassza a félénk galambkát. Első gondja vala bizalmát nyerni meg, mintha csak nemes mulatozás volna minden cél; majd hiúságát vonni játékba, hogy emelve, becsülve érezze magát általa. Eléré mindkettőben célját; a lányka csakhamar bizalmas sőt hálás kezde lenni azon ifjú iránt, ki ismeretlen pályán oly biztosan, oly szíves fáradozással vezérlé őt, s nem sajnála bajlakodni vele, egyedül azért, hogy nélküle örökre szunnyadni fogott tehetségeit kifejttegesse. Szintígy részint Kornél biztató dicséretei, részint játék-próbákon a többieknek magasztalásai, szédítve hízelgének a lányka hiú kedélyének. Becsültetve, inkább kezdé becsülni önmagát és nyájas önelégülés dagasztni keblét. Horgon vala jó Erzsike, hiúságnak és csábításnak veszélyes horgain!

Ma vala ő először este a forrásnál boszús, Pistája és ennek szemrehányásai iránt. Neheztele, hogy őt rabúl kívánja tartni szerelmével, s elvonni a legártatlanabb kedvteléstől, sőt magától az illendőségtől is.

A próbák naponként tartatának, s mindegyikével növekedék a közelítés Erzsike és Kornél között. Szerepeik egymásba folynak, s ezeknek biztosságait, Kornél csakhamar áttudá vinniéleti társalgásába is a leánykával. Epedő pillantatok, édes nevezetek, átkarolás, elkerülhetetlenek voltak előbb a szerepben, később eltürettek azon kívül is, s végre szokottak és óhajtottak lőnek párunknál, hol szolgált az alkalom.

Eljátszatott a darab, s közelégedéssel fogadtatott az a nézők által; egyedül Pista, ki a cselédséggel és szülőivel köztök vala, mene ki dúlottan a nézőhelyről. Egyszerre idegen lőn Erzsike neki, az új pálya, melyen föllépe, a színi képzetes köntös, kifejtett új tulajdonok, rangos testállás, szavak, mozdulatok, mind borúsan érezteték vele, hogy leánya felibe szökék neki és paraszti sorsának. De még inkább dúlta őt, látása a Kornél és Erzsike szerepei kölcsönös biztosságainak. Kínosan gyűrte e látásra össze, kezében tartott kalapját, s az e mellé Erzsike által tűzött virág, tépetten volt elszórva körülte a nézőhelyen. Annál élénkebb öröm zajgott Erzsike atyja keblében. A sok magasztalás, mely leányára, a sok örvendezés, mely magára, úri rendek által halmoztatott, megszédíték a hiú öreget, s kiskorig magát az aggódó anyát is. Ezen utóbbinak az urakkali tartás nem vala inyére soha, s játékszíni szabadságok pedig, mint igen

szigorú erkölcsű, s a babonáig vallásos egyszerű személynek, csaknem botrányok valának. De ő igen szokva vala, a háznál nem ügyeltetni akarataival.

Ágnes, az Erzsike anyja, szelid, kegyes lélek volt, ki békében élt az egész világgal, s istenéveli, lelkével békéjét, első boldogságnak tartotta az életben. Vallásossága némi buzgólkodással, áhitatos ábrándozással volt pártva. Sejtései valának arról, hogy a csodák kora nem múlt még el, s az égnek közvetlen munkálkodásai, nyilvánok most is a világi eseményekben, és emberi sors változásaiban. Lelkének ezen irányát nagybátyjától kapta, ki klastrom kapusa volt, és gyakori a háznál. Képzeletünk, ha bár homályosan is, rendszerint szokott az emberekhez valamit ragasztani körzeteikből, udvar fényéből az udvariakhoz, hatalomból a nagy hivatalok szolgálóihoz, és kegyességből az egyháziakhoz. Így a nagybátya is, hírében állt a kegyességnek, annyival is inkább, hogy szavaiban igen szerette a földi dolgokat az égiekkel viszonyba és közvetlen érintkezésbe hozni. A klastrom képzelet-ragadó vad tájú fekvése, rejtélyes magány, szerzeti áhítatoskodás, és agg legendák olvasása, lángba kapák tüzes képzeletét, s minden tudománya csak emésztetlen olvasásból állván, nem vala lelki ereje, megtisztultan fogni fel az eszméket. Homályban bolyonga a két élet között, és számos zavart képei közt csak ezen egy vala tiszta neki, hogy lélek-nyugalom, első kincs a földön. Mind ez, mind amazokból egy kettő, átszivárgott Ágnes lelkébe is; mert nagybátyja tiszteletben és szeretetben állott nála, s annak leendő örököse volt. Különösen, mint valószínűt fogadta el Ágnes nagybátyjának azon hiedelmét, hogy születésünk napja, legfontosabbja életünknek; mintegy csirában rejti az egész világi sorsunkat, hogy annak minden körülménye jelentő jóslat az értőre nézve, hogy az ég keze nyilván mutatkozik születésünkkor, s csak vakságunk oka, ha nem látjuk azt. Egy-e, úgymond a nagybátya, bár mikor vetéd magodat? mily időszakaszban, mily hold-fertályban, mily helyen, mily időjárásban kelt csirába magod? Nincs-e mind-ezeknek befolyásuk, és sok más láthatlan apró körülményeknek elhatározó hatásuk reá? s ha avatva vagy a természet titkaiba, nem jósolhatod-e bizonyossággal meg csirád felől: mi tenyésztést ígérhetsz annak? Láttatlan szövődések munkálnak a természetben, miket hatalmas kéz szövöget, s véges gyarló elme csak sejteni tud. Bizonyos környezetek fogadják születésénél az embert, melyek mind befolyást és hatást gyakorolnak a zsenge testre és lélekre nézve. A nyájasan mosolygó nap vidám lélek-irányra deríti, a borongós idő elnyomja azt; az évszakok és hónapok különféle légmérsékleteikkel, égelek, természeti tünetmények, világi események - mind kisebb vagy nagyobb mértékben befolyanak a gyermeknek sorsába.

A nagybátyjánál ezen eszme ritkán halada pusztá jóslásnál föllebb, győződve lévén a felől, hogy véges elme a természet és sorsunk titkos rugóit el nem láthatja; de Ágnesnél egy kis babona is fért ez eszméhez, s ő kiterjeszté a nagybátya eszméje alapját, az évenként előforduló születési napokra is. Gonddal, olykor aggodalommal lesé, családja ezen ünnepelein a jeleket; s minthogy egy egész évnek hosszú folyama, örömet, bánatot, jót és rosszat, vegyesen nyújtogat, akként vala rendszerint jóslásaival, miként az szokott lenni, ki álmainak hiszen, mikből a teljesedteket kiemeli, és mellőzi azokat, mik be nem teltek, csakhogy hiedelme ne csonkuljon. Egyébiránt kegyelő tisztelése azoknak, kik és mik a valláshoz közelebb vagy messzebb tartoznak, öröm és vágyás az egyháziak után, nyájas gyönyör, ha a lelkiekben magát rendben érzé, s pontos áhítatosság - valának Ágnes tulajdonai, s ezekben nevelé Erzsike leányát is. Kedvteléssel tette ő meg buzgóságait, örült az előforduló szent szokásoknak és ünnepeknek. Ezekre vidáman tette előkészületeit, tisztogatott házában és háza körül. Mert külső belső tisztaságnak, így tanítá vala őt nagybátyja, akként kell állni a halandónál, mintha szállásra várná az égieket, s mit is tehetne egyebet érettök? Erzsike, anyja leánya volt e részben. A viláért sem mulasztá vala el a lelkieket, ha Ágnes elnézte volna is a mulasztást, s a mely napon nem vala elégedett áhítatosságával - mert egyéb súly még nem nyomá ártatlan lelkét - elégületlen vala ő napjával és önmagával is.

Színjáték-óta mindinkább távozott a szerelem bizalmas angyala párunktól. Minél fentebb dagasztá a hiúság Erzsike keblét, minél elégedettebb vala ő önmagával, annál kevésbé vala az körülményeivel és Pistával. Szűk lön egyszerre neki az atyai ház és sors, képze és kívánsági vágyva lebegének mindkettő felett, unottak lőnek előtte durváknak tetsző eddigi foglalkozása és társalgása. Rangosabb viseletet, állást, járást, szokást és szavakat ölte most magára. Anyja békétlenül csóválta fejét e változásokra, s a mint leánya, eddig leeresztve viselt haját is, fésűre kezdé feltűzni, kitört aggodalmaival. Édes leányom! így intette Erzsikét, nincs ég áldása a kastélybai járásidon! A mely sorsot elhagysz most, viszont el fog az hagyni téged, és a melybe vágysz, nem fog felfogadni soha. Falu gúnyja leszesz édes gyermekem és sírja szülőidnek! Erzsike engesztelé jó anyját; de haja fésűn marada feltűzve.

Pista kínja még sulyosabb lön. A lányka azonfelül, hogy serkedő indulat vonzá őt Kornél felé, és naponként hűté régi szerelmét, hasonlítgatni is kezdé most Kornél és Pista között, mint vélhetni, ez utóbbinak kárára. A keresett csinosságú, a tetsző alakú, a mézes ajkú, világban és szépnem körül forgott városi uracska, és a durczás együgyű paraszt ifjú, kinek tiszta szívében tiszta szerelme vala minden érdeme - hatalmas ellenetek valának. A lányka csábult képze mindinkább kifestegeté ezeket, s jó Pista mindinkább sulyede szíve előtt. A most különben is durczásabb, borúsabb ifjú, parasztabbnak tetszék neki mint eddig; ízetlenebbek valának előtte jó kedvében tréfái, és türethetlenebbek borongásiban szemrehányásai. Naponként sűrűbbek lőnek köztök a zajos szóváltások, daczos meghasonlások, s szíveikből száműzve vala a békés bizalom és szerelem arany boldogsága!

A falu suttoza, mert az öreg juhász szerte dicsekvék, az udvar szobaleányi locsogának, Erzsike pedig rangosan kezdé magát hordani; és Pista sokat halla mindenfelé, s csakhamar sejté az ölyvöt galambja felett. Egy csapással kívánt keresztül esni mindenben, s komoly szót intézett este a forrásnál Erzsikéhez. A lányka tagadott mindent, irígy rágalomnak nevezte Pista híreit s enyelgve tört megnyugtató kedvesét; de ez borús maradt, s megkapva kezét Erzsikének, dombra vont fel őt magával a fészület alá. Erzsike! így szólt hozzá halk ünnepélylyel, isten ege és szent képe alatt vagyunk itt; az itten tett fogadást nem kapják el könnyű szelek; tedd jobbot a fészületre, s úgy mond tisztán, ha mondhatod: szeretlek! Erzsike borzadt eleinte megtenni a fogadást; de szíve még semmivel sem vételte őt, a történeteket, mint ártatlan játékot, vádtalanul tüntette az neki elő, s most titkon föltette magában: nem menni tovább; s így reá tette kezét a fészületre s lassú hangon mondta: szeretlek!

Úgy áldjon isten! kiáltá életre derülve Pista, s karjai közé szorítá a leánykát. Most menj haza, válassz bárányt a lakodalomra, új boron haza viszlek. Faluba tért Pista vigan, haza merülten Erzsike; mert ez utóbbi nem volt egészen tisztában saját érzeményeivel. Szerette ő Pistáját; de ily rögtön, már néhány hétre lekötöni magát örökre vele, most midőn oly kedves vonzalmak zibongtak képzeletében, és szívében az udvar felé, nem vala inyére. Szakítva legyenek-e egyszerre azon nyájasan fonódott szálacsákák? paraszt háztartásba temetessenek-e örökre oly ragyogón fejledezett tehetségei? feledésnek adassék-e a szíves úrfi, és tőlei becsültetés? Paraszt menyecske legyen ő is, mint a többi, s nem több mint paraszt menyecske, oly szerte magasztalt kecseivel? Tehát atyjának nemessége, vagyona, olykori ígérő szavai, csak eddig terjedének-e? Ekként tünődék most Erzsike, ekként tünődék még gyakran, ha atyját hallá; de anyja szavai Pistához hajták őt mindig, s tett fogadásához. Segíté ezen utóbbi hangulatát az is, hogy az udvar egy pár hétre elutazék; segíté áhítatossága is, mert Erzsike anyjához szegődék most, templomot jára vele naponként, mintegy erőt és segílyt nyerni megszentelt fogadásának.

A hiúság legveszélyesebb, mert legmakacsabb kerítője az ártatlanságnak. Nem kiirtva, csak elaltatva volt az Erzsikénél is. Megjött az uraság, s Póli is új férjével, hogy atyját magához szállítsa, és rendelkezéseket tegyen. Az öreg báró Regéczy tudta, hogy kedves faluját meg

nem mentheti, s abba mint sajátjába nem jövend többé. De ez szokott kedvét nem csüggeszté; mulatozva kivána megválni attól és szeretett jobbágytól. Mi szükség, úgymond, az élet közbeeső felvonásait is úgy akarni végezni, miként a végsőt vagyunk végezni kénytelenek? Sorsunk többnyire csak úgy csüggeszt, ha magunk csüggedtünk előbb; vidám szíven fülánkja szakad!

Álló hétig üzte víg mulatozás egymást az udvarban, cseléd és jobbágy vígadott jó ura körül, s Kornél az utolsó napra ismét színdarabhoz készült, a szabadban, a kert egyik kies osztályában szándékozván azt eljátszatni.

Követ mene ismét Erzsikeért. Épen anyjával vala ez, s a követ azon izenettel küldetéik vissza, hogy a leányka beteg. Anyja adá az izenetet, mert Erzsike nem vala képes adhatni azt. Egyszerre felriadának lelkében vágyai, és képzetében azon jó órák, miktől a kegyetlen izenet megfosztandja őt, a víg mulatozásnak azon nyájas alkalmi, miktől, hogy anyját meg ne hazudtolja, egész héten elmaradni leend kénytelen. Bús kilátása könnyet fakasztja szemeiből, szívesen óhajtá vala visszahíni az elstetett udvari követet.

Másnap az öreg juhász komoran tekintte felváltva Erzsike és anyjára. Mi bajod leány? kiálta amannak, beteg vagy? Erzsike tagadá. Mit komáztok hát? mondá az öreg, az ifjú nagyság asszony megszólított az udvarban, s kérdé hogy mi bajod? mert rosszul voltál midőn érted küldözött. Szemet meresztettem s mondtam: semmi bajod! csak anyád fejében motoz a betegség. Megigértelek, öltözzél, lódulj! de becsületet tégy, a mint illik! - Az anyja kifogásokat mere férje előtt. - Ej mit? dörge ez, vagy látjuk jó öreg urunkat valaha, vagy soha sem, s ilyesmit sem tennénk meg utoljára kedvéért? Mi szükség tokban tartogatni a leányt? nem rágják el fülét az urak is! - Erzsike öltözött, titkon örvendve, hogy parancsoltatott az, mit szíve óhajtott, s felelet terhe nélkül tölt be titkos kívánata.

Kornél, egy felvonásu kurta darabot választott ki, hogy tanulások ne terheljék a játszókat, s gátolják rendét a mulatozásnak. Pótlékul a báró kép-gyűjteményéből szemelt ki darabokat, hogy azokat néma ábrázolatokban adhassa elő. Kálmán nem igen vala barátja ezeknek, s kihagyatá magát adattatásaikból. Annál nagyobb hévvel fogá azokat Kornél, fortélyosan használva az előforduló különféle helyzeteket arra, hogy a szép paraszt leánykát közelébb vonhassa gerjedelme körébe. Együtt adák a főbb szerepeket, miknek gyakori biztosságaik, midőn tag tagot, lehellet lehelletet ért, mind megannyi sikos kísértetek valának Erzsikére nézve, s elárulák Kornélhoz pártoló szívét. A próbák naponként ismételtetének, s naponként inkább feledé Erzsike anyját és Pistának adott fogadását. Homályos mámor fogá el szíve érzelmeit, egyfelől hiúság s az úrfi iránti égő indulat, kapák képzeletét lángba, másfelől bizakodás önerejéhez, de még inkább ismeretlenség az ártatlansága felett lebegő veszélylyel, tarták aggtalan ámulatban eszméletét.

Mulatságra és tánczra vala a falunak vénje és fiatalja, az úri kastélyba felszólítva. Vénje nehéz szívvel és aggódva jelent meg, mint utolsóra jó ura körül, a fiatalság feledve víg jelenben jövendőt, víg kedvvel szökdelt elő. Sarkantyú pengett, kancsó forgott, leány pergett - egyedül Pista sarkantyúja nem pengett, egyedül Erzsike nem pergett! Pista az ifjak mellett állt boszúsan, Erzsike az urasággal szorongó kétkedésben: maga feleihez vegyüljön-e? vagy amazzal néző maradjon? Kálmán, Kornél, Szögváry s több uracsók, közel hozzá üzték tréfáikat, s ritkán maradt előttök neveltség nélkül valamely ügyetlen mozdulat, vagy idomtalan szökdelés, mely a falusi parasztság tánczában oly igen természetes vala. Erzsikét büszke szégyen is tartóztatá, ily gáncsoknak tenni ki magát. Ez vala az ok, hogy keresett szín alatt kosarat ada Pistájának, a mint ez sok tünődés után arra bírta magát, hogy táncára felkérje kedvesét. Hátravonúlt Pista, s nem sokára eltűnt az udvarból. Erzsike szíve keményen dobogott, de Kornél nyájas szavakat sugdosa körülte, javallá ízlését, hogy oly buta tolongásban

magát lökdöstetni nem vágyik, s a lyánka szív-dobogása elnémúla. A többi paraszt ifjú, Pista szerencsétlensége után, úgy sem meré felkérni többé a félkisasszonyt.

Az utolsó próba tartatott. Pista nem maradhatott tovább. Egész héten nem volt Erzsike háza felé; csak otthon ablaka karikáin keresztül leste a lányka udvarbai menéseit, s mindenkor bevonultabb szívvel fordult el attól. Táncz-óta dúló gondolatok és föltétek költöttek lelkében; s nem tűrhethén tovább kínjait, subát öltött s bevágott kalappal került az udvar kertje háta mögé, hol a palánk nyílásain át leste lányának tevéseit.

Kornél felügyelése alatt, épen az elő-színnel bajlódott a cselédség. Deszka-állások rakattak, s ezekre félkörben narancs-, citrom-, gránát-fák, és oleanderek tétettek fel az üvegházból. Mindenki segített, foglalatos volt Erzsike is, galylyat kötözött öszve, hol ritkább vala az árny, s tisztogatott az úrfiak víg enyelgéseik között. Új hozatalért ment a cselédség, egyedül Kornél maradt a színnél és Erzsike, ki egy fácska száraz harasztjának letisztogatásával foglalkozék. Kornél nem sejtve tanúszemet, a lányka mögé simúla s gyöngö öleléssel szép hó nyakára csókot nyoma. Tűré Erzsike a merést, de nem viszonzá azt, s Kornél újra arcza után hajlott, a mint őt hátul izmos kezek ragadák meg s eltaszíták a lánytól.

Úrfi, rengettét! ez az én jegyesem! így dörgött hozzá Pista villogó szemekkel, és csukott öklei borúsan fenyegetőztek felé. Hátrariadt Kornél e véletlen előtűnésre, s hol az ifjúra, hol a halvány reszkető lánykára tekintett. - Ez az én jegyesem! ismétlé Pista, s karon fogá a lányt. Ez magához ocsúdék, mert Kornél arczán gúnyos mosolyt sejté, s a cseléd is közelíte. - Még korán sem vagyunk oly messze! mondá Erzsike élesen, s Pista kezéről lerántá magát. Pista némán meredt szemével a leányra, megfordult, s eltűnt előle.

S ez a gulya után való, jegyesed? kérdé Kornél; sajnállak lányka, hogy így veszted el magadat; te többre születél! Erzsike mentést dadogott, szüleiére vetett, s az egybekelést bizonytalan háttérbe taszította. Kálmán jött a cselédekkel, rendezve volt minden, s Erzsike szorongó szívvel ment haza, elsielve és szemet elfordítva Pista ablakánál.

Még szorongóbb szívvel játszá másnap szerepét az előadásnál, a nézők közt vélvén Pistát, kinek zajlását rettegni kezdé. De Pista nem vala jelen; nyugtalan kínokban sinylé át otthon a játék alatti hosszú órákat, s csak szüleitől hallá a gyászos híreket; híreket, mik fenékből felforgaták lelkét.

Tóth Erzsike, annyi mint úrnő! mondá a gazdáné; teli az udvar és falu vele. Más után tekints édes fiam.

Pista szája nevetésre vonaglott, és kiomlott az ajtón.

Még e történet korában, minden szerelmes szövetkezés czéljaúl, csak tisztességes házasságot remélt a falu becsületes népe; azt remélt Kornél és Erzsike közt is. Pista sem tudott mást gondolni, csak az nem fért szívébe és fejébe, miként feledheté a lányka régi szerelmét, hűségét oly hamar? miként tett fogadását a feszület alatt?

Élet vagy halál! így kiálta fel egyszerre; berohana szüleihez, ezektől nagybátyjához, ki kérőnek vala kijelelve, s másnap szokott szertartással kereté meg magának Erzsikét.

A lányka szerette Pistát, lelke mélyében ő ült; de képzeete már idő-óta a Kornél körülményeivel, nyájas simaságával és míveltségével festegette őt. Kornélnak nem annyira személye, mint rangja és míveltsége volt előtte kedvelt, szívét Pista birta. Azonban a kertbeni utóbbi kirohanása, homályos idegenkedést szült iránta keblében, mi után új kedvetlen oldalát ismerteté meg ebben vele, s némi okai támadtak remeghetni a jövődőtől. Szüntelen hangzottak füleibe Kornélnak szavai, hogy vesztve van, hogy többre született.

Atyja még mélyebben rántá be őt az örvénybe, mint saját szíve is. Őt, leánya tekintetéből több kegyes szavakra méltatá most az uraság; így alkalmat nyere annak szájából hallani leánya dicséreteit, de egyszersmind Pólinak azon megjegyzését is Pistáról, hogy egy idő óta igen eldurvult, és Kornél azon sajnálkozását, melyet már Erzsike előtt tett vala. Ezekhez járúlnak az udvar és falu suttogásai, saját szíve nagyravágásai, követelt nemessége, lánya tulajdoniróli magas képze, s mindezekből azt voná ki magának, hogy a Kornél és Erzsike közti házasság nem fogna lenni lehetetlen. Gondolatlan szókat ejte otthon, s bár az anya főt rázva azokra, sátán sugallatinak nevezgette is azokat és vétkes felfuvalkodásnak: lobbanó olaj valának azok még is, rangkóros hiúságára nézve Erzsikének.

Azonban mindezen is diadalmas lön, ennek Pistához meggyökerezett szerelme, és vallássága, mely szent fogadását lelkiismeretesen őrzé keblében. Övé vagyok, mondá magában, isten előtt vagyok övé; de azért martalékaul nem kötöm le magamat. Érdemeljen meg, mi előtt sajátja lennék, nyájassággal, kedv-előzéssel, miként Kornél úrfi s az uraság bán velem; tanuljon előbb engedő, simuló lenni, s ne kívánjon minden akaratot, durva paraszt férjként magához rántani; nyújtsa így idő alatt előbb kezességét nekem, hogy becsült nője, nem pedig heves forrásinak rabnője leendek - s kezem övé, és senkié másé a világon.

Így gondolkozék szerelmében Erzsike, vagy tán hiúságában így ámítá magát; mert bár gyöngédebb érzelmű vala is, semmint hűtlen akart volna lenni; de vágyai közt homályosan leszködék még szíve fenekén egy, mely idő-nyerést óhajta; és az az emberi szívben rendszerint mótelyre mutat, ha a jóban gyors elhatározás helyett, időnek és történetnek kétes hullámain rengen vágyik.

Pista kérője nem vive ugyan rendes fonású kosarat haza; de a Tóth-háztól adott válasz, a Szőke-háznál nem véteték egyébnek. Az öreg juhász ifjaltá még leányát, Erzsike időt és föltételeket kívánt, s Szőkéék a rang-kórságot átkozták. Pista pedig elmarjult lelkében, bizonyos jelét látni vélvén lánya hívtelenségének. Lángolva fájdalmában bolyongott szét a határban, látta a dombról udvar felé sietni Erzsikét s viharoként dúlt keblében e látás. Estére borúlva, szerelme tanyáján a forráshoz simúlt, kiszóltatta anyjával, kit a ház-ajtóban talált, Erzsikét, s elöntötte a leányt kitörő szemrehányásával. Ez egy pár órával előbb vön nyájas búcsut Kornél úrfitól, s annál szigorúbb ellenetben állá most lelke előtt, a szerencsétlen ifjúnak durva zajoskodása. Még élénkebb lön szívében azon föltétele, hogy az ifjat megtörje előbb, mielőtt magát birtokába adja. Méltóságos és némi sértett büszkeséggel telt állást vön tehát magának, s egyenesen kitára Pistának, hogy szívét, kezét elraboltatni nem engedi; mindkettőhöz csak nyájas figyelem és sima tisztelet fog vezethetni. Kegytelenül fordult meg e szavakra s betűnt a ház ajtaján.

Pista helybe meredve maradt egykorig. Világos lett lelke előtt elhatározott boldogtalansága. Erzsikét nem látá így soha. Kisasszony beszélt belőle velem, gondolta magában, és fogat csikart. E mellett a lányka fülében arany-függőt sejté meg, mint véle, Kornél úrfi ajándékát; mit azonban Póli dugott volt búcsuzáskor, kegye emlékeül oda.

A szenvedő szív, mely közel vala mennyéhez egykor, nem szokhatik mindaddig vesztéséhez, míg minden remény-szalacsát szakadva nem lát maga előtt. Pista megkisérté még egyszer szerencsáját, s megfárasztá még egyszer kérőjét. Ugyan azon vala a válasz; noha Erzsike szavai lágyabbak, biztatóbbak; de miket mint keveset jelentő szólásformákat, s megszokott enyhítő szereit a kosárnak, felede a kérő híven megadni a kéretőnek. Pistának lelke elbúsult, de kínja benn emésztett csak, panaszt nem hallott szájában, könnyet nem látott szemében senki, szótlánul járt-kelt, végezte dolgát, s magok a szülék sem sejték a vulcánt, mely belül lángolt. Pista nem átkozta Erzsikét, sőt szíve gyakran hajladozott menteni őt; de forrott indulatja, boszúja Kornél, s általában úrfiak ellen. Egy pár hétre, mely alatt Pista nem látta Erzsiket, nagybátyja a kérő hírül hozá, hogy az öreg juhász jegy-váltásra viszi be leányát

Pestre. Pista ekkor tett le végképen minden reményéről, s habár Kornél iránt nem is birt enyhülni, enyhült a lányka iránt, kit rang és bőség könnyen leszédíthettek egy szegény subásnak szerelméről.

Bizonyos akart lenni még is: igazat tartott-e a hír? s megkémlelte a juhász-házat. Les-bokra mellől látta, miként ül fel szekerére a juhász, s mellé kissé megsápadt leánya. Ég és föld szakadt Pistának szívére, a mint a kocsi elzörrent. Dúlva, vesztve volt neki e pillanat óta minden, rém-árnykényt járt a faluban, irígylett minden öreget, ki nem soká viendi már a hosszú életet, irígylett minden halottat, ki nem kénytelen szenvedni többé! Ily bánatában, nem vala ereje bevárhatni visszatértét az úrfi menyasszonyának, fogá fegyverét, s szeme után útnak erede. Szüleinek nem vala ez szokatlan; mert fiok az uraság vadászával, vagy csőszeivel gyakran vadászott; de Pista nem tért estvére haza, nem következő napokon is! Pista nem tűrhető bújában a katonaság közé sietett, ellenség és halál eleibe.

Gyulának nyugtalan vala éje, s szemére álmom nem ereszkedék. Kornéltól, eddig is titkos valami tolá el őt mindig, de érzete iránt bizalmatlan vala; mert úgymond, hajlunk azokban, kik bennünket világi ügyességgel meghaladnak, hiányokat találni, hogy mintegy kiegyenlíthessük önmagunkkal őket. Most Pista szavai után, kénytelen vala tudni, hogy Cili kedves növendéke körül veszély forog; aggódva hánytató elméjében Kornél figyelmét a lányka iránt, s félté tőle annak nyugalmát, boldogságát. Eltökélé magában, hogy figyelmeztesse őt a veszély iránt, s reggelre kelve el is küldé Vincze a maga legényét, Gyula levélkéjével Vár-fokra, melyben ez általánosan, nem érdekelve Pista történetét, inti növendékét, hogy Kornéltól, szíve érzelmeivel ovakodják. A legénynek parancs adaték, hogy a levélkét titkon egyedül Cilinek nyújtsa által.

Gyula előbb Uzay dolgait hozá rendbe, mi végett Vincze is elkisére őt, még távol esvén Klárcsi egybekelésének határ-ideje. Gyula reménysége felett boldogult a közbirtokosokkal. Zajoskodáshoz voltak elkészülve eleinte mindnyájan, minthogy előttök heves ügyvédek vezérkedtek; de Gyula halkkal és simán lépett fel köztök, s hasztalan jogvitatások és törvénydörögtetések helyett, békésen tört egyesíteni a kölcsönös érdekeket. Engedett, hogy követel-hessen, s így apró szivességekért fontos nyeréseket cserélt küldője számára. Itt közelebből volt alkalmá meggyőzni Vinczét a felől: miként minden emberi szív rejtekének van nyitó kulcsa.

Harsagon Vincze a fogadóba akart beszállni. Nem barátom, mondá Gyula, a mely fát levágni akarunk, tövéhez kell annak állnunk, s a generálhoz hajtata be.

*

A generál egy volt azon kevés férfiak közül, kiknek minden tapasztalásaik és tudásaik kifolyók és tettbe menők.

«Használni ismereteinket, magunk s embertársaink javára» ez vala jelszava, s azokat, kik csak azért tanultak, hogy tudjanak, régi fegyvertáraknak nevezgeté, melyekben a puskák, kardok, szerszámmal, plengével bírnak ugyan, de sem lövésre, sem vágásra nem használatnak, s csak rozsdá emésztéseinek hagyattak. Nagy tudományú ugyan nem vala ő, de nyílt fő. Elméjének legfőbb ereje abban álla, hogy a hallottat, látottat, olvasottat, könnyen feltudá fogni, és fontolgatásával sajátjává emésztetni és alakítani. Előítéletektől ment lelke, kész volt elfogadni minden jót és hasznost, melyet az élet bár mi ágában is tapasztalt; munkássága pedig és szép jövedelme többnyire azonnal létre segélték azt. A külföld hasznos intézeteire, szokásira, találmányaira nézve, józanul kibírta számolni: mi sikerülhet hazánkban, éghajlatához, népéhez, s ennek míveltsége fokához képest? Céljainak és terveinek kivitelében, gyors, fontoló, kitartó és óvatos vala. Ezen tulajdonok, nemes becsület-vágygyal párítva okozák, hogy Rónapatakynál a maga korában, a fejedelemnek nem vala használhatóbb generálja. Szép csatákat nyere

néhányszor számára, és katonai megbízásokban sikeres hasznokat. Ennélfogva tisztelt vala ő udvarnál és seregnél, s a király, számos érdemeit egy kis uradalommal jutalmazá meg, mely a Kamara alatt ugyan nem sokat hajta be, de új birtokosának szorgalma után évenként jövedelmezőbb lőn. Egy golyó megzúzá vala a generál balczombját, a mint a csatamezőt czirkálá, ez őt nyugalomra készítet; melyet nyert jószágán leányának éle, s a közjónak és jobbágynak szentele.

Szerény volt a generál, és mások iránt becsülő. Nincs oly csekély ember, ezt szokta mondogatni, kinek legalább is egy oly tulajdonsága ne volna, mit óhajtnék sajátommá tenni. Forró, de józan honszeretet vala egyik polgári erénye; az, mely nem fúlad el sikeretlen cosmopolitismusban, s minden embertársért hevül ugyan, de hazafiaiért különösebben lángol. Virággani látni hazáját, s benne a közjót, édes kíváncsi vala lelkének, s ezt maga részéről is telhetően segíni elő, munkás rugója igyekezetének. Nem tűrheté azon káros önzést, melynél fogva személy, osztály, vagy törvényhatóság az állományban, nem mint tagot, hanem mint külön egészt hajlik tekintni magát, s már a seregnél tüzesen ostromlá azon tiszteket, kik ezen önzésből, éllel állának a polgári rendek ellenében. És különösen az önzést, bár mi alakban találá azt, mindenütt mint ellenséget üldözé, azon hitben lévén felőle, hogy minden közjónak ez szokott lenni közeles, vagy távolas akadály. Bújkált is az előtte, mert a különben nyájas és emberszerető férfiú, katonai egyenességgel kelt ki a nem egyenességek ellen, s az álarcokat nem igen szerette meghagyni azokon. Ekként rázogatta meg azokat, kik eléggé alacsonykodók lehetének gúnykodni, vagy gyávák panaszkodni hazájok fogyatkozásai ellen, a nélkül, hogy részükre érte valamit tennének; ekként azokat, kik köz erőre utaltak mindig, hogy saját restségükre és hanyagságukra mentést vonhassanak; ekként azokat, kik felölték a hazafiúság palástját, vele haza emberei, alatta pedig magokéi valának. Ez utóbbiakat útczai koldusoknak nevezgeté, kik szüntelen imádkoznak, de nem kegyes indulatból, hanem alamizsnáért.

Katonaságbóli hazatértével, meglátogatá a megye gyűléseit, s első gondja volt jelentni a fő- és alispánoknál, hogy kiküldetésekben használtatni kíván. Még nem érzem, úgymond, lerovott-nak hon iránti tartozásomat. Kardomat ugyan már nem forgathatom érte, de számára egy olaj-ágot még az én karom is elbír, s jó gondolat érhet minden józan, minden használni kívánó férfiút. Mennyi ember nem lopja meg önmagában idejét és hazáját! - Hogy őt is érte jó gondolat, megmutatta a következés. Rabok dolgozó-háza, fegyházak czélszerűbb rendezése, megye oltványos és epres kertjei, pontos rendet tartó árvaszék, útra, töltésre, hidakra szánt tőke-pénz, s több effélék, mind az ő kivitelei valának a megyében; mert Rónapatak, javaslati és tanácsai mellett, nem voná meg sem munkásságát, sem erszényét, hol hasznost kezdeni vagy kivinni kelle. Hogy őt ezekben tekintélye is segíté, könnyen vélhetni. Nagy polczú férfiúnak szájában, szintűgy tekintélye után óriásodik a szó, miként eltörpül az a tekintetlen csekély ajkán. Gyakran azzal a csinos fortélylyal éle a generál, hogy másokkal, kiket előre megnyerhete, adatá az első szót, valamely hasznos javaslat iránt. Mert, úgymond magában, a köztanácskozásokban ritkán bírjuk különszakítani önszemélyünket a közjótól, s azt, hogy legelőbb is miénk vala a jó gondolat, legalább is becsüljük annyira, mint azt, hogy használtunk.

A generál kevés beszédű volt, s fecsegésnek esküdt ellensége. Sok szó, kevés tett! ezt szokta mondogatni, s ellen-példányul Spártát hozogatni fel. Azt az embert, ki ha mindig jól is, de tettek nélkül szónokol, nem becsülhetem annyira, mint azt, kinek pályája tettekkel teljes, bár ha olykor botlik is közhelyeken nyilatkozataiban. Mindig könnyebb ítélni, vagy tett után mondani meg: miként kelle vala cselekednünk. Gyakran egy hadnagyocská is megbírná vezett csata után mondani: miként kellett volna azt megnyerni. Nemesb és hasznosabb mester-ségnek tartá ő, kevés szóban sokat, mint sok szóban keveset mondani; ha bár úgymond, okos embernek ez utóbbi alkalmasint szintoly erőbe telhetik is, mint csekély embernek amaz. Innen a szónoki erőt és fortélyt, miként azt venni és használni szoktuk, nem sokra becsülte; s e részben már az iskolákban külön vált kedvtelése a septemvírétől, kit különben igen tűrhetett.

Az ő mondatai, chryái, szónoklatai mindig legkurtábban estek ki, s háta borzadozott, ha a tanító ezt kiáltotta neki: szélesítsd fiam! dilatáld! vagy ha synonymokkal, és nyomtalan szószaporításokkal állott eleibe. Otthoni nyugalmában, és polgári pályáján még inkább kifejlett most idegenkedése az áradozó beszédektől. Gyakran kikelt gyűlésben vagy azon kívül is, a sujtásos szónoklatok, jóakarát-kapkodások, hízeltételek, már mondottak ismétlései és hasznátalan, tárgyra nem tartozó szó-terjengések ellen. Különösen egykor, midőn egy fontos közgyűlés alkalmával, az első ülés csupa szónoklatokkal, megköszöntésekkel, elfogadásokkal s a t. tölt el, türelmetlenül fakadott ki a generál, a főispán asztalánál. Nekem csak azon szónoklat becses, így szólt, mely szerényen maga előtt ereszti a gondolatot, s magát szolgaként amaz után szabja, csak addig terjedez, a meddig amaz, annyit ad elő mennyi elég elegendő köntöst adni a gondolatra, hogy ez illően jelenhessék meg, a nélkül, hogy hasztalan piperével kivenné azt egyszerű formájából. A nyugtalan emberi elme, mihelyt valamiben az alkalmasságot elérte, azonnal, túl szeret sietni, fényűzésre rajta. Ezt teszi már ma gondolatai kifejezésében is. Fényt űz a szavakban, s nem gyér az eset, hogy a gondolat szolgaként sántít amazoknak pompás nyargalásaik után, vagy néha tőlök végképen is elmaradni kénytelenítetik. Magyar nemzetem, mint ázsiai faj s barátja a pompának és szertartásnak, úgy sejtem, nem szeret utólmáradni ebben is. Szerencse, hogy a magyart a szónoklatokban csak a szó-pompa viszi, s hogy különben a sok szó épen nem tulajdona; mi lenne, ha még francz bőbeszédűség is fogott volna lenni nemzeti bélyege? Kétségen kívül szóözőn, melyben a gondolatok apró halacs-kákként uszkálnának! Én megvallom, óhajtnám a szónoklati mesterkélést kiküszöbölni a főbb tudományok sorából; a valódi szónoklatnak pedig a logica megett nyújtnék helyecskét, honnan ezt szólhatnám vele: tartsd lelked előtt tisztán a gondolatot, s megtalálándod az illő szavakat hozzá; ha nem találta ezeket, nem birtad tisztán a gondolatot, lelkedben és nem ajkadban volt a hiba, s ily esetben én csak üres csengésű szavakat kölcsönözhetek neked, ámításaul a nemgondolkozó hallónak, bosszantásaul a gondolatot és okot-várónak.

Egy tisztviselő, ki mint erős szónok, bírja e részben a megye közvéleményét, megbotráncózik e szavakban. Nem örömet hagyjuk meg másokat kis véleményekben a felől, miben magunkat nagyoknak véljük. Ellenveté a generálnak, hogy a valódi szónoklat nem hagyja el a gondolatot soha, hanem azt varázs-vesszejével, főn kívül a szívhez is viszi, hogy így mintegy beavassa azt hallgatóinál; előhozta: mily becsben tartaték ez a régi görögöknél és rómaiaknál, s tartatik ma is Angliában.

Megengedem, válaszolt a generál, hogy a dolgot annak meghatározása dönti el: mit akarunk érteni a szónoklat nevezete alatt? Mihelyt ez csak annyit tanít: miként kelljen a gondolatot és okot kurtán, de még is tisztán és kimerítőleg adni elő, s száját és fület ezen felül nem fáraszt, mi szavam sincs ellene. De annál több, ha a szónok, oknak alakjába öltözteti a nemokot, győződés helyett indít és ostrommal veszi meg fontolás előtt az elhatározást. A rómaiakban, kikben minden nagyságuk mellett is nem mindent csodálok, soha sem hagytam azt helybe, hogy nálók ítéleteket, szónoki vádlások és védések után hozott a nép. A szónok, miként tisztúrnak tetszett mondani, főn kívül szívhez is intézheti a gondolatot és okot; ki áll azért jót, hogy nem a lány szívhez vitte előbb ezeket, mint a fontoló főhöz, s amaz, mely heves indulatoknál fogva, hatalmasb bennünk, mint a hideg fő, korábban lepetett meg, semmint ez szükséges szemléljét megtarthatá? Így mi könnyen határozhat győződés helyett fellázadt indulat, ok helyett rábeszélés, igazság helyett szónoki erő és ügyesség! Cicero, Demosthenes ellenében mi könnyű vala vesznie a legigazságosabb ügynek is! Mi az angolokat illeti: sokat óhajtnék átlopní hazám számára tőlök; de a több órai tág szónoklatok, szintűgy mint csaknem seperhetetlen szűk kéményeik, és megszámlálhatlan szegényeik is, bizony nem ezek közé tartoznának.

A főispán, s utána többen azt jegyzék meg, hogy több esetek vannak, mint milyenek a nemzeti és megyei ünnepélyek, mikben az úgy nevezett ékes-szólásra szükség van a hazában. A

magyar, úgymond, sokat köszönhet fényes szertartásainak, s ez azokhoz tartozik. Ezt a generál is megengedé. Én a szó-pompázást, így szóla, oly formán tekintem, mint a parádés katonai gyakorlatokat. Az a sok ezer fegyver egyszerrei csattanása a le- és felkapásokban, egyszerrei lábdobbanás a léptekben, kedves és mulattató ugyan ünnepélyek alkalmaival; de csatákban nem használjuk azokat. Gála-ruhákhoz gála-szavak illenek, s igen megelégszem: ha valaha szerencsések lehetünk, csupán köz tanácskozásainkból hagyhatni ki ezeket. A drága időnyerésen kívül, hiszem, nyerni fognánk abban is, hogy józanabbak lennének határozataink. Ez egyszersmind nyakát fogná szegni egy köztünk károsan divatozó nemének, vagy az önzésnek, vagy az álszeméremnek, minélfogva sokan átallnak szólni közhelyeken csak azért, hogy nyelvök nem óhajtott folyó, vagy előadásuk nem az ékesszólásé, hogy így a közügy veszítsen inkább, mint személy. A közjó iránt, úgy vélem, legalább is tartozunk annyi érdeklődéssel és kegyelettel, ha nem éppen buzgalommal is, hogy irántai véleményeinket egyáltalában nyilvánítsuk. A ki szólni bír, szóljon, s a néma intsen. Önkárhoztatásunkra hallgatunk ott, hol jót elősegélni, vagy rosszat gátolni szavunk lenne.

Efféle kikeléseknek kívánt sikere lett a megye gyűléseiben. A generál közönségesen tiszteltetett, s ha valamelyikét a szólóknak, időn és helyen kívül szónoki áradozások kísértették, elegendő volt a generálnak nyugtalanul mozogni székén, vagy csákóját ide s tova rakosgatni az asztalon, arra, hogy a túlcsapongó eszméljen, és előadását siettesse.

Több ilyforma nézetei a generálnak, azért tőnek üdvös behatásokat, minthogy ő türelmetlen hév helyett, kimélő nyájassággal adá elő azokat. Bevárá ő szeliden az időt, melylyel dölnie kelle az ó rossznak és épülnie az új jónak; éretlen tüzeskedéssel nem fojtá el a kelő csirákat. A magyar alkotmány, úgymond, terebély százados tölgy, vén derék új sarjadékokkal; ám forogjon fejszéd dísztelen, csonka, és akadékos ágai közt, de tisztos vén derekát ne bántsd! Egyedül ott lépé meg őt a türelmetlenség, hol önző fondorkodást sejte. Szavai honszeretettől lángoló kebelből keltek mindig. Semmi mozdulat nála nem utasított rangra, vagy tekintélykövetelésre; innen elhatározottan bírta a generál megyéjében a tiszta hazafiúság közvéleményét; mely a közjóért égő szándékait mindenben híven segíté elő.

Otthon, Máli kedves leányának nevelése és boldogítása foglalák el gondjait, és atyai lágy érzelmeit. Ez vala szeme fénye, s lelkének kéjes nyugpontja. Irántai lágyságát, engedékenységet, szíve nem vala képes korlátolni, vagy csak rejtegetni is; bár miként óhajtá is ezt leánya javáért, bár miként kárhoztatá is magában, a gyermekre nézve ritkán nem ártalmas szülei engedékenységet. Máli azt teheté, mit tenni kedve tartá, szabad úrnéja lévén magának és kedvteléseinek; s ha bár jó szíve ritkán is élt ezekkel vissza, de majdnem a szelességig eleven indulatja, megkapá őt gyakran, s nem egy gondolatlan tette ragadá. A szerető atya időtől remélte orvoslását ennek, s elégedve azzal, hogy kedves leányának szíve tiszta és jó, nyugalommal hitte, hogy a heves vér majdan kijátssza magát, és kizajlik, mihelyt azt a komoly élet gondjai fogják csillapítani; s e jó reményben nyájas estét várt maga élte hanyatló napjára.

Máli Kisrétről két nyájas képet hozott lelkében haza. Egyik Ongayé, a szép huszár tiszté vala, másik Póli lovagló ruháját s a lovaglást tüntette óhajtása eleibe. A testhez delin álló köntösben a deli tiszttel lovagolhatni, nyájas kéjű gondolat vala Málinál. Azonnal kérelmek alá véteték a jó atya, s nem nyughata ez, míg győződése ellenére is, ólban nem álla Máli paripája, és testen párja Póli csinos köntösének. A generál nem javallá azt, ha a két nem egymással felváltogatja sajátos kedvteléseit, s rendesen fonák lelkek bélyegeinek tartá ezt; de nyugtatá őt azon gondolat, hogy akkoriban divatban állt a dámák lovaglása, s így a divatnak leple alá rejtheté atyai kedvezését.

Máli telhetetlen vala új kedvtelésében. Naponként kilovagla atyja és Uzory között, s mint óhajta szerint egykori katonáné, hősködék abban, hogy az időjárásban ne válogasson. A ló szelid volt, s Máli a naponkénti gyakorlás által annyira gyarapodék a lovaglásban, hogy a generál már nem kétkede őt olykor egyedül is kiereszteni Uzoryval.

Így lelé a lánykát Ongay, ki ezredjétől néhány napra meglátogató vala a generál házá; s most derüle még víg élet Harsagra. Multság ért multságot, s a lovaglások, mikben most naponként ügyesebb, s a kedves társaságban bátrabb lőn Máli, látogatásokra is kiterjesztettek a szomszédságokban. Uzory, ki terhelve vala dologgal, gyakran elmarada ilyenkor, s általában kevés részt vőn a mulattatásokban; mi azonban szokott elvonódásai miatt figyelmet a háznál nem támaszta.

Ongay és Máli naponként közelebb simúlának, egymásért dobogó szíveikkel, s az engedelem múlta felé, amaz szót ejte a lányka végett a generálnál. Ez korán sejté a dolgot, és nyugtalan vala, mert nem egészen javallá azt; azonban gátolni sem tudá. Édes öcsém uram, ekként felele Ongaynak; én a katonát szeretem, mert közte éltem le koromnak legszebb részét; de nem vőmnek. A leány ezen állapot csillogásától nem lát végig mind azon számos áldozatokon, mikre őt a katonávali férjülés felszólítja. Nem hordom elő azt, hogy neki, míg férje szolgál, bizonyos és állandó laka nincs, hogy az örök marsokban maga és gyermekei részéről, az élet legtöbb kényelmeiről le kell mondania; nem említem azt, hogy ha ideig óráig folytonos lakást nyert, s örömek közt megszötte kedves fonalait a társalgási életnek, rokonságnak, barátság-nak, ezeket egy parancs érkezétre új meg új szívveréssel kell ismét elszaggatnia; nem hozom azt is elő, mert csak magamat illet, hogy szüleitől őt többnyire országok választják el; csak azt állítom öcsém uram szíve eleibe: mit érezhet akkor a szerelmes nő, midőn férjét csatába, halál ellenébe menni tudja? miként remeghet szíve minden ágyúdurranásra, melyet távolról hall férjére lövetni! Ezt én tudom, bús tapasztalásból tudom édes öcsém uram, mert boldogult szegény nőt az effélék ragadák el oly korán! - Sötétült itt a generál szeme, és megállott szavában.

Megvallom öcsém uramnak, folytatá újra szavait a generál, hogy a katonát nőtlennek óhajtom. Mihelyt szív-kötelek kötik őt az élethez, azonnal hág ez becsben előtte, s nem barátkozhatik oly biztosan a halállal, melynek szemköztét mindenkor legalább is borzalom nélkül szükség tűrhetni.

A belépő Máli már elhallá ezen utolsó szavakat. Tudta miről van szó, mert Ongaynak ő adott volt engedelmet a szólásra. Édes atyám! ekként esdeklett, megcsókolva a generál kezét, mi készíti Ongayt arra, hogy katona maradjon?

A becsület, édes leányom, felele szilárd hangon a generál. Épen ez az, mit én magyar ifjainkban nem kedvellek. Pár szilvafás szűk telek, vagy egy lány-kötő is, képesek haza csalni őket a dicsőség útjáról, gyakran akkor, mikor már elroncsolt testöknek és fáradalmaiknak jutalma várná őket azon. A generál kikele itten kissé szigorú igazságaival; Máli lopva jelt ada Ongaynak, megértve vala ez, s a további szó elhalasztva máskorra.

A pajzán leány tudta: miként és mennyire bírja atyjának szívét és akaratjait. Alkalmas perczben ismét kezét csókolt nála, kérő szép szemeit félbúsán vetette fel reá, s édes jó atyám! így esdeklett hozzá oly hangon, melynek a generál nem vala szokva megtagadni valamit, édes egyetlen jó atyám, nem élek meg Józsim nélkül!

A generál, ki már előbb lágyúla, s kinek Ongay minden egyéb tekintetben, katonáskodását kivéve, kívánt vő vala, homlokon csókolá a kis csintalant. Ám legyen fiam! így szóla; kinek gyermeke van, nem mindig lehet az öntanácsú; de várnod kell Máli! ezt veté komolyan hozzá. Háborút rebesget a hír, ilyenkor a becsület nem engedi, hogy tiszt szabadúljon.

Máli elégedett volt, Ongay pedig kéj-örömben. A két gyermeknek szép boldogsága, bizonyosan oda fogta volna tántorítani az engedékeny atyát, hogy azonnal kieszközölje Józsi kieresztetését, hanemha a becsület érzete, mire mindig igen sokat tartott, tartóztatta volna őt ezen lépéstől vissza. Elfojtódott szívvel ereszté el Ongayt ezredéhez, annál is inkább, hogy kedves leányát az ifjú távozta után, szokása ellen majdnem vigasztalhatatlannak látá. Napjában órákig állt Máli azon ablakban, mely Józsi útjára szolgált, homályos sejtő sóhajtással fordult el mindig attól, s a szellő-játszású könnyű leányka, majdnem feledni kezdte víg szökdeléseit.

De a természet nem tagadja meg magát; úgy bánat, mint öröm hamar elhamvadnak körülünk, ha azok a kedélyben víszhangra nem találunk. Miként kis folyamnak habjait, megtöri ugyan kissé, gátló szirt-darab vagy fa-gyökér, de túlhaladva rajta, azonnal ismét békésen folydogálnak azok; akként vala Máli is kis bánatával. Könnyű kedélye, boldogságának nyájas érzete, csakhamar leenyhíték azt; belőle nem marada a szívben egyéb, mint azon óhajító remény, hogy bár ki ne ütne a háború, vagy bár végezve volna az már.

Újra folytak a szokott lovaglások, s Máli mint már bizonyos katonáné, ezt most több más gyakorlatokkal, több test sanyarásokkal kötötte össze. Aggodalmas atyjának gyakran munkájába került leszólni a hevest ezen gyakorlatokról, oly időkben is, melyekben azok, valódi egészség-rongálások valának. Máli ilyenekben gyakran még inkább fejeskedék, szorosabban érezvén magát, ezen tűrésre szoktatások által köttetettnek, mind Józsijához, mind jövő kedves állapothoz. Azok mintegy nyájas titkos fonalai valának szerelmének, mik őt a távolban jegyeséhez köték.

A generál rögtös fordultában a lépcsőkön, veszélyesen megrándítá egykori sebes lábát, s iszonyú fájdalokat szenvedé reá. Kötések, zsúrolások és kenőcsök, mik hajdan oly hasznos szolgálatot ténének neki, nem akarának használni most. Uzory siker nélkül meríté ki minden szereit körülte, s a generál szegző kínai annyira növekedének, hogy éjeken át nem juthata nyugtató álmhoz miattok, s gyógyszernek kellett álmodni kimunkálni számára. Máli, atyja kedvéért, kihagyá ennek betegsége alatt kilovaglásait, annyival is inkább, hogy tavaszi olvasztó szelek is dühösködtek. De később annyira enyhültnek látván atyjának baját, hogy felülhete, állhata, sőt lépteket is tehete a szobában, egy enyhe fényű napon, nem lehete megtartóztatni többé a nyugtalan leányt. A generál szokás szerint Uzoryt bízta meg, hogy lovagoljon ki Málival, most sem hagyván el, szokás szerint utánragasztani emlékeztetését, hogy a szeles leányra vigyázzon. Most leányom fejében a katonáné motoz, mondá a generál neki, ismerem a nőnemet; gyakran, hogy égő kunyhót olthasson el, kész özönvizet idézni elő. - Egyébiránt nyugodt volt a generál; mert Uzorynak érett józanságát, és leánya iránti gondos figyelmét jól ismerte.

Málinak kedves sétahelye volt a malom tája, mely kies völgyben, agg nyárfák alatt, festőileg feküdt. Itt rendesen egy pár szót váltott az öreg molnárral, és visszafordult. Arra tartott kedve most is, ámbár Uzory a csinált töltést javaslá, tartván amott a malom-patak áradásaitól, és a hegyekből lezuhogó vizektől. Engednie kelle Uzorynak, s lovasaink nyugtalan ballagának a hegy alatt elnyúlt, egykevéssé alkalmatlan úton, melyet agyagos sár és vízmosások nehezítettek el. Máli vidám kedvvel enyelge; a bajoskodások, sok kikerülések, sár- és víz-gázlások, de főképp Uzorynak, mint véle, kishitű aggodalmai, csintalan kedvre idegzék őt. Pajzánkodott, gúnykodott komoly kíséreléssel, ennek gyakori rémültére, apró át-át szöktetésekkel is ingerkedett. Most egy gonosz helyhez jutottak, hol két hegy szoros völgyéről, sebes áradat zajlott le s az utat kétfelé szakította. Nagy volt a szakadék, s Uzory visszatérést javasolt, mert kikerülést hegy és malom-patak nem engedének. Máli nem volt bírható erre, gúnyolta Uzory félénkségét: mi ez a háború veszélyéhez képest? mondá Ongayra gondolva, s minden, mi tőle kinyerhető vala, abból állott, hogy megvárandja, míg Uzory alkalmas átmenést keres. Uzory átmenetelt vizsgálva, lelovaglott a szakadék mentében egész a malom patakáig; Máli az alatt

lovával az úton maradt, mely társa után nyugtalan kezdett lenni és kapálni a sarat. Egyszerre azon pajzán gondolat villant meg Máli eszében, hogy különben is nehezen tartható lovát áteressze a szakadék erén, s rémülő Uzoryt meglepje vakmerőségével, melyben azonban veszélyt nem látott, minthogy csekélynek tudá a szakadék árkat. Meggondolni a merést és kivinni azt, egy vala a könnyelmű lánykánál. Neki fordítja lovát a szakadéknak, de a zúgó és tajtékzó habok visszahöktetik ezt. Máli erőlteti, lova újra hőkken és hortyogni kezd. Többszöri sikertelen kísérletek után megvadul a ló s a mint újra makacsul erőltetik, felágaskodva megfordul, s szöktében ülőnéjét leveti. Kár nélkül fogott volna a lánykán keresztül menni a baleset; de a ló, szilajodtában hátra rúgott, s az omló szerencsétlen lánykát gyomorba találta. Élet nélkül feküdt Máli a földön; elfagyott vérrel, arczczal, és eldermedt lélekkel omlott elő Uzory; mely utóbbinak elállott esze, pillantása, s alig tudott annyira eszmélnie, hogy tehesse, mit a leány felocsúdtatására tennie lehetett. Sokára veté fel bágyadt pillantatait Máli; de szólni nem bíra, és szemeit el-elhunytá ismét. Kétségbeesés kínjai közt lelé Uzoryt a szerencsétlen atya, ki a haza-futamlott paripákról, rémülten gyanítá a veszedelmet, s önbaját feledve lelketlenül hajta elő. Az ő állapotát toll le nem írhatja. A szelid, szidalmakra fakadott Uzory ellen is, ki merevültében nem vala képes menteni magát azok ellen.

Karja közt ápolta a generál a kocsiban hazáig leányát; kínjában, milyet nem érzett soha, elsötétült az élet körülte. Azonnal küldte egy nevezetes orvosért szekérét, addig Uzory nyújtott Máli körül segélyt, miként azt bódult érzelmei közt teheté.

Az orvost nem lelék honn, s a mint a kocsi üresen tére meg, a generál bösz kétséggel nyomá homlokára két kezét. Nem mintha nem biznék Uzory tudományában és ügyességében, kit e részben több esetekben becsült, hanem minthogy most gerjedve vala ellene, mint vélt oka ellen lánya bal-esetének, s e mellett mintegy elállottnak látá bódult elméjét ennek, más orvost óhajta. Újra elbocsátá tehát más orvosért kocsiját, s míg ez a távolból elérkeznék, lelkére köté leánya gondját Uzorynak. Nem vala erre szükség; Uzory éjet napot az ágynál töltött. Lesett minden változaskát betege körül, s úgy gyógyítására, mint enyhületeire fordított gondjának nem volt mértéke, határa. A generál maga is enyhülni kezdé iránta, sajnálva, hogy kifakadásával élesíté az ifjú keblében azon fájdalmat, melyet miként vélé, önlelke vádolásai már fölösleg is özőlnének reá.

Másik, kit Máli ágyától el nem lehetne vonni, Klárcsi vala. Ha kedvellé egymást a két lányka gyermeki korban, szenvedélyesen tapada most egymáshoz, mióta Klárcsi visszatére az atyai házhoz. Úgy látszik, két különböző vérmérsékletek, szorosabban kötődnek egymással össze, mint egyezők; amazok egymást egyenlítőgetik és pótolgatják, míg ezek untalan hasonnemű érdekekbe ütköznek. Máli elevensége ki-kikapkodá Klárcsit szelid csendéből; ellenben Klárcsi lágysága enyhítőgeté Málinak szelességét. Klárcsi vidámabbnak s öröm-vágyóbbnak érzé Máli körül magát, s ez részint jobbnak és engedékenyebbnek magát Klárcsi társaságában. Nélkülözhetetlen lévén a két lányka egymásnak, nap sem tele el, hogy egymást ne látták volna. Most Máli balesete mélyen zúza meg a barátnét; ápolása végett elhagyá ez az atyai házat, s betegéhez költözködék által.

Málit iszonyú gyomor-fájdalmak gyötrötték, s untalan csak gyomra szájára mutogatott. Uzory nem lévén tanúja a veszélyes rúgásnak, legtöbbet rőtt a lányka bajából az ijedésre. Gyanított ugyan sérelmet, de nem veszélyest, a vizsgálást pedig, mit másoknál legelőbb fogott volna megtenni, Málinál, ki nem tolmácsolható szeméremből elhalogatta. Eleinte házi szerekekkel orvosolta a bajt, s időtől és kinyugvástól reménylett legtöbbet. Lement fűszeres növényekért a kertbe, hogy kötést készítsen a lányka fájdalmas gyomrára, s egy úttal nyaláb-virágot is hozzon fel az üveg-házból, miben Máli mindenkor kedvteléses örömét találta, s ágyához vitte azt a betegnek. Hintse édes Uzorym, majd sírom hantjaira! szólt alig érthető bágyadt hangon

Máli, s könny rezgett szemében. - Búsan tévé virágait Uzory a kehelybe s búsan távoztak ki a szobából.

Máli nem javult, betegsége óránként súlyosodott; más nap szava elállott, s immár csak kevés jelével feküdt az életnek. Uzory gyógyszerláti szerekt küldött, de azt a határozatlanságot észében és kishitúséget lelkében, mik őt most gyötrék, még nem érzette soha!

Éjfél felé volt az idő, Uzory épen a generál körül bajlódék, kinek lábájdalmait a balesetre megújulának, a mint a küldött legény a patikai szerekt megérkezék, s azokat a generál több szereit mellé, egy ablak-asztalra leraká. Málka igen rosszul volt. Gyúladó hőségben feküdt, mint látszék, előbb nagy kínok között, későbbre az azokra következett elbágyadásban majd-nem elállt lélekzettel. A generál kétségbeeséssel arczában és pillanatában, állott kedves leánya felett, Uzory pedig kapkodó bódulásban forgott körültei ápolásaiban. Most ez az orvosság-üveget tartá kezében, nem eszmélve, hogy kanala sincs a beadásra. Klárcsi hozá azt kezébe, s az első adagot maga adá be Uzory betegének. A bevétel után nyugtabban vala ez; álom fogá el nem sokára, s ápolói mély csendben ülének mellette, vagy vonúlának el ágyától, nehogy bolygassák nyugalját, melytől mindenki jó sikert remélt.

Másnap délfelé járt az idő, a mint a megrendelt orvos elérkezett, s a beteg ágyához járult, ki még mindig mély álomba merülve nyugodott. Egyszerre gyanúsak tetszék mind az orvosnak mind Uzorynak, a lányka arcán ülő hideg veríték, s rövid vizsgálás után csakhamar meggyőződének, hogy Málka - örök álmát alussza. A virító lányka nem vala többé!

Uzory kétségbe meredt pillantattal tekint Málka ágy-asztalkájára, s felragadja a gyógyszeres üveget, mely mellett még a kanál nyugvék: hatalmas egek! elordúl böszült fájdalmában, s élet nélkül omlék össze. Most lövell fény a generál iszonyodó lelkébe; midőn bontatlanul látja a gyógyszerlárból hozott friss üveget, s helyette a hason nagyságú és színű mákonyost találja Uzory kezében. Vért fagyaszt e borzasztó tévedés a háznál minden érben; de a generálnak egész férfiúságára vala szüksége, hogy vesztését, ily vesztését megbírhassa!

A felocsúztatott Uzory, kívánszorgott, miként sír rémjé a szobából, s nem volt látható többé!

Emberi sors: elhalunk egykor, s ha aggott öregek, vagy lelkünknek idegenek halnak el körülünk, megnyugsunk, hogy ezen emberi sorsunk, maga adóját fizeté le bennünk; de ha azok dőlnek is mellőlünk, kikért és kikben élünk, virító korban, mosolygó örömnék közepette, s mintegy emberi sorsot előzve és kijátszodva dőlnek ki, - elborúl utánok az élet nekünk, el-kietlenül a világ lelkünknek!

A generál, súlyos bújában, szívszorulásokat kapott, melyek az orvost aggóztatni kezdték. Ez részint azzal kívánta enyhíttetni a bajt, hogy a szegény atya egyedül ne hagyassék bánatával, s a generál Klárcsit kéré ki atyjától; mert a lányka még egyszer oly becses lón előtte, Máli körül tett gyöngéd ápolásaiért; annyira, hogy gyakori futó ámulásaiban önvesztett leányát képzélé benne. Klárcsi, a másért mindenkor kész önszivességével és áldozataival, örömet marada, beszálta Máli volt szobájába, átvéve a generál háza gondját, s csakhamar mintegy leánya lón ezen családnak.

Addig vagyunk mély bánatunkban legszerencsétlenebbek, míg az idő fordítását reményleni sem merjük, s öröknék véljük fájdalmunkat. Azonban az idő, e biztos szelid orvosa a szenvedőnek, nem marad el tőlünk, s nem mulasztja el a jótévő feledés fátylát halkkal fellopni sebünkre. A generál nagy vesztése, újságát veszté előbb, majd edző mérget, s végre a kínzó bú, bánatos emlékezésekre enyhüle le. Klárcsi szíves figyelmei sokban segélék elő ezen kedvező változásokat keblében.

Az öreg Gyomay, féltvén leánya hírért, már az első hetek teltével visszakövetelé Klárcsiját; de a generál mindig találá még elintézni valót számára, s úgy tuda érte esdekleni atyjánál, hogy

ez mindig engedni, s új határnapot szabni vala kénytelen. Hónapok telének el így, s Gyomay eszméltetve Szögvárnak némely gondolatlan szavai által, nem hagyá leányát tovább a generálnál. Most kezdé ez először sejteni a maga érzelmeit, mik szívébe észrevétlenül simúlának be. Szívesen fészkel keblünkben jó akarat azok iránt, kik kedvelték azokat, kiket mi kedveltünk. Ezen jóakarathoz hála is szövetkezett a generálnál Klárcsi iránt, ki oly szíves önfeláldozással ápolá kedves leányát. A lánykának, a bánatos atya iránti kimélő figyelme, mint tiszta tükör tiszta lelke, ártatlan kedélye, csendes szorgalma, bájos szépsége, s a mindennapi látás alkalmá, nyájas összeszokássá előbb, majd szerelmes vonzalommá nevelték ezen érzelmet nála. Jövendője Klárcsi nélkül, elborúlt tekintete előtt.

A generál hajlandósága nem szűkölt meg táplálékban; bánatja, elvont magánossága, menték gyakori látogatásait Gyomaynál, miket ez leányostól együtt majdnem naponként viszonzá. Különben is, főképp ha vendég érkezék a generálhoz, meghívá ez a Gyomay-házat, hogy így Klárcsiban rendezgető gazdasszonyt nyerhessen; ez, a szíves, kettőzteté szorgalmait, hogy a hízog bizalomnak megfeleljen, nem sejtve, hogy a hálás figyelem borékja alatt, a nyájas szerelem növényét élesztgeti. A generál Klárcsi iránti érzete, inkább forró barátság, érett győződés, hogy boldogíthat és boldogíttathatik, s vágyás örökre oly kedves lélekkel lenni egybeköttetésben, mint heves láng és gondolatlan indulat vala. A nélkül, hogy büszke becset tulajdonítva körülményeinek, érzé: miként rangja, vagyona, köz tiszteltetése, nem megveendő eszközei a világi boldogságnak, s mindezek jó, tiszta, feddetlen szívével pártva, mire már büszkébb vala, nem fiatal kora mellett is olyanok, melyek egy léha hiúság felett álló lánykát szépen boldogíthatnak. Ezen győződés bátorítá a lányka iránti szerelmét; de más részről háttérben remegteté őt azon ál-szemérem, hogy mit fog szövetségére mondani a világ? Ő ugyan nem vala azon szűkkeblűek és kishitűek közül való, kik minden jó szándékról lelakadnak, mihelyt a közvélemény előítéletét ennek ellenében tudják, sőt gyakran vitézül és győzelmesen harcolt meg ő azzal; de mindekkor bizonyos volt szándéka, célja, tette tisztaságában, s mindezek nem annyira személyét, mint a közjót érdeklék. Ily esetekben lelki gyáva-ságnak vélé engedni, s hajló vala az engedőben csak félakaratot, félerőt, félembert gyanítani. Most azonban az ál-szemérem másként festé finom eszméletének a dolgot. A lányka szép és fiatal, s nem leendő valószínű a világnak azon gyanúja, hogy éretlen lobbanás gyújtá a korost, a törődöttet felé? A generál eleitől fogva oly kényes volt becsületére, mint városi hiú leányka a maga finom bőrére, vagy is inkább mint szűz hajadon a maga tiszta erkölcsére, s meg is tudta azt gondosan óvni lelkének egyenes tisztasága által.

Gyomay sejté a generál hangulatát, s terve és reményei, büszke keblében nagyszerűbbek levének. Azonban kevélysége áttá az első szót adni, vagy elárulni azt, hogy gyanítgat. Így tele el ismét néhány hónap; melyek alatt a generál küzdelmei naponként gyengülének, s szíve naponként lágyabb érzélemmel hajolt Klárcsi felé. Irántai figyelme szembeünőleg kötelezőbb lön, s Klárcsi meg nem tagadhatá tőle, s nem is akará megtagadni a viszón-figyelmet, a tisztelő jóakaratot. Minden új rendezés és alkotás előtt megkérdeztetett Klárcsi a maga ízlése iránt, s rendesen ez ment vagy egészen, vagy csekély változtatással eszközösbe. A különben is tiszta öltözködésű férfiú, most naponként csinosabb és gondosabb lön öltözetében, leventásan paripán tevé látogatásait Klárcsinál, vagy ennek ablaka alatt tánczoltatá el büszke lovát. Apró ajándékokat, miket üvegház, kert, s gazdaság nyújtogattak, mert árosabbakkal félt közelférni Gyomay büszkeségéhez, küldé naponként a lánykának, vagy a ház egyéb tagjainak; így kölcsönös tervek és kölcsönös figyelme, a legszebb egybeköttetésben tarták a két szomszéd úri házat.

Külső befolyások, szóra hozták a generál titkát, mely Klárcsit kivéve, nem vala titok többé a környéken. A septemvíné aggódott azon, hogy túladjon Klárcsin, s így véget vetvén fia epekedéseinek, azt más terv felé fordíthassa. Szét nézett az ifjak között, s tekintélye, ajánlásai, és befolyásai, csakhamar feltaláltatták vele a keresteket. Néhány kérő jelent meg egymás után

a Gyomay háznál, s köztök olyan is, kitől ez kedvezőbb kilátás hiányában, bizonyosan nem fogta volna megtagadni leányát. Gyomay ennek halasztó választ ad, s miként régóta közleni szokta dolgait a generállal, közlé vele ezt is; most tanács helyett inkább nyilatkozást óhajtja. Megtörténék ez; a generál szemérmes zavarral jelenté ki a boldog atyának, leányához viseltető indulatját, s katonai egyenességgel kéré meg tőle kezét. Gyomay, lepetten a generál egyenessége által, nem halasztá a szerencsét, azonnal megajánlá leányát; noha titkon illendőbbnek tartotta volna, rangos házak szokása szerint, szertartásosan kéretni meg, s adni ki a leányt.

Mindjárt haza mentével, tudtára adá Klárcsinak szerencsáját, s azon örömkéjben, melyben saját szíve, betölt óhajtsái közt úszék, nem látá, vagy látni nem akará, hogy leánya halotti sáppadással fogadá a szerencsét. Most tűne fel tiszta fényben minden, ennek lelke előtt. Most érté által a generál figyelmeit, atyjának és nénjének homályos célzásait, s egyszerre borzasztón elhagyatottnak érzé magát. Atyja menthető vala előtte, de sokszorosan fájlalá azt, hogy Veronka, kit oly forrón szeret, kitől oly forrón szerettetik, s ki az ő Vinczéjeért lángoló szívét ismeré, ellene esküvék boldogságának. Vincze, ki csak ez előtt néhány nappal tevé látogatásait Harsagon, annál becsesebb lőn most szívének, minél közelebb vala ahhoz, hogy örökre elveszítse őt. Remege látni atyját és testvérét, kik boldogtalan ámulatból boldogságát dülják; rettegett találkozni a generállal, kinek nem tudá: miként számoljon tisztelése mellett, érzéseiről szívének? A generál nem sejtve a lányka szerelmét, s még szabadnak vélvén annak szívét, nyájas reménnyel jelent meg másnap a Gyomay-háznál. Gála-ruhát ölte, s már tűzve valának erre a vitéz rendek cím-jelei, a mint elpirúlva hiúságra eszméle azokban, s leraká ismét, nehogy viszont hiúságot kísértni láttassék azokkal. Szorúlt szívvel lépett be Gyomay-nál, mint olyan, ki úgy követi saját szívét, hogy némi homályos eszmélete van ellene. Szívesen, ámbár némi feszességgel fogadtatott, miként ez ilyes új viszonyban lenni szokott, mit azonban a generál egyenessége hamar felolvasztott. Beszólított Klárcsi, s a generál ütközni fogott volna a lányka halvány arczán, ha Veronka már előbb nem előzi őt azon ujsággal, hogy testvére pár nap óta főfájásról panaszkodik. Szelid, csendes vala Klárcsi, miként áldozatnak báránya, s haló hangja, és bágyadt szemei mutatak a generál előtt, hogy valósággal rosszul van. Míveltségnak tapintata azt határozatá ezzel, hogy kimélje a lánykát, s ez úttal mit se szóljon előtte szándékáról. Más tárgyú beszélgetés közt tölte pár órát a háznál, s tisztelő nyájassággal emlékeztetvén Klárcsit, hogy vigyázzon drága egészségére, búcsut vőn.

Másnapra esék a Vincze megkérése és kikosaraztatása. Ezen történet különösen hangozá a ház két leányát. Klárcsi szerelme, Vincze küzdelmei, és szenvedései által, miknek annyi tanúságait adá, új élelmet nyervén, övé lőn a lánykának minden érzete, csak őt gondolá, óhajta egész lénye, minden csepp vér érte buzga erében, őt czélozá szívének minden ütése, elméjének minden gondolatja. Érzé, miként most még inkább mint valaha, egészen övé s viszón-bírázásában fekszik üdve; s az egész lányka szerelemmé olvada Vinczéje iránt. Hévvvel újítá meg hűsége felől Vinczének tett fogadását, s lelke lángolásában még arra is erőt érze magában, hogy a generál előtt fel fedje szerelme titkát, s Vinczén kívül másé ne legyen soha.

Veronkának, a gyöngéd lelkűnek, nem fekvék szíven egyébb, mint testvére boldogsága. Ezt eddig a generállali szövetségben vélte elérhetőnek inkább, mint Vincze szerelmében, melyet hajlott oly gyermeki mulékony hajlandóságnak venni, mely játék közben szövődött, s játék közben enyészik el. Klárcsi évekig távol élt Vinczétől, azon hír-szálacsák, melyek őt kötésben tarták vele, oly csekélyek valának, ellenben azon hihetőség, hogy ellenkező szüléi kedvökért, lemondhatott régi szerelméről, oly nagy volt, hogy ellene, bár Vinczéjében nem tudott kétkedni soha, remélleni sem mert jót szerelme számára. Innen már régóta csak szívébe zárt epedés volt szerelme, mely szavakba soha, s csak boldogabb pillanataiban, nyájas ábrándozásokban olvadt fel. Ez volt az, miben Veronka ámult. Nem vélte, hogy még él, s oly erőben él a Klárcsi indulatja, melyet némaságáról már rég kihaltak képzelt. De ha nem ámul

vala is ebben, az öregeknek egyezése az ifjú pár egybekelése iránt, mint tudá, igen kevésbé vala remélhető. Ellenben igéző nyájassággal állt lelke előtt azon gondolat, hogy szeretett testvére tőle néhány lépésnyire fog lakni, csillogó körülményekben, bőség ölében, ragyogó kastélyban lakni. Ehhez járult atyjának ezen utóbbi szövetségbeni kéjes megnyugvása; s mi kelle több egy oly szelid jó lelket megnyerhetni, mint Veronkái vala? Maga a szerelem vészei közt nem hányattatván soha, nem sejté nyomorát ennek hajója törésének.

Azonban szemet és szívet nyitá nála Vincze kéri megjelente. Most látá igazi alakjában az ifjú pár szerelmét, az egymást birhatásban határozott boldogságot, az egymást-vesztés kínjait, a szaggatott szíveket; s kevesebb is elég fogott volna lenni, szerelmök felé pártoltatni lány szívet. Egyszerre Klárcsihoz és szerelméhez szegődék, s mintegy jóvá tenni törvén, mit eddig a generálért rontott, nem létezett mód és eszköz, miket meg nem kísértett volna, hogy atyjának akaratját és szívet meghajthassa. Sikeretlen volt iparja, nem enyhült a megsértetett, s most szebb reménnyel tölt atya; és Veronka habzó gyötrelmében, nem tudta ismét: melyik részhez csatolja magát? a Klárcsi pártjához-e, nem remélni semmit? vagy atyjához, szaggatni segítni testvére szívet? Kínjai a jónak, a gyöngéd szeretőnek, valóban súlyosak valának!

Emberi szokásunk: azon mély érzelmeket, mik más szomszéd szíveket dúlnak vagy kéjnek mámorával teltnék el, múltakonyoknak venni, s szintoly mértékben bízni ezekre nézve az idő enyhítésehez, mint saját jelen érzelmeinket örökkétartóknak véljük, miket idő sem orvosolhat. Gyomay nem hegedhetőnek tartá azon saját sebt, melyet a septemvirék az ő büszkeségén ejtettek; de igen is gyógyúlhatónak azt, mely leánya szerelmes szíven zúzatott. A finnyogás elhangzik rövid időn! így szóla Veronkához; a boldogság pedig marad, melyhez szívesen hozzá törődünk. Mi szükség tisztességes szerencsét kieresztnünk markunkból azért, hogy kisebbet kolduljunk helyette magunknak.

Ily szavak, s kihunyása Vincze remény-csillagának, visszahajták Veronkát újra az atya és generál pártjára. Rettege attól, hogy szeretett Klárcsija e habzás mindkét szerencsájától eleshetik. Az ő javáért, atya után szívesen elhívé azt, mit öntapasztalásából nem tudá, hogy idő, és kéjes jólét a generál oldalánál majdan megfogják nyugtatni Klárcsi szívet, s ezen kilátás őt arra bírá, hogy ez ellen atyjához szegődjék.

Klárcsi eleinte enyhülést lele abban, hogy kedves nénje az ő pártján áll; ennek vigasztalása, annak érzete, hogy nincs végkép elhagyatva, s létezik kebel, melyen panaszát kiöntheti, ír valának szíve sebére. Annál kínosabb lón neki újra elvesztenie Veronkát. Saját lelkébe vonúla vissza a lányka, s már csak a generál nagylelke vala végreménye. Eltökélé magában, hogy első alkalommal nyilatkozzék előtte. Veronka ellesé Klárcsi szándékát és remege. Mi leend, gondolá aggodalmában, ha a generál megtudva a lányka szíve állapotát, eláll, atya pedig Vinczéről nem fog hallani akarni? Veronka jól ismeré atya sziklai keménységét, ki ostrom alatt kidőlhet ugyan egészen, de magából engedni nem tud. Szóla tehát jó alkalommal atyjával, s eleibe adá a lehető esetet. Gyomay elhatározottan parancsolá, tudtára adatni Klárcsinak, miként Vincze semmi esetre veje nem fog lenni soha!

Most tehát Veronka testvéri szent kötelességének ismeré, Klárcsi állhatatosságát venni ostrom alá. Vinczéhezi szerelme nem vala levívható, a lánykának élte, lelke csüggött ezen, s a gyöngéd érzelmű Veronka, kimélve is tisztelé ezt, s ovakodék nyúltni ehhez, miként kedves betegünknek fájó sebe körül vigyázva motozunk. Ismeré ő Klárcsi lelkét, azon lány kedélyt, mely csak áldozatokban él, mely csak boldogításban leli fel önboldogságát, s ezen oldal vala az, melyről a lánykát ostromlá. Naponként adá eleibe, azon ható szíveességgel, melylyel a leggyöngédebb testvéri indulat szólhat, miként mi remény sincs Vinczét bírhatni valaha, miként tartja sikeretlen hűsége által függőben mind maga, mind Vinczéje boldogtalan sorsát; ellenben áldozó engedése miként fogna borítani két nemes házat örömbé, üdvös kéjbe; mily nemes, és szívéhez mily közel álló lelkeket fogna tenni egy szavával boldogokká; míg saját

szíve, ha boldog nem is, de boldogtalan sem fogna lenni ez által; mert mások boldogságának fűző láncz-szemének lenni, egyik szép neme saját boldogságunknak. Végre: hogy a csendes nyugalmas élet, s kötelességünk teljesítésében lelt önelégedésünk, szintúgy nyájas örömmel kínálgatnak bennünket, habár oly mámorral nem zajlanak is, miként szerelem indulatai. Mindezekkel addig simúla Veronka mindig közelebb Klárcsi szívéhez, addig festegeté nyájas képekben előtte a jövőndőt, míg nem a festmény naponként színesedék, naponként elevenedék a jó lányka lelke előtt.

Ehhez járult a generál tisztelő figyelme, mely viszontisztelést szült nála: de főkép atyjának kitetsző elégedése és derült nyugalma, valahányszor leányára tekintett, azon büszkeséggel teljes boldogság, melylyel Klárcsiját melléhez szorítgatta, azon lánya érzelmei iránti bizalom, mely kétkedni sem látszott abban: hogy ez tudni fogja mi tevő legyen? De legtöbbet tett mind ezek közt a lánykának lány lelke, mely szokva volt számba sem venni saját örömét és boldogságát, hogyha a másét eszközölhette.

Igy naponként enyhüle Klárcsi, lelkét azon örömhöz szoktatva, miket alkotandó vala, és háttérbe tolván saját szép óhaját. A teendő áldozat naponként veszte szigorúságából előtte. Érezte, hogy szíve szerelme mindig Vinczéjeé maradand, s csak szíves tiszteletnek érzete jutand a generálnak. Új élet nyílik meg előttem! így vigasztalá magát, mi tilthat el attól, hogy régi életem szép álmát át ne vigyem belé? szívemet úgy sem fogja az kötelességeiben gátolni soha. A generál ne tudja meg szerelmemet, nehogy a tudás nyugalma bolygassa; én pedig kettőztetett figyelemmel, hálával és szorgalommal fogom eszközölni boldogságát, mit ő oly igen érdemel tőlem!

Klárcsinak ily elhatározása után, az egybekelésnek nem állott többé egyéb ellent, mint az, hogy a generál egy német birodalombeli herceget kívánt előbb elfogadni, ki királyunk seregénél állván szolgálatban, most mint hazánk főhadi kormányzója, katonai utazását vala teendő a vidék felé. A herceg rokonság volt uralkodó házunkhoz, jó ember és jeles katona, egyenes szavában és viseletében, minden kevélység és követelések nélkül, s bírta szívében az emberi érdemnek mérszerét, mi már magában is érdem. Mint egykorú a generállal s haditársa egykor a szolgálatban, némi barátságos lábon állt azzal. Egyébiránt a herceg hajló volt a jó élésre, barátja a víg óráknak, s kerülője, ha ejtheté, minden feszességnek. A generál, valamint tisztelé rangját, úgy becsülé benne az embert, s ígérkező levelét vévén, örömmel tön rendelkezéseket illő elfogadásához.

*

A generál, mindjárt katonaságbóli hazajöttével, fő iparúl tevé magának rendbehozását jószágának, és jobbágynak boldogítását. Vagyona rendbehozására nézve, az elszórt fekvésű szántóföldeket tagosítá, a pusztított erdőket rendes vágásokra osztá, réteket külföldi szokás szerint javítá és termékenyíté, földjeit kövéríté, s váltott vetésekre alkalmasakká tevé; az önkényes utakat határok közé foga, legelőt czélosan felosztá, s rövid időn azt eszközölé, hogy határaiban hasznat nem hajtó föld egy tenyérnyi sem marada fenn. Hogy ezen elrendelésben, a jobbágyság megnyugtására nézve, mely a közelvesztés miatt, a távolabb eső nyerést nem mindenkor képes átlátni, áldozatoktól sem vala a generál idegen, könnyű elgondolni. Ki birtokában rendet nyert, ezt szokta mondogatni, új birtokot nyert az, és békés nyugalmat; rossz számolás tehát fillérezni ekkor.

Jobbágynak boldogításában, azon győződésből indult ki, hogy körülte fő czél gyanánt szükség kitűzni a szorgalom és ipar felbuzdítását. Szükséget űz ez, s kényelmet és jólétet szül, így gondolkodék ő, s egyszersmind előli az erkölcstelenséget, melynek henyeség a szülőanya. Csak szorgalom köthet valódilag a hazához bennünket, mely pályája annak, s csak szorgalom eszközölheti azt, hogy legyen is miért szeretni hazánkat.

A generál négy faluinak majd közepette feküdt a füvesi állodalmi, egy pár ezer holdat tevő pusztácska. Kies egy falat föld a maga pár nyájas dombjával, bújja fűvével és szerencsés vegyületű föld-anyagával. Ezt jelölé ki a generál terve kezdő oskolájául. E végre mindjárt hazakerülte első évében, széttekintve egy alkalmas férfiú után, kit maga céljára használhatna. Föllelé azt azon ifjában, kit későbbben elhalt öreg tisztje helyébe igtata be. Gonda, jeles készülletekkel kerüle ki oskoláiból; tudomány, józan ész és bizonyos vele született éber ügyesség, valának azon tulajdonai, mikbe a generál reményét veté. Az első évben megutaztatá őt a haza különféle vidékeiben, hogy ezeknek rendszeresebb gazdaságaikat meg szemlélhesse, s később józan számolással elhatározni tudhassa azon arányt, melyben különféle részei az országnak, mind külön, mind általánosan, viszonyban állanak egymással, s még sikeresebben állhatnának gazdasági és kereskedelmi tekintetekben. Ez után egy évig maga oldala mellett tartá az ifjat, hogy céljaiba közelebbről beavathassa. Megismerteté vele a vidék sajátságait, földnépének lelki, testi és szorgalmi tulajdonait, irányt ada ismereteinek, józanságot ifjúi heveinek, és kitűrésre oktatót őt azon számos előítéletek ellenében, mikkel rendszerint minden új kezdetnek, megvívnia kell. Szívébe nemes büszkeséget oltá, előtűntetvén lelkének azon szép cél és irányt, mely embert boldogítván, egykor hálával jutalmazandja szorgalmait.

Ekként elkészítvén emberét, tizenkét próbált erkölcsű ifjat válogata ki uradalmacskája parasztjaiból; úgy vélekedvén, hogy kelő ivadékokat könnyebb nevelni, mint előítéletes korosbát, s a nevelés bár lassúbb, de legbiztosabb eszköze minden javításnak, mely csak előítéletek levívásával jöhet divatba. Kiházásítá saját költségén ezekből a még nőtlenekeket, s Fűvesre szállítá által mindnyáját. Segélyt nyújtá nekik, az ő állapotjokhoz képest tetemest, úri erszényhez képest csekélyt, oly föltétel alatt, hogy gazdaságaikat egyedül az uraság célja s Gonda oktatásai után intézendik. Tőn az első években több apró engedményeket is, s atyák és fiak nem ellenkezének, látván uroknak jóakarátját, s ez, már előbb megnyervén számos jótétivel bizalmokat. Nem hiányzott azonban, miként szokott, egy kettő itt is az öregek közül, kik főt ráztak az újításokra, s aggódtak, nem lappang-e urasági érdek és haszonvágy a szándék alatt? Ezeket azzal nyugtatta meg a generál, hogy szomszédban leendének fiaik, s idővel is az idegenkedő akkor fog térhetni atyja házához vissza, mikor neki tetszik.

Nem tért vissza egy is. Gonda s maga a generál halk kiméléssel, miként józan orvos szokott a lelki beteg körül, léptek fel közöttök; tanácsló, oktató, példaadó barátaik voltak nekik inkább, mint uraik. Csakhamar nyílani kezdé eszök, tágulni ismereteik, tisztulni fogalmaik; kedvbe jött ezzel nálók a szorgalom, s közikbe szállott az ezekkel járó vagyondás. Lakházaik hollándiai csinnal álltak festői díszben, gyümölcs-fáknak árnyékában; kertjök fáit egyfelől drága gyümölcs vonta le, másfelől aprók növekedtek termés alá, rakodt méh dongott gazdag rétjeiken, hajlott kalász rengett zsíros földeiken, vakart marha és velős ló játszadozott szép legelőiken. Úri tanácslóik aprónként tovább haladának. Új s még eddig a vidékben ismeretlen forrásait fedezgeték fel ők az iparnak előttök, s mint gondolhatni, oly cikkeken kezdék ezeket, miknek jutalmaik legközelebb fekvének a rájuk fordított munkához. Fűvestől egy kis postányira, látogatott érczes víz állott szép ferdőjével, melynek emésztése a nyári hónapokban, némely kis városával vetélkedett. A generál gonddal vala erre. Ritka nyári gyümölcsöket óltata kis gyarmatával, és nemesb növényeket hagyta természetni kertjeiben. Asszonyait finom sütésekre tanítgatá; maga pedig gondoskodék, hogy alkalmas út vezessen a ferdőhöz.

Gonda legtöbbet panaszkodék arról, hogy folytonos ipart nem bír állandósítani telepénél. Arra ugyan reá mentem immár, így szóla, hogy az eddig önkínzással járó nyári munkákat, némi enyhítéssel, maga könnyítésével s józan felosztással tegye; de arra nem, hogy a mezei munka végeztével: késő ősz után egyebet munkáljon, mint marhája etetését. Felosztani magát az év minden szakai közt, nem szokhatik.

Gyanítnom kell, felele a generál, hogy itt magyar nemzetünknek lelki bélyege áll leginkább ellent. Köz vádjok az ellene az idegeneknek, mit históriánk is igazolni látszatik, hogy a magyar, nem borzad ugyan az óriási tettektől, nagyszerű munkáktól, csak hogy azok tartósak és hosszas kitűrésűek ne legyenek. Első láng, első lobbanás határoz nála, úgy csatáiban, mint polgári kezdeményeiben, és mindennemű vállalataiban; ekkor ritka erőteljű fejt ki, de azután pihenni siet. Tartósan idegeztetve lenni nem szeret. Tagadni nem merem, hogy lappang bennünk magyarokban bizonyos ázsiai nyugalom-vágy, mely korántsem lomhaság vagy túnya lelki henyeség, hanem önmagunkkal könnyű elégtétel, mely csak akkor ösztönöz tettek bennünket, ha hír- és dics-vágy, lelkünknek ezen kitűnő jellemei, csikládnak, vagy a hatalmas szükség bolygatja fel nyugalomunkat.

Azonban a generál gyógyszerét találá ennek is. Kiválasztá gyarmatából a legzemesebbet, s kosárfonásra taníttatá ezt, mire elég anyagot nyújtá egyik falujának rekettyése. A könnyű haszon hamar ingert adá a többinek, s nem sokára az egész gyarmat mívéssé lön a kosárfonásban, s később másban is, a tél unalma között. Asszonyai fontak, szőttek, oktatás után mindig nagyobb tökélyrel, s így a kis telep, néhány év múlva valódi példánya lön a paraszt szorgalomnak, vidám jólétnek és tehetőségnek.

Gondja volt a generálnak arra, hogy a gyarmat példája ne legyen rejtve tartott fáklya, hanem jótévéleg szerte világítson az. E végre legjobb eszközöknek vélte az ünnepeket. Bús ház az, úgymond ő, mert teherként vonszolja az életet, melynek ünnepei nincsenek. Ily helység és nemzet is az! E végett azt rendelte, előbb saját költségén, majd később néhány évi tizedengedésből tőkét alapítván reá, hogy a mezei munkák végeztével, a gyarmatnak baráti és rokon, mind a négy faluból összegyűljenek egy napon Fűvesen vendégségre.

Felváltó vígságok, apró jutalom-osztások, mulatozás, de főképp megvendéglés, vala ekkor a napirend. Ezen utóbbira, árért, mindegyik lakosa a telepnek, vételkedve, legszebb, legritkább termését adá fel az asztalra. A férfiak mezei természetmunkákban, borban, húsban, a nők kerti zöldségben, virágban, asztal fehérneműiben, és sütésekben büszkélkedtek, s a diadal kéjes lön nekik, látva, hallva, a rokon vendégek csodálkozásait. Ilyenkor természetes lett az, hogy egy részről tudakolások, másról utasítások tettek a szorgalom minden ágaira nézve; s egy fűvesi ünnepély sem múlt el a nélkül, hogy a rokon vendég hasznos ismeretet ne vitt volna gyarmati rokonától haza. Büszkeség ennél, és követés amannál, majdnem csodákat tőnek néhány év alatt, a generál kis uradalmában.

Ezen kívül e lelkes emberbarát, köz éléstárat építtetett a szükség ellen, s kórházat a nyavalygó szegénység számára. Mindent csekély kezdeteken alkotott eleinte, s miként szükség kívánta, terjedezett azokkal. Így lön, hogy néhány év alatt helységekben nyájas udvarok fonódtak alkalmas házak körül, s ablakról nem sértette szemét, s nem búsította szívét a generálnak, súlydelt tekintetű és rongyosan kullogó jobbágy.

Ezen szorgalomnak híre ment a hazában, fel egész a trónig. Ha szomszédok, vidékiek látogaták a generál intézeteit, nyájasan hízelgett ugyan ezen figyelem a lelkes férfiú öneszméletének; de a mi édes reményű örömmel töltötte őt, az volt, hogy terjednek köz üdvű eszméi, s a példa, miként szokott, sikeresebben fog szerte hatni, mind ezer szemlődési oktatások. Ez volt egyik kilátása, mely őt a herczeg érkezésében is örvendezteté; úgy hitte tudniillik, hogy a nagyok ügyelő szeme jótékony nap a kelő növényre, a serkedő szorgalomra nézve, s vidám tenyészést önt el azon.

Klárcsinak és Veronkának bő rész jutott a készülétekből, egész napokon át volt dolguk a generál kastélyában. Ez jótévéleg vonta el Klárcsi figyelmét saját szívének érzelmeitől; valamint a cselédnek és jobbágyságnak örvendő figyelme és szíveskedései is, mikkel már előzve tisztelék jövőendő úrnőjokat, nyájasan hízelegtek a lányka lágy eszméletének. Érzeni

vala kénytelen, hogy itt is mosolygó remények csüggnek elhatározásán, hogy hozandó áldozatja itt is boldogítani fog.

Ez vala azon időszakasz, melyben ifjaink a generálhoz behajtatának. Halkót nála találák, ki most a fejé népek, a sütemények alá cifra papírt metszegetett. Klárcsi épen a herczeg leendő szállását rendezgeté, a mint szekerek bezördüle. Megállott a lányka szívverése, a mint a vendégekre ismert, majd ismét sebes ütésekkel zúdult meg az, sejtve, hogy itt a kísértés kínos végórája.

Gyomay borús vala és hideg, szóltan az ifjak iránt, annyira, hogy a generál is, ki rokonságukat tudá, megütközék benne. Veronka, féltő szorongattatási között, tapodtnyira sem hagyá szeme elől testvérét, hogy minden nyilatkozásoknak eleit vehesse; maga fogadá el és szolgáltatá az ifjakat, mikre Klárcsi jelen hangulatában nem is fogott volna lenni képes. Az ő szíve újra küzdé most a vesztés csatáját, újra vérzenek annak felszaggatott sebei. Lelkére tódulának egyszerre a múltnak boldogsága, s a jelennek kínjai.

Annál nyájasabb vala vendégei iránt a gazda. A magyar szíves vendéglátás, különben is egyik jelleme vala a generál szívének, mit ifjaink iránt annál vonzóbban gyakorla, hogy a lelkes, s utazás által több oldalúlag kimívelt ifjakkal nem lehet nem kedves a társalkodás. A generál meghordá gazdaságában őket, megmutogató nekik kezdő, vagy már folyamatba jött vállaltait, s örvende azon, hogy benne több részben oly értékre találá, kik tudják: mit miért kell becsülni? s úgy jót, mint rosszat különválasztva feltudnak szinte forrásokig kísérni. A lelkesre nézve nyájasabb érzem, érték által apróságokban gáncsoltatni, mint nemértőktől általában csodáztatni; amazok gyalázva emelnek, s magasztalva nyomnak ezek.

Gyula lelke kényben úszott, miként Columbé úszhatott, midőn a sejtett újvilágra kihágott. Felköltve, s teljes ragyogásban látta itt maga előtt állani a lelkében szunnyadt szép ideált, teljesedve szép álmait, létrehozva nyájas sejtéseit. Keble büszkén dagadozott a generál új alkotására. Érzetei kiemelkedve a jelennek szűk köréből, századokon keresztül terjedeztek előtte. Csupán egy homályos lappangott köztök, mely fanyarúl ülte szívét: az, hogy nem ő vala az első, hogy megelőzteték szép tervei kivitelében; nem ő lehet a szerencsés alkotó, s számára már csak a követés ösvénye álla nyilva. Gyöngé nesze az irigységnek fészkelődék mellében; de nem sokáig boronga ez lelke körül, jobb eszmélete csakhamar megadá lelkének józanságát.

Ó hogy az ember, legnemesebb szándékában, érzelmében is gyarló bír lenni, s el nem felejtkezhetik ön kis személyéről soha? Nem gyáva jelensége-e az önzésünknek, ha honunk javát csak azon föltétel alatt óhajtjuk, hogy általunk történjék az, s mi ragyoghassunk mellette? Oly szűk-e az ösvény jó hazám boldogításához, hogy mással meg ne férhessek azon? vagy csak egyetlen viszen-e hozzá, hogy nekem ne jutott legyen már több tapodni való? A generál egy fáklyát gyújtott meg a maga vidékének, gyújtok én róla mást a magaménak, s többeket szerte a hazának! - Nyugodt lőn keble, kéjjel telt el a látott javításokra, és tisztelettel a generál iránt.

Vinczének leginkább az tetszett a generál házában, hogy minden inkább rendre és alkalmasságra volt intézve annál, mint fényűzésre, melynek a generál épen nem látszék barátja lenni. Magok a herczeg elfogadására tett készülétei is, csak annyit vőnek fel a fényűzés czikkeleiből, mennyit a szoros illedék elkerülhetlenné tevé. Fényűzés, úgymond a generál, oly országban, melynek még nemzeti gazdasága nincsen, vagy ennek forrásai még dugúltan állanak, nem vihet egyébre, mint szegénységre és erkölcs-romlásra. Én azt épen olyannak tekintem hazámfiainál, mint betegnél az orvos által kiszabott életrendszerek általhágásait. Valamint azon egész gyógyszerárak sem segíthetnek, míg hibás és káros életrendszert nem változtatja, vagy legalább korlátozza, úgy szegény országot sem fognak gazdagulásra segíthetni más eszközök, mielőtt veszélyes fényűzését korlátozza.

Csalatkoznám, megjegyzé Vincze, ha nem a lábra kapott fényűzés tenné azt nálunk, hogy kevesebbre érünk, telünk a közjó körül. Helyes, mondá Halkó, s tán miatta nincs már ma annyi barátságos vígalom, annyi mulató tanya, mint hajdan. Ezeknek költsége, gondja, már ma terheli a gazdát, mik miatt inkább szenvedőleg van mulatságaiban, mint résztvevőleg. Hajdan jókedv volt első tál étek a mulatozásukban, ma már pompa állt helyébe, utolsónak jó amaz, ha egészen ki nem marad belőlök! - Vincze azonban nem nyílhathott meg egészen a generál intézményeinek. Lelke Klárcsinál lebegett, és saját bús körülményei körül. Homályos csüggedés borongott benne, óránként inkább meggyőződve a felől, hogy a generál minden tekintetben, kivéven kort és szerelmi jogot, méltóbb nála Klárcsi birtokára. Ezen gondolat több ízben arra birta elhatározását, hogy végkép lemondjon róla; de ily kétségbeesett elhatározásban maradhat-e remény fentartás nélkül az esengő szerelem?

*

A herczeg érkezének napja felderült, s a generál pompa-ruhában lovaglott fényes kísérettel eleibe, egyik faluja határáig, melyen keresztül jönnie kellett. Két sorban állott ki a nép ünnepi köntösében, zöld galyakkal kezében, mozsarak szegeztettek ki a határszélre, s mindkétnemű urasággal tölt hintók várták a nagy vendéget, hogy bemenetét pompás kísérettel fényesítsék. Szónok volt rendelve a győzelmi kapu mellé, melyen zászlók, dobok, fegyverek, mint hadnak címjei, álltak felrakva. Készen vala minden, s már csak maga a nagy vendég hiányzik, ki, nem tudni mi okból? remény felett késni látszék.

Végre egy a kiküldött lovas kémek közül, előnyargalt, jelentni a generálnak, hogy érkezik a herczeg. Helyére rándul mindenki, s az érkező kocsinak tétetnek a tisztelkedések, és elfogadás szertartásai. Hangzik az «éljen», lengnek a levegőben a zöld ágak, durrognak az ágyúk, a szónok siet a herczegi hintóhoz, mondja a betanúlt beszédét, s nyájas választ nyer reá; de a generált csodálat fogja el. Nincs herczeg! helyette a segédje, s más főrangú tisztek ülnek a hintóban.

Ismered barátom herczegünket, így szól ki egy régi bajtársa az ülésből. Megtudta, hogy pompával készülsz fogadni őt; azonnal kedve jött, mint szokott, egy kis tréfát csinálni belőle magának. Nekem kelle felvenni rangját, ő pedig korán más uton indult meg egy csészán Harsag felé. Ezóta alkalmasint házadnál vár bennünket.

Úgy is lett. A herczeg behajtatott kopott kabátjában és agg csészájában, a generál kapuján, hol őt összetódúlt nép várta, s kaczagta, hogy minden ügyelés nélkül besimúlhatott. Klárcsit és Veronkát tele munkával találta az asztal rendezgetése körül, s mint orvosa a herczegnek, üzte tréfáit velök. Veronka szivessége csakhamar megnyílt előtte; kipanaszlotta ez neki melbeli szenvedéseit, s testvére merültségét futólag főfájással mentegette. A herczeg gyógyszereket hordott elő, melyek illő köszönettel fogadtattak; de Klárcsinak nem akart egyebet rendelni, mint egy fiatal szép kapitányt a herczeg kíséretéből, kiről sok jót, szépet tudott mondani. Klárcsi búsan mosolygotta meg a tréfát, s hogy megszakítsa azt, a herczeg ételbeli ízléséről tudakozódott. Az orvos oly csodás étkeket horda elő, hogy a gazdasszonyok homlokait veríték kezdé verni, látván, hogy a herczeg különös ízlését, már kész ebédjökkel éppen nem találák.

Zajlás esék és robaj, hogy jó a herczeg, s látván az orvos az ablakról, hogy érkeznek hintaji, két felől karjára ölté a házi lánykákat, s leindúla velök a lépcsőn, eleibe a népnek és ház urának. Tréfásan tolakodtak fel ezek, tréfás komolyságú beszéddel fogadta őket gazdaként a herczeg. Derülten takarodott be vendég és gazda, s a víg tréfa oly kedvet alkotott mindkét részről, melyet fényes szertartások nehezen fogtak volna deríteni.

Engedjen meg tréfámnak, édes Rónapatakym, így szóla bent a teremben a herczeg. Ismeri szokásom, én a régi vagyok most is. Feszés szertartások élet veszik úgy örömmek, mint fájdalomnak; azért gondolatom szerint csak ez utóbbira kellene azokat használni, s amarra

nem soha. Egyébiránt ne búsuljanak édes szépeim, ily szókkal fordúla kaczagva a zavartan álló lánykákhoz; a herczeg, emberségemre mondom, minden jó étket szeret, mi csak a természet két országából kikerülhet; a harmadikból pedig, úgy hiszem, a són kívül egyébbel nem fogják őt vendéglenni.

Az alatt Gyulát és Vinczét is szép öröm érte, mely nyomott szíveiknek nyájas enyhület vala. Az ál orvos szép kapitányában, Ongay Józsi sira ismertek, ki fojtott szívvel kísérte herczegét Harsag felé, hol egykor Máliban mennyét, üdvét bírta. Felszakadozott sebekkel ölelé meg egymást, az első fogadásnál a volt atya és vő, s idő kelle reá és erő, hogy urai lehessenek ki-ki törő bánatjoknak. Ennélfogva Józsinak is nyájas ír vala a baráti viszontlátás öröme. Lelkesen váltogaták az ifjak öleléseiket.

Azonnal külön vonódék a három barát, hogy tanútlan nyilatkozhassanak. Kölcsönös biztatások, remény-adások, ezen jótékony ömlengései a barátságnak, és öröm iránti szíves fogékony-ság, ezen kedves tulajdona az ifjúi kornak, hamar felderíték ifjainkat, felül bús körülmé-nyeiken.

Az ebéd víg volt; mert a herczeg jovialitása száműzött minden feszességet. Kiki mintegy felfüggeszteni látszott kiskorig azon saját érzelmeit, melyek vígságot gátolnak, s utánomlani a herczeg és gazda szép kedvének. Gyula eleintén ütközék, a mint az ebédlő terembe lépe, mert Szögváryt pillantá meg Póli val a vendégek között; de Szögváry minden elfogúltság nélkül, megfogá neje kezét, és az asztalnál Gyula mellé erőlteté őt. A féltés, úgymond súgva, csak előhetes házasok közé való; nálam az igen restelt indúlat. Gyulának, maga sem tudá miért? nem tetszék e nyilatkozás, s eleinte mind ez, mint Póli elfogúltsága, mi rajta szembeötlő vala, kedvetlenül feszíté szabadságát. Azonban aprónként oszlott idegensége, eleinte szagगतott, később vonzalmasabb beszélgetést font szomszédnjával, régi szebb érzelmeinek olykori gyöngé viszhangjaival is vegyültet. Enyhült Póli is, ámbár az ebéd vége felé, mindinkább nyugtalanabb pillantatokat vete férjére, kinek tréfaüzései és czélzásai perczenként szabadab-bak levének.

Gyula kimélve kérdést fona be szavai közé: miként van elégedve női sorsával? mert régi kedvesének megvonakodott arczáról, és vesztett vidámságáról, nem sok jót vala hajló remélni. Póli nem panaszkodék: én úgymond, hajló vagyok azt hinni, hogy azon feleség, ki legkisebb alkalommal is, kész panaszokkal állni elő férje és házassága ellen, nem érdemes jó sorsra és házi boldogságra. Ily panaszok ellen legbiztosabb gyógyszernek tartom azt, hogy a nő szoros-san kapcsolja lelkét a jelenhez, és ahhoz a mi van, és ne epedjen kínzó képzeletében az után, mi tán lehetett volna. Jó atyámnak bizony nem épen foganatlan vigasztalása az, balesetekben, hogy még rosszabbúl is járhattunk volna; mert mire nincs példa az életben? Engemet körülményeim és nem szívem - gyöngé pirúlással szólá ezt Póli - adtak férjhez, nagy reményekkel nem váltam el az atyai háztól; s így már előre birtam azt a szükséges tökéletet, melyet számos nő csak küzdés után vív ki szívének. Férjem a jobb emberek közül való, s ha egy kissé több finom tapintatot óhajtnék társalgásainak, másokért óhajtnám azt, nem magamért, kivel telhető figyelemmel bánik.

Pólinak ezen kimélő szavaira, nem a legnyájasabb tolmácslat vala azon szembetűnő aggo-dalom, azon gyakori pirúlat, melyet Szögvárynak növekedő gondatlanságai vonának arczaira. Azzal menté férjét, mert mentenie szükségessé lőn, hogy a barátság, otthoni szokásai ellenére, könnyen megszokta őt ily vígságokban feledtetni, s egy pohárral megtoldni szokott italát. Gyula látá, miként nem szállhat nyomasztóbb érzés keblünkre, mint az, ha hozzánk tarto-zóinkat, azok előtt, kiket tisztelünk, szégyenelni vagyunk kénytelenek. Ilyforma érzés látszék borongni Pólinak lelke körül.

Terjedt a beszélgetés; mert Veronka közel ülvén Pólihoz, a szó csakhamar gazdasszonyi tárgyakra fordúlt, s Gyulának alkalmat nyújtott, ezekben különös jártasságot sejtnei Póliban.

Nagysád a mint látom, kedvteléses gazdasszony?

Az vagyok, felelé Póli. Ohajtnám, hogy minden nő, ki a nagyvilágban nem lel fel szíve vágyait, külön kis világot alkotna magának háza körül, mely apró gondjaival, csalja, szórja és altassa ezeket. Fogatosb szer ez a panasznál, s némi becsültetést is von maga után, mint-hogy egyik rendeltetésünket tölteti be velünk. A naponkénti foglalatosságok rendje, ha jól végeztük azt, nyájas örömet nyújtogat, ha nem zajost is, csakhogynémi óvakodást kíván, nehogy a gazdasszonyi gond aggodalomná váljék, és apró rendetlenségek, mik minden háztartással járn szoktak, nyugtalan indúlatoskodást okozzanak.

Én úgy vélem, mondá Gyula, hogy a gazdasszonykodás ott is hasznos kis világ lehet, hol a nő szíve vágyai a nagyvilágban teljesebb nyertek; előző szerül az ellen, hogy újabb vágyak után ne csapongjon lelke, és a feltaláltakat közelebb és nyájasabban simíthassa élethez és köréhez.

Úgy van, viszonzá Póli, igazán kedves szer leend ez mindenkor. A való jelene igazi tulajdona a nőnek; ebben élni, kelni, munkálni, ezt nyájasan simítani a fölcsapongó férfi-kebelhez, szép sajátú köre neki, mely előbb-utóbb egyik nemét nyújtja a nyugalomnak és elégtetésnek. Én legalább részemről azt tartom, hogy csak a gazdasszony mondhatja a házában azt, hogy otthon van; mert csak ő vele állhat nyájas viszonyban, háztája, tagjai, bútorai és háztartási rendje, melyben kicsinyben alkot és fentart.

Ezen napot arra fordíták a generál nagy vendégei, hogy intézményeit meglátogassák. A herczeg szakértő megjegyzéseket tön gyakran ezekre; de általában meg vala elégedve mindnyájával. Leginkább azt szeretem birtokában, édes Rónapatakym, így szóla mosolygva, hogy számos házának eredt parasztot látok benne; mi alkalmasint biztos jele annak, hogy nem rosszúl áll dolguk.

Másnap a füvesi paraszt ünneplet tartatott, fényesebb szertartással most, mint máskor szokott. A herczegnek különös kedve telt ebben; éber gyönyörrel szemlélte a parasztság együgyű mulatozását, tánczát, és játékát. Szép csapatja az emberi nemnek a magyarság! így szóla a generálhoz. Nyájas vegyülete tetszik minden mozdulatában az ázsiai komolyságnak és európai könnyűségnek; mi nem válhatik belőle, ha egykor álfény és utánzás helyett, valódi fény és műveltség, s több közszellem szálland közibe! Én a magyart úgy nézem, mint idej jó termésű bort, jó hordóban, jó pinczében; csak évek zamatja hiányzik neki, hogy felséges itallá legyen. A generál nemes hazafiúi hévvel hagyá közel remélni e boldog időpontot.

Estvére a generál, kastélyában tánczot rendele, hogy a vidék ifjúsága óhajtozásinak is eleget tegyen. A herczeg szintúgy barátja a nyugalomnak, mint jó kedvnek, nem hagyá helyben a bál rendeleteit. Azt tartá, hogy az egészség fő jó az életben, s mi szükség azt ok nélkül ostromolni? Tegyük a nappalból éjt, ne pedig az utóbbit rongáljuk, mondá; berakatá a terem ablakait, gyertyákat gyújtata, s ekként előzve az estét, megkezdte a bált. Csakhamar teljes lön az ámulat, rege a padozat a tánczosok alatt, s így mitsem mulasztva az éj nyugalomból, s még is eléggé kifáradva, korán nyugalomra siette mindenki, mert a herczeg korán reggel indulni készült.

De a generál nem nyugodott; mély gondok hánykódtaták lelkét. Egy esemény a nap folyamában, dülva riasztotta fel szép nyugalomát. Füvesen különös kéjjel mulatott a herczeg; e pusztácska a maga kiességeivel, leginkább vonta magára tetszését. Mi szépek, mi jótékonyak intézményei, édes barátom! így szóla az egész társaság előtt generálhoz; de ha mindezek idegen kezekre jutnak, ki felel arról, hogy az új birtokost is hasonló nemes tűz fogja hevíteni? Fiú, fiú kellene ezekhez, ki a szép birtokkal együtt, örökölné lelkét is az atyának?

S mi múlt el abból, mit óhajtni méltóztatik a kegyelmes herczeg? szóla a generál egykori bajtársa, ki valamit sejtte a ház körülményeiből; nem koros az ember, míg fiatal a szív.

Ej mit! felele a herczeg, korán sem vélt, hogy fülánkkal szúr, nem korunkba valók immár az efféle szív-botlások. Ott állunk már mi, úgy-e édes Rónapatakym? hogy a lánykák már nyilván is meg mernek csókolni bennünket. Édes titokban esett az valaha hadnagy-korunkban!

A herczeg játszó szavait, úgy vette nagyobb része a társaságnak, miként azok adattak, víg nevetkezéssel tréfának; csupán az illetőkre hatottak azok különböző érdekléssel. A generál búsan ütközött meg lelkében rajtok. Egyszerre kifejtve állott előtte azon homályos nemjavallás, melyet nősülése iránt, magában titkon sejt; kifejtve idegen nemjavallás által, melyet tisztelt szájából, tisztelt társaság által, minden ellenvetés nélkül elfogadtatni hallott. Ehhez járult Szögvárnak is egy gondolatlan szava. Külön simúlt ez a társaság közül a generálhoz, s tudakozta a csodálkozótól: ha menyasszonyaért jött-e Harsagra Vincze? A generál nem érté a kérdést, s felvilágosítást kére. - S nem tudta volna még nagysád, mondá Szögvár, hogy Vincze és Klárcsi régi szerelmesek, sőt miként hallám, féljegyesek?

A generálnak hályog esék le szeméről. Egyszerre tisztában látta mindent, mi eddig homályban vala előtte. Megtudá egyszerre fejteni magának Klárcsi változásait, meg Veronka aggodalmas felvigyázásait, a két leány szembeötlő szorongatását, midőn az ifjak megérkeztek, Gyomaynak Vincze iránti hidegségét, és más sok körülményeket, mik eddig rejtély valának neki. Mindezek sajnosan csapák meg a generál lelkét. Szíve nyájas fonalakkal kezdé vala ismét magához szöni az életet, s e fonalak újra szakadának! bájjokkal kezd vala az élet mosolygni eleibe, s ez újra beborúlt előtte! Ismét borzasztó magányba érzé tolatva létét, s ez érzés fájdalommal tölté meg keblét. De a nemes férfiú megemberlé magát; még szürkület előtt kész vala elhatározásával: visszalépni s összekötni a szerető szíveket. Majd később átallotta, hogy oly barátságatlanul lépett közikbe, borzadozott azon gondolattól: mily közel vala ahhoz, hogy a másét rabolja el, s miként magát vádjaival kíznani szereté, az ifjú kor jogait agg korához bilincselje! Elhatározása azonban, bár fájdalmas is volt az, egészen megkönnyítette szívét. Másnap korán indult a herczeg. Nyájasan vett búcsut a generáltól: egy pár hétre, ha megengedi édes Rónapatakym, így szól, visszajövet újra itt terem. A szíves gazda mellett, igen vonnak vissza a Harsag feletti szép bérczek is; szeretnék vadjaikkal egy kis háborút.

A generál szívesen elfogadá a szerencsét, s a herczeg a maga követőivel, számos hintók és lovagok kísérése mellett, tovább utazott.

Úgy szokott lenni, hogy jobban megnyomúl szívünk, ha az, eltüntével azon közbeszökött körülménynek, mely őt bújától kissé elcsalá, ismét egyedül marad bánatával. Elszóró robaj után mindig nyomasztóbb, visszavonuló csendje a szenvedésnek. Ilyenek valának most a generál, Vincze, és Klárcsi érzelmeik. Mindnyájan szorongva tekintének a közelgető kifejlés eleibe.

A generál, mint rögtönös kivitelekhez szokott férfiú, érzé itt is, hogy a cselekvés őt illeti. Ösztönzé őt erre gyöngéd belérzete is, melynél fogva szemrehányásokat tön magának, hogy az ártatlan ifjú pár miatta szenved; azonban bizonyos homályos szemérem tiltá őt, magával Vinczével ereszkedni nyilatkozásokba. Ismeré a két ifjú szoros barátságát, s innen arra határozá magát, hogy Gyulától nyerjen a dologban bizonyosságot. Gyula a barátság hevével adá ezt; lángoló színekkel festé a generál előtt Vincze és Klárcsi egymáshoz szerelmöket, Vinczének sikeretlen kísérleteit, múlt és jelen kínjait; előhorda mindent, mit barátja javára foganatosnak reméle; s a szívből jött szavak szívhez szólának. A generál határozása szilárd lön, miként lelke vala.

Teendő első lépésnek látá itt: tudatni a lányka atyjával azt, hogy egyáltalában visszalép, s mátkájáról, ki másé, lemond; hogy így fonlát messe nála minden reménynek, mely Vincze szerencsáját gátolhatná. De ezt kimélve kíváná tenni, nem lévén ismeretlen előtte Gyomay büszkesége.

Drága uram bátyám! így szólítá meg az öreg Gyomayt, oly órában, melyben csak ketten valának együtt; oly érdemes atyához szólok, ki mint tudom, szívéen hordozza gyermeke boldogságát. Igen hálásan köszönöm azon hízeltő bizalmát, hogy nálam vélé azt feltalálni szeretett leánya számára. Nem is volt szívemnek forróbb óhajtása, mint az, hogy Klárcsika boldognak érezze magát velem, s nyájasan is játszodtatott egykorig a szép remény; de ámulásom gyöngé pára volt szép hajnalon; eltűnt az, s utána búsan kellett látnom, hogy azon kincs, mely után kezemet kinyújtám, már előbb másé vala, még pedig a legszentebb jogon másé, a kölcsönös szép szerelem jogán. Kedves uram bátyám; mint lelkes magyar, szintűgy érezni fogja, miként én éreztem: mi ezen felfedezés után a kötelességem? Az, hogy tisztelt Klárcsimról fájdalommal ugyan, de szilárd elhatározással végkép lemondjak, szerető édes atyjától pedig, atyafiságos barátsággal esdekelyem, hogy tovább jó gyermeke boldogságát ne halassza, ne gátolja, s a szerető pártól atyai áldását ne vonja meg.

Véletlen vala ez ostrom Gyomaynak; merőn szegzé szemét maga eleibe, néma szoborként álla kissé helyzetében, majd hevesen megkapván belépő Klárcsinak kezét: méltóságos uram öcsém, így szóla a generálhoz, szívesen köszönöm leányom iránti jóakarátját. Ez most, a botor, sokat veszt; de atyai gondom leend, hogy többé ne veszítsen, atyai gondom: megvédi őt további szemtelenségek ellen. Utóbbi szavait nyilazó szemmel ejté Klárcsi felé, s elragadá ezt magával. A generál feltevé magában, hogy délután maga megyen által, még egyszer szólni az öreggel.

Gyomay haza ért leányával, ki zúzott érzelmei közt, mikép kés alá vonszolt bárány követte őt. Ismered leány, kinek képe ez? így szólt s egy élet-nagyságban festett kép eleibe vonszolta Klárcsit. Szép Gyomay Ilona volt ez, ki egy pár századdal ez előtt, számos kérők közt pártában maradt, kikoszarázván jegyesét is, a kiért lángolt, csak azért, hogy ez egy társaságban tézni merte őt a menyekző előtt. Ily nemes büszkeség lakta hajdan a magyar szűzek kebleit; ne feledd te is leány, hogy téged kilöktek, miként gazon szedett gyermeket szoktak; mert ha te feledni tudnád is, nem feledem én! Klárcsi nem tudott gondolni mást, mint mély búját, nem óhajtani mást, mint nyitott sírt, hogy belefeküdjék lenyomó fájdalmával!

Délután átment a generál, megkisértni mindent, mit egy gyöngéd szív sugalhat, mely jóakarátja mellett nemesen vádolja magát. Emberismerő kiméléssel rakta Gyomay eleibe: mivel tartozik ő gyermekének, ki lágy lelkével, kedélyével boldog lenni, s boldogítani születtett; mivel nemzetségének, melynek Klárcsi utolsó csemetéje? Előadta Vincze jeles tulajdonait, azt, mi méltatlanul lakol ő szülei hibájaért. Kifejtegette azon szép reményeket, hasznokat, miket ezen egybekelés ígér; s midőn mindezek nem akarának szívet hatni Gyomaynál, egy levelet ránta ki melle mellől: magam állok, így szóla, nekem rokonom nincsen, csak azok e világban enyéimek, kiket szeretek, s kik engem szeretnek; engedje meg drága uram bátyám, hogy azok iránt, kikhez majdnem igazságtalan levék, helyrehozhassam azt, mi helyrehozható. A generál átnyújtá ajándék-levelét, melyben keresett vagyonának egy részét Klárcsinak és Vinczének köti le menyekzői ajándékul.

Méltóságos uram öcsém! felele Gyomay, neheztelnék, ha nem ismerném és tudnám, hogy jó szíve játszodtatja. Kincs- és birtok-vágy nem vala gyöngém soha; még akkor sem, midőn több is elkelt volna házamnál. Most azt az egy hitvány lánykát - mert magamnak és Veronkámnak marok napjainkat már nem is számolom - úgy vélem, már bátor fedél alá hoztam. Gazdagság nélkül ellehet a magyar nemes ház, de nem becsület nélkül. Azt akarom, leányom, utolsó csemetéje a Gyomay agg nemzetségnek, azon háznál, melyhez egykor vitetni fog, ne csak türetessék, hanem illően becsülteessék is. Magyar nemes hajadonnak szerencséji lehetnek a házasságban, de nyújtott kegyelmei nem; hacsak uralkodó házakba nem emeltetik. A septem-vír háza, kegyelmet akar osztogatni házamnak; köszönöm, de el nem fogadom. Tisztos párta

nem nyom annyira, mint gyalázatos főkött. Leányom marad, míg illőt nem mutat számára a gondviselés!

A generál nem tágitott ostromaival; de az önfejű öreg sziklai keménységéről, sikert veszítve pattogott minden ostrom vissza. Búsan tért a nemes lelkű férfiú az ifjakhoz vissza, kik vele együtt végkép vesztettnek tartottak mindent.

Hiszed-e már barátom, mondá Vincze bágyadtan hajtván Gyula mellére fejét, hogy van szív, melyhez nyitó kulcs nem található? Ez a hajthatatlanság Klárcsi atyjában -

Ritka tünet, felele Gyula; de hiszem, hogy van kulcsa ennek is, csak hogy ráakadni nem tudunk. Büszkeség van sértve Gyomaynál; míg ezen sebnek ír nem nyújtatik, sikert vesz minden megkísértés, vagy hagyjunk időt, míg beheged az.

Vagy míg én és Klárcsi, sírba epesztjük magunkat! mondá Vincze.

A generál figyelmessé lett Gyula szavaira, s egyszerre egy gondolat villant keresztül lelkén. Azonnal vidorodni kezdett, s az ifjak nem tudták: mit véljenek a nyájasabb változásról? Miként nem örömet hagyjuk szenvedő szíveinket remény-sugárka nélkül: úgy ők is szívesen hagytak fenn egy gyöngét a magokéi számára.

Kedves közbeszöveget vala most Halkó a generálra nézve, ki a zajtalan vígságot kedvelte, s úgy vélekedett, hogy csak mételyes szív zárkózik a víg órák elől. Elszóró enyhülettel telt el egy pár nap ezen vígság-művészek társaságában. Előhordá ez, jártában keltében felszedett újdonságait, miknek ő egész tárháza vala. Felolvasá, vagy mondá a különféle alkalmakra írott verseket, szónoklatokat, epigrammokat, mikkel és kótákkal úti-iszákja rendesen tömve vala; ömledezék víg anekdotákban, szójátékokban; közbe-közbe nyájas dalokra pendíté hangszerét. Egy szóval, oly nyájasan foglalatostkodtata minden főkötőt és szíveket, hogy ezek, gondra, bura körében nem érkezének.

*

Egy hosszú termet lépett be a generálhoz, s Gyula azonnal reá ismert Porubayra, kivel a fogadóban jött vala össze.

Isten hozta professor urat! kiáltott a generál, s megrázta vendége kezét; hogy mint van?

Szokom fejérnépem közt az újabb világhoz, domine illustrissime! felelt Porubay, s papírnyalábokat rakott elő.

Festményeket hozott professor úr? most tán csak nem érte veszély őket?

Ez úttal nem; kis művészném is szorgalmasabb volt most. Sok szépet hoztam; s kitérgettem a begömbölygetett festményeket. Szembeötlő ügyetlenséggel tette ezt; a művészet csinos darabjai, mintegy kikiváncsoltak durvas törődött kezei közül. Gyula ugyanazon kopott, most még kopottabb köntösre ismert rajta, melyben őt első találkozásakor látta; s egész lényén a szűkülésnek és inségnek nyomait látván, nem nyomhatta el irántai szánakozását. Azonban a férfi vitor lelkessége, különös ellentétben állott ruhája bús jelenségeivel. Királyi elégedéssel állott a maga festményei felett.

Itt, úgymond tolmácsolva Porubay, Nagy Sándor részeg fővel Clytusát öli meg, kihez őt sokféle hála kötötte. Clytus vérében fetreng; a hadverő királyt késő bánat dűlja. Ille humi prostraverat corpus, gemitu ejulatuque miserabili, to ta personante regia. Laniare deinde os ungvis, et circumstantes rogare, ne se tanto dedecori, superstitem esse paterentur.

Ím itt a kegyeletes Aeneás, öreg atyját ragadja ki, égő Trója lángjai közül.

Itt Horatius, az atya, esdekel, a Curiatiusokon vett győzelem dicsőségével megtért, de vad hevében hűg-nyilkolásba esett fia életéért, kit immár megkötözött a poroszló. Megöleli

fenmaradt egyetlen magzatát, felmutatja a népnek a három Curiatiustól elszedett zsákmányt: huncchine, ajebat, quem modo decoratum, ovantemque, victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum, inter verbera et cruciatus videre potestis?

Az ábrázolatok tolmácsolataiba oly tűzzel merüle a professor, a régi classicusok szavait oly lelkesedéssel hordá fel, hogy azok saját belső ámulatára, mely a történet korába és helyébe varázslá lelkét, mutatának inkább, mint tudományos utasításokra. Ifjaink, kik előbb mosolygának, de főképp a generál, perczenként komolyodának, majd megragadtatva a lelkes antiquár tolmácsolatai által, történetről történetre kísérek annak lelke lángolását. A generál csendes hallgatással, ovakodva, hogy a papir se robogjon, rakogató félre a már tolmácsoltakat; s áthaladván mindnyáját, kifizeté azokat.

A generál megtartóztatá ebédjére Porubayt, s itt Gyula újra megerősödék gyanújában; mert a professor majd ki nem elégíthető étvágygyal evett, s úgy látszék a ritka szerencsájú jó borból, tetsző elégedéssel ivott. - Ez egyben óhajtnék hasonlítani e dicső italhoz, domine illustrissime! mondá, felemelvén kezében poharát, hogy az évek számával javúlnék és lelkesedném magam is; de mi emberek, kifogyunk önmagunkból, vagy hitvány must-korunkra jutunk vissza!

A generál emlékezteté őt, hogy a mennyire tudja, néhány évvel fiatalabb nála.

Igaz, méltóságos uram, felele Porubay; de könnyű átlengés az esztendőkön, más mint csatázás azokkal. Azonban egy idő-óta sum beatior Craeso, s mondhatom academicus koromi erőt érzek ereimben.

Gyulát igen vonzá ezen férfiú életrajza s azt Halkó, ki őt jól ismeré, elmenetele után így adá:

Porubay egy kis város iskolájában neveltetett, melynek tanulói a míveltebb társalgástól és nemesb mulatságoktól elzárva levén, inkábbára csak egymásban s a holt tudományokban keresték, és találták fel ezeket. A tanítók, a gyermeknek remeteszerű hajlamát kedvező jelenségnek tekintvén, azt benne inkább nevelni, mint oszlatni iparkodtak. Nem volt botrány nekik, hogy a kis Porubay, játék idejében, e helyett könyv felett komolykodék, sem hogy ügyetlen vala illően megállni, vagy szólni tisztes férfiak előtt, mert - iskolájában első vala ő, és nagy reményű, társai közt. Ő, mint szegény szüléktől származott gyermek, szükséggeli küzdés közt végezte iskoláit, mikben vasszorgalma, s akkoriban nagy becsben állott jártassága a régi classica literatúrában, oly kedvezően jelelték ki őt, hogy az iskola fejei által, mint jövődő professora a görög és római literatúrának, külső académiákra is kiküldeték. Az ifjú szép czélt látván maga előtt, s bizalmat és reményt maga iránt, kettőzteté a külföldön szorgalmát, s úgy tére a hazába vissza, mint elkészült philológ, lánggal és ismerettel classicusai iránt. Azonban alig birta egy pár évig a philológiai tanítószéket, mathesisre szoríttatott, majd utóbb históriára s mindezekben úgy saját készületére, mint tanítására nézve, új pályát kellett nyitnia. Tüzesen kelt ki mindenkor efféle változtatások ellen, saját győződéséből vitatván az iskola fejei előtt azt, hogy ugyan azon egyén nem lehet mindenben nagy, vagy jeles, hogy az ész adományi, a hajlamok és kedvtelések, különbféleképen állnak elosztva az emberek között, hogy annyi készületre az emberi szűk élet nem elegendő, s a szigorú belérzetűt az örök erőtetés sikeretlenül fogja elemésztetni; de az iskolai előljárók más nézettel valának. A tudományok folyama, úgymond, ugyanazon egy forrásból ered, csak elágazásai különböznek; innen jól végzett férfinál a különböző készületek csak csekély erőltetésűek lehetnek. Porubaynak engednie kellett, s kitűrő szorgalma és lelkiismeretessége, lehetővé tévék a lehetetlent is. Azonban erőtetett pályán nem folyunk oly vidámon, mint azon, melyet kedvtelésünk ápol. Porubay nem vala többé, sem közönség, sem tanítványai előtt a régi kedvelt; hamar kezdte ő sejtetni mindkét részről az elégtelenséget, s nyugtalankodott rajta. Önmagában kereste a gyöngéd lelkű ennek okát, s megkettőztette iparát. Ezen folytonos erőszak lelkén és testén, kifejtetni kezdé benne azon nyavalya magvait, miket, miként maga gyakran panaszlá, iskolai neveltetése hinte vala el. Ő egykor az iskola szűk falai közt, miként jobbjai az iskolának, minden

külső világtól elvonva, egyedül nappali és éji tanulásnak és tudományos nyomozásoknak élt. A szokás csakhamar szenvedélylyé vált nála, s így azon örömeiket, miket az iskola szigorú törvényei úgy is eléggé korlátoztak, úgymint a külvilág társalgásinak és vígságának örömeit, mint ismeretleneket nem is ohajtotta. Így korán kifejllett nála azon tudós nyavalya, melynek székrét orvosaink, vékonyaink alatt keresik.

Ez és egészsége iránti örök aggodalma, sok ártatlan, de egyszersmind szokatlan különösségekre vivék Porubayt. Ilyen vala az, hogy hacsak zord idő nem készítetie őt, falak közt nem taníta, hanem kihordá tanítványit a szabadba, s vagy peripathice, vagy valamely szomszéd hegy tetejében körülülve tanítványitól, praelegála. Csupán friss levegő kedvéért mászá a hegyeket és búvá az erdőket. Naponként lovagla, s ezt mint gyöngé és szokatlan lovas, vén sovány görcsön tevő, melynek ha akarátja volna is, tehetsége ne legyen üljőjét lehányini. Görcs ló és tudós lovag, oly tréfás alakot tőnek együtt, mit egy néző sem hagyja mosoly nélkül. Ily módon hozza professorunk mindent viszonyba egészségével, és zsebjei kész patikák valának. Társalgásában is valóságos különöz leve. De minél járatlanabb vala ő a közélet folyásában, annál otthonibb classicusaiban. Ezek mintegy ruhatár valának neki, melyből kész köntöst ránta elő, minden előforduló eseményre és történetecskére.

Egy orvos barátja feleséget tanácsla neki, ki őt képzeményi világából, a valódiba kapja ki. Porubaynak tetszék ezen gyógyszer, s épen húsvéti ünnepekre, háztűzet mene látni egyik tanítványa testvérénél, kinek anyja egy becsületes bérlő özvegye vala. Jó kedvében, gyakran elbeszélé nekünk Porubay, így szóla Halkó, ezen leventai kirándulását. Rendszerint úgy szokott megesni, hogy mikor leginkább igyekszünk tetszeni, akkor vagyunk legszerencsétlenebbek igyekezetünk sikerében; minthogy ilyenkor szándékunk igen is kitűn, s szerfelett eszmélünk önmagunkra. Juczika tüzes falusi gazdasszony volt, s közvélemény vala az róla, hogy vele a szegény legény jég hátán is élél. Épen új kelésű apró pulykát éteté az udvaron, a mint Porubay leszállván kocsijáról, üdvözlésére sieté. A leányka hevenyében leraká kötőjéből apró majorságát, hogy illő vendég-fogadásában ne gátoltassék. Porubay jelesen ejté szavait, mikbe díszesen befona egy pár hajdani jó gazdasszonyokat, kiknek sorába számítá Juczikát is; de szavait udvarias meghajtásokkal kívánván befejezni, s csak előre nagy tárgyra ügyelvén, oly szerencsétlenül ejté egyik hátraléptét, hogy egy pár a gyöngé pókafiak közöl, izmos lábai alá esék, s rögtös halált nyere alattok. Juczika nyájasan menté, és kicsinlé a kárt; de professorkunkat a malum omen igen aggodtatá. Azonban szíves vígság közt hamar feledve lön ez.

Asztal felett Porubay, Caelius Apicius szakácskönyvéből tanítgatá főzni a mosolygó Juczikát, s tudós-körülményesen fejtegeté előtté álló részeit, és sütése módját azon híres süteménynek, melynek ezen ritka nyalánk római feltalálója vala. Izmos kappan volt a sült. Széttékint Porubay az asztalnál, számítgatva, kire néz ennek felbontása? s rémülve látja, hogy nők és gyermekek ülik körül az asztalt, s így ezen tisztelet egyenesen őt illeti. Otthon szokásban vala nála, ujjak erejével esni által azon, mit a mesterség kés alá adni nem bír, innen Porubay ismervé saját ügyetlenségét a bontás szép művészetében, örömet átfogta volna engedni a tiszteletet másnak; de most leánynézői szerepe, kötelességet is ragasztván a tisztelet mellé, nem minden aggodalom nélkül, maga eleibe fogá a tálát, s perczenként növekedő kimelegüléssel, s majd izzadás csepjei közt, tagolni kezdé a kappant. Tűrhetőleg, bár nem épen marcangolások nélkül folyt a munka, s a szíves Juczika szomszédnéja Porubaynak, villára fogta a levágott darabokat, s más tálba illesztgette azokat; de most Porubay a hátcsonthoz ért, s minthogy ehhez több erő kellett, izmosan szúrta villáját belé. Az akaratos csont nem fogadta azt be, megsiklott a villa rajta, meg a sült is az erő után, ezután pedig a tál, mely utóbbi, erőszakos bicczenésében, úgy lökte fel a maga foglatját, hogy a tisztos fehérbe öltözött Juczikának fodrai és arcza, egy pillanatban befecskendve lettek általa. Nevetkezett mindenki, mig Juczika törölközött, mosolygott ő is, s azon nyugasztalással ment ki ruhát váltani, hogy a bajon könnyen fog majd egy darab szappan segíthetni. De Porubay égett kívül és belül,

átkozván a bontás mesterségét, melyről a régiek, mint hivé, keveset adtak át nekünk; mert a caput, alas, pedes - mit bontása alatt mindig maga előtt tartott - mint gondolá, nyilván nem classicus locus.

A bérlőnének nagyobb fia, kedveltje, s majd aggkorának egyetlen reménye, ez előtt néhány nappal lépe be gazdasági tisztségbe, s mene hivatala helyére. Bús vala még az anya, s aggódó kedves magzatja sorsa és szerencséje iránt. Porubay minden hatalmában állt vigaszokkal biztatá őt; de amaz nem bírt vidulni, mert összevetvén fia lelki sajátságait és hivatala körülményeit, nem hajlott szerencsét jóslani számára. Ezenfelül a múlt éjjel oly álmot látott felőle, mely anyai szívét nyugtalanította. A gyöngéd szerelem aggodalmai, táplálékul rántnak magokhoz, úgy valót, mint képzeményi rémeket.

Én álomlátásokra keveset adok, mondá Porubay; mert azokba rendszerint elhatározott befolyásuk van, úgy egyéniségeknek, mint körülményeknek. Ugyanazon személy, vastag vacsora és beteges idegzet után, vagy csak ferde fekvés mellett is, szorongatóbb álomképeket fog látni, mint midőn könnyű gyomorral, vigan kereng nála a híg vér, az alkalmas fekvésű tagokban és ereken. Úgy látom, hogy magok a régi rómaiak is, kik számos nagy vállalataik előtt, szívesen megkaptak minden legkisebb jóslatot, keveset tartottak álomlátásra, s azt alárendelték a fontosabb madár-jóslatnak.

Itt megnyilván az alkalom az ósági-tisztelő Porubaynak, tudós hévvel fejtegeté ki a nők előtt a rómaiaknál szokásban volt madár jóslást; lángba kapá ezeket elbeszélése tüzével, s vágyat gerjeszte főkép a bérlőnében, kedves fia sorsa iránt jóslásul fogni a madarak repteit. A szíves, és classicus nemzetei iránt lelkes előszeretettű Porubay, azonnal ajánlkozék augurnak, s a jövő éjfélutáni harmadik órát rendelé jóslat-időül. Ekkor még az egész természet mély szunnyadtában, a bérlőné és Juczika társaságában, kik közül az utóbbi égő gyertyát hozza kezében, kilépe augur Porubay az udvarra a maga lituussával - melyet szükségben a fazékszedő pálczából, és egy ráillesztett szarvasszarv-darabból alkota össze - s az udvarközépen állott eperfához közel, ülést foga. Újság és jóslatvágyó asszonyai, közel hozzá telepedének le, mind a hárman egy épületre szánt vaskos fenyőre. Porubay derült kedvben vala, s jó reményeket sugdosa a bérlőnének, mert úgymond, teljes szélcsend uralkodik a kedvező természetben, s még a gyertyaláng sem lobog. Ekkor eloltaték a világ, Porubay elmormolá római nyelven auguri rejtélyes szavait, megkanyarítá horgas botjával az égen a jóslati templomot, befedé köpenyével, mely most auguri palást vala neki, a maga fejét; ünneplő csendben gondosan lesé a madár-repteket, s azokból a bérlőné fia szerencsáját. Tisztelő és váró figyelemben ülének a nők, s bátran lélekzeni sem merének mellette. Óráig tartá e vont várás; az átkos madarak, mintha összeesküdtek volna professorunk ellen, megtagadták jóslásaikat tőle - nem jöve egy is! Végre iszonyú rémültére augurunknak, egy szerencsétlen varjú kárrantá el messziről magát; de ezer szerencséjére nem jöve még is a jóslati templomhoz közel. Új lelket kapa, és suga tehát ismét a nőknek, s kettőztetett figyelemmel lesé új szárnyas vendégeit. Nem jöve ismét egy is, s az asszonyok nyugtalanul kezdének fészkelődni ültökben, s a bérlőné köhentni a híves hajnali levegőben. Erre egyszerre robaj esik az eperfán, s a rajta éji ülést fogott kakas, éles lármával robban le, egyenesen a jóslásra figyelő Porubay borított fejének eredve. Megdöbben ez a véletlen rohamra, s a kezében könnyedén álló súlyoska lituust kiejti abból a szomszéd bérlőné fejére, melyből, a nem legkegyesebb kocczantás, egyszerre kiüt minden figyelmet Porubay jóslatai iránt. Sikoltva szökik fel az asszony ültéből, s be a szobába; Juczika utána siet, az augur pedig, római szitkok között kullog be kettejök után.

Porubay nem nyughaték szégyenében; ez csak baleset vala, úgymond, nem baljóslat, s a derék rómaiaknál, nem csak egynemű olvasása létezett a sors titkos betűinek. Szemen szedett tiszta bűzát kére magának Juczikától, s mint pullárius elhinté azt a Juczika tyúkjainak. Minden jót reméljen nemzetes asszonyom! így kiálta vidoran Porubay, nem látja-e mily mohón kap-

kodják fel a tyúkok a szórt szemeket? s mondja meg édes leányasszonykám, kérdé Juczikától, hagytak-e fenn csak egy szemecskét is ízékül? - Juczika főt csóvált, hiedelmetlenül mosolyogván: én nem is tudtam volna várni egyebet, mondá ő; tyúkjaim eddig hitvány ocsút ettek, mi csoda tehát, ha a szemem szedett búzát kapós csemege gyanánt vették? A bérlőné is savanyúan vakara fejt; a lituus kocczantása helyét-e, vagy csalatkozott várását? nem tudhatni.

Mindennapi szokások megszegései, apró társalgási vétségek, alkalmat és mintegy jogot szoktak adni kislelkeknek arra, hogy ezen szegők és vétők felett, némi felsőbbiséget követeljenek magoknak, s amazoknak rovására dévajkodjanak. Így volt a dolog Porubayval is. Minden vígkedvű tudott egy pár történetecskét különösségeiről, s ezek, főképp a szépnemnél, mely szívesen óhajt férje után becsültetni, sokat leróttak tekintetéből. A különben fenn nem látó Juczika, remegett azon pillanattól, melyben őt Porubay netalán meg fogja kérni. De Porubay nem kérte meg őt; leánynézői baleseményei, meggyőzték őt lelkében a felől, hogy a tudományos világ az ő világa, s különben is Juczika, inkább diaetetikai rendelet, mint szívbeli vonzalom vala neki.

Még egy pár évig vivé hajlandósága ellen tanítói hivatalát; azután mind teste, mind lelke arra sürgeték őt, hogy búcsuzzék, mit meg is tön. Sirunkig oly pályát nyomkodni az életben, úgymond, melyre sem hivattunk, sem születünk, mely eszméletünkkel harczol, megtöri mind lelkünket mind életerőnket. Az ember, hajlami rendeltetéséből kikapva, rosszul akasztott festmény; nem veheted ki teljesen annak érdemét, a reá fonákul szolgáló világosság miatt! - De mi őt leginkább bírta lemondásra, az lelkiismeretessége vala. Nem látott ő sikert tanítványainál, kelletlen tanításaiban, s így átalit fizetést vonni, átalit más netán használatosb egyénnek fogni el helyét. Különben is mindig harczolt azon elaggott közszolgák ellen, kik már csak terhek lévén a közönségen, gyötrik ennek türelmét kelletlen szolgálatjaikkal. Ő magát, mint gyöngé egészségű és unott pályájú, ezek közé számította; s nem ügyelve saját nyomasztó körülményeire, leszállott tanítói székéről. Sietteté lemondását szokott egyenessége is, melylyel az iskola előjáróit maga ellen lázította. Ellene volt annak, hogy a római nyelv oly elnehezítve, s oly hosszú pályával taníttassék. Önmagán érezvén az elhibázott nevelés káros befolyásait, a nagyobb tanulóktól, kiknek gondjára kisebb tanítványok valának bízandók, előterjesztést, sőt vallástételt kívánt nevelői ismeretök és tervök iránt. Irígy vetélkedés helyébe, Veronius Flaccus példája után, jutalmakat kívánt osztatni a tanulók között, s szebb irányú ipart, s nemesb dícsvágyat óhajtván serkentni nálok, a jelesbeknek, római szokás szerint, évenként diadalszekéren leendő meghordoztatásukat javasolta; az iskolai életet, a mennyire lehet, közelebb kívánta hozni a világihoz, nehogy idővel a nagy köz ezekben, elakassza kilépő tanítványait. Arra tört, hogy ezekbe nemesb ízlést csepegtessen, a szép tudományok és mesterségek által; mert úgymond, így legbiztosabban vonódnak le fejről szívre, a komolyabb tudományok is, s erkölcsöt nemesítnek; mik különben, könnyen kétélű fegyverek maradnak a főben. Tanítványainak multságaira és gymnasticumaira szintoly gondos ügyeletet kívánt, mint tanulóikra. Egy szóval: a régi szabásu iskolai alkotmányt közelebb kívánta hozatni az élethez és folyó század simulásaihoz. Mindezek újítás nyugtalan szelleműl vétettek az előjárók által; kívánt egyik tekintélyesbje, veszélyes botránynak tekinté ezt, azon erős győződésben, hogy minden újítás útvesztés, s a felvilágosodás szükségtelen, minthogy szánkat sötétben is megtaláljuk. Ezeknek szembetünő idegenségök, sietteté Porubay leköszönését.

Azonban most kelle borzadva látnia, hogy egész éltében nem tanult egyebet, mint tudni, hogy világa holt világ, hogy az élőt nem ismeri, hogy benne mozdulni nem tud, s az élet bölcsességében majdnem gyermeki járatlanságú. Csakhamar inség fogá őt mindenünnen körül, s a sorsnak labdája lön. Tudósoknak, hol kényelem, hol önérzet-szülte tulajdonuk: bevárni inkább a szerencsét, mint felkeresni azt; ennek pedig kedélyes szokása: inkább a keresőnek repülni ölébe, mint váróhoz tévedni be. Innen hasztalan várakozék Porubaynk is utána. Akada ugyan

egy pár apróbb hivatása; de ki valaha tanítói székből ült, még a jobb is könnyen megszok bizonyos tanítói modort, melyet külső társalgás közt is gyakorol, szóban, vitákban, állásban és viseletben, szívesen követel súlyt és tekintélyi hitelt szavainak; hajlik tanítványoknak tekintni az embereket, s professori székek a világot. Ez vala némileg gyöngéje Porubainak is; továbbá mindenütt vagy szabadsága, vagy eszmélete jöve ütközésbe, s így odább-odább emelé vándorbotját. Azonban, miként Porubayt ismerem, ama tekintélyesség ő benne inkább szokás vala, mint úgy nevezett tudós kevélység. Több ízben hallám szájából, a valódi és áltudós közötti különböztetést: hogy tudniillik amannak szélesebb, tisztább és biztosabb ellátása van abban: mi sok tudnivalója volna az embernek, s mi keveset tehetett abból tulajdonává! ellenben ez, nem ismerve, nem látva el a tudás tág tengerén, könnyen ámul, hogy maga csekély adagával kimerítette azt!

Halkó ennyit tudott Porubay életrajzából. A generál azt említette róla, hogy ez előtt néhány hónappal érkezett meg egyik falujába, hol külön ugyan, de tisztelő egyetértésben lakik két nőszeméllyel; kik közül egyik fest, másik beteget gyógyít. Ezen nőket ugyan még nem láttam, mondá a generál, minthogy elvonulva élnek, s mint sejtem, rejtőzni is kívánnak; de azon tisztelet, melylyel Porubay rólok szól, kedvezőleg bizonyítanak mellettök. A professor ez előtt néhány héttel volt nálam festményekkel; de úgy sejtem, hogy szintoly szerencsétlen képárus, mint leánynéző. A mint őt házamnál leültetem, felejté a kabátja zsebében lévő festményeket, s rájuk ültében megnyomá azokat. Én ugyan nem nagy barátja vagyok a festményeknek, minthogy csak értőnek nyújthatnak azok tartós lelki élelmet, nemavatottra nézve pedig, drága felületes gyönyörűségek azok; de itt másnak vala szüksége vásárlásomra, s nagy részét megvevém azoknak.

Gyula szerénységnek vevé a generál ez utóbbi nyilatkozatát.

Korán sem, mondá a generál; én úgy vagyok a festészet műveivel, miként többnyire a nemavatottak lenni szoktak. Ha a művész nevét tudom s ez hírben áll, azonnal keresem műveiben a tökélyt, mely hírének megfelelhet, s találom azt; de a művészt műve után találni fel, nem tulajdonom; pedig úgy hiszem, ez volna az igazi értőnek bélyege és gyönyöre. Innen hazánkban, hol még csekély alkalmunk van jeles képgyűjtemények után tanulnunk, ezenfelül az olajképek ritkán bírják meghatározott neveiket művészeiknek, biztosabb útnak látom az avatottsághoz készülőre nézve, jó nyomású rézmetszések után tanulni. Egy ilyek gyűjteménye, nagy részben kiadja a nagy művészek sajátosságait, bélyegeit, az erőt és hiányt dolgozásaikban; s ezen nyomozásoknak későbbi átvitele az olajfestmények studiumára, könnyebben megfogná adni azt, mi még hiányzik s mit rézmetszések nem adhatnak.

Gyula egy értelemben volt e részben a generállal; mert úgymond rajz, alkotási szerkezet, szintazon kiadásuak mind olaj- mind rézképekben, ezeket tehát jó réznyomatokból biztosan nyomozhatjuk. A lát-arányzást (perspectiv) és világ-felosztást pedig, valamint színvegyítést is, úgymind melyek felől ezek csak gyöngé képzetet adhatnak, utánnyomozhatjuk később olajfestményekből. Minden esetre jeles nyomatok után nyomozni a festészi művészetet, czélszerűbbnek tartom, mint közepszerű olajművek után.

Gyula elégült vala Porubay képeivel; sok hasonlatosságot sejté azokban Angelica ecsetvonásával; szintazon bátor ecset, szintazon lélek látszék munkálni azokat.

Porubay életrajza után, kedvét jelenté a generál, tudni magának Halkónak is eddigi életrajzát.

Örülök, mondá Halkó, hogy parancsoltatom azt tenni, mit tenni szívesen óhajtok; mert azonkívül, hogy így hiúság gyanúja alól is feloldva vagyok, megvallom: szintoly szerencsétlenségnek tartom önbiográfia, mint végrendelet nélkül halni el hazánkban; mindkét esetben idegenek gazdálkodnak, s olykor nem legüdvösebben elhúnytunk után körültünk. Születésem, mondhatnám, magas és fényes vala; mert anyám, egy becsületes harangozónak hites nője,

épen akkor szüle el fent a toronyban, sűrű villámok fényinél, midőn atyámnak künn a mezőn létében, egy hirtelen összeverődött ború eleibe sietve megvonni a harangot. Anyám nem sok jót hajlott reménylni ezen baljóslatra felőlem; sőt minthogy az elválasztó perczben, a harangkötél épen kezében vala, oly formán is aggódott, mintha az egykor még nyakravalóm is fogna lehetni. De atyám papot várt belőlem, papi-muzsikának tartván a harangszót; s hogy közelebb juttasson elhatározatásomhoz, testvéréhez adott be egy püspöki városba, hol ez a káptalannál karhangász vala. Gyermektelen nagybátyám, gyermeke gyanánt fogadott, s hogy többet nem tett értem, mint tett, csak az volt az oka, hogy maga is alig tengődött. Szűk fizetése mellett, gondatlanabb volt az ég madaránál. Úgy éltünk együtt miként angyalok, kik falatozás, ezen földi salakos foglalkozás helyett, hangicsálással töltik idejüket. Csupán nagyobb ünnepek és templomi szertartások valának azon ritka napjaink, mikben érintett gyarló emberi foglalkozásunkat, illő kiterjedésben gyakorolhatók. Gyomraink gyakori emlékeztetéseikre, némi kárpótlásul és békéltetésül, annál sűrűbben pengetők húrjainkat, s így hangszerem jókorán barátom, mindenem lőn. Jó bátyám vezetése alatt, már gyermekségemben annyira haladtam a gitarrban, hogy játszásomat örömezt hallák. De mit az ő jótétele közé hála-teljesen a legfentebb számolok be, azon vidor aggtalanság az, melyet kifejte bennem; kifejte mondom, mert a mint hiszem, eredetileg örökségem vala apámról, ki a legvidorabban keringő vérű harangozó volt a két hazában, vagy apámról, kit helységében nyugtalan torkúnak neveztek, mert ha nem ivott, vagy fecsegett, vagy dalolt; sőt szép apámról is, kit miként bátyámtól hallám, temetési szertartásokra meg sem merének hívni; mert szökdelő vére még a holtakban is tréfás élő oldalokat kutatván fel, nem egyszer rántá vala kaczajra a tisztos szomorú feleket. Nagybátyám, a karhangász, méltólag csatlakozék e vidor nemzetség sorához, s gyakran fűszerül, vagy utóétkül jó kedvét tevő fel a szűk asztalra; mely vérembe szőtt áldást, magam is sieték sajátommá tenni. Ebben boldogulék is; de nem leheték ily szerencsés, szűk kosztja megszokásában. Bizonyos kényelmi hajlam bennem, mit apám újra elhatározatásomra célzó jó jelnek tolmácsola, akaratoskodék ellene. Jól szerettem enni, s csak annyit dolgozni, mennyi emésztésre elég. Hangászi talentomom, de főkép a mulattatási, mely éveimmel mindig növekedett, s aggtalan kedélyem, ajtót nyitottak számomra, egy pár kanonoki udvarban, s asztalt is terítették számomra. Ismerkedésem naponként terjede, s innettova csak hálásra vala szerencséje nagybátyámnak becses személyemhez; a midőn én lakottan, ő pedig üres gyomorral kaczagók a nap lefolyt dolgait. Az atyám elhalt, s pár év múlva utána nagybátyám is. Most búsulnom kelle vala, mert bizony okom volt reá elég; de vérem nem hagyott búsuláshoz jutnom. Azonban a mennyire emlékezem, ez volt életemben első komoly foglalatoságom, s reményilem utolsó is ez lesz. Egy hegyoldalba heveredtem le, mely a városka felibe emelkedett, s jobbomba támasztván most szokatlan gondú fejemet, beögyelegek szemeim az előttem terjedt láthatárba, melyet távol hegyek kék homályai zártak el. Ez mind nem enyém a mit látok, gondolám magamban, sőt egy talpalatnyi sem, száraz és vizes planétánkból; de hát a madárnak, mely felettem cseveg, van-e saját ága? s a gyéknek, mely mellettem elsuhan, van-e saját bokra? Nem! kiáltám a tökélet erős hangjával, nem hal el az ügyefogyottan, kinek ereje s igaz szándéka van élni! Mi hiányzik nekem arra, hogy herczeg legyek, egyéb mint születés? s nem jobb-e, hogy inkább csak ez hiányozzék, minthogy csak ez legyen meg? Világ bír bennünket, az igaz; de bírjuk mi is a világot, ha tudunk hozzá. Gyáva tulajdonos az, ki egy falat birtokon, néhány göröngyön sovárogo, s azt hiszi hogy nagy úr. Nem! nekem az egész világ legyen sajátom, sajátom embereivel együtt! Azt, ki bajainkon segít, gyarlók vagyunk hálátlanul feledni, mihelyt bajunk tágult; de azt ki örömet hoz, vagy nevel, nem feledjük; kedves-szükségessé válik ez nekünk, mert öröm után lihegünk untalan. Kik kívántabbak, mint azok, kik szüntelen rózsaszinbe öltöztetik másoknak az életet? Úgy van, költöző fecskéként fogom magammal hordozni a tavaszt, eldéríteni fogom azt mások körül, s benne élni magam is. Sokan fonák idegzetökben, úgy fekszenek az életen, mint kemény kő párnán, mások hosszú terveikben lidérczeket kergetnek; én könnyű lepkeként, víg méhként fogok repkedni

az életben virágról virágra, mézet szíva számomra, mézet gyűjtve mások számára. A magyar szívesség és magyar haza, melyen úgy eláradt a bőségszarva, hogy szinte kifogyottnak látszik kigazdagításában a fogyhatatlan természet, tehernek bírnák-e érezni kis személyemet?

Ez vala, méltóságos uram, nagyjából, komoly elmélkedésem kivonatja, a hegy oldalában. Mindjárt másnap guitarrommal a hazának eredék. Nyílt előttem ajtó és szív, mindenütt hol megfordultam; kedves vendég voltam, mert két előmbé vett alapelvem: «nem vegyülni házak titkaiba soha és nem követelni semmit» megóvtak a megúnatástól. Öröm és vígság volt az érintkezési pont köztem s az emberek között. Enyém volt minden örömke, mit elfogni bírtam, miként madarászé a világ madara; de híven is megosztottam azt mindenkivel, ki ízlelheté azt. Nem volt okom azóta is megbánni talukönnyűségű pályámat, s ingó bingóságomat el nem adnám a világért. Semmim sincs, ó be könnyű vagyok, szabad vagyok, óh be boldog! s mi után éltemben nem esenkedtem, ha meghalok, nem kétlem hogy földbirtokhoz is jutok, s Dion és Timoleonként, ha nem ingyen, bizonyosan közköltségen el fognak temetni; hogy ha tudniillik be nem balzsamoznak.

Egy pár nap múlva a generál kilovagolt ifjaival az erdőbe, vadász-tanyát rendelni meg a herczeg számára. Útjuk a szomszéd falun vitt keresztül, melynek végén nyájas szőlők emelkedtek. Egy szőlő aljában magára vonta figyelmöket egy kapáló ember, ki urias öltözetben, nyakát és fejét zöld falombokkal övedzé körül, hogy a rekkenő melegben hús árnyék alatt dolgozhassék. Mind ez, mind ügyetlen fogásai, elárulák, a paraszt munkáhozi szokatlanságát, zöld gallyai pedig tréfás tekintetet adának hajlongásinak. A munka robajjában, nem sejté ő az érkezőket, csak a közel lódobogásra eszmélvén fel, akkor fordúla meg, mikor már a lovasok irányában valának. Az ifjak azonnal reá ismerének Porubayra, s a generállal együtt megállíták lovaikat.

Mit csinál clarissime? kérdé csodálkozva a generál?

Szútyongatom, domine illustrissime! közanyánkat a földet, mondá Porubay kapájára dőlve, és szakadó izzadását törölgetve, hogy rólam mostoha fiáról se felejtkezzék el. Úgy hiszem, az emberi test és lélek aljasúl, mihelyt hever; miként parlag föld, csak gyomot terem.

Úgy van, mondá a generál, s épen azért szükség dolgoztatnunk tömlöczös rabjainkkal, hogy heverés által még mélyebben ne süllyedjenek. De mindenki magához illő és arányos munkát válasszon magának. - A generált sajnálás fogá el, s önmaga iránti kiméletlenségnek mondá azt, hogy lelki munkákhoz szokott férfiú, paraszt munkával öli el magát.

Kissé sajnós, felele Porubay, mert a test akaratosabb a léleknél; de van ezen munkának jó oldala is, domine illustrissime! Csak kezem van bérben! lelkem és gondolatim egész nap szabadok, s estve fáradozásom-közben, igen nyájasan nyugtat azon gondolat, hogy nem voltam másnak henye terhe, hanem munkáló polgárja a világnak. Aztán Caesar és Nagy Sándor, mint tudjuk, szerettek gyalog járni; mi reájok nézve, úgy vélem, nagyobb köz vala, mint mely köztem és a kapa közt létezik. - A generál és ifjai leszálltak lovaikról, az uri kapással beszélgettek, s azon győződéssel váltak meg tőle, hogy a hazában föld nem túratik oly lelkességgel, mint Porubay azt túrá. Tisztes Noé vala ő, szőlő-tőkéi közt; minden tekintetéből, és derült mosolyából kitündökle, miként vala lelke felülemelkedve az életen.

Hogyha a kapásnak lelke átszivárog a tőkékbe, mondá a generál, megszorítva Porubaynak feltört kezét, úgy jeles szív-vidámító italt fognak azok adni! s odább lovagla.

De a férfiúnak sanyar sorsa nem mene ki eszéből; föltevé magában, hogy azt süllyedni nem hagyja, s csak azon hánya-veté elméjét, miként intézhesse a dolgot úgy, hogy Porubay finom önértetét ne sértse. Tudá róla, hogy egy pár hívást el nem fogada csak azért, mert arra kellőleg kiképezettnek nem érzé magát. Számos világi bajnak, úgymond, bő kútfeje az, hogy

nem vetünk számot erőnkkel, midőn hivatalt vállalunk; elfogadjuk azt vakon, mihelyt hasznára, vagy fényére szükségünk van!

Gyöngéd érzelmű lelkek hamar megértik egymást, s a generál győződve vala, hogy a professor alamizsnát nem fog elfogadni. Hivatal és illő munka után nézett tehát szét, s abban nyugodt meg, hogy egyik helysége agg jegyzőjét, ki már szemgyöngöseség miatt hivatalát nem viheté, udvari kulcsárrá tegye, s helyébe, fizetés-javítással, Porubayt helyezze be.

A Gyomay-háztól nem jöve által senki, s a generál, gazdasszonynak Pólit kéré meg. Szívesen jött ez, foglalatos tűzzel vette által a ház gondjait, s az első pillanatban otthon volt abban. Gyula nem győzte csodálni ügyességét, czélszerű rendezgetéseit, mindenhezi értését, s azt az élelmességet, mely nem csak jár, kel, hanem gondolkodik is a munkálatok rendszere felett. Különösen kedvezőleg csillogott ki Klárcsi felett, Pólinak ahhozi értése: miként kelljen tónt adni a háznak, sokat mutatni kevéssel, és nagy vendéget elfogadni? mit még az atyai háztól hozott volt magával. De Póli nem csak ügyes és értelmes gazdasszony volt, hanem kívánt is tartatni annak. Erről álltak minden beszélgetései, minden alkalommal számot adott rendelkezéseiről az ifjakkak, kítárta ebbeli ellátásait, rendezéseit előttök. Gyula, bár miként erőlteté is magát visszaemlékezési éleletekre hajdani viszonyából, tapasztalni vala kénytelen, hogy a szépnem vesztni tér kedveltetőségéből, mihelyt fő kezd hevülni nála szív helyett; mert az utóbbinak lángolásában ő elérhetetlenül ígöző; az elsőben pedig rendszerint hátrább marad nemünknel.

Gyula Halkónak és Veronkának előadásaiából, közelebbről ismerkedék meg most Póli egykori körülményeivel. Póli fiatalabb korában óhajtott tárgya volt az ifjúságnak. A lyánka szívesen mulatozott, de szíve nem volt lángolásba hozható, s ez a férjhezmenést örömet tolt oly háttérbe, melyből azt csak nagy szerencse esetére kívánta előidézni egykor, vagy soha sem. Múltak az évek egymás után, minden komoly cél-üzés nélkül. Azonban nyílt esze korán sejteté Pólival, atyjának kedvetlen körülményeit. Testvérei immár mind férjnél valának, s érzé maga szorúlt köteleztetését is, komoly egybeköttetésről gondolkozni. De bús ütődéssel látá, miként a dolog most több akadályt mutat, mint vélé. Kecsei hervadó-félben valának, atyja állását sejteti kezdé a világ, s így elég józan volt átlátni azt, hogy csak saját belső érdeme vonhat immár kérés a házhoz. A lyánka egyszerre más lőn. Búcsut vőn fiatalkori szelességeitől, józanabb komolyságot önte szavaira és tetteire, s hogy egykori ügyes nőnek bizonyítsa be magát az illetők előtt, a gondos és takarékos háziasszony szerepét tanulá be; mely mellett azonban más egyéb használható, mind azon fogásokban is gyakorolta magát, mikben még tartó, valóban szép termetét, eszét, ízlését, és hajlékonyságát kitündököltetheté. Számos sikertelen próbái után, csodásan megtanúla közel simúltni mások ízléséhez, s e részben vas béketűréssel vala képes megtagadni önmagát. Atyja nem egyszer mosolygá meg leányát: különös szérdék az a nőnem, mondá, előbb egy bálkészületért nagyobb áldozatot tesz, mint bármely férfiért, később pedig kész ezért előlni magát! - Azonban mindezek mellett, nem volt meg Póliban soha azon túlságos szabad viselet s maga túltevése a leányi lágyságon és szerény bevonatkozáson, mikkel a haladt korú hajadonok, éveiket rendszerint elárúlni szokták. Csöndes szerény nyájasság volt címje viseletének, ámbár őt magányában gyakori búslakodás epesztette. Ilyenkor elégületlen volt önmagával és borúlt, hogyha valamely mutatkozott reménysugár enyészőben vala, s derült a derülő sugárral ismét. Kivált társnéji körében történt új házasságok hire, mindig új bánattal csapa meg őt. Ekkor türelmetlenebb lőn, s a megkettőztetett ipar, majdnem átcillámoltatá viseletében az erőszakot. Gyula, ki iránt Kálmán előre elkészíté vala Pólinak képzetét, kedves jelenet vala neki; de elutazásával oly csekély a nála hagyott kezesség, hogy miatta Szögváryt elereszteni nem tartotta tanácsosnak.

Póli mindjárt férjhez-mente után, érezvén maga és férje közt a kedélyi és míveltségi különbséget, önámulásul a gazdasszonykodásnak erede, melyre mindig hajlama vala; s egyikének tartaték a vidék ha nem legtüzesebb, de legjózanabb és legszámolóbb gazdasszonyainak.

Vincze munkátlan állapotban vala, milyben azon hajós van, ki nem bírván többé vésszel és hajójával, ereje fogytán leteszi evezőjét; s hol bízva reményli a vész csillapodtával partra-kijutását, hol pedig remegve borzadoz a vihar dühében, hajója elúzatásától. A generál nyílt kedve némi kezességet nyújtott neki sorsa felől; gyöngé volt az, s csak annyi erejű, hogy őt a kétségtől megóvjá; mert hányszor nem reménylt, s hányszor nem csalatkozott immár? Klárcsi, elfojtva szívében minden reményt, eltökélt vala szenvedni, s magába zárkózni szerelmével és bánatával. Legsajnosabb kísértés vala neki az, hogy Vinczét oly közel tudá magához. Szerető szíveknek alig néhány lépésnyire lenni közel egymáshoz és mégis oly távol, mintha tengerek feküdnének közöttök, súlyos küzdés vala mindkettőnek. Egymás iránti figyelem és vágy élénkült nálok minden apró hírnél, melyet a két udvar egymásról vett, s remény és szív csüggendeztek minden gondolatnál, melyet önsorsaikra vetettek. Domb állott ritkás ligettel Klárcsiék udvara felett. Azon ült Gyulával Vincze gyakran órákig, barátságos cserétől fedetve, s lelesett azon ház tájára, mely mennyét, üdvét rejté. Klárcsi nem sejtve, hogy ügyeltetik, csak ritkán lépett ki az ifjú mohó szeme eleibe. Ilyenkor bús öröm dobogott Vincze meljében; mert a lyánka gyászkontösben lépett ki, s ez és szép arczainak halvány színe, nyilván tolmácsolták előtte, hogy a szelid lélek érte szenved, s kívül és belül szerelme sírját gyászolja.

Érzékeny szerető lelkek, messzeségben is együtt élnek, szíveiket láthatlan fonalak kötik egymáshoz, s lelkeik kölcsönösen egymás körül lengnek untalan; bizonyos varázs sympathia viszi meg egymásnak, a mindegyikénél egymást váltogató örömet és bánatot, s mindkét rész bizonyos a kölcsönös részvételtől. Ily szíveknek északi sarkjok a szerelem, mely felé szüntelen mágnesi titkos erővel forognak ők!

*

A herczeg visszaérkezett. Jó falatot megjártam a magyar földből édes Rónapatakym, így szólott; bőkezű és szíves az is mindenütt, miként lakosa; ritka hely várja be a zsarolást, nyújt mindent önkényt tulajdonosának. De a magyar, úgy látom, nem szereti közel szorongatni magához vagyonát, nem szeret keríteni. Minden parasztház egy-egy utcza, s a szabadon terjengő utakból, barátom, szép kis herczegséget bírnék alkotni magamnak.

Félek, szóla a generál mosolygva, hogy népesedés, nevedező szorgalom és fényűzés kényszerítése, nagyon is lábra ne hozza még hazámban a kerítgetést. Bő termésünkkel pedig gondoskodás és gabnatárok hiányában, csak úgy vagyunk, hogy Pharaó sovány teheneiből egy, képes elnyelni hetet is a kövérekből!

Elkezdődtek a katonai gyakorlatok, s közbe hajtó-vadászatok. Gyomay különösen volt meghíva mindenkor; meg is jelent, de csak egyedül; leányáról nem is emlékezett. A herczeg különösen leereszkedő, sőt figyelő volt iránta. Egy párszor, a mint a vadászatra kikocsizának, kocsijába méltatá őt, nyájas beszélgetést fona vele, az asztalnál maga mellé rendelé őt, egy szóval az öreget teljesen magához kapcsolá. Tiszteltetve érzé magát Gyomay ily megkülönböztetés által, tudván, hogy a herczeg testvérének, az uralkodónak nincs örököse, s így a herczegi süveg idővel erre néz. Viszontisztelet és hajlandóság fejlett ki keblében iránta, büszkeségének nyájasan hízelgven, kitetsző jóakarátja azon nagy férfúnak, kivel maga a generál is, csak mély tisztelettel társalkodott.

Egy napon a katonai gyakorlat után, a helyett hogy a generál kastélyának tartna a herczeg, fényes gálában, rakva csillaggal és címjelekkel, egész kíséretével a Gyomay udvarába lovaglott be. Meglepetve volt Gyomay e tisztelet-adás által. Öröm-zavarral fogadta nagy vendégét, s elvarázsolva volt ennek leereszkedő nyájasságától. Betakarodék ebédlőjébe a

fényes kíséret, s itten az első köszöntések és rövid beszélgetés után, előre lépe a herczeg, kísérete tisztelő távolban állván mögötte, s ünnepélyes szertartással, de nyájas szavakkal megkéré Vincze számára Gyomaytól Klárcsiját; kikéré magának, hogy násznagygya lehessen a szép párnak, s jövődjére is kegyét ígéré számára. Gyomay eszméle, hogy hálózva van a generál fortélyá által, de oly kiszámoltan hálózva, hogy sértés nélkül vissza nem léphet. A herczeg becsülése és beavatkozása oly kötelező vala, büszkeségének oly hízelgő és kielégítő, hogy tovább ellenkezni illetlen hivalkodásnak fogta volna tartani. Azonban még is fészkelődött szíve fenekén némi gyöngye nesze azon sérelemnek, melyet a septemvír, leányában okozának neki.

Gyomay tisztelve meghajtá magát: kegyelmes herczeg! így szóla, ma oly tisztelet éri házamat, melyet én és hitvány leányom, nem érdemlünk; ámbár herczegséged már harmadik herczeg, ki kegyét személyesen bizonyítja nemzetségemhez. Nem tartom meg leányomat; de a házamon esett gyalázat kényszerít megkivánni, hogy az ifjúnak atyja, a septemvír, személyesen nyilatkoztassa ki előttem azt, hogy szívesen elfogadja leányomat fiához. Csak türt meny ne legyen ő a háznál; mert az begyembe nem fogna férni.

A generál helyesnek találá a föltételt, magára vevé a többi kieszközlést, s a herczeg, kézszerítással köszöné meg az atya jó választát. Vincze és Klárcsi akként valának érzelmeik szép zajgásában, miként koldus véletlenül nyert gazdag öröksége előtt, kinek szíve még habzik a nagy szerencsére, szokatlan elhagyni volt sorsát, s bátortalan még nyúlni a szép jelen után. A generál sieté futót küldni levéllel a septemvírhez, ki most épen falun vala; de Gyula a követséget nem engedé által másnak. Úgy jöhet barátira is lesz ott szükség, így szóla, vidoran szorítva meg Vincze kezét; s tartok tőle, Vinczém úgy talál boldog lenni, hogy más részem nem is leend boldogsága munkájában, mint örülni rajta.

Azonban Gyula közbenjárására nem vala szükség. A septemvír és neje előtt oly ohajtottak valának Klárcsi újabb körülményei, oly rettegett a Gyomay pere, s oly hízelgő a herczeg beavatkozása, hogy a generál levele és Gyula követsége csak örömet jelenthetének a házhoz. Másnap épen vacsoránál, behajtata a septemvír a generál udvarába.

Derült arczzal s egyszersmind finom udvarisággal hajtá meg magát a septemvír a herczeg előtt, s válogatott szavakkal, mik tanúi valának gyakorlott szónokságának, köszöné meg fia iránt bizonyított kegyét, melybe őt továbbra is ajánlani bátorzkodott. Majd Gyomayhoz fordúlva, sajnálkozó a két ház közé csúszott félreértéseken, sima beszéddel kéré meg leányát, kinek jeles tulajdonira hízelgőn terjeszkedék ki, s maga legboldogabb órájának nyilatkoztatá azt, melyben szeretett fia oly jeles háznak jeles gyermekét hozandja házához.

Méltóságos udvari tanácsos úr! nagy uram öcsém! felele Gyomay, szép szók nincsenek hatalmamban. Ám bírják egymást az ifjak, mert szíveik rég egymáséi; de a történetek után tudnom kell előbb, hogy csak leányom tartsa e szerencsének az egybekelést?

A septemvír, hízelgő nyilatkozással nyugtatá meg a büszke öreget, s a két ipa összeccsókolá egymást. Vincze és Klárcsi lábaikhoz borulának, s öröm-könnyekkel áztaták áldó kezeiket; ámbár a septemvír, ki a herczeg jelenlétében áttá az érzékeny jelenést, mintegy tűkön állá. Majd a herczegnek és generálnak tőnek hálás köszönetet, mi végett a septemvír már régen integete nekik. Öröm és kéj foglala el minden szívet.

Szép saját öröm még is az atyai, édes Rónapatakym! így szóla, megindulását leplezve a herczeg, s ismét helyére üle az asztalhoz; utána telepedék az egész társaság. Csakhamar nyílt a kedv, ürültek a poharak, víg elköszöntésekkel a herczeg hosszú életeért, a szíves gazdáért, a két atyáért, kik mindinkább melegültek egymáshoz, s az ifjú párért, mely boldogságát, tele szívében alig bírhatá el.

Hiszed-e már barátom, sűgá Vinczének Gyula, hogy minden emberi szívnek van kulcsa, csak reá bírunk akadni? Vincze rezgő örömkönnyel intett barátjának.

Asztal után mellé simúla Halkó a generálnak: már jól áll a dolog méltóságos úr! így szóla nevetve hozzá; a két ipa nyomósabban, s csak egyik arczfelen csókolá meg asztal után egymást: nem miként asztal előtt tevė. Én mindig fázom, midőn az emberek szertartásosan, előbb egyik: aztán másik arczon csókolgatják egymást. Félek, hogy a két hideg ajak összefagy a csóknál; vagy éppen - isten bocsásd bűnöm! - a sátán, kinek mindig magvetőre áll keze, űzi gonosz játékát.

A generál javallást mosolyga, s a köz örömben, de főkép az új pár boldogságában feledė, hogy csak egyedűl ő veszte. Gyomay óránként elégűltebb vala, s másnap egy feljegyzést tőn be a familia levéltárába, hogy Klára leányát, uralkodó háznak hercege, Gyomay-háznak falai között násznagyként kéré vala meg.

Rendszerint úgy esik, hogy felköltetik szunnyadtából szenvedésűnk, ha ugyan azon pályán látunk boldogot, melyen magunk szerencsétlenek vagyunk. Nem mindenkor irígység ez, hanem előrobbant ellenet a két sors között, mely példalátás által azon bűs eszméltre riasztja fel lelkűnket, hogy mi is boldogok lehattűnk volna. Ezen bűsongás lepe meg a baráti örömnėk közepette Gyulát és Ongayt. Kölcsönösen nyűjták vígaszaikat egymásnak; azonban kevés hajlandósággal elfogadni azokat egymástól.

Másnapra nagy hajtó-vadászat vala rendelve. Hivatalos lőn erre a vidékből mindenki, kiről feltehető vala, hogy lőcsövét elsűtni tudja. Megjelenėk Szőgváry is mint szenvedélyes vadász, és Porubay, kit már a szőlő alatt meghívott vala a generál.

Lőtt-e már valaha vadat domine clarissime? kérdė ez az exprofessort.

Egy pėzsma-kacsát az udvaron, domine illustrissime! a mint egyik tanítványom atyjának puskái folyosón tisztítatván, egyik fegyvernek régi tőltése kezemben véletlenűl kisűlt. Azóta, valamint az előtt sem, öldöklő fegyver kezemben nem volt.

A generál egy stutzot ada vállára, s ennek párját Halkónak nyűjtá, ámbár az utóbbinak rábeszélés kelle; mert csak guitarrijával óhajta menni a vadászatra.

A szerencse azt járja, ki nem keresi, mondá Szőgváry nevetve, sajnálnám, ha a vad, mint fegyverteleneket, meggázolná önőket.

Víg robajjal indűlt meg a vadász-társaság. Szőgváry egész úton Porubayn és Halkón nevetgetett, mint rítt le mindkettőnek válláról a fegyver. Majd meglátom, űgymond, hogyan vadásznak a műsák? Kikéré magának, hogy állását Porubay mellė vehesse.

Tűzzel foly a vadászat, s tűrhető szerencsėvel. Délfelė csoportozott a vadász-sereg, hogy tanyára siessen, s Szőgváryhoz jutván, ezt kaczej közt egy fának dőlve találta. Alig bír a nevetéstől előadni, hogy Porubay, a hajtás alatt, egy dőlt fára ülepedve, könyvet ránta ki zsebėből, s elmerűlten olvasa abból. Jó a róka, s felette hallgatózva megáll. Én űgymond, Porubaytól nem lőhettem, rákiáltok tehát: clarissime, ott a róka! Az én professorom fölriad, kapkod maga körül, s ekkor eszmél, hogy vállán a fegyver. űgygyel-bajjal lebontakozik vele, az alatt a róka jól elhalad, én utána lővők de nevettemben elhibázom, Porubay is czėloz, rángatja a kakast, s csak akkor veszi észre, midőn már a róka elvesz szemeink elől, hogy nincs felhűzva puskája sárkánya.

Nevetett a társaság, s maga Porubay is mosolygotta nimródságát.

Halkó majd utóljára érkezėk a tanyára. Kezėben papír vala és ólomtoll. A hajtás alatt dalt költöttem; így szóla Vinczéhez, boldog szerelmedre.

Hát a puska hol van? kérdi a generál.

Kapkod vállá felé Halkó, tekintget maga körül - s nincs a fegyver!

Azt biz egy fához támasztottam állásomon, monda, hogy az írásban ne gátoljon.

Új kaczagás ered a vadász-sereg között. Porubay örvend, a malorum sociusnak, és hogy új vadászok feledteti az övét; de kivált Szögváry szinte pukkadoz: már tudom úgymond, miként vadásznak a másák! - Igen bántá Szögváryt azon viszketeg, hogy vadász-táskát, vagy már meglőtt vadat lövessen meg Porubayval; de erről, bár nem munka nélkül, leverék őt az ifjak, kik az efféle tréfát, mind a herczeg tekintetéhez, mind a professor tisztos jelleméhez illetlennek állíták.

Nem tágult a jó kedv, sőt növekedett; mert a herczeg egész mezei együgyűséggel mulatott, s feszesség nélküli vidám vadász volt. Nyájasan, de kímélve évődött Porubayval és Halkóval, ki épen felkeresett puskájával tére vissza, s új löktet ada a vígságnak.

Az nap megérkezett a septemvíné is, s más nap végbe ment a Vincze és Klárcsi menyekzőjök. Boldogságuk, mint valami súly, szinte ellankasztá az első napokban lelkeiket, míg megszokának egymást bírni, ők, kik oly sokszor vesztek vala egymást. A szülék öröme józan vala ugyan, de elégült, s főkép a septemvíné nem győze a herczeg kegyével betelni, s édesen álmadozék arról, hogy ha egykor általa az udvarnál jöhet hivatalba és menyé az udvar dámái közé.

Másnap indult a herczeg, s vele és utána a harsagi társaság. Minél lelkesebb és bájosabb volt az együttmulatás, annál sajnosabb az elválás mindenfelől. Víg perczek, órák és napok, csak fűszerül nyújtatnak az életben, szokott napfolyam és küzdés közé, a halandó számára. Legbánatosabb volt az ifjak szakadása egymástól. Gyula egy darabon elkísérte Ongayt, ki ígéretet tőn barátjának, hogy mihelyt teheti, meglátogatja őt Várfokon.

*

Az alatt itt sok változék az Uzay-háznál. Laura érté becsülni sorsát, s férje iránt hálát és becsülést érte szívében. Csakhamar ellesé ennek megszokott kényelmeit, s azok iránt figyelemmel, sőt előzgetéssel vala. Visszatérének Uzaynak kedves étkei és nyugalmi, Bodnár megbecsülteté a háznál, hogy mulató társa legyen; Laura, bár gyakran fennakadának is ujjai és ízlése, megszenvedé, hogy zongorázása közben Uzay, miként első nejénél tevé, bassusát dörmögje; megszenvedé bojtos kaparó ebét a szobában, sőt erőlteté magát, hogy vele pipafüst közt is, mit nem igen türhete, mulathasson. Egy szóval Laura, azon nemes büszke föltetésben, hogy sutogó kajánság ellenére is megmutassa azt, miként lehet, sőt van különböző koruak közt is boldog házasság, úgy vivé dolgát, hogy ha Uzay fonákságaival nem rongálja, a boldogság bizonyosan tanyául fogja házát. De Uzay azon aggályból, hogy fiatal nejének oka ne legyen megbánni tett határozatát, s hogy ez korának örömet élhesse, tovább mene kedvkereséseiben, mint üdvös vala önnyugalmának és házi boldogságának. Ő, nyílt egyenesség helyett, mely legbiztosb kezese amannak, szeretői áldozó hizelgéssel és kedv-előzéssel bána hitvesével; titkolá, nehogy méltatlannak tessék az, mi neki fájt és mi nem volt inyére; szívesen hozá, sőt reá tola áldozatait, s ha nyájasan szorgalmaztaték Laura által, hogy irántai bizalmát jelentse ki, olykor helybe nem hagyásával is, üres hizelgésekkel nyugtatgatá emezt. Így fosztá meg önmagát számos kényleteitől, s csakhamar korlátolt lön minden vágyaiban. Műszeres szobáját a szobaleánynak engedé által; kedves ebét, minthogy egyszer pipája tüzet bojtjaira ejté, s a pers-bűz kedvetlen vala Laurának, számúzé a szobákból; a pipázásban pedig, mint-hogy Laura szenvedő erőlködésit sejté, arra határozá magát, hogy nyárban a folyosón, télben a nevelő szobájában szívogassa ki rátkaiját. Így Laura nem vélhetett egyebet, mint hogy a legjobb úton jár, hogy férje nyugodtan boldog, s Kornél testvére nem azok közül való volt, kik szemet nyithatának nála.

Azonban Uzay nem vala nyugodt, annál kevésbé boldog. Annak aggodalmas érzete, hogy miként nejjének korától, úgy kedvteléseitől is távol áll, továbbá a különféle és folytonos mulató csoportozás házánál, Laurának olykori látogatásai a szomszédságban, a kedvetlen érzésnek egy bizonyos nemét támasztották keblében, mely nem épen féltés vala, hanem inkább önmagávali elégtelenség. Nagy ellenetét látott maga és Laura társalgási míveltség-fokai között. Laura mindennemű jeles tulajdonokkal fel vala ruházva, mik társaságban csilloghatnak, s ellenében ő a maga remetei és szigorú kedélyével, a maga félszázados elmaradásával! Nem leend-e Laura végre is kénytelen átlátni és érezni azt, mit ő önmaga jól érez, hogy feláldozá magát, hogy zöldellő korát száradó ágra futtatá? Borzada ezen gondolattól, mely Laurának minden újabb társaságban megjelenésénél mélyebben évé be magát szívében. Nincs csüggesztőbb bánat és emésztőbb fájdalom, mini önmagunkból vesztés, és súlyedés saját szemünk előtt! Uzay önbizodalmatlanságában majdnem gyermeces tartózkodó lön a társaságokban, többnyire szótlan és szorúlt keblű, s nyugtalansága némileg csak otthoni magányában enyhüle.

Mennyi része lett legyen Uzaynál ebben, a féltés olykori fészkelődésének, bajos meghatározni; mert bátor Laura ovakodék is alkalmat nyújtni erre, nem vala mindazáltal oly erős, hogy tetszeni ne vágynék azoknál, kiket becsüle s a társaságokban érdemeiknél fogva kiemele. Ezen hiúság józanabb vala ugyan nála, mint éretlen lépező hiúság szokott lenni, s abban botrányt a legszigorúbb erkölcs sem lelhet; de igen a szertelen önbizodalmatlanság, mely Uzaynak munkás kízója lön. Annyi bizonyos, hogy kivált egy levél vétele óta Uzay komorsága növekedék.

Bő forrása gyötrelmeinknek az álszemérem, s gyakran súlyedünk csak azért, hogy szégyenlők megvallani gyöngeségünket. Uzaynak nem vala többre szüksége, mint sejtetni nejjével azt, hogy ritkábbaknak óhajtja a társaságokat, hogy otthoni kis házi kör, s elvonódás csendje, neki kedvesebb és nyugtatóbb a nagy világ zajainál, s Laura minden áldozat nélkül kész fogott volna lenni lemondásaira. De Uzay átalla nyilatkozni, s gyöngének, féltőnek, vagy épen sanyarú aggnak látszatni, ki netalán korához kívánja lelánczolni az öröm-lihegő ifjúságot. Innen gyakran még maga hívá meg a társaságokat, s féleröltetve fogata nejjének, hogy unalmait látogatásokkal enyhítse. Laura valóban szórakozott és elkapott lön, házi gondjaiban unatkozott, s gondtalanul ereszté magát kedvtelése s főkép hangászati szenvedélye után.

Úgy látszék, a hanga tölté most be nála azon szív-ürt, melyet netalán egyenetlen házassága okoz. Majdnem egyedüli élménye vala ez most lelkének, miként lelkes kedvtöltése volt egykor. Laura első művésznő vala zongoráján a vidékben, ritka énekesnő a hazában, s minden bármi osztályú tökély, valamint szenvedély által készül, úgy szenvedélyt nevel maga. Hosszú napokon, hosszú estvéken át zengett a hanga az Uza-házban, s minthogy ez több hangszerek kíséreteit kíváná, de halló közönség nélkül sem igen esheték meg: természetes, hogy társaság, olykor népes társaság nélkül is, ritkán lehete az Uza-udvar. Majd új darabok érkezének a városból, majd új hangművész tére be, majd Laura szerze új hanga-darabokat; mindezeket hallatni kelle a hanga-kedvellő vidékkel, s így meghivaték ez. Laura a maga szenvedélyét a legártatlanabbnak tudá e világon, férje állapotát ismeré, hogy vagyonságát illendő vendég-látások nem fogják megrongálni - így gondtalanul üzé könnyű életét, a maga hangászati kedvtöltéseiben és társaságaiban.

Azonban Laura szerény vala mind kívánataiban, mind mulatozásaiban, s nem zsarolá ki férjétől ezeket soha. Férje mindenkori jelenléte miatt nem féltvén maga hírét, aggodás nélkül gyűjté maga körül a környékből össze azokat, kik egy vagy más hangszert játszanak, vagy hanga-kedvelők valának. Ezek közt volt gróf Rákossy is. Gyakori vala ez a háznál, gyakoriak Uzayék is az övénél; Laura a mívelt ízlésű férfiúval kecses órákat tölte el. Azonban Laura bájai csakhamar szenvedelmes benyomást tőnek, a nem legszilárdabb jellemű gróf szívében;

ki szerelmes nyilatkozást mere Laura előtt. Ezen nap óta nem vala többé bírható Bókutra, sem arra, hogy a gróf látogatásait Várfokon elfogadja.

Nem ily szerény vala testvére Kornél. Ez a gazdag sógort szívesen kíváná használni, s kifogyhatlan vala változtatott mulatozások rendezgetésében. Ezekben neki, a mellett hogy maga is mulasson, más fő célja is vala. Jól érzi ő, miképen az ő fő ereje társalgási erényekben áll, melyek azokban kedvezőleg csillognak; de házi egyszerű csendben és rendben nem kelő pénzek, vagy legalább hamar elárulják hamis nyomatjokat. Tudá azt is, hogy épen társalgási ügyességek azon férfi tulajdonok, mik a szépnem kegyébe legbiztosabban szoktak besimúlni; minthogy ez nem ismer epesztőbb szorongást, mint azt, ha társaságok érdekeiben és mulatságaiban szerepet nem játszhatik, vagy legalább azokban illő részt nem vehet; mikbe az ügyes társalgó férfi, kiszámolt figyelmeivel őt mintegy beavatja. Türey Kornél jó korán szemet vete Cilire, őt mindenben magához illő szerencsének nézé ki, s így ennek szíve ellen hasznos segédekül reményle a társaságokat, mikben a leánykát, csapodár figyelmeivel árnyként lebegé körül.

Cili különös vonzalommal hajlott mostohájához. A két különböző, de nyájasan egyező véralkat, naponként szorosb barátnékká szövé őket. Ezen tekintetből kiterjeszté Cili a maga nyájasságát és szíveskedését Kornélra is, szeretett Laurája testvére, semmi irányzatot nem sejtve figyelmeiben ennek. Gyula levélkéje vala az első alkalom, mely őt eszméltre hozá, s lelke eleibe dobá azon lehetőséget, hogy Kornélnek komoly célja is lehet szívére és kezére. Ezen fölfedezés igen kedvetlen vala gyöngéd érzelmének, melylyel Laurához viselteték. Minden leányi szív fenekén, tisztán vagy homályban, közelben vagy távolban, előrajzban vagy kifestve, fekszik lesengve azon férfiideál, kit sejt, óhajt, ki után epedez. A komoly kedélyű Cilinél, nem Kornél vala ezen ideál; azon könnyű léhaságot, melyet mind szaván, mind viseletén sejtnei véle, nem ízelheté benne soha. Nem lengő ágat, mely minden szellőcskére hajlongjon, hanem izmos csert, mely daczoljon vésszel és idővel, s ótalma és támasza bírjon lenni, a reá felfutott gyöngé növénynek, óhajta Cili maga mellé. Gyermekek tekinté azt, ki játéknak az életet, bábnak a nőt és időtöltésnek a szép szerelmet. Nem vala Kornél könnyű kedélyének szíve előtt semmi kezessége. Így szíve nyugodt vala ugyan, de elméje nyugtalan, remegvén azon pillanattól, melyben Kornél eltolásával Laura barátságát sértnei leend kénytelen.

Gyula haza-útjában, egy falu fogadjában hált meg. A ház előtt nép-csoportot talált, és enyelgő gyermekeket. Köztök, a ház előtt elnyúlt falpadon egy ifjat látott, körülrakva mezei virágokkal, merült gondban koszorúba fonogatni azokat. Azonnal ráismert azon ifjúra, kivel az atyai háztóli kiindúltakor a temetőn találkozték. A gyermekek, ki szívességből, ki dévajkodásból, csomókkal hordták számára a virágot, miket mindenkor tetsző örömmel fogadott. A nők tejet nyújtottak nekik; elvette ezt is, de minden köszönet vagy óhajlás jele nélkül. A zaj s nagyobb robaj tűrhetlen volt neki; kérve csillapítgatta ezeket, s maga csak súgva beszélt. Csitt! úgymond, ne robogjatok, még alszik, föl ne költsétek! Különben virágaival úgy el vala foglalva, hogy a körulte ácsorgó népre eszmélni sem látszaték, mígnem új robaj ismét aggodásba ejté, hogy kedves alvója fel talál ébredni rája. Gyula szorúlt szívvel tudakozódott a fogadóstól iránta. Ki legyen az ifjú? felele ez, senki sem tudja helységünkben. Ha valamelyikünk kérdést tesz ez iránt neki, azt feleli gépileg: szerencsétlen, de nem rossz! Olykor megfordúl falunkban és a szomszédokban; ilyenkor mindig gyermekcsoport kísérgeti, melynek egész mulatsága kerti és mezei virágot hordani össze számára, mit ő kedvteléses örömmel illesztget kénye szerint össze. Mindnyájan szánjuk és szeretjük őt, mert a legártatlanabb tébolyodott a földön, senkit és semmit nem bánt, vagy kér; csupán tej és kenyér az, mit szivességünkől elfogad. A hol az éj meglepi, ott meghál; de már első szürkületkor megyen virágival a temetőbe, hogy a legújabb hányású sírt meghinthesse azokkal.

Gyula szóba kívána eredni vele, s közelebb simúl ni bajához. De az ifjú gondos figyelemmel jártatá meg rajta szemeit, mintha személyét kitalálni igyekeznék, s szokott szavain kívül kérdéseire mit sem felele. Virágai valának egész világa; innen, mint a fogadós mondá, Virágosnak nevezi őt az egész vidék. Gyula minél tovább tekinté őt, annál ismerősebbeknek látszatának előtte vonásai.

Várfokra érve, egyedül Cili volt az, ki Gyulát szívesen fogadta. Ez a tornácra állott ki eleibe, melléje simúlt a jövőnek: köszönöm a levélkét, ezt súgta neki; ámbár veszély nem vala nálam, Kornél nem az én emberem. Ez kedvesen nyugtatá Gyulát; de nem így egyéb körülmények, mik között a házat találá. Egyéb fogadtatása igen olyas vala, mint melylyel fölösleges személyt szoktunk fogadni; de kivált növendékét dévajabbnak, makacsabbnak s munkától idegenebbnek lelé. - A gyermek, Kornél által részt vőn a háznak minden mulatságaiban, s ezek magok, készület előttök, és mámor utánok, elvonák a fiút minden komoly munkálattól. Napok, sőt hetek kellettek arra, hogy Gyula őt szokott sorába vihesse vissza. E végett első gondja volt ennek az, hogy Károlyt a ház mulatságaitól elvonja, s üres óráiban, őt inkább szokott gyermeki játékaival mulattassa. Ez kedvetlen zsurlódásokra adott alkalmat a háznál. Kornél már szokva volt mulatságot lel ni a gyermek eleven dévajsaigaiban, s a társaságokban is egyik kedves tárgya volt enyelgéseinek, s most fájlalta, majd élesen panaszkolta testvérenek azt, hogy a nevelő oly kevés bizalommal van iránta, s tőle mint valami veszélyes erkölcsütől, megtagadja a fiút, kin méltatlan zsarnokságot követ el. Laura nem fogta volna ezt nagyra venni, ha férje a panaszt különös közönyösséggel nem veszi. Uzáy tudniillik elég józan volt átlátni Gyulának okait és javalni azokat. Laura nem szólt; de testvérenek, s benne önmagának, ezen első, bár homályos mellőztetése, kedvetlen érzést szült szívében. A fiú elfogása, Gyula iránt is, Laurában ugyan csak homályos, de Kornélban nyilvános neheztelést támasztott. Mindketten már előbb nem legnyájásabb hangulatban valának iránta, mint olyan iránt, ki mételye a ház nyugalmanak.

Náni tudniillik, a szobaleány, épen a Kornél mellfodrát vasalá a cseléd-szobában, a mint Vincze legénye Gyula levélkéjével betoppana. Náni azonnal körölte vala a maga szokott avatkozásival; tudakozódék: kicsoda? honnan jó? hová megy? mit hoz? A legény eleinte jól viselé magát, s híven őrzé a reá parancsolt titkot; de Náni csakhamar úgy körül tudá hálózni az ifjat nyájás szövedékeivel, hogy ez szívében titkával meg nem férhete többé. Megsúgá a leánynak, titoktartási fogadás mellett, hogy Cili kisasszonynak hoz Gyulától levelet, melyet csak magának nyújthat által. Náni megjáratá elmécskéjét, az eddig Gyula és Cili körül történt dolgokon, számba vőn minden szócskát, pillantatocskát; ezekhez adá Cili gondoskodásait is Gyula úti készületei körül, s kivoná öszvegül azon fölfedezést, hogy Gyula és Cili jól értik egymást, s valószínűleg ez vala az ok, mely miatt az ő hatalmas kecasei, Gyula elfoglalt szívéről lesiklának. Siete gyanúját, mi neki tudás vala, besúgni asszonyának és Kornélnak. Ütközék e híren mindkettő; amaz rokonát és barátnéját félté a csapongó hitegetőtől, mint vélé, ez pedig saját szerencsáját. Náni fölfedezése nagy hihetőséget nyere az által is, hogy Cili a levél vétele-óta, szembetünőleg vonódék vissza Kornéltól, s iránta minden tekintetben igen kimért viseletű leve.

Kornél kifakada Gyula ellen, sötét cselszövésnek nevezé ennek oda czélzó csábítgatásait, hogy magát rangba és vagyonba helyeztesse, s arra kíváná bírni Laurát, hogy férjénél Gyula eleresztését munkálja ki. Kornél tudniillik sokkal becsülőbb vala önmaga iránt, mintsem más akadályt vélhetett volna Cilinél, mint Gyulához hajlamát. Laura másként vala meggyőződve, közelebbről ismervén barátnéját, s átalla is egyenesen avatkozni a dologba. Gyulát azzal menté testvére előtt, hogy tanítói hivatalának pontosan megfelele, hogy férjétől és Bodnártól becsültetik; Cilit pedig azzal, hogy Gyula, tagadni nem lehet, egy a legszebb ifjak közöl, s a lányka, ki Gyula álkodását nem ismerheti, menthető irántai szerelmében. Annyit azonban ígére, hogy kikémlendi Cili szívét, s ha lehet kigyógyítandja őt.

Ártatlan szív nem képes titkolni szerelmét, s még kevésbé oly barátné előtt, ki szemügygyel tartja őt. Laura csakhamar bizonyos lőn Cilinél iránta, s a barátság aggodalmával és hevével foga ostromlásához. Előbb csak a világi illedékre tevő a lyáncát figyelmeztetés, majd aprónként Gyula jelleme ellen szöve megjegyzéseket intései közé. De Cili ezen utóbbi oldalról, magához férhetetlen volt; szíve nem tudott Gyulában kétkedni, tüzesen vívott vádoltatásai ellen. Szép és szilárd ideálja volt lelkének, Gyula és irántai szerelme, hitének biztos kezességei, az ő lelkes tanításai, s tanítványnéja iránti nyájas tisztelő viselete. Cili tüzesen védte Gyulát, s oly jeles vonásokat hordott elő lelke jelleméből, oly bizonyossággal öntötte ki irántai hiedelmét, hogy Laura, ismervén Nánija hiúságát, végre maga is kétkedni kezdte: ha nem csalatkozik-e az ifjában? Azonban Cilit minden esetre gyógyítás alá veendőnek tekinté. Ha mindent megadok is tanítódnak, a mit vitatsz édes Cilim, így szóla, azt még sem javalhatom benne, hogy oly háznak rangjába, mely őt jótételekkel halmozá el, feltolakodni igyekszik. Nekem úgy látszik, hogy az ifjú veled Abelárdot akarja játszani.

Erre Cili nem felele: Abelárd története ismeretlen vala előtte. Gyula a szinte annyi gyöngeségekkel, mint jeles tulajdonokkal fénylett férfiút, s különben is Cili körébe nem tartozót, előadásából kihagyá.

Cilinél azon öröm és elégtétel, melylyel Gyula tanításait hallgatá, nem vala eleinte egyéb, mint tudományok iránti vonzalom, s a tanítója iránti jóakarat nem egyéb, mint a tudományos ifjú tisztelése. Érzé, mivel tartozik ennek azon érdemének, hogy a homályos és pusztán gépi tanulásnak nála nyílt pályát és életet ada. Azonban a falu magánya, naponkénti együttlét, Gyulának köztiszteltetése, főképen azon nemes láng, melylyel a historia erényes tetteit, eseményeit tanításaiban festé, ezekből kivont azon lelkes oktatások, mikkel egyszersmind amazokat életre vonni tudá, nyájas férfiúsága arczban, természetben és viseletben lassadán fölébreszték, majd növelék szívében azon indulatot, melyet sem sejté, sem ismerte. Most még egyszer oly kedvesek valának neki a tanítás órái, még egyszer oly vonzó, oly hatók a tanítások. Egész napokon át hallani óhajta őt. De Gyulának nem vala ideálja a tanult nőszemély, ő pedig ideálja vágyék lenni, miként Gyula az övé vala. Ennélfogva miután a lánykának édes gondja egyedül a körül forgott, hogy magát Gyula eszméi és elvei után, miket aprónként kikémlele tőle, képezhesse: több rászorítással, erőltetéssel láta most a ház gondja után, visszazaggatá magát kémlődő világából a valódiba, s egyedüli iparja lőn, megnyerni a szeretett ifjú javallását.

Gyula nem sejté tanítványnéja érzeményeit, minthogy ezek szívbe vonúlva tenyészének, legfeljebb pillantásokba szökének néha; de ezeknek lángolásait sem vélé az ifjú egyebeknek, mint hevült örömek és lélek gyönyörének, miket a lánykának tudományok iránti szenvedélye, s minden jó és szép iránti tüze lobogtattak fel lelkében. Cili komoly kedélye, szótlansága, inkább csöndes benlegelése az érzelmeken, mint ezeknek kiadásai szóban, tettben vagy mozdulatban, lehetetlenné tették Gyula előtt a fölfedezést. Így folyvást ment tovább iránta kezdett viseletében. Nyájas vonzalommal és tisztelő figyelemmel társalgott vele, s szívesen viszonzta azon bizalmat, melyet a kedves lányka iránta minden alkalommal bizonyított.

Egy délután azon nyüzsgött Károly Gyulán, hogy vakmacskát játszdjanak, mely gyermek-játék különösen kedvelt vala a pajkos Károly előtt. Gyula engedett a fiúnak, miként szokása vala, ha ez jól végzé dolgát; az idő esős volt, s nem engedett mulatást a szabadban. Laura férje körül ápolódott, kinek gyöngye változása történt, Kornél még délelőtt látogatóul kocsizott, Cili pedig és Gyula bevonattak, Károly esdekeire a játékba. Most Cili kerüle arra, hogy beköttesék szeme; ezt Gyula tevő, s épen a kendő csomóját szorítá, a mint a visszatért Kornél belép, láb hegyen Cili eleibe simúl, gyöngye csókot nyom szép ajkaira, s kisimúl ismét a szobából. Cili nem vélhete egyebet, mint hogy Gyula a kötözés alkalmát használva, vevő magának ezen szabadságot. Egyszerre szokatlan bájos zsibbanat fut erein keresztül, ismeretlen varázs

gyönyör terjed el egész lényén; lángba borúl arcza, szíve, léte. A komoly lyánka egyszerre majdnem gyermekes víg lesz, s a mint szemköteléke leoldatik, Károly-testvérével pajzánkodik, hogy ne legyen kénytelen Gyulával akadni szembe, s elárulni boldog érzelmeit.

Gyula szemmel tartá a lyánkát, s gyanúba hozá ezt, hogy már alkalmasint Kornél horgán veczkend szíve; különben miért lenne oly dicsőült érzelemben? s Kornél miként merhetne ily merést? Feledé Gyula, hogy sokaknál csak játék az, mi másoknál lelki élmény.

Ez bírta volt őt arra, hogy megintést tegyen levélkéjében. Cili azonban egész különböző érzellemmel vette azt, mint a melylyel iratott. Titkos levélke a kedves ifjútól, mely nyájas aggodalmat lehel, bizalmas intést tart, nem szülhetett nála egyebet, mint azon kedves gondolatot, hogy féltetik. Kedves ereklje volt neki a levélke, szavainak betűi vésve állottak szívébe.

Első alkalommal sietett Cili tudakozódni Gyulánál Abelárd története felől. A kérdést úgy intézte, hogy Gyula mit sem sejtethet. Előadta tehát tanítványnéjének, Abelárd és Heloiz boldogtalan szerelmöket, s úgy festé le amaszt, mint maga jobb eszméletéről és világi bevett rendéről megféledezett férfiút, ki az indulat árában elfűlasztá ön lelki erejét, és szerelme tárgyát, az ártatlan gyermek Heloizét, saját éretlensége büntetésébe rántá; s mind ezt oly életkorában tevé már, melyben az indulatok tüzének szilajul lobogni, kettős vétek.

Mohó figyelemmel hallgatá őt a leány, hogy egy szócskát se veszítsen a történetből, s szó nélkül hagyá el a szobát.

Kornél nem türheté tovább azon bizonytalanságot, melyben Cilivel álla, s megkéré maga testvérét: szólna barátnéjával. Laura megtevé ezt, s Cili kimélve, de határozottan nyilatkozék, hogy szívében semmi nem szól Kornél mellett; tehát sajátja nem lehet.

Édes Cilim, felele Laura neki, mindig vétkeltem azokat, kik mintegy rokonsági tartozásnál fogva, egyoldalulag, egymáshoz nem illő szíveket kötnek össze, vagy illőket szaggatnak el egymástól, azért is óvakodom ettől; de szíved állapotját ismerem, s miatta aggódni vagyok kénytelen. Szólj, reménylheted-e: hogy a tanítóval egybekelhess egykor? mert ily kilátás nélkül, vétkes előttem egy tisztességes leányka indulata; s bizonyos vagy-e a felől, hogy viszszerettetel?

Az első kérdésre nem tudá felelni Cili. Azon még soha sem jártatá gondolatit, hogy Gyula és tulajdon viszonyait fontolgassa; szívének mi sem látszék lehetlennék. A másodikra biztosan felele, s bár okaival szemérem tiltá is őt barátnéja előtt nyilatkozni, nem titkolá el teljes győződését a felől, hogy szerettetik.

Laura, ki eddig kételkedett, kedvetlen bizonyosságot látott most maga előtt, s Gyula jelleme sötét színben tűnt elő neki. Lelketlen csábítónak vala kénytelen őt tekintni, ki a teljes bizalommal gondja alá adott lánykának őrzetlen szívét, álkodva hajlítá magához, s szívtelenül hálátlan lón azon ház iránt, mely őt szép bizodalával megtisztelé, s jótétekekkel elhalmozá.

Kornél nevelé hugának ezen Gyula elleni keserű érzetét. Náni kezére játszá ennek azon levélkét, melyet Gyula írt volt Cilinek, melyel az őszinte eszméletű leányka nem zárkozék eléggé. Türeyben boszú zajlék fel a levél olvasására, átnyújtá azt testvérenek, s ez megosztá bátyja érzelmeit; mert ámbár sokban különbözék is tőle mind gondolkozásban, mind érzelemben; most még is hajló vala igaznak találni Kornél azon gyanúját, hogy Gyula métélye a háznak, s álkodó büszkesége titkos ellenkezésben dolgozik ennek minden későbbi tagja ellen.

Ha valamely gyanú tanyát üt a szívbén, maga élelmére ránt az minden körülményt, minden eseménykét maga körül. Így volt ez Lauránál is. Kornél és Náni munkás sugdosói voltak a kapott gyanúnak, s a fulánk naponként mindinkább mélyedt be a szívébe.

Uzay naponként lejjebb szállott mind testében, mind lelke vidámságában. Reményeit nem adta meg nősülése, mindig nagyobb lett közelítés helyett közte és Laura közt a távozás, melyet egymásnak boldogtalan nemértései okozának. Laura nem sejté azon erőszakot, melybe Uzaynak kényleteirőli lemondása került; unatkozását, búsongó hangúatait, egészségi gyöngékedéseknek vevé. Megkettőzteté ugyan szorgalmait körűlte, s nem távozték a háztól; de majd folyvást nép zajga otthon, mely közt Uzay egyáltalában föl nem lelheté magát. De kivált sógora Kornél oly megűnott lűn örűk zajongásával neki, hogy őt csak Laurája kedveért tűrheté, s titkon őrvende szivében, midűn hallá, hogy őt dolgai be készítetik Pestre. Könnyebűlve érzé magát, mikor kocsija a kapun kizűrdűlt.

Bodnár vala ismét az első, ki Uzay baját sejté. Ennek szűtlansága, gyakori merűltsége, még hajdani kedvtelése, sűt szenvedélyes játéka a sakk felett is, az örűk zaj elleni lassű kifakadásai, figyelmessé tevé a hű házi-barátot. Ő, ki szivfenékbűl ismeré Uzayt és eddigi életét, csakhamar okára akadt a bajnak. Aggűdű szivé és elméje minden utat módot meghányt, melylyel rajta segíthetne. Jű véleményűt ápolt ő Laura felűl, s gyűzűdve volt, miként ezt csak értesűtni szűkség, hogy minden másként legyen. De hogy tegye ezt? saját félénk tartűzkodása remegett attűl, hogy ő maga nyisson szemet Lauránál. Hátha csalatkozik, vagy Uzay kikém-lésében, vagy Laura gondolkozásában? s orvoslás helyett nyavalyát nevel?

A pap becsűlű bizalommal vala Gyula iránt, s közlé vele fűlfedezését. Gyula figyelmes lűn, s úgy találá, hogy Bodnárnak igaza lehet. A nagyságos asszonyt figyelmeztetűnk kell, mondá Gyula; mert csak egyedűl nála áll a bajnak orvoslása. Azonban e tárgy kényes, egyikűnknek helyzete sem ad jogot, idegen házások dolgaiba lehetű szabadabb beavatkozásokra. Én szűlni fogok Ciliel, s ő nyisson szemet barátné-mostohájánál.

Cili megtette ezt. Laura elsáppadt, de csakhamar összeszedkűzűt, s gyanítva az új hír eredetűt, szemre, szűra fogta barátnéját. A tűkűrlelkű lányka, nem tudott rejtűzni. Laura csakhamar bírta a titkot, s éles keserűség dűlongott szivében Gyula iránt, ki ellen már különben is ingerűlt vala. Most még az is nevelte bánatát, hogy a ház tisztelt barátját Bodnárt is, mint vélé, házi nyugalma ellen lázította. Ezen kajánságnak más okát Gyula részérűl nem tudta lelűni, mint Cili félűtését a társaság némely ifjaitűl, kik a házi kisasszonyt, mint illik, figyelműkkel tisztelék. Laura sértettnek érzé saját nemesb bűszkeségét, s elbizakodott avatkozásnak vevé, és leczkézésnek a megintést; s annál epesztűbb vala fájdalma, minél hihetűbb lűn elűtte, hogy a két férűűnak alkalmasint igaza lehet, s belsű űtkűzéssel érzé, mint kelle neki ezeknek szemei elűtt sűlyednie, azért, hogy másokra vala szűksége, kik őt fonácságaira eszméltessék, miket saját szivének kelle vala megsejtnie. Legmélyebben hat be a szivbe azon sértés, mely a mellett hogy sebet űt, sűlyeszi is őneszméletűnk.

Cili szűlűlásának azonban annyiban sikere lűn, hogy Laura gondosabb lett viseletében, s foglalatosabb férje kűrűl. A társaságok aprűnként kimaradának, s Laura mintegy kipűtolni tűrvén az elmulasztottat, unatlan lűn Uzay kűrűli kedvkereséseiben, kitűl őt társaságai elűbb napokon át elvonák vala. Uzayt nyájas elégűlés folyá kűrűl, annyi jeleire nűje figyelmének s meg nem tudá fogni a szerencsés változás okát; de egy biztos óra, melyben Laura gyűnge szemrehányással esdekle férűjének, hogy őhajűtasait, kívánságait ezentűl inkább egyenest neki, mint idegeneknek adja által, ezen szép bizalom inkább őt, mint ezeket illetvén, kinyitá Uzaynak szemét, s az álszemérem újra ostromlá gyűnge lelkét. Látá: hogy nem önkényűtesség, nem sajátos érzés dolgozik Laura megváltozásában, hanem baráti kűzbenjárás, látá, hogy így erőszakoltatva van fiatal nűje s fűlfedve saját gyűngesége, s ily drága áron átalla nyugalmat magának. Mentűzék Laura elűtt, hogy az ő szájából ellene panasz ki nem jűtt soha, s így házi barátai beavatkozásának, sejtésnél egyéb alapja nem lehetett. Azt nem tagadja, hogy a csűndes házi kűrt, mely tűbb idűt enged neki tisztelt és szeretett Laurájával mulatni, inkább őhajűtja, mint az elfoglalű társaságokat. De tudja, mivel tartozik jű neje korának, ártatlan kedvtelé-

seinek, e győződésből apró áldozatok nem is áldozatok előtte. Ennélfogva kéré Lauráját: ne tenne ezentúl is magán erőszakot, mert azt kénytelen leendne bizalmatlanságnak, s öngyöngésége bántalmának venni.

Félistenek fognánk mi emberek lenni, s boldog égi lak földünk, ha szívünk mindenkor ajkainkon lebegne! Ki bírna így gaz lenni, hogy önmaga hirdesse magát annak? ki kárhoztatni embertársának gyöngéjét, mikről minden emberi ajak, közte saját ajka is, vallomást tenni kénytelen? Mily bő forrása dugatnék így be az emberi nyomornak, úgymint a kétszín s az egymást nemértés, vagy félreértés kifogyhatlan forrása!

Uzay úgy adá ki magát mint neheztelő, Gyulának és Bodnárnak kéretlen beavatkozásiért, s gyöngé vala, hogy erősnek lássék neje előtt. Azonban Laura ismeré már férje óhajását, s gyöngéd vala ügyelettel lenni ez iránt. Sokáig egész várfoki társasága egyedül Halkóból állá, ki hangászati kedvtelésének elegendő táplálatot nyujthata, s Uzaytói könnyű vidorságaért szívelteté. De Uzayt bolygatá álszemérme. Laura kedélyének vidorság vala ugyan fő színe, de olykori árnyéklatokkal, s ha őt Uzay merülten, vagy csak komor arccal is ülni látá, aggódék azonnal, hogy unatkozik magányában, s elégületlen korlátolt sorsával. Végre is arra kelle térnie Laurának, hogy Uzay határozzon és hívjon össze társaságot, miként kedve tartja; s Uzay álszemérmes hősködésből, nem ügyelve saját gyakori egészségbeli változásaira, oly gyakran hivogata vendégeket össze, hogy háza csakhamar régi zajába sodródék ismét vissza.

Laura szíve naponként élesedett Gyula ellen. Gyakori apró házi események vagy félreértettek általa, vagy félretolmácsoltattak előtte. Gyula levette Várfoknak valóban festői szépségű vidékét, meredező hegyeivel fent, keskeny folyójával alant, s vele faluját, kastélyát, s az ez után nyúló kertet. Egy fa alá, mely a tornác előtt terepély árnyal ágazott szét, magát festette két tanítványával együtt, mindhármokat biztosan egy könyv felibe hajolva. A három emberi alak talált arcz-rajzok valának, s az egész festmény egyike Gyula legszerencsésebb dolgozatainak. Cili elragadtatva állott előtte; Gyula nyájas emlékül kedves tanítványnéjának ajándékozta azt. Laura nem nézheté soha a képet belső boszúság nélkül. Egyikének tekinté azt Gyula finom kiszámítású csábításainak.

Náni a maga szivecskéjével nem lehte sokáig birtok-szünetben; adni, cserélgetni szereté azt, s most épen egy vadászszal a szomszéd városkából, állá ily csere-alkuban. A vadász estvéneként gyakran megjelenék az udvarban; Náni ilyenkor cseléd-vacsorájokhoz erőlteté a vendéget, palaczk-bort szerze eleibe, s víg enyelgés közt szövetkezek vele. Az öreg Tamásnak nem vala a hetyke vadász inyére, mert azon felül, hogy ez mint egykori altiszt a sereg vadászainál és így jártas és tapasztalt a világban, most pedig mint egyes golyóval tallért, fecskét ellövő híres puskás, némi felsőbbséget követelt magának az együgyű agg szolga felett; még csak meg sem kínálta őt, mint illett volna, borából, Náni pedig a legjobb falatokat rakogatta eleibe. Eleinte egy párszor, vendéglátói illedékből, elnézé Tamás a gazdálkodást; de mindinkább türelenebb lön, s utoljára morogni kezde bajusza alól, ha a vadászt jöni látá. Legkedvetlenebbek valának azonban előtte katonai dicsekvései és azoknak felhordásai, miket külföldön jártában látott, hallott; mert Tamásnak legfőlebb is egy pár vármegye lévén egész ismeretes világa, bele nem tuda szólni amazokba, s tűrni vala kénytelen, hogy a vadász szájtátva hallgattatik, bámultatik és szabadon kötheti a cselédségre úgy meséit mint valóságait. Tamás mere ugyan egy párszor kétkedni, de pórul jára; mert a jártas eszes vadász, kacajnak tevé ki őt, nem a legdíszesebb fényben tüntetvén tudományát elő. Fájt ez Tamásnak, ki urasága alatt első birói, tanácsosi, oktatói állást volt szokva követelni a cselédség és jobbagyság között magának és így saját elme-tehetségei iránt nem csekély előszeretettel viseltetett; innen a vadászt gyakorta pokolba kívánta, vagy legalább oda vissza, a honnan jött.

Egy ünnep estéjén megjelent ismét a vadász, s Náni által vacsorára marasztatott. Palaczk-bor előtte, pajzán leány mellette, jó hangulatba hozták a vendéget, s szeri hossza nem volt a

dicsekvésnek. Annál boszúsabb vala Tamás, minél vidorabb amaz, annál szótlanabb ő, minél hangosabb a vadász. Most épen Bolognába ére ez utazásaival, s az ottani görbe tornyot festegeté csodálkozó hallói előtt. Mondom, oly görbe uraim, mint íme itt ez az ugorka, így szóla, kiemelvén villán egy jóformán görbére hajlottat a tálból.

S még sem dől el? kiáltá a szakács, megtörve a csodálat csendét.

Néhány száz éve hogy áll, szakács uram, felele a vadász.

Tamás savanyuan mosolygva rázá fejét, mint a ki képtelenséget lát, s nem hiszi a hihetlent. Vadász uram enyeleg a mint látom, ekként szólala fel, csak kisértget bennünket: ha elbirnánk-e hinni minden botorságot? Hát dragant-tésztából gondolja-e szakács uram a tornyot, melyet összetart a ragasztékja, ha görbén illeszték is össze? vagy görbe puczornak, melyet a tölteléke meresztget? Egészen más a kő és téglá; ha egyik sor kisiklik a másik alól, dőlni kell annak. Az ördög - isten bocsásd bűnöm! - csak nem tartja ám, kivált a tornyokat; az úr istennek pedig kisebb gondja is nagyobb annál, hogy egy görbe tornyot tartogasson.

Úgy ám! közbeszökék éles hangjával Náni, hát alsó szobáink görbe bolthajtásait mi tartja?

Más az! dörmöge Tamás; ha a leányasszony bár mi görbén is vadász uramra hajol, nem dől el, úgy-e? mert támasza van. Így van a dolog a bolthajtással is; de a sugár torony mire támaszkodjék?

Ezen hasonlítás kissé felszúrta Nánika orrocskáját. Vaskosnak nevezé az öreget, ki csekély járatlanságának a világban, bélyegét hordja, mind száján, mind simúlatlan viseletén.

Tamás ebben némi czélzást sejté a közte és vadász közti különbségre. - Nem mondhatnám, szép leányasszony, felele, hogy a költöző madarak, minden sok utazásaik mellett is, okosabbak volnának az otthoniaknál. De azt tudom, hogy a sokféle hazában mindenütt a nyarat szeretik leginkább. Vigyázzon szavamra, elköltöznek, mihelyt ősze fordul az idő.

Ezt ismét a vadász vevé magára, s nem hagyható szó nélkül. A terczettes szóváltás mindinkább hangosabb lön, melyben a Náni discántja, vadász ténorja, és Tamás gordonja csodás vegyülettel játszanak a halló fülekbe. Vége az lön, hogy a vadász nehezteléssel mene el, Náni pedig remegvén, hogy madara már ősz előtt eltalál költözni, élesen támadá meg Tamást, nem válogatá a szavakat ellene, s a többek közt hűséges szolgálatában, mire Tamás különösen büszke vala, gáncskodván, őt asztal-hulladékosnak nevezgeté. Tamás, a különben nagy phlegmájú, ki vala véve sodrából; karját és tenyerét kinyújtá, s az utóbbit oly szélesen mint teremtvé vala, s oly nyomatékosan tapintá Nánika arczára, hogy ennek két érzéke az őt közöl, úgymint látás és hallás darabig elveszének belé. Sikoltva ronta be lángoló arczával Nánika a maga asszonyához és ez férjéhez. Ömlének a panaszok az elbizakodott durva férfi-cseléd ellen, annyira, hogy Uzayt szorongás fogá el hallásokra. Az efféle tárgyú biráskodás nem vala dolga Uzaynak, s ha bár nyugalmas fontolgotásoktól nem irtózék is, zajos pörök kihallgatásai, csillapításai, büntetései, nem férhetének meg szokott kényleteivel. Itt annál kevésbé, hogy régi kedves cselédje és biztosa jöve kedves Laurájával ütközésbe. Gyulát kéré meg tehát, intézné el a bajt. Gyula kihallgatá a feleket, megvizsgálá az esetet, kárhoztatá mindkettejök önfeledkezését, s intés és korholás vala minden elégtétel, melyet Náninak adhata; de a mivel ez, mint gondolni lehet, nem vala meglegedve. Laura még kevésbé nyugvók meg azon, férje nyugalmaért azonban magába fojtá Gyula elleni új neheztelését, s új bizonyosságul vevé az eseményt, Gyula titkos cselszövésének maga és övéi ellen. Efféle gyanúsítások számos óráit komoríták el Gyulának.

*

Valának azonban Gyulának szép éleletei is Várfokon. Lelke új hódításokat tőn a szépnek világában. Neki bár nyájas gyönyört nyújtának is mindig az ének és hanga; de mindedig homályos ismeretlen világ valának előtte azok. Laura a maga ércz zengzetével, művészi játékszával, olykori szenvedélyes nyilatkozásával az ének és hanga bájai felől, varázsílág ragadá meg Gyulának minden szépért lángoló lelkét.

Egy estvén, miután a hanga-társaság ritka hibátlansággal adá némely lelkes darabjait Glucknak, Haydnnek, s Laura eléneklé egy kedves adagióját Graunnak, a szó a hanga munkálataira fordult. Gróf Rákosy azt állítá, hogy azon gyönyör, melyet a muzsika nekünk okoz, nem egyéb, mint hangok általi kéjes rezegtetése inszálainknak. Egy másik ezen gyönyört, a lelkünkben szunnyadott s hangok által felköltött harmoniában keresé, melylyel az életben minden iránt bír lelkünk. Halkó ezen állítást azon tapasztalásával kíváná támogatni, hogy az, ki a muzsikát nem kedveli, nem is szokott emberbarát lenni; mert, úgymond, lelkében nem szunnyad az emberiség érzelmeinek harmoniája, melyet a hangok felkölthetnének; innen teljesen meg van győződve az iránt, hogy a muzsikával erkölcsi gyógyításokat lehetne tenni megrögzött gonosztévők körül; minthogy egyedül a hanga az, mely látatlan, titkos utakon hat a test szövedékire, s általok szívhajlamra.

De Laura nem vala elégedett, valamint magában Gyula sem, a különbféle véleményekkel. Egyiknél sem találom kifejtve érzelmimet, úgymond Laura. Nekem az ének és hanga, mintegy hangokba-felolvadása, titkos homályos visszaemlékezésemnek a multból, vágyaimnak a jövő iránt, és varázs sejteményeimnek egy szebb, jobb, lelkeinket kielégítőbb élet felől. Nekem bár homályos, de egyik kedves kezességem eme felől az, hogy tökélyes hanga vagy ének, azon perczen, melyben mintegy felülemel az életen, úgy tesz bennünket elégületlenekké iránta, hogy ezen elégületlenség nem nyugtalanít, nem csüggeszt, hanem bájosan édes sejteményekkel biztatgat. Tán ezen biztató elégületlenségünk, tán ezen egykori jobblétünk iránti homályos kezesség, szüli lelkünkben az ének és hanga gyönyörét is.

Laura véleménye leginkább összehangzott Gyuláéval is. Úgy vélem, mondá ez, hogy minden szép, sejtést és vágyat költ keblünkben a végetlen tökély felé; s minél nagyobb e sejtésnek és vágnak biztossága és kezessége, annál nagyobb gyönyörködésünk, annál szebbnek valljuk a tárgyat előttünk. Azonban tagadni nem merem, hogy a szépnek minden érzetében, kisebb vagy nagyobb mértékben része van külső érzékeinknek. Festményben szem, hangokban fül és inszövedék gyönyörködnek legelőbb is, s a költészetben ki tagadhatná el azon gyönyörködést, melyet ennek technikai része, s a hangzás és rythmus hatalma szül?

Gyulát ezen alkalom új nyomozásokra serkenté, felkutatá azon rokonságot, mely a hangok, színek és szavak világában létezik, nevezetesen azon titkot töre ellesni, mely a költészet és hanga rythmusai közt sejthető, s nyomozá azon módokat: miként lehetne daljátékaink és ének-alkotásaink javára legbiztosabb egységre hozni ezeket?

Nyomozásai azon jóslatra vezeték őt, hogy magyar honfiai, úgy nyelvöknek metrumos hajlékonyságánál, mint könnyű lelkesedésre hajló saját érzelmeiknél fogva, korábbi és nagyobb haladást fognak tehetni egykor a hangászati és költészeti pályákon, s ez utóbbinak főkép lyrai osztályában, mint a festőin, mihez csak kitűrő nyomozás és tartós tűz vezethet tökélyre. Minthogy egy idő óta magát apró költészeti dolgozatokban gyakorlá, kísérltet tőn Halkó némely daljaira szövegeket költeni, szorosán ügyelve a kölcsönös rythmusra; s nyájasan lepeték meg azon tapasztalásával, hogy a magyar opera egykor illően fog állhatni az olaszé mellett, majdnem legillőbben minden más európai nyelvek felett. A magyar költőre nézve nem leend oly súlyos feladat, mint németre, angolra, hollandra nézve, a halmozott és durvább hangzatú számos consonánsaik, francziára nézve metrum-tagadó nyelve miatt, rokonítani szövegeiben a szavak harmoniáját, a hangköltő hangjai harmoniájával.

Halkó azt hozá szóba: miként lehetne magyar accordokból, mindennemű nagyobb hangadarabokat, concerteket, synphóniákat, sonátákat alkotni? s ezen alkalom őt a magyar dal jellemére vezeté. Úgy vélem, hangszerző uraknak, így szóla, figyelőbbeknek kellene lenni a nemzeti dalok alkotásiban, azoknak fő jellemeikre. Ha jellem nem él a nemzeti dalban, csak üres fülcsiklándó leend az alkotás; de szívhez és érzelemhez, mik fő mezeje a hangának, szólni az nem fog. Úgy sejtem, a német és franczia nemzeti dalban éldelete a jelennek, olaszban ömlengése a szív nyájas sejteményének, magyaréban és lengyelében önérzet a fő vonat.

A magyar, eleitől fogva hadviselő nemzet volt, de mindig szabad; csupán olykori egyet nem értése, s egy két vesztett csatája, valának kesergni-valója; számtalan nyert diadalai pedig és kivívott hazája, szabadsága, emelheték büszke önérzetét. Innen a vitéz hadverő szabad nemzetnek, komoly kedély, büszke önbizalom s önérzet a fő jelleme, s ez él igaz nemzeti daljaiban is. Nem találta tehát azon hangalkotó a nemzeti zamatot, ki leverő kesergést, rabszolgát illető elcsüggedést vagy csupán puhító érzelmű lágy hangokat szőtt magyar daljaiba; valamint az sem, ki bohós szökdelő frissességgel s lábrángató taktokkal alkotta azokat. A hajdani magyar nehezen fogott legcsapongóbb kedvében is, szöcske-ugrálásokra vetemedni, legfőlebb szokott lassúit szaporáztatta a hangászokkal, s szaporázta utánok maga is. Szökdelő frisseink, nyilván újabbkori korcsosodásunk szüleményei.

Halkó egy dalt játszott, és követett hangjával, mely Laurának igen tetszett. Eltanulta azt tőle, s kedvteléssel játszotta és dallotta. - Kítől lehet e gyönyörű szöveg? kérdezte később Laura Halkót, s ez Gyulára mutatott. Laurának erre elsötétült arcza, felszökött zongorája mellől, s nem játszotta, dallotta többé a darabot.

Sajnos példa vala most az Uzay-ház arra, miként kötik meg gyakran gyöngé fonalak oldhatatlanul sorsunkat. Mily csekély erő kell vala itt elszakításához ezeknek! mi közel, sőt saját kebleikben nyugvók ezen erő! egy kis nyíltszívűség, szabad nyilatkozás, s bizalom-kicserélés, elegendő fogott volna lenni egymást értesíteni, s e háznak békéjét megadni, mely most üdvtelenül állá egymás ellen lesben. Az emberi véges elmék gyakorta úgy játszanak egymás mellett állni, miként hegyek közel bércei, melyeket sűrű köd borít; nem távolság, hanem csak homály választja el őket, de még is szintúgy nem láttatják magokat, mintha láthatáron kívül fekünnének egymástól.

Kornél ismét kirándula Várfokra Pestről, de nem egyedül, hanem magával hozá az ifjú báró Regéczyt is. Csodálat fogá el a ház tagjait, midőn ez biztos, bár kissé zavart hevenynyel rohana ölelésére Gyulának, s szeretett barátjának szólítá a házi tanítót. Regéczy első felismerésében kiszalasztá a Bélteky-nevet. Hogy jut báró úr ahhoz a gyűlöletes névhez? kérdé felindultan Uzay.

Ahhoz az utálthoz! ezt veté felgerjedten utána Laura. Regéczynek elállá szava csodáltában, Gyulának pedig kitörőben vala neheztelése, ily méltatlanul hallván, mint vélé, ok nélkül gyaláztatni nemzetségét. Hajlott vélni azt is, hogy el van árulva, de nem eszméle személye iránti legkisebb hűlésére is Uzaynak. Használá tehát az alkalmat félre vonni Regéczyt, s őt értesíteni, hogy születését titokban kívánja a háznál tartani. Regéczy szívesen fogada titkot, s kötelező nyájas vala Gyula iránt; a háziak előtt pedig futólag említé, hogy a Bélteky-háznál kötött ismeretségek óta, még most is barátok a tanítóval; mely nyilatkozás, ezek előtt az első ismerkedésnél, kedvezőleg emelé mindkettőt. Az ifjú báró Regéczyben mindenki csatlakozott az Uzay háznál, csatlakozott maga Kornél is. Ez tudniillik, mit sem remélve saját részére többé, barátjának, kihez sok kötelékei valának, miket reményes dolognak láta még szorosabban megkötni, kezére kíváná játszani a ház kisasszonyát. Regéczynek azonban más fúrta a fejét. Ő, ki a házasságtól, melyet nyűgnek és szabadságon vett drága vásárnak tekinté, iszonyodék, teljesen el vala határozva magában, nem ereszkedni ily drága vásárlásba soha. A mint

azonban Kornél előtte leírta az Uzay-házat, ennek birtokát és körülményeit s több évi terméssel tölt pinczéjéről, ólas lovairól, ménéséről emlékezék, azonnal meglepve őt a kémlői nesz, föltevé magában, hogy használja a Kornél által nyújtott alkalmat, s mintegy leánynezői nyájas szín alatt széttekintsen az Uzay-háznál: miként ejthetné azt egyik hasznos alkusz házává? Céljában nem vala hírt támasztani útjáról, sőt a háznál is csak gyaníttatni óhajta; Kornél szíves szuttogásai azonban egyszerre eláraszták ennél a vélt titkot. - Gyula borúsán látá a bárónak Cili körüli szorgalmát és figyelmeit, s győződésében, hogy a mély és tiszta érzelmű teremtés, a sikos gondolkozású világfiival boldog nem lehet, óhajtotta volna ismét meginteni kedves növendékét; de a lányka úgy besodortaték Laura által a társalgás, mulatozás, és foglalkozások örvényébe, hogy Gyula vele szót nem válthata. Másnap Uzay néhány napi útra kéré meg tanítóját és sietteté őt, mert a szekér immár a folyosó előtt álla. Gyula sejté a dolgot, hogy itt láb alól igtattatik el, késék, hogy Cilivel csak egy pillanatig is akadhasson; de Cili mit sem sejtve az utazásról, elfoglaltatva üle Laura szobájában, s Gyula elutazék.

Mikorra megtért, nagy volt a háznál a változás. Regéczy nevezetes alkukat és cseréket tévén Uzayval borára és lovaira, visszautazott volt; nyájas emlékezetet hagyva a háziak közt maga után, mely szájról szájra lebegett. A cselédség magasztalásokkal halmozta őt, mert gazdagon megajándékoztattott tőle, szinte az utolsó hidóig; Uzay nemzetségével, Laura pedig műveltségével volt elégedett, s Cili több oldalú ismereteit, s főkép történettudományi jártasságát volt kénytelen dicsérni. - Kornél, ki Várfokon maradott, életben tartotta a bárót ottan, s kifogyhatlan volt körülményei és tulajdonai kedvező kiemeléseiben. Előhordá: mi pompásan lakik, mint csillognak szekerezetei, mi biztos lábon áll a két város nagyjaival, s mint hódol művelt lelkének a nagy világ mindenfelé! Gyulának mindezekre hallgatnia kelle, mert mi szólója a dologba? s mit tudhata sikerest vetni ezeknek ellenébe? mi vala különböző saját győződése egyéb, mint egyéni vélemény, és homályos szívbeli eltolódás, melynek okát alig tudhatá? Nem lehet-e a hiba szintűgy az ő részén mint a báróén? s nevezetesen az Uzay-háznál, nem nyilván fogna-e ez inkább a kedvetlenül gyanú alá vett tanító rovására iratni, mint az imádott báróéra? Azonban különös nyugtalanság foglalta el lelkét; mert látá, hogy a szelíd Cili szembetűnőleg sápadozik, szemein nyilvánok a bánat könnyeinek nyomai, s ha Gyulára esének pillanati, epedve pihenének meg rajta kiskorig, majd sóhajttással fordulának le róla. A leányka szenvedett, mert míg Gyula odajárt, minden ki közel álla szívéhez, ostromolta őt Regéczy számára, kit becsült ugyan, de többé nem saját szívével nem szerethetett.

Gyula másnap reggel a mint irományi közt keresgetett, azok közt egy idegen iratra talált. Az irat betűi Cilié valának, és szavai ezek:

«Nem kárhoztatlak én gyöngeségeidért jó Abelárd! Hatalmas védőd előttem a természet, mely szeretni szülte remekét az embert, s szerelem által tenyészik önmaga. Vétked csak az, hogy forró szíved ellenében választád sorsodat; s ki ura úrnéja ennek mindenkor, szintűgy miként szíve érzelmeinek is? Lehetél-e vak és hideg Heloizék szelid bájai, lehetél-e méltatlan az érted epedő lyánka iránt, csak azért, mert szigorú életpályád vaknak, hidegnek, méltatlannak lenni parancsolt? Ó ti mindenkor józanok, ti hideg mesterei a meleg érzelmeknek, ti soha meg nem botlók az emberi gyöngeségekben, - ó mint tolódik el szívem tőletek!»

«Elborúl érzelmem, ha az erdőben látom: miként éli a lombok szárnyas-népe korlátlanul örömeit egymás között! Szabad birtok az élet neki, szabad az öröm, éldelet és szerelem boldogsága. De az ember elhagyja a természetet, hogy keresett uralás és bálványzás alatt gyötörjön és gyötrődjék. Mire való a forró kebel, ha nem kívánhat? mire a szív, ha nem érezhet? mire sejtése égi-kéjnek, ha boldogoknak lennünk nem szabad? A tépett szív gyermek-bábokon ámuljon-e, elvesztett mindeneért?»

«Nem lehet érdemünk vagy kárkozásunk, hogy így vagy amúgy születünk; s a sorsnak egyenetlenségét ki ne bírja-e simítani semmi rokonság lélekben és érzelemben? A természet örök jogánál, erősb lehetne-e a gyarló előítélete, mit hiúság alkotott, mit hiúság ápolgat?»

«Jó valál te és igazságos, szelid Heloize! hogy nemes keblű tanítód iránt győzni hagyád szívedben a hálát és szerelmet, világ és nagybátyád fondorkodási ellen, s boldog minden szenvedéseid között is, végtelenül boldog, mert szerelmét bírad a jelesnek, s egykor hamvait!»

*

Lepik el néha oly érzemények az emberi szívet, miként olykori időjárás láthatárunkat; a jótevő nap elbújít ugyan, estve nem mosolyganak barátságos csillagok, de a levegő nyájasan langyos és kellemes, mígnem a természet zajtalanul küzd ki derűre vagy borúra. Gyulában ily érzelem habzott, a mint Cili iratát megolvasta. Megjártatá elméjét a lányka viseletén, pillantásain, szavain és tettein, s mindinkább nyilvánabb lőn előtte, hogy szerettedik tőle. Azon édes érzemény, hogy ily tiszta léleknek ideálja ő, ennek érette szenvedett küzdelmei, s már maga a nyilatkozás ezen nemének választása, mit csak hatalmas indulatnak a tartózkodó hajadoni szemérmén vett győzelme tehete, nyájasan simulának Gyula szívére, annál nyájasabban, minél kevesebb tárgy mosolyga az Uray-háznál feléje. S e kedves lélek, a maga forrón szerető szívével, a maga ártatlan érzelmeivel, most azon ponton áll, hogy feláldoztassék, egy oly férfinak áldoztassék fel, kihez őt egyéb rokonság nem kötheti, mint illésnek és sorsnak rokonsága. Gyula erősen fölhevé magában, hogy szólani fog, mert szólnia kell.

Leste az alkalmat, hogy szót válthasson Civel; de miként szemérmes szeretőnél lenni szokott, ki elhatározó lépést tőn, s tán túlmenés szemrehányásával is tépelődik önmagában, nem tudva miként véteték nyilatkozása? - Cili került Gyulát, még pillantásaiban is, hanemha lopva tehette ezt. A leányka zavart volt az ő jelenében, s most inkábbára csak délben láthatá őt. A tanítási órák most teljesen kimaradjak, mert Cili dolgaival mentegette magát.

Cili keblében tompa zsibbadásban feküdtek minden érzemények, miként annál szoktak, ki nagy elhatározása előtt áll sorsának, s egyaránt fél és reményl. Azon idegen képzetel, hogy a báró leendő, nyájas ellenetben állt szívében azon remény, hogy Gyula viszonzza indulatát, s a szerelem meg fogja őt védeni.

Egy vacsora felett komor lőn Uray, szemei hosszan csüggének leányán, aggódva kérdé ettől: ha nem beteg-e? Cili arczába visszaszökék a hajdani pír, s mosolyt erőltetve nemmel felele atyjának. Uray nem nyugvék; asztal után ürügy alatt kiküldé Cilit, Gyulát pedig benmarasztá, s nője előtt így szóla ehhez: kedves tanító úr! sok okom van bizalommal lenni ön iránt, s e jelen esetben annál inkább, hogy a dolog kedves tanítványnéját érdekli, kit tudom boldognak óhajt. A báró úgy látszik szemmel tartja leányomat, én őt nem ismerem; azonban mint atyának készülve kell lennem azon esetre, ha nyilatkozni fog. Egyéb kezességem nincs fölöle, mint önnek irántai barátsága; szóljon nyíltan, miként jellemétől várom: mit tart ezen ifjúról?

Tekintetes úr! felele Gyula, örvendő hogy felszólíttatik, s kötelességül esik az, mi ismét beavatkozás fogott volna lenni; az iskolai szűk kör, és ifjúi hév, gyakorta kötnek nemrokon lelkeket is egymáshoz. Az ily szövetkezésnek könnyű kötése idővel vagy feloldik egészen, vagy csak illés és visszaemlékezés tartják fenn azt. Ily ismeretség vala az enyém a báróval; gondolkodásunk, lelkünk, kedélyünk mi rokonsággal sincsenek egymáshoz, s így ő róla ítéletet tennem bajos, nehogy méltatlannak, vagy hiúnak látszassam. Természetünk, minthogy önszeretet játszodtat bennünket, magunk gondolkodását tartni legjobbnak, ezt fogni példányképül, s nem helyesleni azt, mi attól különbözik. Erről tehát hallgatok, csak azon győződ-

semet mondom ki, mely a dologra tartozik, s mi iránt felszólítottam. Én azt tartom: báró Regéczy és Cili kisasszony, nem boldogságra fognának egybeköttetni.

Úgy-e? szól gyöngye gúny-mosolylyal Laura, szabad tudnunk az okokat?

Azokat elő nem adhatom, miként imént is megjegyzém, mondá Gyula szelíden, de határozottan; ereszkedjem bár fejtegetésekbe, a tanubizonyság csak egyes leendő, s a vélemény kivonása csak egyéni és gyanús. Azon megjegyzésemet azonban felhozhatom, hogy az önmagába vonulni szerető, s inkább mély mint szállongó érzelmű szelíd leányka, nehezen fogja maga boldogságát a nagyvilág zajában, mely a bárónak eleme, feltalálhatni.

Engedje meg tanító úr azon viszon-megjegyzésemet, mondá Laura, hogy fiatal leányka csak akkor óhajt önmagába vonulni, csak akkor teszi a magányt víg társalgásnak eleibe, ha szíve kötve van; mert azt csak nem fogja tagadhatni tanító úr, hogy kor és vér ezekhez vonandják őt inkább? vagy tán ilyesmit tud Cilink felől tanító úr?

E váratlan fordulat s Laurának rászegzett tekintete, zavarba és pirulásba hozák Gyulát. Erre nem felelhetek nagysádnak, mondá, meghajtva magát. Mindenesetre fő dolognak vélem kikémlelni a lányka szívét, kinek boldog jövődjéről van szó. A szerelem hajlandósága csodákat tőn már különböző természetek közt is; de nélküle ezeket egybekötni nem egyéb kárhoznál.

Azt sejtem, szóla élesen Laura, hogy nem a báró barátja szól önből; csak azt óhajnál tehát, hogy a Cilijé tisztán s minden mellékes tekintet nélkül tanácsolgatna. Ezzel fölállta, s bemene szobájába.

Engedjen ön a női hevenynek, mondá Gyulának Uzey; nők ha kedves czélt fogtak szívének eleibe, nem örömet eresztik ahhoz az ellenkező okokat. Tapasztalásom, hogy a szülék, gyermekeik nősüléseiben, rendesen több beavatkozást szoktak magoknak követelni, mint illő és igazságos; hideg kiszámítások után mérik a meleg érzelmeket, saját fogalmaik után a boldogságot, örömet mellék személynek veszik a fő szerepűt. Én ezt nem akarom; erőmet roskadóban érzem, nem kívánnék azon meggyőződéssel szállni síromba, hogy leányom boldogságát feláldoztam, vagy feláldozni segéltem. Ön jóakarója házamnak, kérem, kémlelje ki növendéke gondolkozását.

Laura majdnem kifakadásig ingerült lőn Gyula aljaskodása ellen. Még mindig kétkedő volt, s késedelmes, gonosz álkodást hinni felőle; arczában, büszke önérzelmű viseletében, szavában, s el nem fogult nyílt tekinteteiben, feküdt valami, mi őt szíve előtt mentetgeté. Van úgymond, minden bűnnek titkos vonása, dülási nyoma az emberi arczon, mely a tisztát attól eltolja, s homályos sejteményekben inti, hogy ovakodjék a bűn fiától. De Gyulánál a szép nyílt homlok, az oly tisztán ragyogó szem, miként nap a felhőtlen égen, férfias arczain a derült komolyság, kedvesen hasadt ajkain a nyájas mosoly, benne a férfias erővel és leányi lágyssággal vegyült nemes biztos érzélem, mik több alkalommal kitüntek nála, nem hagyák Laura szívében soha keserű hitté válni az ellenei gyanakodást. Ím most - nem vala-e tanúja maga, az ő kigyói tekergőzéseinek, bűnös pirúlatainak? Boszús vala Laurának Gyula elleni indulata, látva, hogy önmaga a természet mintegy tévedni látszik benne.

Az Uzey-ház egy estve lesétála az udvar kertjébe, megtekintni azon új mulató-háznak munkáját, mely Laura ötletéből a kert hátulsó kerítésénél, a belőle esendő dicső kilátás végett, most épen épülőben vala. Az egész társaság elragadtatva volt a vidék bájaitól. Bálvány hegyek tornyosodtak előtte jámbor falvak felibe, s amazok közt egy kies bércznek csúcsán, bájos estveli lángban andalítva lebegett, egy régi vár tisztas romja, melyről Uza-falva a vidékben rendesen Várfoknak neveztetett. A Náni vadásza, ki épen ismét látogatóban vala Várfokon, annyit szépet, vonzót és csodást regéle erről, hogy Kornél nem szünhetett addig, míg másnapra ki nem ígérkezék az egész társaság fel a várba. Egy híres, a városból kiérkezett

flótás, az ottani magasztalt viszhangnak örült. A viszhang nekem úgymond, mindenkor kedves ámulatom volt; úgy tetszik, mintha a természet értene, s érzelmeimre rokonúl felelgetne. Cili az előkorba szívesen ábrándozott vissza, s rom láttára, kereste képzetében a vár hajdani lakóit, s az előidőt. Laurának, egykori öreg kántora jutott eszébe: miként dallá romjai közt a maga énekét. Mindenkinek más más vonzalma volt a rom felé. Ellenetek gyakran csak azért is tetszenek nekünk, hogy változtatásaikkal táplálják és ébresztik lelkünket, s vagy új örömet hoznak ennek, vagy a légit teszik becsesbbé előtte. Ezért Kornélnak, a városi uracs-nak, különösen kecsű vala ezen leventai kirándulás a vadon rengetegbe, és régi vár dűledé-keihez. Uzey nem állta a határozatnak ellent, de magát gyöngélkedése miatt az együtt-menés alól feloldatni kéré; mit családja, mint illet, neki el is engedett.

Derűlten kelt a reggeli nap, a mint regényes társaságunk a hegyekbe kiindult. Társzekér ment utána, megrakva eleséggel. A hegy alatt leszállott mindenki, s gyalog indult fel a csavargó ösvényen. Az eleséget cselédek vitték, az urak pedig, minthogy a vidékben rablásokról is szárnyalt a hír, fegyvert vetettek vállaikra. Víg enyelgés és robaj közt haladt a csoport, feledve multat és jövőt; csak a nyájas jelennek élt mindenki és kiszakadva az otthoni szoros gondok közül, a szabad természet enyhületeinek nyílt meg minden kebel. Kies reggel, nyájas vidék szabadjában, tiszta öröme, tiszta nemes érzelmekre nyitogatja keblünket. Az éj nyugalomában kipihent test, frissülve az új nap balzsamától, kedves elfogadásokra költi a lelket. Remények csillognak szíveinkben, miként körülünk játszadozó színekben, millió harmatcseppek a fűszálon; éldeletre nyílunk, mert mindenfelől nyájas élet mosolyg felénk, és nemesülnek érzelmeink, mert a felfrissült tájakon mutatkozó végzetlen tökélyek, dicsőült vágyakat költnek bennünk, s felőhajtozást nagy urához a természetnek! - Laura és Cili, szökdelve amaz, szelid vidorságban ez, szaggatának virágot és zöld galyat az útfélen; Kornél operai dalocskákat zengedeze, Halkó gitarrját pengeté. Gyula pedig és Károly sárguló vaczkort szedének. A cselédség hangosabban zajgott szabad kedvében, mint az uraság, kacaj és vaskos tréfák csengtek fel tőle; Nánikának, ki a szabadban dévajabb kedvvel lépezgette a férfisereget, kitetszőleg válván ki éles hangocskája a többi közül.

Azon bérce aljában, melyen a vár romja állott, előtalálák a szomszéd üveghuta öreg ügyelőjét, ki löcsővel vállán, keresse szét a hegyekben alkalmas agyagot, olvasztó tégelyeknek hutájához. Az uraság láttára tisztelve kapá le ez süvegét s megértvén a cselédtől hová szándékozik amaz, vezetőnek ajánlkozik. - Én nagyságos uraim! így szóla, mióta a katonaságból haza kerültem, minek már 16 éve, állandóul e hegyeken lakom, s tudom minden szegelyukát, tudom: miként áll a vár, miként állott régen, kik lakták azt? a szerint tudniillik, miként az öregek beszélnek, hogy nagyapáiktól hallották; mert hiszen a dolog nem tegnapi. Ha parancsolják nagyságtok, megmutogatok mindent.

Ajánlkozása szívesen elfogadtatott. Erre csapjunk nagyságos uraim, asszonyaim! erre nem oly meredek a mesgye, mondá az ügyelő s előre megindula. Lassan halad most a társaság, mert az öreg ügyelő nehezen tipege roskadt erejével, mutogatások örve alatt, meg-megállá kifűjni magát.

Mi lelte arczát ügyelő úr? kérdé Kornél, minthogy azt egy felől jó darab fekete selyem-folt borítá.

Zászlótartó koromban, az átkozott burkus huszárság kissé megkapkodott, nagysás uram; de mi sem maradtunk ám adósok. Még akkor más világ volt ám; akkoriban még magam is átugrottam a száz tű hosszát.

Felérve a várhoz, jutalmazottnak látták felfáradásukat. Kies sőt fenséges volt a kilátás mindenfelé. Előttök zsugorodott csekélységben álltak elszórva alant a gyarló emberek mívei, a falvak, csarnokok, templomok, tornyok - mind nyomorú törpeségek! megettök lélek-emelő nagyságban a halhatatlannak munkái, az óriási hegyek, felhőt hasgató bérceikkel, borzasz-

tólag függő szírtjeikkel, mikről a vadkecske is leszédül. Kornél és Laura lenéztek előre a völgyekbe, Cilinek pedig hátra a hegyekre meredtek tekintetei. Mily kies a világ a lakott völgyben! kiálta Laura; s mily szabad a hegyekben! sóhajtja Cili. Sokáig nem tudának betelni a legelő szemek, s a vágyó és sejtő szívek. Minden kebelben pihene kiskorrig a jelennek eszmélete, csak múltban bolyongó emlékezés, csak jövőben merengő vágyakozás bírák azt.

A társaság tanyát ütött a vár nyílt gyepén; víg csapkodású tüzet rakott a foglalatos cselédség, süttött főzött körülte, míg a leheveredett uraságnak, Halkó és a flotás, hangával rövidítették az időt. Agg előidőnek románczai, balladái voltak énekeik tárgyai; s ezek a várrom tövében, élő világ felett, hegyek munkás viszhangjai között, csodásan hangzottak fülbe és szívbe. Laurát, kit hangai szenvedély s lángoló képzelet, most izgékonyabbá tőnek a többinél, különösen haták meg azok. Cilit a rege-dalok történetei érdeklék, epedéssel csüggeszté szemeit a vár romjaira, kíséré azokkal a körötte szálldaló csókákat, s szálldalt azokkal képzelete is az idők és események homályiban.

Evés után Laura és Cili nem nyughatának, látni akarák külön magokban a romokat, hallani a regét róla, mielőtt társaságban nézeglenék amaszt és hallanák ezt; mert az efféle éledelek és benyomások bájjait, mint gondolák, gyöngíti, sőt gyakran elfojtja a társasági zaj. De a férfiakat ingerlék az ügyelő regéi, mikkel az uraságot mulattatá, s így ezzel együtt felindúla a romhoz az egész társaság.

Legelőbb is, így szóla az ügyelő, hadd regéljem el nagyságtoknak, a vidék regéjét e várról, miként azt ősapák szájadásából hallotta és fentartja. Romkövekre telepedett le a társaság, s az ügyelő mint szónok egy magasabbra a többinél.

«Szép Dorkó özvegy, így kezdé ez szavait, ím itt e kis teremben nyugvá déleesti álmát, gazdag selyem ágyon. Kedvetölt pihente után, ím ez ablakba lépe lenézni a szép vidékbe, s lengetni szemeiről a hő nyár nyomasztó álmoságát. Búja Dorkó asszony szegezve marad terem ablakában, mert szép Móricz úrfi fürdik a vár árkában; ki védetve a hű bokrok által, s leső szemtől sem remegve, tiszta haboknak engedi által hattyú tagjait, s vélt szabadjában, könnyű eviczkeléssel, miként ifjúság szokott, legelteti kegy-úrnéje gerjedelmeit. Csodálkozik ez, hogy férje elhunytá óta, nem esék szeme a deli apródra; de ám alkalommal száll elő a kísértés! Dorkó asszony megvallani kénytelen, hogy ha Péter úrban férfiasabb az izom, Móricz úrfiban nyájiasabb az ifjúság delisége.

Pihent vala Dorkó özvegy, és unodalmas idejű, mióta Péter úr szent földre mene el bűnt leróni; pihent bőség ölén, férje terjedt gazdagságában, és unatkozó szerelem-szünetében. Néhány kérő elutasították, mert Péter úrnak vala szánva szívében a menyekző.

Mondják: szép búja asszony, élő munkás pokol e földön; ellenállhatlan, mert mennyet hazud, de kárhozatot nyújt. Móricz úrfi csakhamar hálózott lőn hizelgéssel, szép szemekkel, sima szavakkal és rakott kincstárból gazdag kösöntyűkkel. Legfényesb sisak és pánczél jöve szép testére, ragyogó boglár büszke lovára, s parancsolást osztá a várban úrnéjával. Hű egész szívet adott ő mindezekért ennek által, szép hitében, hogy azt kapott viszont cserében tőle. Szegény volt, de jó agg vér, bátor szíve országokat mért, s miként ne bizhatna így szép gazdag özvegyet megérdemelhetni?

Búja Dorkó asszony, a gondatlan ifjúnak, miként pók behálózott martalékának, vérét szívta szerelmével, ártatlan lelkét mételyezte bűnével. Nem eszmélt Móricz úrfi a mámor-kehely felett egyikére is. Ezer halál, ha kívánná Dorkó, könnyű lejtés vala neki, száz bűn, ha parancsolá, könnyű szíveskedés. Szerelem, tudjuk, miként láng mindent elemészt maga körül, míg szilajul lobog.

Dorkó asszonyt ború lepé. Egyik kérője fájlalá a fanyar választ, boszújában szétteregeté a vidékben, miként vala fajtalan Dorkó asszony, már férje életében Péter úrral szövet-

ségben. Móricz úrfi keztyűt küldte a kérő lovagnak, halállal torolva meg a rágalmat tért vissza, és földeríté kedvese arczáról a bánatot. De most Lázár, a szigorú erkölcsű remete lobbantá fel feddőzéseivel a féktelen özvegynek haragját; s miként nem hallgata a kegyes férfi hajdan Péter úr ellenében, úgy buzgólkodék most is csábított Móricz úrfi körül; de kivált Dorkó asszony szemébe, lángolva süté tükrét a kárhozatnak. Móricz úrfit epedő szem és kéjes óra megszédíték, és zivataros sötét éjjel átszúrva hűle vérébe el a remete.

Nyugtalan volt egykor éje Móricz úrfinak; teli hold világított be ablakán, s kitekintett ezen, mert zörgés esett alatta. Felmeredtek hajszájai; Dorkó asszonyt látta, gyászfátyollal fején, feszülettel kezében, vándorolni a hold-fényben s a kápolna felé intézni halkas lépteit. Utána ered lassan, eleibe kerül, mellette simúl el - borzadály reszket egész inazatján; mert hűnyva látja Dorkó asszony szemeit, s alvó szuszogás lélekzete, bágyadt lebegés járása. Megáll Móricz úrfi, az éji csendben utána lesni kedvesének, önszivére nyomja kezét, hogy dobogása ne gátolja hallgatóságában. Majd utána lopózik Dorkónak a kápolna felé. Dorkó asszony felhág könnyű léptekkel egy lajtorján, ellép biztosan, mintha földünkön járna, a kincstárnak, mely a kápolnával egybekötve áll, falpárkányán, erről a kápolna tetőre lép, megcsókolja annak élén az aranyzott keresztet, s tett útján lehalad újra a földre, s vissza lebeg háló erkélyébe.

Móricz úrfit rémület és sajnálat ébren tarták reggelig. Nem kétkede, hogy szép Dorkó asszony holdkórságban sínlik, mert többször hallá szájából azon panaszt, hogy férje holtá óta némely éjei szerfelett elbágyasztják. Borzada aggó szerelmében, ha meggondolá, hogy a gyászos nyavalya halálos esést, zúzatást hozhat egykor kedvesére. A hű közel vala ezentúl, hold teljes fényeiben Dorkó asszony tereméhez, s kíséretet tön előbb felköltetni őt, ha vándorláshoz szedközék; de ekkor Dorkó asszony egész éjjel riadozék rémektől; sírás, kézkulcsolások, hajszagztatások, jelei belső borzasztó kínoknak, több napokra elbetegíték őt. Hű Móricz úrfi, hagyá őt menni azontúl fátylával, feszületével, de közel állá mindenkor lépteiben hozzá; ébren, terjesztett karokkal hága fel utána a magasságokba, hogy a könnyen lezuhanhatót felfoghassa, vagy vele együtt zúzatassék halálra.

Mi csillog amott a völgyben, porfelleg közöl? kérde egy reggel Dorkó asszony Móricz úrfit szorongva - szorongva kérdé őt, mert a vártás riadót fűtt le a várta-toronyból. Dárdás sereg asszonyom, felele Móricz úrfi; úgy vélem valamelyik elutasított kérőd jó ostromra. Majd pofájára vágjuk újabb válaszodat! - Aczélt ölte Móricz úrfi testére, vasat övedze derekára, s rendbe szólítá a várnépet. Követ jelenteték a várkapuban, s beereszteték Dorkóhoz. - Szalkay Kristóf vitéz, volt férjednek bátyja, asszonyom, így szóla ez, gazszemélynek nevez általam! Rajtad öccse halálát megboszólni jöve hadával; mert szökött szolgád kiadá, miként öletéd el Péter úrért jó férjedet, tüzes drótot szurattván általában agyvelején keresztül!

Holt lőn Dorkó asszony, kül- és belriadásoktól, magában és maga körül. Frigyeseinek nem adhata rögtön hírt a véletlen veszélyről; de hű Móricz úrfi nyugasztalá. - Férjed rokonom volt, így szóla ez, rokonom Kristóf vitéz is. Ám mártsa rokonán keresztül szívedbe fegyverét kedvesem, vagy leboszúlom nevedről a rágalmat.

Büszke válasz adaték a követnek. De idő múlva új követ érkezék Móricz úrfihoz, ekként szóló: Kristóf vitéz kér és int általam tégedet, mint rokonát úrfi, ne kösd magad undok bűnhöz, és ne gyalázd véréd. Szabad menést és gagyi várát ajánlja neked, s jó akaratját igéri számodra holtig, mint az kedves rokont illet. Különben boszúját és átkát várhatod!

Szép Dorkó asszony epedő bűnak kódéval eseng Móricz úrfi szemébe; elbirnál-e hagyni, így szóla ölelő karokkal, engem árva özvegyet és szeretőt, ki mindenével

sajátod? - Móricz úrfi bal karral szép Dorkó asszonyt öleli, jobbal kardjára üt: vidd ezt válaszul Kristóf bátyámnak, csausz! mondá, s kirohana a vár-udvarra, Dorkó marok hadát vezérteni.

Kristóf vitéz, dühös boszúval ostromlotta hetekig, Móricz úrfi bátor hűséggel védte ingatlanul szép Dorkó erős várát. Többször csüggedezett a még kevesebbre olvadtott kevés várhad, s feladást sürgetett; de Móricz úrfi mindenkor lelket tudott öntni belé, inkább lángoló vitéz hevével, mint Dorkó asszony bő ajándékozásival.

Egy éjjel rést törének Kristóf-vitéz faltörői a vár falán; Kristóf berohana elszántabb vitézivel azon; de Móricz-öccse jókor megsejté a kárt, a szoroson lese felczipelt köveivel, s nemvélő bátyját a magasról mázsás szírt-darabbal sujtá össze. Megfutamlott azonnal Kristóf vitéz hada, miként pásztor-vesztett nyáj; egyszerre szabad lett, és megboszúlt, szép Dorkó asszony. Nyájasan fogá ez hű Móricz úrfit karon, bevezeté rakott kincstárába, s kérdé: vegye abból mi szemének tetszik, mihez csak vágya vonja. Drága kövek, vert arany medenczék, kelyhek és boglárok, vert ezüst asztalok, nyereg-kápák, fegyverek, csillogó sisakok, paizsok, hímzett szerszámok álltak felrakva a kincstárban; de az úrfi csupán egy paripa-szőnyeget választott magának, melyet Dorkó saját kezével varrt vala virággal ki egykor, jegy-ajándokul volt férje számára. Kedves kezek dolgozták, gondolta magában, minek nekem különösen a kincs? enyém szép özvegynek szíve most, s leend keze egykor mindenével.

Újított mámmorral forgott most a pár között a szerelem bűvös kelyhe, mert eső előtt legégetőbb a nap: de csakhamar végképen kiürült az. Péter úr jöttét izente Dorkó asszonynak egy zarándoktól. A nő csalfa szíve azonnal visszahajtott régi szerelmére. Hű Móricz úrfi únt akadály lett neki; aggódott sötét lelkében: láb alól miként tehetné el őt?

Kedves sólyma Péter úrnak, emlékeztetőül honn marada a szerető özvegnél, kedves sólyma ennek is, bár felejtett gyakran újabb latorságban. Régóta nem vadászék vele senki, s az unatkozott madár, könnyű lánczostul együtt hegyekbe szökék, s nem tére vissza.

Hozd vissza kedves sólymomat, te kedvesebb ifjú! esenge szép Dorkó asszony; nem lesz ízes ételem italom, nem álom nyugodt, míg vállamra nem repítéd madaramat. Valóban nyugtalan volt az özvegy, Péter úrtól remegtében; de inkább fúrta gonosz szívét, hogy az únt ifjat elveszítse.

Hű Móricz úrfi fogta fegyverét, egy pár napi élelmet terhelt fel szolgájára s Dorkó asszony álnok csókjával hegyeknek indult. Jövőt menőt megtudakolt lánczos sólyom felől; hol utasúlt, hol tévelyedett! Elesége ki, ereje megfogyott, szolgája eldőlt, de hű úrfi nem tért vissza; mert esküt tőn kiindultakor szép Dorkó asszonynak, nem térendni várába élve vissza, kedves sólyma nélkül. Épen madár után igazodék, fán ülve találá ezt, dobogó szívvel lecsüngő láncza után gebeszté magát, a mint egyszerre nyíl üté mellbe Móricz úrfit. Lepattan aczéljáról a megtompult nyílvessző, dühösen ragadja kardját, de alig van ideje kivonni azt, két gaz robban eleibe, kik dühös fegyverrel sarkalják őt. Harczos Móricz úrfi nem riad, vitézül küzd kettő ellen, halált vág egyikének agyán, erdőnek futamlik a másik. Csodálja Móricz úrfi a dolgot, mert a ledöntöttben Dorkó asszony várchselédjére ismer. Pór és gaz vala mindig! gondolá magában; bizonyosan hitetlenül szökék meg úrnéjától, s méltó díját vevé karomtól. - Az űzött sólymot megkapá másnap Móricz úrfi, galyakba bonyolódott lánczán; szép jutalmi reményben vivé meg azt szép asszonyának.

Dorkó asszony halványan bágyadozott selyem ágyában. Ég hozott meg, hívem! nyögött gyöngén érkező Móricz úrfihoz; mint remegék érted! mint bánkódám tett fogadásodon! nem éleszté azóta éji nyugalom testemet. Éjféli csendben halál-madár jöve mindig

ablakomra, szárny-csattogatva verdesé annak karikáit, s iszonyú vijjogással rémíté borzadó lelkemet. Veszélyekben elhal hű Móriczom! gondolám, vagy, mit inkább ohajtnék, elhalok magam, mert mit jelenthetne egyéb iszonyatost a gyásznak madara? Móricz úrfi, lágyult szerelmében megölelte az álnok özvegyet, ki miatta, miként látszék, felejtett kedves sólymának is örülni. Ravasz Dorkó asszony új kelepczét font, mert haza futamlott orozójától megértette jókor Móricz úrfi menekülését; de egyszersem kényszerít remegett bűnhődő lelkében. A gyásznak éji madara büntudatnak súlyát ébreszté nála, vijjogásával rosszat jóslott házára, s felriasztotta vak álmából lélekismeretét.

Reszkette tagjaiban, küldte le a völgybe, ottan lakozó tudós vén banyaért; kérdé ettől: mit jelent házához az irtózatoss éji madár? s remegve várta a feleletet. Tudós banya gyász fátylat pólyázta a maga fejére, szereket vete parázs-tűz közibe, morogva értekezék az alvilág lelkeivel: «meghatsz asszonyom! így szóla, borzasztó halállal halsz el, ha a szemtelen halál-madár vérét nem ihatod előbb. Ha előbb ihatod a szemtelen halál-madár vérét, fölgyógyulsz holdkoros gyász nyavalyádból is. De szívtől a madárnak ovakodjál; ezt csak ellenséged igya meg porul, hogy vesszen kínos előzőtt halállal! Ezt mondják szövetséges árnyaim!»

Ijedés jege futta Dorkó erein végig. Tavaszi kornak, deli szépségnek, gazdagságnak, kedves bűnnek és kéjnek közepette, kivágnak az életből! iszonyú rém vala lelkének. - «Móricz hozza meg nekem a madarat, ő igya bérül szívet borbán, s vérét én, gyógyulásul és feloldatásul!» - Ezt monda gonosz Dorkó asszony; s midőn ezeket monda, kacagának szavaira a tudós banya szövetséges árnyai!

Kedvesem! így szóla csapodáran Móricz úrfihoz szép Dorkó asszony, szemébe, szavába szöktetve minden ígézöt a mivel bíra; egyedül a vakmerő halál-madárnak vére adhat nyugtot testemnek, adhat üdvöt lelkemnek. Hívem valál szívem ifja mindenkor; ám vezessen, ha birtokodba bírod ejtni, bús halál-madár víg menyekzőre veled!

Hű Móricz úrfi újra gyúlad szerelmében, az óhajtott bér kísértve int szívének. Ne búsulj szép asszonyom! szóla, biztos idegem felviszi a büntetést a vakmerő madárhoz.

Ó ne! kiálta Dorkó asszony! ne löj nyílat a madárra; elevenen hozd azt meg Móricz nekem, ha méltónak vélsz, hogy értem fáradj! - Hű Móricz úrfi szinte neheztele az utolsó szavakért. Mi fáradás, munka, kín és halál lehetne neki drága, a megígért szép jutalomért?

Leselgő Móricz úrfi megtudá korán, hogy az éji madár azon veres torony-tető alatt fészkel, mely a vár nyugoti részén a kertre néz. Kikémlelé eltávoztat, veszély közt, horgos kötelen felcsúszék a szédítő magasságba.

Dorkó asszony elhagyá selyem ágát, halvány arczai szépekre pirulának ismét; mert Péter úr megtért a szent földről, s zarándok ruhában harmad nap óta a várban lappangott. A régi szerelem, Móricz úrfinak helyére tére ismét Dorkó asszony szívében vissza, mert ez csak bűnhöz tud lenni hű. - Ó csak bűm madarát hozta volna már meg Móricz úrfi! ezt sűgá Péter úrnak, hadd menne láb alól az ezerszer únott!

Móricz úrfi azon erkélyben nyugvá déli álmát, melyből egykor Dorkó asszony őt fürdeni látá. Ezt választá, minthogy egyik ablaka, a veres torony-tetőre ada látást.

Madár-vijjogás riasztá le szeméről a könnyű álmot. Ablakba rohan Móricz úrfi, s szív-verdesés közt látja, vetett hurokján vergődni toronytetőben a halál-madarat. Leomlik a várból, feltör a toronyba, felér a tetőbe, már kezében a veczkendő madár, láng-szívében a szép jutalom, s immár lehaladni indul - a mint a kertből víg kacaj és nyájas robaj üt fel a magasságba. Letekint a toronynak kertre hagyott ablakán - elhal ereiben minden

vér - elmarjúl testében a lélek, - szép Dorkó asszonyt, immár jegyesét - Péter úr karjai közt enyelgni, szép nyájasságot váltogatni látja. Ráismert a latorra; mert a nyári hőségben zarándok-köntöse leöltve fekszik mellette; s a gonosz pár, torony hús árnyában, selyem fűvön ülve, kéjént osztja szerelmét.

Móricz úrfinak szeme elmered - agyában az ész el áll - írtózatosszerű szándék lövel egyszerre keresztül lelkén. Halkkal feláll a torony ablakába, és halál-madarával kezében, iszonyú ugrással omlik le Dorkó asszony fejére, rémítő halállal zúzva ezt, rémítővel önmagát. - Az éji madár szabadulva, iszonyú vijjogással kele szárnyára keze közül. Péter urat fölriasztott bűn és gyötrelmes lélek-korbácsolások, Palaestinába üzék ismét.

Még most is láthatni, a mint a vidék beszéli, teli holdnak fényében, miként járdal a romfalakon szép Dorkó asszony, hű Móricz úrfi mögötte nyílt karokkal; s a halál bús madara, rémítőn vijjog felettök. - Ily jutalma van hitetlen csábításnak!»

Szavait végezve felállta, majdnem aggkora felett tetsző hevennyel az ügyelő; úgy látszék, tűzbe kapá őt elbeszélése. A társaság még figyelt, vagy képzeletében utána legelt a hallott történetnek.

Ügyelő úrnak igen jó előadása van, megjegyzé Laura.

Ifjonta, míg szemeim jobbak voltak, olvastam nagyságos asszonyom, s az ezrednél tiszturakkal biztos lábon állván, őrszemek unalmas estéin sokat kelle regélgetnem; úgy hogy ebben némi ügyességhez jutottam.

Most az ügyelő meghordá a rom hajdani osztályaiban a társaságot, s története helyeit megmutogatván nekik, munkás hevületben tartá annak képzeletét. Amott az aljban, mutatá az ügyelő, látnak nagyságtok egy hosszú padlót, mely a vár mély árka felett áll. Dorkó hidjának nevezik azt; s ha a vidékben valamelyik szerelmes kétkedik párja hűsége felől, azon hagyja átmenni ezt, hűség próbája gyanánt. Leszédül a hívtelen róla, bármily épfejú legyen is; gonosz szíve levonja a mélységbe. - A társaság egymás szemébe nézett, ingerkedett egymással; ki merne közte föllépni és ki nem a veszélyes padlóra? Egyedül Kornél vala az, ki őszintén vonakodék a kísérlettől. Laura elmerültében nem látszék hallani az enyelgést. Gyula és Cili vidosan bizakodának önmagokban.

Itt a kápolnával egybekötve állott a kincstár, mutatá az ügyelő; embereink gyakran turkálnak romjaik közt, s találnak néha apróságokat; mert nagyját a kincsnek, mint gondolni lehet, elhordták régen; ámbár a köznép most is sokat hisz, és regél erről. Egy hutásom, ez előtt hat évvel, megtalálta az omladék közt Dorkó gyűrűjét, s azt én magamhoz váltam. Sok tréfát adott már azóta víg társalgás közt ez a gyűrű; mert ha én magam - más nem tudja fortélyát - leány vagy asszony ujjára felvonom, el kell neki halványodni, vagy legalább változni színében, ha valaha hűtlen volt kedveséhez vagy férjéhez. Férfiakra nem szolgál ereje a gyűrűnek.

Tegyünk próbát! kiálta Kornél, titkon örvendő, hogy maga próba alá nem eshetik. Cili azonnal mosolygva nyújtá kezét, s kiállá a próbát. Náni kissé vonakodva engedé oda ujját, s némi öntudatból csakugyan változék a szín arczain. Kaczaj és enyelgés ostromlá a szégyenkedő leányt, Laura egy kövön távolabb ülve, mosolygá a tréfát. - Nagyságod se maradjon ki próbám alól, mondá a víg öreg ügyelő, s Laurához vivé gyűrűjét. A többi társaság még Nánival ingerkedék, s Laurára kevés ügyelettel vala, ki felől nem is kétkede, hogy a próbát tisztán kiállja. Egyszerre éles sikoltás üti meg amannak fülét, s Laura ájultan rogyék le ültéből. Hozzá omlott egyszerre mindenki, Gyula karjai közé fogá őt, s levivé a tanyára.

Azonnal segély után látott a felriadt nép, s szorgalmaival felocsúdtatta Laurát. Bágyadtan pihegett ez, s rémedezve tekingetett szélllyel. Minden galy-zörrenés, minden nesz felriasztotta lázas képzeletét. Hol van? kérdé gyöngén, s miként rém után, szétmeredezék szeme. Az ügye-

lő nem vala immár a társaságnál; senki sem eszméle a zavarban: mikor és hová tűne el attól. Laura testében és lelkében beteg vala; esdekle, hogy körülte maradjon minden, s csak haza vágyakozék.

Sem nagy szerencsétlenség, melytől sejtve előre remegtünk, sem súlyos bánat, mit többnyire a remény enyhíteni szokott, nem csapja meg oly élesen az emberi lelket, mint akkori véletlen baleset, midőn örömmek nyíltunk meg, ezt ígérte napunk, csak ezt várta reményünk és képzeletünk, s ez után esenkedett kedélyünk. Megzúz azon nap bús elleneteivel bennünket, mely örömeire kelt felettünk, s bánatunkban nyugszik el. Az egész társaság egyszerre olyan lőn mint vert tábor, zavar közt borúsán kapkodá össze podgyászát, némi heveny foglalkodtatá a cselédet, és aggály az uraságot. Gyula gondos szorgalommal fona saraglyát galyakból össze, rásegíté a beteget, ki maga lábán nem vala képes mehetni, s a cselédséggel halkkal leemelé őt az aljba, hol a szekértanya állott. Laura csak akkor kezdé érzeni könnyebbülését, csak akkor lélekzeni szabadabban, midőn hát megett hagyá a hegyeket borzasztásaikkal.

Uzay, ki maga is egy idő óta gyöngéledék, elrémüle a hazaérkezteken. Nem tudá: mit véljen? mint ezt, maga az egész társaság sem tudá; a körülmények nem nyújtván a csodálatos rejtélynek megfejtésére mit is. Laura szakadozott szavai után, az ügyelőben valamelyikét gyaníták azon rablóknak, kik egy idő óta a környéket remegteték. Megnyugtató és bizonyosság végett kiküldének a hutába. Oly választ vőnek onnan, hogy a fiatal ügyelő, egész nap otthon tartózkodék munkásinál. Azonban ha rabló volna amaz, az ő gonosz tervének előre koholtnak kelle lenni; erre mutat úgy álöltözete, mint egész magaviselete. De miként tudhatá meg az udvar kikészülését? Ezen rejtélyes befolyása az udvarba, vala az, mi leginkább remegteté a háznépet.

Laura sorsa legméltóbb volt a szánakozásra; nyugtalan remegés ült minden mozdulatán, félénken ögyelgtek tekintetei, vagy elmerülve állottak szegzetten; s egész lénye olyan volt, mint ki még nagyobb bal eseménytől remeg. Riadozott minden ajtó-nyílásra, minden erős hangra, s egész éjjel lámpának kellett égni szobájában. Egy érvágás azonban nyugtatott valamit teste ingerült inazatán; de lelke borús marada.

Kornélnak be kelle sietnie Pestre, mert, úgymond, magyar színészek érkeztek oda, kiknek első fölléptöket nem mulaszthatja el. Halkó, nem remélve egyhamar víg órákat Várfokon, úti társul csatolta magát hozzá.

Néhány napok múlva, melyek alatt síri csend bírta az Uzay-udvart, bevezeté Bodnár, kinél szállva vala, Porubayt, ki szomszéd falubeli születés lévén, szüléit jöve látogatni. Kedves vendége vala ő Uzaynak, minthogy inkábbára ez gyámolítá egykor a vagyontalannak tanulását. Porubay, elhalt fia mellett egykor nevelőül lakván házájánál, szokva vala hozzá és egyszerű modorához. Megvala még iskolai színe mindkettőnek, s legnyájasabban érzék magokat egymás társaságában, miként két hajdani szépség, kiknek az idő lerombolá szépségöket, s kik elől a hódítás mezejét immár más virítók foglalák el, de egymást közt visszaemlékezésekben ifjodnak vissza. Most Uzaynak, saját gyöngéledésében, és háza gyászolásában, még egyszer oly kedves vala a professor.

Együtt volt a ház, a mint ez belépett. Uzay járatja iránt tudakozta őt és útja felől.

Egy kis eseményem volt a hegyek közt tekintetes uram, felele Porubay. Ezeken keresztül közelebbnek tudtam az utat, s az erdőségnak indúltam. Az ösvény felett egyszerre tüzet látok az oldalon, s e mellől lerobban előmbe egy pár jó madár. Megállj jámbor! kiált az egyik, s nekem szegez egy fa nyársat, melyre egy szépen pirúlt sült lúd vala húzva, másik fokost forgat felettem, s ez utóbbinak puska is csügg a vállán; de azt, fegyvertelenségemet látván, méltónak sem véli miattam leakasztani. Megállj! kiált még egyszer, látod ím a sült; a ki eszik,

szik is az; amott a csárda az aljban, vess ki egy pár garast borocskára, aztán vigyen az ördög! de szaporán, mert éhezünk, szomjazunk! - A fegyvert villogtaták körültem!

Mosolygnom kelle domine spectabilis! hogy még megfosztathatónak is lehet tartatnom! Quo quo scelesti ruitis? kiáltám a két kurta birónak; nem ismerem torkaitokat atyafiak, de ha csak kevéssel bővebbek is a rendesnél, a miben kétségem nincs, gyanítom, hogy a csárdás amott az aljban, minden vagyonkámért sem fogja megenyhíteni szomjaitokat. Jertek, mást gondoltam én! s megindultam előttök a tűz felé, ők pedig bizonytalan léptekkel jöttek utánam. Oda érve leheveredtem a parázs mellé; ti meg ide két oldalt telepedjete le hozzám, mondtam; a sültet ide előmbre tegyétek, lakjunk jól belőle mint illik hárman; aztán én ismerve a vidéket, mert ide való vagyok, majd elvezetlek jó friss hús forráshoz benneteket; így ehetünk, ihatunk, s mi legtöbb, jó barátok is maradhatunk.

A két madár nem tudta hevenyében mit véljen? egymás szemébe nézett, s kacajra pattant mind kettő. Tehát eger vagy te is? mondták fejcsóválva; no jer, lakj jól velünk; tán csak nem gágog ki a lopott lúd a te béledből is. - Leültek mellém, s ettünk; megvallom, én némi belső aggódással; mert az ő szavokra eszméltem először, hogy orgazdává lettem. De már vissza nem léphettem, mert gondatlanul magam tettem a javaslatot.

Étel-közben tudakozá az egyik: mi vagyok? - Professor, mondtam. - Tehát tudós? üsse a patvar! kiáltanak, miért nem rikoltád először is ezt fülünkbe? dehogy kerestünk volna pénzt körülted!

Igéretem szerint, mihelyt jóllakánk, elvezetém új barátimat a forráshoz, melyből ők ugyan kissé foghegyen, én pedig elégüléssel ivám. Ekkor szegődtetni kezdenek magokhoz. Mit fognátok nyerni velem? mondtam; a görbe úthoz még több ügyesség kell mint egyeneshez; én pedig ez utóbbin is bukdácsolok. Megrázák kezemet, forró barátságuk jeléül, nekem ajándékozá a lúd-nyársat, mint ritka szert nálam, s nyájasan válánk meg egymástól; ők sok szerencsét kívánva nekem, én, minthogy hasonlót nem teheték, jó éjszakát nekik.

Porubay előadása nevelte Laurának remegését. Igaz tehát, hogy rablók tanyáznak a vidékben. Szorongató remegése annyira hágott, hogy egyedül nem maradhatott a szobában, s kivált az éjek csöndes magányai borzasztók valának hánykódó képzeletének.

Férje nyájasan nyugtatgatá vigaszival nejét; de mikre önmagának is szükséges vala. Uzaynak szembetűnőleg roskada egészsége, s az orvosok aggodalma nem vala többé titkolható. Nem szóltak ugyan a vérségnek, nehogy rémítéssel bajt neveljenek; de a ház barátnak megsúgták, hogy mellbeli vízkórás az úr nyavalyája, s előre elkészíteni szükség azokat, kiknél a halál szívet tépni fog. Ehhez annival több idő és mód szolgált, hogy Uzay nem volt ágyhoz szegzett beteg, s olykor jobbúló erőt mutatott. Most Porubaynak néhány napi társasága szemlátomást fölvidította őt, s elváláskor, ennek több újabb látogatást kelle ígérnie.

Gyula a maga részéről, érzelmeinek hullámozása közt hányaték. A vár-romi esemény, az orvosoknak Uzay felőli nyilatkozása, Cili szerelme, mi felől nem kételkedheték tovább, Regéczy célzásai, és saját sorsa, csodásan zajlottak keresztül lelkén. Nem jöve álom szemére, s bár éjbe haladt már az est, lement az udvarra, miként szokott, a szabadban eredni gondolatainak. Nyájas volt az éj, csillagos az ég kárpitja, s Gyula egymást váltogató érzelmek és sejtemények közt sétált fel s alá. Minél mélyebben merült gondolatiba, annál nagyobb bonyolódásba látta élte pályáját, s annál jötevőbben hatottak lelkére a biztató ég felé vetett pillantatai, honnan egyedül várta sorsa nyájasabb fejleményét. Győződve volt, hogy egyedül várás és kitérés az, mit most körülményei közt tehet. Elmetszve látott maga körül minden önmunkássági fonalat; érzé, hogy csak idő és körülmények változása nyújthatják azt ismét kezébe egykor. Nyájas remények küzdtek szívében borús érzelmekkel, mikbe merülve, csak akkor eszmélt magához, midőn szokatlan világosság csapott szemébe, borzasztó az éji

homályban. Cili ablakáról jött ez, s Gyula az első fel pillantással mindjárt sejtette a gyúladás veszélyét. Láng csapkodott ki az ablakon, s ennek üvegei szertepattogtak alá. Szél-sebességgel töre fel Gyula a lépcsőkön, felriasztá a szobaleányt, ki az első szobában alvók, s beront Cili szobájába. Lángban, füstben és gőzben vala itt minden, s ágyában szorongva nyögdele Cili, már alig hallatszól. Izmos karok közé ragadá Gyula a lányát, ki már fejcsüggesztve pihege vállain, s kirontra vele a szobából, le az ispánné lakába, mely alul oldalt esék a kastélyban. Itt azonnal gond és segély alá fogta a beteget az ispánné, Gyula orvosért futott, s mikorra megjött ezzel, már a beteget az egész háznéptől körülvéve találta. De mint nem hült el, a mint ebben nem Cilit, hanem Laurát lelte, ki bágyadt, de nyájas tekintettel látszott köszönni neki megszabadíttatását. Miként gyöngye előadásaiból ki lehetne venni, Laura remegéseiben megcserélte a maga szobáját, mely a hegyekre nézván, neki borzasztó volt, a Cilijével, melyben a történelmi festmények összetett székeken halmozva állottak. A szobaasszony ezekhez közel almozott, a gyertyát miként Laura kíváná égve hagyta, s álomba merült; ugyan ezt tette Laura is, kit több éji nyugtalanság nyomott, s ez csak iszonyú gőzre ébredt, de nem volt ereje többé kironítani a veszély elől. - Az alatt Náni fölremítette a háznál urat és cselédet, a gyúlad hamar elnyomatott, mert a szobát erős bolthajtás borította; de bútorai nagyjából elégtek, s a szobaasszony, ki asszonyával benhált, benfúlott.

Azonban új rémülés érte a házat. Cili nem találta sehhol. Hosszas sikertelen zörgetés után, betörtetett ajtaja. Fekhelye látszott ugyan ágyában, de őt magát nem lelték; nyitott ablaka alá lajtorja volt támasztva. Zajba jött egyszerre az egész háznép, az öreg Uzay kezeit törve, mások szerteszaladoztak, magokon kívül fájdalom és rémülés miatt. Gyula azonnal lóra parancsola néhány cselédet maga vezetése alá, s épen kirontra vele a kapun, a mint egy huszártiszt szemközt hozá az elveszett leányát, karjai közt keresztül vetve lován a szép terhet. Nyugton uraim! kiáltá a tiszt, itt az elrablott kincs; előre szöktete legényével, s utána vissza embereivel Gyula. Leírhatlan volt öröme ez utóbbinak, a mint a szabadító tisztben barátját Ongay Józsit ismerte fel. Ő néhány napi szabadsággal ment jószágaiba, rendbe hozni azokat, s miként barátjának ígérte volt, útba ejtette Várfokot. Igen kiszámolt levén ideje, sietett, éjekkel is pótolta útját, hogy csak egy pár napot is áldozhasson Gyulájának, s így történt, hogy az ország-útról a falu felé fordulván be, szorongó sikoltás ütötte fülét, s lovasok robogtak felé. Ongaynak helyén volt szíve, s bajt sejtve nem késett segélyül előre rontani. Megállj ki vagy? ezt dörgötte a lovasoknak. Egyike ezeknek pisztoly-sütéssel felelt, de nem talált. Ongay és legénye tüzesen csaptak a rablókra, s néhány fordulat után Ongay oly szerencsésen vágott ahhoz, ki vezérek látszott lenni, s Cilit tartván karjain szabadon nem viaskodhatott, hogy a vágás annak lova fejét érvén, ez azonnal lerogyott alatta. Iszonyú káromlással fogta ez balkarja alá a lányát, s jobbjaival dühösen vívott. De Cili eszmélt a segélyre, s kettőztetett erőlködéssel kifejtette magát rablója keze alól, s futásnak eredt vissza a falu felé. Egyike a rablóknak felfogja ismét a sikoltó leányt, de elereszti megint. Csalatkoztunk kapitány uram! így kiált ez, a leányt hoztuk el, nem az asszonyt. - Tüzes menykő! dörög a rabló-vezér, felkap egyik legénye lovára, s elszáguld embereivel az erdő felé. - Ongay nem tartá szükségesnek üzni őket a sötétben, lovára vevé a remegő leányát, s behozá őt a rémült háznéphez.

Sok függ első fölléptüktől valamely háznál arra, hogy szív nyíljék ennél előnkbe, vagy csukódjék előttünk. Ongay hálára kötelezve jelent meg Várfokon, s egyszerre, mint a ház védangyala fogadtatott ottan. Az ifjúnak nyílt egyenessége, józan tüze, minden jó és szép iránti lángolása, mit biztos érzelm inkább, mint tudományos nyomozás és mívelt fő vezérlettek, deli elfogó külseje, vidám élet-kedvű kedélye, nyájas, nem simuló ugyan, de őszintes társalgása, nevelték az első kedvező benyomást. Bánattal eresztetett el útjára az Uzay-háztól, mit csak azon ígérete enyhíthetett, hogy első alkalommal hosszabb időre teendi látogatását annál.

Ápolás és ifjúi könnyen pótoló erő, csakhamar lábra állíták Laurát; de Uzayt kor, régi sinlés és házat ért csapások ágyba szegték, s nem vala többé remény felgyógyulásához. - Laura nem tágíta ágyától, unatlan vala ápolásaiban éjjel és nappal. Most, midőn közel állott elvesztéséhez férjének, még egyszer oly foglalatos vala lelke kiemelni ennek számos szép tulajdonait, vádlani önmagát, hogy nem vala tán elég méltatással azok iránt, s ügyelettel gyöngeségeire, mikkel minden halandó bír, s ő oly kevéssel, oly tűrhetőkkel mások felett!

Báró Regéczy kiérkezett a városból, részint átvenni kialkudott borait és lovait, részint új alkukat kötni. Az Uzay-ház más czélt sejtett jötte alatt. Törte magát eleibe és szolgálatára a cseléd, melynek még friss emlékezetében voltak ajándékozásai; mindenki ragadta podgyászát szobájába fel, hogy alkalmá lehessen szolgálni körülte. Azonban az uraság elfogadása nem felelt meg a cselédének. Udvarias volt az, de minden szívesség nélküli. A báró látta a nagy változást, s az első és mostani elfogadtatása közti különbséget, mosolygott magában, s Gyulára gyanakodott; azonban mint jártas világi, mit sem akart látni. Kitárazkodék hozott ajándékival; Laura kótákat nyere tőle, Cili egy régi pénzgyűjteménykét, általában a ritkább nemekből, egy pár intagliát, cameát, s Károly egy kis török paripát. Lángoló vala öröme a fiúnak ezen; de Laurát és Cilit alig bírhatá Regéczy, ajándékai elfogadására. Átallunk kötelezettek lenni azok iránt, kiknek czéljaikon átlátunk, s nem szándékozunk teljesíteni azokat; idegenkedvén finomabb eszméletünk hálára szólíttatni fel, midőn előre látja, hogy hálátlannak kell lennie. Cili erősen állott föltételében: nem lenni a báróé, Laura pedig jól tudta, mily keveset remélhet javára ennek.

Azonban Regéczy nyájas és unatlan volt figyelmeiben a ház minden tagjai iránt, melynél kedvező kilátásai valának. Finom udvariassága, mely önkénytesen és szokássá vált simasággal folyt ki viseletéből, többnyire megnyerte a családot; a nők is kénytelenek voltak megvallani, hogy ő egyike a legmulattatóbb, legügyesebb társalkodóknak. Gyula, ki régóta nem volt vele, elbámult azóta gyűjtött ismeretein, kivált a mint Cili előtt e pénz-gyűjtemény darabjait tolmácsolgatta, oly széles historiai jártasságot fejtett ki Kálmán, hogy Gyula és Cili méltatlanság nélkül csodálkozásait tőle meg nem tagadhaták; annyiival is inkább, hogy előforduló alkalmakkal is bebizonyította azt, hogy ismeretei a históriának minden ágaira kiterjednek.

Nem hogy hideg tudnék lenni báró úr ajándéka iránt, mondá Cili, hanem hogy igen is érzem annak becsét, megvallom: inkább óhajtnám az ily ritka darabokat, közintézetek gyűjteményeiben, s közhasználatban tudni, mint magányos kezek közt. Ez utóbbi esetben úgy vagyok kénytelen tekinteni azokat, mint egésznek kiszaggatott részeit, míg azok egészben a históriai nyomozások körül a legsikeresebb hasznót nyujthatnák.

Annyiban helyes ezen ohajtás, közbe szóla Gyula, a mennyiben közbirtokká fognának válni ezen darabok, miként közbirtok maga a tudomány is, s így többoldaluak lehetnének a nyomozások és fölfedezések.

Magam is önző zsugoriságnak, s közjó iránti buzgalom hiánynak tartom, mondá a báró, különködni egy két oly ritkasággal, mely közintézetek nagy gyűjteményeiben közhasználatúvá lehetne, de emberi gyarlóságunk: bírni szeretni gyakran oly dolgot is, melyből semmi egyéb hasznunk, mint hogy birtokosai vagyunk annak. Nálam azonban nem vagyom-vágy, hanem szenvedély volt a gyűjtögetés; ily esetben úgy tetszik, menthető a nagy gonddal, költséggel, fáradsággal szerzett gyűjtemény megtartása. De mit mondjunk ott, hol egyesek felfedezett titkot, találmányt, vagy fortélyt birnak, mik emberiség boldogítására szolgálhatnának, s nemtelen egyedüliséget csinálnak azoknak birtokából, csupán azon aljas viszketegből, hogy tudhassanak valamit, mit más nem tud, s azzal mások felett némi felsőbbiséget mutathassanak?

Az ifjú Regéczy a maga társalgási tulajdonival, ha nem szerelmet is, de jóakaratot bizonyosan fogott volna támasztani maga iránt az Uzay-háznál, ha más alakban jelen vala meg annál, nem kérőjében.

Másnap estve vacsoránál ülének, s a báró épen városi eseményekkel mulattatá a társaságot, a mint Bodnárral Porubay belépe. Elhalaványodott a beszélő s fennakadt nyelve szavában. Porubay is meredt komorsággal tekintett a báróra s eszméletlenül fogadta el az ajánlott széket. De a báró egyszerre felugrott ültéből, s minden feltűnő elfogultság nélkül, meleg kifejezésekkel üdvözlötte a professort, sajnálkozott maga ritka szerencséjén látogatásihoz, járatáról tudakozódott, s nem eszmélve, vagy ügyelve ennek nyilvános zavarára, s egy tagú feleleteire, elhalmozta őt kötelező szavakkal. A báró ügyes simasága ismét folyamatba hozta a beszélgetést; alig tűnének fel valakinek többé az első kedvetlen benyomások.

Asztal után bevoná Regéczy Porubayt a maga szobájába. Mindketten nyugodtan jövének ki abból, s a báró sajnálkozva említé a társaság előtt, miként kedves barátja a professor úr, oly újságot közle vele, mely a városbai sietős bemenetelét kívánja; a minthogy másnap búcsut is vőn az Uzay-háztól. Senkinek sem vala ez oly kedves mint Cilinek. Cili oly pillantatot vetett Gyulára, melyből léleknek kéje lángola felé; mert nem lehete nem látnia, miként örvendett Gyula is a báró búcsu-vételének; s mi tehette ezt egyéb, mint szerelem aggódása?

Uzay nyavalyája naponként súlyosodék, fuldoklásai erőltetőbbek, aggodtatóbbak levének. Egy éjjel zörögtek Gyula ajtaján; a beteg, fiát kívánta magához, s Gyula bement vele. Az öreg kinyújtotta reszkető kezét, másik Cili fején nyugodt, áldani akart, de a szó nem volt többé erejében. Néhány percz alatt kikölt a lélek belőle. Gyula ellágyúlva fogta be kegy-urának, barátjának szemeit, Laura eljajdúlva rogyott férjére, gyermekei hideg kezét nyomták ajkaikhoz, s Tamás az ágy mögé térdelve csókolta volt ura lábait. Bú és jaj szó terjedt el az egész háznál és helység lakosinál, kik jámbor urokat szívökből szerették. Kiki legszebb tulajdonait, s önmagávali legszivesebb viszonyait tartotta szíve előtt, és szája vetélkedett okok felhordásában: szánnia a kimultat.

Jótevőleg munkálnak, hatnak körülünk, midőn kedveseink halnak el, a látogatók, járókelők, a temetési zaj, és azon bajlakodások, mikre új viszonyaink kényszerítnek bennünket. Időt adnak ezek élet-vágyunknak és erőnknek, megvívni a bánattal, s diadalt venni azon. Magány gyakorta elfogná ölni lelkünket.

Uzay halála inkább súlyosb mint véletlen csapás volt a házon. Több hetek teltek el tompa fájdalomban, végre nyugosztalódott kiki, s új viszonyai után, új élet-terven jártatta elméjét.

Laura atyja, az öreg Türey, behajtatott az udvarba, s lélektelen tört fel a lépcsőkön. Lyányom! így szólt Laurához, gyalázat fenyegeti házamat! Kornél fiam egy comédiásné akar elvenni; ma veszem a hírt Pestről. Neked eleitől fogva nagyobb hatalmad volt rajta, mint nekem; menj be hozzá, s ha lehet óvj meg a szégyen halálától!

Az öreg majd vigasztalhatlan volt, s nem nyugodt előbb, mint Laura megigérte, hogy bemegy s értekezik bátyjával. Azonnal rendelések tétettek az út iránt. Bemenendő vala az egész háznép, egyszersmind némi szükséges változtatásul is a folytonos házi viszályok ellen.

Laura és Cili egy kocsin utaztak. Gyula Károlylyal másban. Kevés és szaggatott volt a beszélgetés mindkét kocsiban; kiki saját gondolati és érzeménycsoportjai után eresztette képzetét, melyet kocsirengés és tárgyak felváltásai éber-életben tartottak. Est borúlt már a város felibe a mint bele értek.

Kornélt nem lelték a szállásán; a magyar színházban volt, s oda ment társaságunk is. Kornélt itt sem láták; Gyula megtudá, hogy a színpalak megett mulat, miként rendszerint szokott, mióta a színész-társaság Pesten játszik. Azonban Kornél megsejté a vidékieket s lejöve

közikbe. Lessing Galotti Emiliáját adák, s a társaság több tűzzel mint művészi készüllettel, több érzéssel és természeti tapintattal, mint studiummal játszik. Gyula tűrhetőleg, s várása felett lön elégtelt az előadással. Várjon ön, szóla hévvel Kornél, első művésznők még nem lépe ki. Abban fog ön kellemet, erőt, kifejezést s érzést egybeolvadva találni. - Most! kiálta Kornél, s kézen ragadá Gyulát. Egy deli fiatal, virágzó, gömbölyeg testű személy lépe fel a színpadra, s a közönség tapssal üdvözlé őt. Gyula rámereszté szemét, s halvány sáppadás üze el egyszerre minden vért arczából. Hirtelen változásról panaszkodék, s kirohana a színházból.

Gyula legelőbb is szállását tudá meg a művésznőnek. Nyugtalanul lesé hazajöttét; szorongó érzetek közt jára kapuja előtt fel s alá. Jött végre ez, mohón rohant eleibe Gyula, s látta, hogy nem csalatkozott, ő volt - Biri, a testvérhúga. Mosolyogva nyújtott ez kezét neki, s felvezette őt szobájába.

Te vagy-e Biri? vagy képzetem játszodtat-e? Te vándor színész társaságnál?

Biri vállat vonított. A mi társaságomat illeti, felelt ledéren Biri, hidd el édes bátyám, alkalmasint arányban áll az közönségünkkel. Annyit nyújtunk, mennyi kívántatik tőlünk, s mi nem vagyunk okai, hogy többet nem bir kívánni jó közönségünk; jónak mondom őt, mert elég kegyes hazafiuságból elnézni botlásainkat, s megtapsolni mindent, mi nem épen botlás. A mi pedig állapotomat illeti: sorsom így akarta édes bátyám, s előadá bátyjának a maga történetét.

Biri mindinkább mélyebben szövé biztosságait Legulival. Ez utóbbit azon homályos remény is lépezé, hogy többnyire sinlő nője halálának esetére, elkészítse magának a szerencsét; Birit pedig kedélyének gondatlansága és heverő unatkozás, e hatalmas bűn-alkalom, kerítgeték. Nem sejté a szövetséget senki, ámbár a cselédség már suttogeta a két háznál.

Egy délután nyári hőségben, Matyi borködtől nyomott fejének pihenést keresett a kertjében, s a peres diófáknak, miknek Gyula elmente után ismét béke és élet engedteték, átszolgáló hűs árnyában leheveredett. Rövid szunnyadtából boszúsán ébredt fel, mert a szomszéd kertből, ugyanazon diófák alól víg nevetkezés és dévajkodás zajgott által, s elverte nyugvónknak déli álmát. Kifakadóban volt Matyi, ráismervén leánya szavára; de a tréfa-üzés csakhamar gyanús kezdett lenni előtte. Átlesett a palánk hasadékain, de azok nem engedvén tiszta látást, felmászott egyik fája derekán, s itt nem volt nyugtató a mit látott. Felgerjedt iszonnal tapasztalta leánya biztosságát azzal, kit hálának kelle köteleznie le házához, s kit szent lánczok kötének nevéhez. Nem lehele ura borús felindulásának: jöjj elő gyalázatja véremnek! kiálta le a fáról leányának; és te hálátlan por-császár! kiálta Legulinak. Menyő csapott le e szókra a mulatozó pár közé; Biri futásnak eredt fel Kriskához; Leguli pedig rövid zavarodás után, legjobbnak vélte szembeszökni a boszús apával. - Hagyd el sógor az apai boszút! kiáltott által Matyinak; a természet hatalmasabb az ész fontolgatásinál.

Ez a mentsége minden gaznak! felelt lángolva Matyi. De silány az, egy nős csábítóra és egy magyar hajadonra nézve!

Amice Matyi, a fa soha se szégyenelje gyümölcsét; mert miért nem termett jobbat? A dolgot csak híresztelés fogja gyalazattá tenni. Az én Kriskám beteges, később minden jóvátehető leend.

Matyi annyira reszketett e szavakra boszúságában, hogy majd lehullott a fáról. Minden durvasága mellett is elég becsületes érzettel bírt ő, átlátni ezen terv és kinézés tisztátalanságát: különben bánta ő eddigi rokonulását is Legulival, s most kétszeresen borzadozott azon gondolattól, hogy őt, kit nem becsült soha, hanem csak használt, egykor vejének szólítsa.

Mit sem szólva szállt le a fáról, s felsietett Lénihez. Itt mérges hevet fuvalva járt fel s alá szobájában, hánya, vetette elméjét: miként előzze házának minden órán kitörő gyalázatát? Majd idegenbe akarta küldeni leányát, majd elzárva tartani őt a háznál, majd nyakrafőre

férjhez adni. Akadályokra talált mindegyik tervénél, de még is legkevesebbre az utolsónál, csak az volt a kérdés: hol vegyen hirtelenében vőlegényt?

Azon kevés tivornyázó közt, kikkel Matyi olykor unalmait űzte, járt a házhoz egy fiatal, Vártay nevű nemes, ki korán árvaságra jutván, csekély örökében lakott magányosan a szomszédban. Az ifjú jó házból való volt, kire sok jószág örök joga nézett, de mik már elei által elzálogosítottak. Maga egy volt legközönségesebb jellemű ifjaink közül: jó vadász, agarász, paripász, örmest mulató pipa és bor közt, nem jó, nem rossz, mindkettő, miként körülmények hozták magokkal: féliskolát végzett, felével adós maradt, azon győződésből, hogy tudomány nélkül könnyen ellehetünk. Ezt leginkább tűrheték mind Matyi, mind Léni; mert az ifjú nyájas kedv-kereső s figyelmeivel magát beszínlelő vala. Ezen akada meg most Matyi gondolatja; s minél inkább kifejté ezt, annál alkalmasabbnak tetszék az ifjú neki. Nem kétkede Léni javallásában is; mert tudá, hogy Vártay jól áll beírva nála. Eleibe adá tehát ennek mai fölfedezését, s Biri férjhez-adása iránt tervét. De mint nem hűle el, midőn Léninél Vártay iránt ellenzésre találta. Ezer vala kifogása ennek, miket addig forgata Matyink előtt, hogy ez, különben sem szokva az utolsó házi szóhoz, minél előbb elállja javaslatától. Másfelé hányták, vetették tehát a dolgot, s ez Matyi második tervénél maradt, hogy tudniillik házi tilalom alatt tartassék a leány addig, míg illő pár-társ fog akadni számára.

Azonnal cseléd ment Biriért által; de ez őt nem találta. Matyi dúlt, mert lappangtatást gyanított, s fegyverre akarta szólítani cselédjeit; de Léni lecsillapítván őt, maga ment által. A leány nem volt sehol; Biri rettegve atyja haragjától, világnak indúlt; sok csavargás után Miskolczra ért, hol éppen vándor színész-társaság adá mutatványait, s közéje szegődött.

S mit akarsz most Türeyvel? kérdé Gyula.

Férjül fogadom, felelé könnyedén Biri.

Ismered-e őt és magadat, hogy boldog házasságot remélhess vele?

Miért ne, édes bátyám? ő vagyonra néz, s nekem lesz valamim; én férjet keresek, ezt feltalálom benne. Indulat nem ámit bennünket felidegzett képzetekkel; tudjuk egymás körülményeit, kedélyeit. Én ismerem az ő ledér hiúságát, ő az én könnyelműségemet, s előre megegyeztünk: szabad kezet hagyni egymásnak, feledni a múltat, és szemet hunyni a jövőre. Azt tartom: üdvösebb házassodáskor biztosan tudni előre mit várhatunk, jót-e vagy rosszat? mint csupa rózsaszín-reményekkel állni előtte, s később bánattól tépettetni az elborúlásoknál.

Biri vidor könnyű gondolatlansággal ejtette ezen szavait, s Gyula nem férhete hozzá komoly ellenvetéseivel. Még folyt beszédjök, a mint ajtó nyílt s Kornél belépett a szobába. Ütközve tekintett ez Gyulára és Birire, kik biztosan ültek egymás mellett; de Biri kaczagva fogá kézen Gyulát: a testvérbátyám édes Kornéloom! így szólott.

Tehát Béteky Gyula? kiálta csodálva Kornél.

Az vagyok, mondá Gyula, s éppen most értem mi lábon áll ön hugommal. Örvendek, hogy ha egymásban föllelék kölcsönös ideáljaikat.

Tökéletesen! kiálta Kornél, s megölelé leendő sógorát.

Jegyesem Béteky Borbála, és testvére Béteky Gyula! ezen szókkal mutatá be Kornél Lauránál és Cilinél, még azon estve a két testvért. Laura elhalványodék. Béteky? kérdezé vont hangon, s Béteky Mátyás rokonság önhöz? kérdé Gyulát. - Atyám, felele ez, s Laura elkomorúlva fordúlt el Gyulától. Ennek rejtély vala a dolog; látá, hogy neve feketén áll jegyezve az Uzay-háznál.

Még bonyolódottabb lőn a rejtély előtte Várfokon, hová már Kornél és Biri, mint házások mentek ki az Uzay-háznéppel. Másnap belépe hozzá Kornél. Sógor! így szóla ez, egy levelet

nyújtván által neki, mit tudsz e levélről? Gyula átfutá azt, s csodálat foga el őt. A név és aláírás tagadhatlanul atyjáé vala; de a levél maga, idegen ismeretlen írás, s foglalatja még idegenebb előtte. Ebben Laura hűtlen hitszegőnek festették; ki iránt egykor maga Bélteki Mátyás is jó szándékkal vala; de megtudván kaján hitszegését, elállta korán szándékától; s nyomósan inteték Uzay, hogy aggott korára, házi nyugalma ily bizatlan egybeköttetéssel ne veszélyeztesse. Ezen levél sógor, így szóla Kornél, miként Laura mondja, már egybekelés után érkezett, s nem egy két bús órát szült a háznál.

Gyula szerencsés vala megnyugtathatni Laurát az iránt, hogy az egész dolog mély titok előtte. Az aláírás ugyan atyám betűi, mondá; de a foglalat, s annak fekete szándéka, egekre mondom, nem lehet sajátja. Laura szívéből nehéz súly gördüle le; fájlalá azt, hogy ismét gyanu alá fogá azon ifjat, kihez őt hála köté, s kit egy idő óta becsúlani kezdé.

Csodások valának azon érzemények, miket Gyula születésének és sorsának fölfedeztetése, a nőszemélyekben támaszta. Úgy tetszék mindkettőnek, mintha eleitől fogva sejtették volna rajta a nem közönséges származást, s meg nem foghaták, miként nem vala ez eddig is nyilvános előttök. Cili nem saját indulatára nézve, mert ezen tekintetből Gyula előtte soha semminek híjjával nem volt, hanem a maga rokonságára nézve, örvende az új viszonyoknak. Szabadon ereszté most reményeit boldogságának, melynek most mi sem állá ellent, bájos képei után; s csendes nyugalom s elégtételnek üdve szállának keblébe. Laura, már előbb hála által enyhülve Gyula elleni keserűségeiben, örvende, hogy föllelé kulcsát számos félreértéseinek. Gyula nem vala előtte többé az elhitt, kevély, a tolakodó csábító. Figyelmes nyájassággal töre most pótlást nyújtani Gyulának, szíve és viselete sok méltatlanságaiért.

Ki Kornélt és Birit együtt látta, több éves házásoknak vélte őket. Az a zajtalan nyugalom, csekély kölcsönös figyelem, az a szabad tartaléktalanság önhibáikkal és megszokásaikkal, az a vonzalomhiány egymás irányában - különös hideg érettséget kölcsönöztek nős életőknek, s éveket előztek abban. Szembetűnő volt náluk, hogy inkább körülményeik mint személyeik annak kapcsai. Azonban mindenben jól jöttek ki egymással minden összezőrdülés nélkül, miként két békés együttutazó, szűk szekérben.

*

Várfokon rémülésben volt helység s udvari cselédség, mely főkép Laurát újlag aggodásba ejtette. A hegyi rablók szemtelensége naponként növekedett. Még ugyan a helység határában nem tettek károkat; de a környékben új-új rablásokat, fosztásokat hordozott a hír, mik borzasztó vakmerőségre mutattak. Többen hoztak hírt az udvarba, hogy gyanús csapatokat láttak a rengetegben, s Bús rabló-kapitány neve naponként iszonyatosb lett, s szájról szájra hordoztatott. Végre sok panaszra kiküldte a megye maga pandúrjait. Össze is csaptak ezek a rablók, de veszteséggel. A rablók elszánt kétséggel harczoltak, egy párt elejtettek a pandúrok közül, s néhányat megsebesítettek. A megye katonaságért folyamodott, s néhány nap múlva Ongay a maga huszáraival bevágatott az Uzay-udvarba. Egyszerre megkönnyültek segély láttára az elfojtott szívek. Úgy tekintette Ongayt mindenki, mint őrző angyalát, s nem volt szívesség, melylyel kívánsága ne előztetett volna. Laura a legnyájásabb házi asszony vala iránta, Cili pedig testvéresen biztos hozzá, mint Gyula kedves barátjához. Egyedül azon aggodának s Gyula leginkább, hogy azon vakmerő kétségbeesett csoportokkal csatázásai, nyilvános veszéllyel leendnek összeköttetve.

Ongay csakhamar nyomokban volt kémjei által a rablóknak, s másnap korán ellenök indúlt, szorongó szívdobogásaik közt az udvariaknak. Váró remegés ült egész nap ezeknek arczain, mert délután egy pár sebes huszárt hoztak be, s a hegyekben puska-ropogás hallatszott. Kémek jöttek mentek, nem igen nyugtató hírekkel, s Gyula, estve borultával mindenesetre rendeléseket tett az udvarban, fegyvereket töltött, kaput záratott, öröket rendelt - egy szóval majdnem ostromvédő állapotba tette az udvart.

Estve vacsoránál ültek mindnyájan, a mint az ebédlő ajtaja felpattant, s Bús rabló-kapitány egy legényével belépett. Vércsín bársony lengyelsipka volt fején, fekete tollakkal, kaczagánya körülövedzve pisztollyal és karddal, vállán keresztbe vetve lánczon csüggtek poros-tülke és töltéses zacskója, kezében karabély. Sötét tekintettel, szótlánul Laurára meredt szemmel állt meg az asztal előtt, s ledobbantotta a padozatra agyát fegyverének. Halvány iszony fogott el mindenkit, s a hajszálak égfelé meredtek.

Laura, most szabad vagy ismét! szóla halkkal az irtózatot, mit várhatok Laura? - Laura élethagyott arczára borítá kezeit, s nem szóla.

Laura! mondá a rabló, itt az óra! s egy arany zsebórát teve ki eleibe; ezt egy hízott kényes úrtól vevém el, ki örömeit osztá fel utána; nálam az miattad csak mély bánatnak közeit mutogatá. Pokolba taszítál, de ismét menybe kaphatsz asszony! ne tedd hogy ördög legyenek! Ím tíz perczet várok, határozz addig; én mindenesetre határoztam! - Ezzel félre állá a kapitány, s fegyverére támaszkodék.

Engedje addig kapitány uram, szóla rablólegénye, hadd számoljak én is uracskámmal amott. A kapitány intett, amaz lángba borúlt és bosszúban forgó szemekkel állott eleibe Kornélnak. Uracskám házas, a mint tudom, s mi legyen Erzsiből? így szólt hozzá. Ön szíveket tépett el, én hitvány életet fogok! E szavakkal rásütötte Kornélra pisztolyát, s ez leomlott székéről. Sikoltva szöktek fel a nők. Gyula elszánva magát a veszély irtózásai között, ragadta meg Laurát, s villámként ugrott be vele az oldalszobába, hol készített fegyverei állottak. Lövés lyukasztá által az ajtót, a mint azt maga után becsapá, s alig vala ideje reteszt csukni eleibe. Ízmos döfések szakíták azt be; de Gyula már ekkor készen állá vont fegyverével, s szolgálván szemének az ebédlőben égő világ, oly szerencsésen ejté az ajtó beszakadtával lövését, hogy Bús halálosan találva rogyék le. Ugyan akkor esett be hozzá is lövés, s Gyula sebet érzett jobb vállában, de nem gondolván azzal, új fegyverrel rohant ki, a mint az ebédlő ajtaján Ongay berontott, s a rabló-legényt, ki épen kitörőben volt azon, mellen ragadta s huszáraival megnyomatta. Élet és szabadulás zajos öröme szállt egyszerre a veszélyben szorongott keblekbe, hálásan csoportoztak többen Ongay körül, míg mások az éledző Kornél körül ápolódtak. Gyula is, harcz tüzétől hevülten, sietett barátja ölelésére, de már hozzá nem juthatott; inogtak biztalan léptei, s tántorgó lábai lerogytak alatta.

Új zavar, bánat és iszonyodás lepte el ismét a szíveket. Ongay ágyba emelte barátját, tépte ruháit róla, s a keményen vérző sebet látván, orvosért futtatott. Addig Laura forró hála érzetével kötözte a sebet, feledve maga körül mindent, lelkét szorgalmát egyedül csak sokszoros szabadítója mentésére fordítva. Zavarban volt az egész ház. Ongay a rablók tovább-üldözéséről tett rendeltet. Cili fűszeres vizekért szaladozott, Biri, ki legelőbb lépett szokott sorába vissza, férje arczaikat mosogatta a vértől, Laura pedig szabadítóját élesztgette, a legcsodásabb zajgású érzeményekkel keblében; mert a kötözés-közben egy kis mellképet sejtett meg Gyulának mellén, s ebben - saját magára ismert.

Az orvos megérkezett s vele vigasztalás a háznép közé. Gyula sebet nem veszélyesnek, de hosszas gyógyulásnak mondta ez; Kornélt csak az előtte állott, s szétlőtt boros palaczk üvegei sértették össze, s rémülés döntötte le. Biri szokott ledér kedvében s azon dévajszággal, melyet veszélyen túlesés szokott támasztani, évődött Kornéllal, s ily nemű büntetést óhajtott minden csábítgató s hűtlen férfira. Másnap visszautazott férjével Pestre, hol ez alkalmasabb gyógyítást remélt magának és felocsúlást kiállott ijedtéből.

Ha már azok iránt is nyájas vonzalmat érzünk keblünkben, kiket felőlünk jól vélekedni tudunk, mennyivel lelkesebb, mennyivel édesebb lehet azon érzemény, melylyel azok iránt viseltetünk, kiknek titokban ideáljai, imádott tárgyai vagyunk! Önbecsüléssel emel azon érzemény bennünket, hogy valaki tökéletesnek, szerelmére méltónak tartja személyünket, s ez annál inkább, minél becsülésre méltóbb előttünk a tisztelő szerető. Laurát ily nyájas érzemény

foglalá el. Tudni, hogy azon ifjú, kit előbb fonák félreértések daczára is kénytelen vala becsülni, később pedig többszörös hálából önként tisztele, ki iránt méltatlan s hideg eltoló vala - már régóta sajátja, oly titkon, oly kimélve, oly viszonyait tisztelve sajátja, - boldogító érzelm vala szívének. Egyszerre jobbnak, szebbnek, viszonyszeretetre méltóbbnak tetszék most Gyula neki, a czéltalanul, a reménytelenül szerető ifjú. Munkás képzelettel, bájos színekben emelte most ki szép tulajdonait ennek, s csodálta, hogy eddig nem látta a tökéletest úgy, mint most látja. Szinte erőbe került neki most a szemérmes női tartózkodás, hogy ápolásai-közben el ne árulja előtte kedvező érzeményeit, sejtve gyakran az ifjúnak epedését, magán csügghető lelkes tekinteteit, s arczán azon édes zavart, melyet közeles ápoló motozásai okoztak rajta. Egyedül két gond aggodtatta e részben Laurát, úgymint Cili szerelme Gyulához és a rabló-kapitányi történet. Mit mondand a szelid lányka, az ő barátnéja, kinek forró szerelme, úgy látszik, egyszersmind éltető eleme? Mit gondoland Gyula a rabló szavai után? fogja-e még őt becsülhetni? Ezek dúltak Laura elméjében és szívében, s korlátozták kéjes érzelmeinek kiáradozásait.

Cili hiven megosztá Laurával Gyula ápolását; azt egyedül magának tartni fenn, miként szíve óhajta, tiltá hajadoni szemérme, mely világ szerint is kényesebb az özvegyénél. A jó lélek fáradhatlan volt Gyula körüli gondoskodásban, leste, találgatta kívánságait, hogy azonnal betöltse azokat, s nem nyugodt azon jártatni elméjét: mi hiányzik még kedves betege körül? Egy pár veszélyesebb éjen unatlanul virrasztott fel Ongayval, s figyelme fogyhatatlan volt. Ki sem tudta a körjeleket s a beteg változásait jobban mint Cili, s éledett lelke a kedvező változással és borult a kedvetlennel. Mindig azon panaszkodott, hogy a betegnek nincs elegendő kénylete, s elégtelen volt önmagával, hogy mi szolgálatot sem tehet körülte. Kívánta felgyógyultát, hogy ne szenvedjen, kórságát még, hogy ápolhassa.

Egy délután egymás ellenében ülének Gyula ágyánál, ki most könnyebben érzé magát s vitorább vala, Cili és Ongay. Víg enyelgések szögdelének közöttök; Gyula szívesen lelege nyájasságaikon, s tartván barátjának egyik kezét, megfogá Cilijét is, s egymásba tevé gyöngye mosolygással kezeiket. Ongay gyöngédséggel csókolá meg a birtokába jutott kezét, Cilinek pedig arczát lángolás borítá el. Űrügyet keresé, mi alatt eltávozhasson.

Édes Gyulám, szóla Cili távoztával Ongay, szívesen teljesítném már Harsagon ejtett óhajtasodat. Cili jó és kedves gyermek, s vele boldog tudnék lenni; de a leányka nem akar felém hajlani. Vagy nem vagyok embere, vagy időm rövid; s azt is hiszem: mind rossz vár az, mely csekély ostromra is feladja magát. Szólj vele, s légy kérőm. Tudod, Máli bírta indulatom deréknövését; a második hajtás gyöngébb szokott lenni, s csak idő segítheti azt erőre. Így nem aggodhatol irántam, ha kikoszaroztatam is.

Gyulának súlyos vala e bizomány, de barátjaért elvállalá azt. Részint alkalmasnak is látá, ily oldalaslag eszméltetni a szerető leánykát önszívére, s nem viszonzható szerelmére. Megragadá az első alkalmat, s a lányka szívét és kezét megkéré barátjának számára. Én a legboldogabbnak fogom érzni magamat, ezt veté szavai után, ha szívem barátját, szívem barátnejával egyesülve láthatnám. Az ő szép boldogságuk, szép sajátom fogna lenni magamnak is.

Cili maga eleibe meredve hallá Gyulát. S nem tehetek többet jó tanítóm számára? kérdé húzamos hallgatás után, gyöngye szózatall.

Ez szívemnek legforróbb kívánsága jó tanítványnémhoz, mondá Gyula, melyet két vele rokon szív boldogságának óhajta támaszt abban.

Egy kis időt, csak rövidet! mondá Cili biztalan hangon, hevenyen szorítá egyik kezét, Gyulának paplanon nyugvó kezére, másikat öndobogó szívére, fölkele, s kimene a szobából.

Gyula érzette a reszkető kezet, a lelkendve dolgozó mellett, a haldokló tekintetet, s elborúltak szánó érzeményei. Ó miért vagyunk gyakran kénytelenek egymás kínzóit lenni! gondolta magában; miért nem lehet ez életben rokon jó lelkek között, köz nyájas birtok minden érzelem, öröm és boldogság? miért nyílnak e szép virágok mind egyes szívek számára, különszakadó ösvényeken?!

Cili maga szobájába érve, még mindig szívére nyomva tartotta kezét, mintegy óva, hogy ki ne szakadjon az melléből. Elsötétült az élet előtte, mint egy gyász-ülte végetlenség. - Nem szeret tehát! gondolta magában, másnak szánt, mert magát tán más boldogabb bírja! Mim is van, hogy megérdemelném a jelest? - De szerelmem, csak neki élt szerelmem! ó ha tudná, mint szerettem őt! Ne tudja! nem fogja azt tudni soha! Mi szükség felriasztani, kínzani gyötrellemmel boldogságát? Hamvadj el lángolásodban szegény szív, övé nem lehetsz soha!

Laura belépe, s ütköztében aggódva ragadá meg Cili kezét: tán beteg vagy édesem? kérdé.

Nem, felele Cili elhaló hangon, csak mátká.

Tán fejed hő? kérdé ismét nyugtalanul Laura. Cili főt rázott. Laura zajló kebelével szorította karjai közé barátnéját, s mellére borult, szégyenlve előtte, s önmaga előtt, fejledező saját érzelmeit. Mi vígasszal álljon eleibe kedves barátnéjának, ő, ki elrablá előle mindenét s nem tagadhatta: oly eléggült kéjjel rablá el?

Mit határozta édesem? kérdé, fel nem kelve Cili melléről Laura.

Elhalni szerető szívemmel! felele amaz.

Laura ki nem állhatá saját szíve teljét; ömlenie kelle. Nem csallak meg jó lélek vétkes álkodással! monda; tudd meg a titkot - Gyulád engem szeret!

Cili feltolá melléről barátnéját, szemébe merede neki, s maga homlokát dörzsölé, mint ki álomból kíván serkenni. Egyszerre fény villana meg lelke előtt, s egészen világos lön előtte Gyula viselete. Úgy van, téged szeret! monda halkkal, mintegy magához eszmélve; s én együgyű, ezt nem látni, s még mást hinni tudni! Be szép, be jó is vagy te Laura! ki ne szeretne téged? - Hevesen szorítá magához barátnéját, majd kiszakítva magát, lerohana az udvar kertjébe.

Itt Tamás dörmögve jött vele szemközt. Lássa nagysád, így szólt ez Cilihez, amott a mulató mellett, még nem csinálták be kőműveseink a rést, csak betámasztva volt az; azon jöttek be a rablók, s úgy lepték meg vacsoránál a cselédséget. Kezem, lábam ettem, hogy nem mehettünk segélyre. Mind a fennorrú Nánika ennek az oka; minden patvarral nyalakodik. Jó vadász uram, a hitetlen eb, a rabló kapitány csapatjából való volt ám, és kémje annak; ott ül ökelme is fogva, az éléstárban a többivel.

Még fakadozott Tamás, a mint egy szórt hajú, bánatos sáppadt arcú, de vonzó szépségű paraszt leányka a résen behágott, s lelkendve felsietett. Biztalan tévelygő tekintetei, az erőszakos heveny mozdulataiban, figyelmessé tévék Cilit és Tamást.

Ez-e Várfok, és az Uzay-udvar? kérdé a leányka. Igennel felele Tamás. - Nem jöttem-e későn bátya? monda amaz, s esdekelve fogá meg Tamás kezét; itt-e még az elfogottak?

A rablókat érted húgom? dörmöge Tamás; még nem akasztották fel őket.

A leányka oly szívreható esenynyel pillanta Tamásra, s megragadott kezét oly forrón csókolá meg, hogy Tamás egészen megenyhüle.

No no, húgom, azt tartom, lesz köztök olyan is, kit nem akasztanak fel; ki tudniillik embert nem ölt.

Az én Pistám bizonyosan nem ölt, állítá nagy hiedelemmel Erzsike; hallom, csak a palaczkot lőtte el.

Úgy-e? mondá Tamás, az hát a kedvesed? még ezt leginkább tűrhetem, mert búsulása megbánásra mutat, míg a többi ördögnek adta lelkét.

Erzsike oly hatólag rimánykodott: eresztessék Pistájához, hogy Cili közben járást ígért neki a kapitánynál, kinek híre nélkül a rablókkal szót váltani nem vala szabad. - De pihend ki magad előbb jó leányka, mondá szánakozva Cili, látván, hogy alig áll fáradt lábain, melle alig piheg s testén és lelkén nyugtalan küzdekések lankadásai látszanak. - Nem, nem, mondá Erzsike, csak látni őt lesz pihenés nekem; nem vagyok fáradt. A másik éjjel iszonyú álmaim voltak felőle. Egy angyal hófehér fellegen ülve, tiszta liliom-köntösben szállt felém, pálma-ágat tartva kezében. Nyájasan mosolygott arcza, miként szép ragyogású nap; térdre buktam előtte, intettem Pistának is tenné ezt, de ő makacsul nem cselekedte. Egyszerre szemlátomást borúlt a szép hófehér felhő, gyászabb lett a liliom-köntös, lángolt a pálmaág, és lángba borított maga körül földet és eget. Majd Pistára rohant a pálmaág, mely egyszerre tüzes sárkány lőn. Anyám ébresztett fel nehéz nyögdeletemből. Ő nem fordúlt-e el tőle végképen a mennyei kegyelem, hogy kárhozat útjára tévedt?!

Ongay kapitány részint szétoszlatá, részint öszvefogatá a rablókat, s ezeket épen útnak indítá be a vármegyére, a mint Cili és Tamás a lyáncával felérkezének. Csak egy pillantat vala, mit ennek a szólásra megengedhete, mert Pista, három társával már szekeren üle.

Pista! kiálta szorongó hangon Erzsike.

Erzsi! kiálta vissza Pista, minek jöttél? előlni-e óra előtt? - Arczára borítá kezét, s mozdultában láncza megzördüle.

Ne csörgesd lánczodat édes Pistám; szívemet járja. - Ezt mondta Erzsike, meghajlott s esdekelve tette össze kezeit. - Nem nyomja-e, a megváltóra kérlek, súlyosabb láncz lelkedet? szólj, nem öltél-e embert Pista?

Nem édes Erzsik! úgy adja isten üdvemet!

Fény ragyoglotta egyszerre Erzsike arcát körül, s szorúlt melléből fojtva tartott lélekzetek keltek ki; nyugalom terült el egész lényén. Nyájasan beszélt otthoni dolgokról, maga és Pista szüleiről, barátokról, szomszédokról, jóakarókról: nem egy szót is saját bánatiról.

Mit végeztél sorsod felől édes Pistám? ezt kérdé végre.

Katona leszek jó Erzsik, felele Pista, miként szándékoztam, míg rossz sorsom és boszúlihegés rablók közé nem taszítottak.

Minek katona jó legény? minek mindig csak ölés vágás? Ez az állapot könnyen szívet és lelket szilajít; neked Pistám béke kell, béke önmagaddal és isteneddel. Nem előbb találnád-e ezt csendes faludban fel, melyben születél és azon szentegyháznál, melyben keresztvízre tartottak?

Nem, jó Erzsik! gyalázatnak nem megyek haza. Néném meghozta nekem, hogy örök hajadonnak ajánlád fel magadat; mit keresnék én otthon?

Fogadást tettem Pista, mondá Erzsike, hogy alkalmat és malasztot nyerhessek leróni iszonyú bűnhödésemet. Te is kedves ifjú ne felejtkezzél el jó istenedről, kit megbántottál. Fogadd fel ezt Pista, ha megengedtél szívedből.

Pista felfogadá ezt; indúlót parancsolván a kapitány, Erzsike reszketve nyújtá át Pistának kezét, s melje kis szalagocskáját, minthogy emlékül kíváná ezt a boldogtalan. Elzördültek a szekerek. Erzsike utánok meredt homályló szemével; indúlni akart, de összerogyott atyjának karjai közé, ki utána szágúldott vala szerencsétlen leányának.

Cili ápolás alá vevé Erzsit, s minthogy a test rogyottnak látszék a lélek súlyai alatt, ágyba erőlteté őt. Résztvéve vigasztalá a nyugtalan tépelődőt; de Erzsikén csak azon egy vígasz látszék fogni, hogy Pistája nem kárhoznak fia, s még a világ szerencséje nincs örökre elzárva előle. - Csak boldognak tudnám őt, ő csak boldognak! így esenkedék, mi könnyen túrném saját kínomat! - Atyja aggódva tére leányával haza.

Cilire csodásan hatottak Erzsike szavai. E paraszt leányka, így szóla magában, csekély műveltségű érzeménnyel is, mily nemesen függeszti fel saját boldogságát kedvese boldog állapotjától! s ím én e szírtén törést szenvedjek-e önző szívemmel? Mert nem alacsony önzés-e az bennünk, midőn tárgyát szerelmünknek csak azon egy föltét alatt kívánjuk boldognak, ha velünk s általunk lehet az? Szükség-e elhalni a lélek-rokonságnak azért, mert kezünket nem szerinte csatlá sorsunk vas akaratja? A tiszta szerelem, e mennyei szép láng keblünkben, ne birna-e felülcsapkodni földi silány viszonyokon? Elzáródjék-e keblem a nyájas reggelnek élesztése, és hűs estvének enyhítése elől, csak azért, mert oly kerten kelt amaz, oly kerten nyugszik ez, mely nem enyém, mely másnak sajátja?

Egyszerre szilárd lőn nála azon föltétel, hogy elfogadja Ongay kezét. Az eleinte idegen gondolat, mindinkább megbarátkozék lelkében, s végre sajátos kecsekkel kezde mutatkozni előtte. Gyula barátja nevének lenni, szeretett barátnéját Gyula oldala mellett látni, mily nyájas, mily kecses viszonyok! Képzete lassadán kifesté minden részleteiben a kedves rajzot: mint fognak élni egymás szomszédságában, felosztva az életnek örömét és bánatát, közössé téve minden eseményt, mely egyik vagy másik háznépet érdekelni fog. A kies háttérbe Gyula és Laura gyermekeit tévé; miként fogja ezeknek valamelyikét átengedtetni magának, miként nevelni azt, miként beszöni magát és egész életét barátja és barátnéja életébe!

Gyula kéjes örömmel sejté Laurában a részére kedvező változást. Elfogúlt vala ez most gyakran, szemérmesen tartózkodó, de lelkesen nyájas; a benső szívesség ki-ki szökdele szemébe és mozdulatjaiba. Szava és viselete ugyan kiszámoltabbak valának, de a kelő szerelem jelenségei oly mutatkozók tekintetében, sőt magában eddigi szabad társalgása korlátozásában is, hogy Gyulának nem leheté saját üdvét nem sejténie. Varázs bájú zavar köté most mindkettőjüket, midőn Laura Gyulának sebét kötöze. Ezen foglalatosságot, mit Laurának szíve szívesen tőn, most nőiségből inkább tétette volna ugyan más által; de magára vévén azt eleinte, most már önelárulása nélkül másnak át nem adhatá.

Ongay ágyánál üle Gyulának, ki naponként közelebb vala felgyógyulásához, a két barát részint a múlton, részint a jövődön legelteté kölcsönös érzeményeit, a mint Cili nyugodt nyájassággal belépe kötésével, Ongay mellett az üres széket elfoglalá, s részt vőn a férfiak beszélgetésében. Laura kulcsokért küldé be Nánit; a pajkos Ongay azonnal búsongó arcza végett évődék ezzel, s a vadással ingerlé őt. Náni boszúsan kele ki a férfiak ellen, s erősen állítá, hogy ezen álnok kétszínű nemnek nem hiend többé soha. Nem szeretném, mondá mosolyogva Ongay, a mint Náni kimene, hogy a szobaleánynak ellenünk férfiak elleni boszús hite, ragálylyá válnék asszonya és kisasszonya között. Cili kisasszony, miként tapasztalám, első fogna lenni, kire e veszélyes nyavalya elragadna.

Cili pirúlva mosolygott, s kezét nyújtotta Ongaynak. - Engem ne féltsen kapitány úr, így szólott; a többek közt oly egy pár férfit van szerencsém ismerni magam körül, kik elegendő előző szerek e ragály ellen.

Ongay nyájasan csókolá meg a nyújtott kezét, s Gyula a másikat vivén ajakához, használá az alkalmat, megújítani barátja részére kérői tisztét.

Én a kapitány úré vagyok, felele szeliden Cili; szívemnek elég kezesség az, hogy ön barátja tisztelt tanítómnak. De legyen szabad két föltételt kérem, mik boldogságomat nyájasan fognák nevelni. A barátság ösvényünkön tartós szelid virág, s az érző szív nyájasan és illően kötözi ezt egy nyalábkába, a szerelemnek tán színesebb, tán szagosabb, de tartatlanabb virágával öszve. Nem tagadom, örömeztőbb kívánnék itthon élni rokon szívek között, mint idegenben zajlakodni. Ez lenne tehát egyik kérésem kapitány úrhoz.

Ongay szívesen megigéré ezt, vége lévén úgy is a háborúi kilátásnak. Ám teljesedjék, úgymond, nálam is azon köz vád a magyar ellen, hogy katonai félpályáiból haza sóhajt; mi minden esetre legalább is bizonyít annyi jót, hogy honja földét, légét szereti. S a másik föltétel édes Cilim?

Bélteky urat illeti, mondá Cili kissé reszkető hangon. Előzzön meg bennünket egybekelésével az én jó Laurámmal.

Gyulában elállá e szókra a vér és léleket. Hogy jó a lyánka e gondolatra? gondolá magában. Megfuttatá szorongva gondolatját: ha nem árulá-e el magát valamikor előtte? s mindinkább megfoghatatlan lón Cili nyilatkozása neki.

Édes Cilim, felele Gyula, megvallom, csodálat fog el, s nem tudom megfejtetni magamnak: miként jöhet e kívánságra?

Cilinek köny szökött szemébe, s mélyebben borúlt kötésére. Engedjen meg tanító - Bélteky úr, ha kelletlen avatkozó lettem. Én forró szívemnél fogva, mely forró szeretettel öleli barátjait, a vele rokonokat, úgy vélekedtem, hogy a szép titok velem is köz lehet. Laura e részben szívesebb, gyöngébb volt irántam, s tőle bírom azt.

Laurától? kérdé hevennyel szökve fel ágyában Gyula; mindinkább szövöttebb lesz a rejtély előttem.

Ne keresd édes Gyulám, mondá nyájas örvendéssel Ongay, el vagy árulva, bár magam sem tudhatom: miként? Azt véltük, hogy csak ketten bírjuk a titkot, s íme szemünkbe fercsentik azt. Különös tapintata van a szép nemnek, átlátni bennünket; s itt ez épen jól esék. Ki nem hagynám többé siklani előlem az alkalmat egy marsalbotért. Ongay e szavai alatt belépe Laura. Ongay azonnal karon fogá őt, s Gyula ágyához vezetvén, némi ünnepélylyel tevé össze kezeiket. Engedjen meg nagysád az ostromló katonának, a szerető barátnak, ha sürgetőbb, mintsem ily kényes dologban lennie illenék. Kipattana köztünk a titok, s a mi Cilink így akará ezt; vagy tán mindnyájan csalatkoztunk volna?

Gyula elhalmozá csókjaival Laura kezét: nem tudom miként árultattam el titkossal, így szóla, melyet tisztelet és kötelesség, szívfenékre zárva őrzöttek nálam. Remélhetek-e bocsánatot Laura, magamnak és szerető barátainak?

Laura lepetve vala mind szíve kéjes érzeményeitől, mind ezen hevenyes szép erőszaktól. Gyula még mindig tartá kezét, másikat Cili szorítá a maga dobogó kebléhez; Ongay pedig kérő esenynyel pillanta reá. Ennyi ostromnak nem állhata szíve ellent, a már régóta pártos, megszorítva Gyula kezét, zajosan veté magát Cili mellére, s forrón szorítá magához barát-náját, tudván mennyibe kerül ez áldozat ennek.

Édes Béltekym! így szólt egy idő múlva Laura, kifejekkedve Cili öleléséből, s arczán búsongó homály terült el; körültem Várfokra kerülésem óta oly különös események zajgottak el, hogy azok erkölcsöm feddetlenségét ön előtt méltán gyanuba hozhatják. Tán nem is egészen vagyok ártatlan. Tudja meg ön előbb, ha megengedhet-e egy fiatal lyánka gondolatlansá-

gainak? Becsültetni attól, kit becsülök magam, oly édes vágy nekem, s ha nem tisztának is, de legalább nyíltszívűnek bizonyítnom magamat előtte, oly szent kötelesség szívemnek, hogy még ennek boldogságát sem átallom veszélyeztetni amazok miatt. Cili tudja éltem korábbi történetét; hallja meg ön azt előbb tőle, s úgy ítéljen felőlem. - Laura kimene, s Cili előadá az ifjakkak Laura lánykori történetét.

Szentjóbné asszonyság, Laurának posonyi nagynénje, némi gyöngye másolatja volt hajdani L' Enclos Ninonnak. Szép egykor és ledérkedő, nyájas most és tetszelgő, szintúgy tudományos ismereteivel, mint nem közönséges művészi műveltségével. Hanyatló korára fő gyönyörűsége vala: maga házához gyűjteni a kitetsző lángelméket, művészi talentomokat; minélfogva ritka hét mulla el, hogy nála hangászati multság, művészi estélyek, és társalgások ne adattak volna, miként ezeket ízlése kíváná, s szép jövedelme engedé. Mind ezen multságokba bejuthatni épen nem vala nehéz. Futólagos bemutatás, valamely művészi tulajdonság, vagy csak csinos öltözet is elegendők valának erre; hízelve az a házi asszony kedélyének, ha számosan tisztelik házat, mint szépnek, jónak gyűlhelyét. Mennyi része lett legyen Szentjóbné asszonyság ezen művészi kedvteléseiben a hiúságnak? bajos kijelölni, kik őt ifjonta mint tündér szépet és hiút ismerék, többet, mások, kiket házasszonyi nyájassága kedvezőbbekké bájolt, kevesebbet tulajdonígtattak ennek. Annyi azonban bizonyos, hogy a tisztas asszonyság a maga művészi estélyein, gyakran maga is mellé ült a zongorának, s vendégei tapsát tetsző elégtelenséggel szokta volt fogadni. Ezen jelenséget a nem kedvezők azon megjegyzésre használák, hogy a hiúság a szép nemnél nem marad el soha, csak korok szerint alakját változtatja.

Akár mint volt a dolog, elég az, hogy Laura saját elemében vala Szentjóbnénál, s csakhamar kedvence lőn neki. A lányka láng lelke, lánggal foga fel minden oktatást, példaadást, s kitartó szorgalommal mindent, mi mutatkozásra vezetett, s ragyogást ígért a társaságokban. Ilyenek valának a hanga és éneklés, mikben a bámulásig halada. Született hajlama s lángoló kedvtelése ezekben, gazdag élelemre találtak itt, s ragyogó kiképeztetést nyertek. A lányka hő keble szintoly sikerrel ragadá meg a jót, mint biztos ízlési tapintata a szépet; miután lelkes nagynénje is lelkiismeretesen függeszté nevelői gondját mindkettőre. Ez maga is telhetően segíté a nevelőket; a leányka növekedéséhez alkalmaztatva tárván ki előtte öntapasztalásait, a tudomány, művészet és élet világaiban. Legsikeresebbek reánk nézve azon tanácsok, miket azok osztogatnak, kik már nyertesen futották meg azt a pályát, melyre magunk törekszünk. Szentjóbné bizonyos melegséggel tudá előntni oktatásait, mely a fizetett tanítók szokott gépi hidegségével nyájas ellenetben állá, s a hatást saját szép példáival támogatá. Mindezeknek nem leheté nem kívánt befolyásuk Laurára nézve, tiszteltetve látván nagynénjét mindenfelé.

Vala azonban egy nevelési oldal, mely kisikla ennek figyelme alól, vagy azért, hogy minden-napisága miatt csekélynek tetszék az neki, vagy hogy önmaga minden káros következtés nélkül esvén túl rajta, nem tartá a dolgot veszélyes jelenségnek. Ez Laurának korával növekedő hiúsága vala, mely főnek szívnek heveivel párosúlva, más gondolkodó nevelőnében méltó aggályt fogott volna szólni. Szentjóbné, ha a lányka szabadon zajgott társaságos estvélyein ifjakkal és vénekkel, mosolygva így szólta: hadd élje világát, fiatal korát! ha kijátszotta magát, majd megpihen; csak beteg szokott munka és fáradás előtt megülni! S ki tudhatja a lányka jövendő sorsát, mely idegen kezeiktől függend? s ki mondhatja meg előre: ha nem jelen szűkecske táj leend-e egyedül az, mire éltenek napja nyájas sugárt ereszt? - Így Szentjóbné asszonyság, ha Laura hiúskodva tarkította saját világát, s a lánykát ezen tekintélyes javallat még inkább elszelesítette.

Laura tizenötödik évébe lépe, s gyönyör és legelés vala szemnek és szívnek mindenkinnél, ki reá pillanta. A természet ritka kecséit, a folytonos társalgás simításai pedig szép elméjét, korán pompás nyiladozásokra fejték. A lányka, első szépségnek kiáltaték ki a koronás városban. Szentjóbné aggó korára, egyedül benne szögelé öszve minden örömet, hiúságát és

büszkeségét. Keble kéjjel szíva be a magasztalások azon tömjéneit, mikkel növendéke rendszeren a társaságokban elárasztaték; mert világ s önmaga is hajlának az ő nevelői gondjainak tulajdonítani a lányka tündöklő tehetségeinek kifejlését; s egyébiránt is elég finom vala ő átlátni azt, hogyha eddig vendéglátásaért becsültetett, kétszeresen tiszteltetik most háza azért és szép öccseért. Így nőtt Laura, szép, elmés és hiú lépezőnek fel, s a másik nem ifjúsága, olykor állapotodott kora is, sohajtozott érette nyilván és titkon. A lányka zajgott velek; miként gyermek a virág körül repkedő lepkéket, felfogta s eresztgette őket; a szerények előcsalattak, a bátrabbak fölvetettek, mindkét neműek csak azért, hogy ismét elbocsáttassanak; ezen körben kerenge körülte az imádó sereg. Laura tetszett magának ezen örök élelményű hiúságokban, s Szentjóbné miként bábalakokat és játék-szereket segített kikacszalni neki a könnyű hajtogatósu férfinemet, mely teremtés urának büszkíti fel magát, s egy botor leányka lábainál eseng jó szemért, szóért. Ily tekintetek, mint gondolhatni, nem szolgálhattak arra, hogy Laura méltányos szempontból tekintse a más nemet; úgymint a mely süllyedt becsben állt előtte, s melyhez legillőbbnek tartotta: kéjszerint bábként játszadozni vele.

Éven túl tarta ezen bohóskodás, s nem egy ifjú fájlalá immár hiú játékát Laurának, a mint egy estvén, hangászati mulatságra hivaték ez Szentjóbnéval, gróf Mara fiatal özvegyhez, ki a városban, kicsapongásinak számos áldozatai miatt, valóságos Circének tartaték. Olasz származás volt a grófné, honának szépsége bájolt arczain, éghajlatának heve lángolt ereiben, s ellenállhatlannak tartatott fortélyáiban, ha kit szemügyre vett. Sűrű volt a vendég mindkét nemből, a hanga megkezdése előtt élénk a társalgás, kisebb nagyobb csoportokban; egyedül a leány-sereg volt csendes, tűkörtől és barátnétól kért tanácsot, ruhája, hajtúzése, s több efféle iránt, és suttogott egymás között - mert szép ulán-tiszt váraték az estélyre, a legszebb férfi, kit mint ismerősi mondák, látának életökben. - Ki egyről, ki másról magasztalá őt, s ha egy-kettő büszkesége ellen keble ki, szíves ótalomba vevé őt a többi. Laura figyelmes lőn, s a mint később általánosnak hallá a tiszt magasztaltatását, figyelme nyugtalan újság-vágygyá növekedék.

Már együtt volt a meghívott vendég, egyedül a tiszt hiányzott még, s a háziasszonyon tetsző volt a nyugtalankodás, lehető kimaradása iránt. Azonban midőn épen egyik uracs Laura körzetéből, a város újdonságait tárná ki nagy elménczkedéssel szem fül hallgatóinak és hallgatónéinak - kard-zörrenés esik a nyíló ajtóban, oda lövell minden szem, s hagyva, feledve van a beszélő uracs - mert Olmay, a büszke tiszt érkezik, s vele élet a váró társaságba, élet és vidor kedv a ház asszonyába. Olmay illően meghajtá magát a társaságnak, s különösebben a ház-asszonyának, s néhány szóval engedelmet kére késéséről, mit tiszt szolgálatlaltal mentegete.

Kezdődék a hanga. Az első darabot Paisiellótól a játékszín musikai kara adá, másikon egy kettőst Cherubinitól pár kedvtöltő énekle, harmadikra maga üle a zongora mellé Mara, fölkerve lelkes pillanattal Olmayt a kísérésre, s ez elővévő fuvalóját. Figyelmet hódít egy pár mesteri futattal hangszerén, s kezdődék a concert, mely alatt fojtva lélekze mindenki, nehogy veszítsen a ritka élelményű hangokban. Olmay valóban ritka művész vala a fuvalán, s már természetstől látszék hangszerére alkotottnak. Ajaka, nyelve, csodás könnyűséggel segíték játékát s alig vala képes a halló eszmélni azon pillanatra, mely alatt fuvása-közben lélekzék. E felett játszása lelkes, erőteljes, s értői tökélyű vala. Elbájolva vala mindenki, s nem mere a közhódolásból kimaradni még a titkos irigy, vagy vetélytárs is, nehogy értetlennek mondasék, vagy elárulja fondorságát. Általában tetszék maga a darab is. Laura mint értő, tudni vágyék a hangszerzót, s Mara visszafordítván az előtte fekvő kóta címjét, rámutata az Olmay nevére.

Laura kötelezőt ejte ennek, úgy látszik, inkább azért, hogy magára vonja figyelmét, mint művészi hevületből. Olmay meghajtá magát, udvariasan ugyan, de minden jele nélkül azon öröm-melegségnek, melylyel azt, mit szerencsénknek tartunk, szoktuk.

Általában ez vala Olmay tónja az egész társaságra nézve. Úgy fogadá attól a magasztalást, mint szokottat, mit mintegy tartozás gyanánt várt, mint illető sajátot, s miért köszönettel sem tartozik. Udvarias testhajtás vala minden hálája, s más tárgyra siet, mint mindennapi dologról szoktunk áttérni. Egyedül a házi-asszony vala az, kit megkülönböztete; de csak annyiban, hogy többször és húzamosabban beszéle vele. Nyilván kitűne a társaság előtt itt is, hogy inkább Mara vevé tiszteltetésnek ezen figyelmet, mint Olmay. A szépnem közöl egy sem dicsekedték bár futólagos hízelgésével is ezen tisztnek, s szép Laura minden kijelentetés nélkül vegyítették általa társnéival össze, bár mint töre is ez kitűnni közülök. Zsibongott ugyan körülte a sok imádó itt is, de nem Olmay közte, s amazok úgy tetszének most elforgatott kedvének, mint hitvány nap-porok, melyek annak sugáraiban kerengnek.

A büszke ulán megfordúla Laura körül is; de egy pár szót váltva vele, s széttekintve körzetén, tovább halada, s Laurának úgy tetszék pirúltában, mintha ezt szólta volna néma tekintete: ily laza néppel vesztet-e idődet, erődet? Még inkább bántá őt az, hogy tőle egyenesen Marát mene mulattatni, s mint gyanítani vélé, kijelölő nyájassággal mulattatni.

Egy része a társaságnak játszó-asztalokhoz üle, s közte Olmay is, egyhez Szentjóbnéval. Itt szintűgy mesternek bizonyítja magát amaz, és szerencse kedvenczének. Egyedül ő vala, ki nyereséggel hagyá el a játékot.

Most tért Laura először társaságból elégyetlenül haza, s néma elmerülésben ült Szentjóbné mellett a kocsiban. Miként kevély hódoltató hadhős előtt, eltűnnek minden előbbi diadalok, s csak utolsó vesztett csatáján epekedik: úgy Laura előtt is eltörpültek egyszerre minden eddigi hódításai; mert mik valának minden rabjai, a szép, a büszke, az általában ünneplett tiszthez képest? Zúzott hiúsága, eszmélete, majdnem bizalmatlanná, méltatlanná tevék őt, önbajai, önérdemei iránt.

Laura! felszólala Szentjóbné hevénnyel, Olmayért meg kell vívnod, el kell őt vonnod Marától, ettől a veszélyes bűvösnétől. Örök kár fogna lenni ezért a jelesért! Meghívtam őt hétfői estélyünkre, s ígérkezett. A szerint készülj! - Laura bizatlankodását jelenté, s öncsekélységét mentegeté az ezerfortélyú Mara ellen! de Szentjóbné fogyhatatlan, s majdnem heves vala biztatásaiban. A szép díj megérdemli, úgymond, az élet-halál harczát, s megneemesíti ezt azon szempont, hogy diadaloddal lelket ragadsz ki a kárhozatból. Egyébiránt édes Laurám, folytatá szavait, megszorítva a lyánka kezét Szentjóbné, nincs fortély a természet hatalma ellen. Egy kecséit hullató egykori szépség nyíló lyánkának, s ifjúi kor bájainak ellenében, csak tompa fegyver, hidd el, bár miként támogassa is azt ármány és százalakú mesterség.

Laura szívesen győződék abban, mit szívesen óhajta, azonban nem minden aggály nélkül; s megbolygaták ezek éji nyugalma is, az első éjét, melyet szívének gerjedelme nyugtalanított. Tetszvágy, hiúság, önbizatlanság és remény, váltogatva lengének keresztül hányatott szívéen, s lelegeyzék szép szemeiről az álom nyugalma. Hogyha Laura gondosan öltözködék máskor, hétfőre kelve nem vala vége a köntös feletti tanácskozásnak. Minden darab iránt tanácsoltaték néne és szobalány, ki kelle választni: mi áll jól? mi emel színt? mi adja ki a termet bájait? egy szóval: mi ígéz? s ez nem vala a legkönnyebb feladat. A mi fölveteték, mint hiányos elvetteték ismét, hogy később újra kegyelembe fogadtassék. A forgott Szentjóbné inkábbára maga vezérlé az öltözködést, s Laura, a mindenkor ígéző lányka, most mint varázs tündér kele ki kezei alól. Maga a ház fehérnépe elbájolva volt általa, mit nem lehetett hát reménylni a gyülékony más nemre nézve?! Azonban a várt estve nem felelt meg a nyájas reménynek. Olmay, a pályaág, udvarias volt ugyan mindenfelé, különösebben a ház asszonya iránt, beszélgetést font kisasszonyával is; de minden vonzalmas fordulat nélkül, s legkisebbé sem látszott

pedzeni akarni a horgot. A gyűlölt Mara legrészesebbnek látszatott ma is a büszke tiszt figyelmében. Laura kedveredéssel csillogtatta musikai talentomát, zajosan tapsolt minden vendég, különösen elragadtatva hódolt a férfi-nem, számba vévén az ügyes játszás mellett a szép játszónét is; de Olmay alig bírhatá egy pár hideg javalló szóra magát, s még ezenfelül egy pár könnyű hibára is figyelmeztette Laurát, miknélfogva ő a hangszerző szellemét nem teljesen látszáték felfogni előadásában. Végzetül, mihelyt a székek a játszó-asztalok körül megzördültek, kártyához ült Olmay, s feledve a szépnemet, elmerült, mint látszék, szenvedélyes multságába.

Hiúskodó szépek ellen legbiztosabb fegyver a büszkeség, s minél nehezebb maga megadása; a kevésbé lelkes leány rendszerint maga vetemedik ilyenkor ostromra, a helyett, hogy ostromot várna be; a lelkesebb pedig legalább előzget, s eleibe lépked a kiszámoló büszkének. Ez utóbbi volt az eset Lauránál is. Kiszámított előzgetésekkel tört minduntalan közelebbi körbe varázsolni Olmayt. Annyiban boldogult is, hogy ennek látogatásai mindinkább sűrűdének, mulattatásai némelykor már bizonyos jeleit viselék az irántai figyelemnek, sőt megesék, hogy gyöngé csapodár szó is siklék ki néha szájából; de mindezek nem elégíték ki Laura vágyait, ki szívét kíváná birtokul. E mellett Olmay úgy állá mindig, hogy minden órában visszaléphete, nem akara nyilatkozni, s Laura a veszélyes Marát még mindig szerencsésb vetékedőnének vala kénytelen hallani.

Így állott e pár, a mint a caroussel napja felderült, melyet egy érkező herczeg tiszteletére a tiszt kar betanúlt. Terhelve volt ezen ünnepélyen, mindkétnemű nézővel azon deszka-állás, mely számára félkörben összeveretett. Megjelent arra Szentjóbné is Laurával, s ennek dobogó szívével; mert Olmay egyike vala a kiállott lovagoknak, s Mara fél átellenben az ő székekkel foga ülést. Elérkezék a herczeg, s kezdődék a lovagjáték. Jelesek állának ki a pályakörbe, jelesül ejték mutatóványaikat, ügyesen forgásaikat; de a szépnem szeme egyedül Olmayt kíséré, ki oly ritka könnyűségű hajlékonysággal lebegett szerte lován, s úgy otthon volt rajta, mint madár saját levegőjében. Kéjjel követte minden szem a karcsú termetet, a deli ifjat, mint emelt lenge hajlással földről koponyát fel, biztos ügyességgel mint vágott, szúrt, lőtt, s forgásiban miként vegyült ügyesség bájos kellemmel össze. Laura, maga körül egyedül az ő magasztalásait hallá, s szorult keblében megszorúla lélekzete. Világot adott volna oda, egy érte-sohajtsáért az ünneplettnek. Mily diadal lehete bírhatni a minden asszonyi kebeltől óhajtottat! S Olmay a hideg, büszke, egy futó meghajtással, melyet ültök felé tön, ér be, szünetkor pedig Marát mulattatá, a kétszeresen kevély tekintetűt most, hogy szerte irigyeltetik. Keserű érzés nyomúla Laura szívére, lefordítá szemét a gyűlölt látványról, de ismét visszavoná azt reá féltékeny vetélye. Csoportjához tére Olmay, s Mara szétveté diadalos tekinteteit; egy huzamosb ezekből szegény Laurára esék, bizonyos mosolylyal követve, mely ennek szívét fenekig megrázkódtatá. Végével a lovagjátéknak, a herczeg eltávozta után, oszlóban vala a nép, s Laura is kele ültéből. Már indulni akar, a mint Szentjóbné kézen rántja őt s figyelmezteti. Mara, a mint üléséből kikel, a pályakörbe ejti be zsebkendőjét, s az udvarias Olmay gyakorlott ügyességgel vágat könnyű lován elő, futtában lehajol róla, s a felkapott kendőt meghajtással nyújtja asszonyának által. Boldog nyájassággal fogadja azt el Mara, a nép sugdos, s mint szokott, ítélet jobbra balra, és Laura zúzott kebelével hagyja el a nézőhelyet.

Kelő szerelem első bánata, féltés fájdalmas tépései, és sértett hiúság boszús epekedései majd fölváltva, majd egyszerre omlának Laura szívére. Magába vonult néma vala ő és szégyenes, mintha arczán mindenki olvasná vesztett vívását. Ember közt nem fére meg bánatával, kimene a szabadra.

Kertecske nyúlt a néne udvarából ki a Kárpátok felé, s vég kerítésén ennek egy kies mulató állt, ablakkal Póson szép szőlőhegyeire. Ide vonúla Laura, s fejét kezére támaszva, búsan

mereszté szemeit a hegyek ormaira. Az alkonyat véglángja ége azokon és a lányka szép arczaín. Munkásan ereszté ez át lelkén a multat, kifesté azt minden egyes vonásiban, s gyötré magát epesztéseivel, tanács, föltétel, sőt remény nélkül, s annyira merülve vala önkínzásába, hogy az érkezőnek lábkopogását sem hallá, s csak akkor riada magához, midőn Olmay, óhajtságának kétes tárgya, előtte terme; s őt nyájasan üdvözlé.

Büszkeség lövette egyszerre Laura lelkébe. Ne lássa a kevély, gondolá magában, öndiadalát bennem! s szép szemét, arczát, közletes nyájasságra erőlteté. De Olmay nem vala a könnyen ámíthatók egyike, jól sejté ő a lányka szemében akként ülni az epedő bánatot, miként vékony ködöcskét kies vidéken, szép hajnalon.

Sajnálám, így szóla ő, hogy a lovagjátékon oly alkalmatlanul esék a kisasszony ülése. Járay ezredesné üle szomszédjában, s ezen asszonysághoz megvallom, vágyom nem esni közel.

Már e szerint Mara sokkal alkalmasabban választá helyét, felele mosolyogva Laura. Mi bizton számolhata ő azon szép eseményre róla, hogy be fog esni kendője. Már én édes Olmaym, csakugyan nem adtam volna azt vissza. Mily hasznos fogott volna az lenni egykor izzadást törölni le a forró csatában, vagy éppen halálos sebet borítani be! mint fogta volna a nyájas ereklje segítni elő a felgyógyulást! Neheztelést tán csak nem rettegett asszonyától, édes Olmaym?

Értem a fúlánkot kedves kisasszony, de rólam az lesimúl; a hála annyi figyelemért, mennyivel Marától tiszteltetem, akkor lenne vétkes, ha nem lenne forró.

Úgy van; s ezután hálát reméljen a madarász, hogy törke, hálója eleibe madarainak magot hintetet.

Ön éles; de mondja meg, mi kár oly szép hálóba esni?

Ó semmi! mondá elkomorúlva Laura, s felállá ültéből; Mara szép, gazdag, eszes, csábos.

Igaz édes kisasszony, s mi leginkább vonz hozzá, az, hogy ha ámít, ámul maga is. Azon indúlat nem volt elvesztegetve, mely egykorig viszonzottatott. Én úgy is csupán viszhangnak epedezni nem tudok.

Olmay epedhetett így valaha? kérdé Laura; én azt vélem, hogy azon indúlat volt elvesztegetve, mely tiszta, tartós érzemény helyett, zavaros gerjedelemmel viszonzottatott; ilyenén én egy Olmayt felülemeltnek gondolok.

Kisasszony! mint vegyem e nyájas nyilatkozást? - Olmay megfogá Laura kezét: hátha Lauránál keresném e tiszta tartós érzelmet? - Gyöngé kézszerítással felele Laura, s kinéze a hegyekre, elrejtni zúdulatait keblének és lángját arczaínak.

Zajosán szorítá őt karjai közé Olmay: enyém vagy tehát lányka! kiáltá s kiereszté ismét karjai közől. De Laura! így szóla, ugyan az a szellő, mely tavasszal játszva susog a falevéllal, búsan kapja le azt ősszel. Szerelmednek megadom magamat, hiúságodnak nem. A szerencse sajátom volt eddig abban, hogy az előzgető szíveket csak elfogadnom kelle, nem keresnem. Te kapod első szerelem-vallomásomat, de egyszersmind most utóljára látogatásomat, mihelyt sokallod föltétemet. Én osztatlan szívet kívánok, olyat, kinek elege legyenek, világa és mindene. Ilyet kérek, vagy semmit! Mit várhatok Laura?

Elbocsátva leend mindegyik, felele szemlesütve Laura, mihelyt Mara búcsut kapand.

És sajátom léssz örökre?

Az! sipegé Laura.

Akarsz időt leányka? fontolásra napokat? Ki áll jól: nem hiúskodás hajta-e most felém, mely ismét máshoz fordíthat tőlem? Az zárt el eddig is tőled, hogy játszani láttalak nememmel. Szólj: akarsz időt, napokat?

Nem, nem! kiáltá Laura, én egészen tied vagyok; de viszont egész szívet várok cseréül vissza.

Azt adok. E gyűrűt, ezen égő rubinnal, mint jelképét lángoló szerelemnek, Mara tolá tegnap reám; fogd azt zálogául annak, hogy köztetek érzek és tudok választást tenni. Tőled viszont e kígyó-karikát kérem, jelképét az örök-létnek, melyen át szerelmünknek élni kell.

Laura átvevé amazt, s nyújtá némán emezt.

De e kígyónak Laura, halálos leend csipése a hűtlenen! - E szókat sötét, lángoló szemekkel, s oly fojtott hangon ejté Olmay, hogy Laurát azokra lelke égi kéjének közepette is, titkos borzadály futá végig.

Azonban csakhamar elfűlada az első nyilatkozások varázs éldeleteiben minden tartózkodás. Édeni boldogságot váltá mindkettő egymás szerelmében, s Laura elért óhajítások kéjével és büszke diadal örömeivel, tere be nagynénjéhez.

Hozzád igazítám Olmayt, így szóla ez, mit sem sejtve a nagy változásról; ámbár vesztetnek tartom idődet vele. Gyűrűt láték ujján, mely még utóbbi estvéken is Mara kezén ragyogott.

S most már az enyémen ragyog, mondá Laura, s előmutatá a gyűrűt. Egy óra sokat változtathat.

Zajos örömben áradozék Szentjőbné, csaknem gyermeki faggatásokkal vallatá Laurát s ezt a különben is hiút, még hiúbbá tevő gondolatlanságaival. Laurát, maga sem tudá mi? tartóztatá szívében valami, hogy kivalljon nagynénjének mindent; az örök hűség fogadását s mintegy felavatását elhallgatá.

A bájos szerelemnek első lángolása, miként levegő a látható világot, úgy folyja körül lelkünket, élő és nem élő körzetünket; szerelem mosolyg felénk mindenfelől, azt lehel telt keblünk mindenfelé. Laura ennek szép varázslatában kész vala minden áldozatra, s kéjt lele azokban mintegy meghaladni önmagát. Búcsu adaték a repkedő imádó-seregnek, búcsu minden új hódításnak, hiszen bírja egyben az egész férfi-érdemet, s megtelt szívében nem vala üreg többé elfogadhatni más birtokot. Boldogságban folya el így félév, oly boldogságban, melyet csak érzeni, ízelti lehet, leírni nem. Laura átigéré kezét az ifjúnak, ez elbocsáttatásért folyamodék a hadi tanácsshoz; minden órán várá a kedvező határozatot, s úgy tekinté immár Laurát, mint sajátját.

De most egyszerre ködleni kezdte a szerelem szép láthatára, borongni majd, s borulni végre. A fiatal báró Kéry megtére külföldi utazásaiból, születésnek, szerencsének és míveltségnek minden szép tulajdonival, mik csak egy ifjat a szépnemnél vonzóvá tehetnek. Kéry Laurára veté szemeit, reá szegzé figyelmét; a lányka tiszteltetettnek tartá magát, s tisztele viszont; de a szívbe-fogadott, Olmay marada. Ez azonban csakhamar sejtnei véle, gyanítani később, s majd látni végre. Féltés marczonglá a hevest, kéré előbb kedvesét, hogy kerülje a bárót, később kíváná ezt, s végre parancsolá az áldozatot. Laura tőn eleinte mindent, mit a társalgási illedék nem tiltott; de a zajos tiszt áldozat-zsarolásai naponként sűrűbbek, szilajabbak lőnek. A leány kérlele, s hol amaz túlcsapongó kívánságaiban a mértéken, okokat, ellenvetéseket tőn; esdekle: ne kívánja megsértését a ház becsületének, és illendőségnek; hol ezek sem mutatának sikert, esküvel töre megnyugtanni hűsége felől. Mind hiában! ha boldogúla is ezekkel olykor, Olmay kinosan kivívott nyugtai, csak nagy égi borúk előtti félelmes csendek valának, miket gyakorta fontolatlan kifakadások, zajok, sőt dühös kitörések váltának fel.

Laura nyugtalan kezde lenni és borús. Az ő élénk öröm-vágya, éber kedélye, heve, csak örömet tud várni a szerelemtől, melyet lélek nyájas éldeletének, s mosolygó élet könnyű játékanak tekinte inkább, mint komoly, nehéz súlyu vesződésnek. Hiúsága ki vala immár elégitve, a büszke ifjat immár lánczaiban bírja; s az öröm lihegő reményeiben megcsalatkozott szív többé nem lele táplálékot. Unott lőn neki a szerelem, mely örök marczonglásokkal zajlott körulte s dúlt élte hajnalában. Már-már forró heves természete gyakorta lángba kapá őt, tüzes szóváltások ingerelték a sziveket, s naponként messzebb tolák egymástól. Mennyi része lett legyen ezen idegenülésben báró Kérynek? bajos elhatározni; annyi bizonyos, hogy később magára Laura sem meré e részben magát minden hiúságtól mentnek vallani.

Olmay Bécsbe rándult fel, sürgetni elbocsáttatását. Sietett vissza, hogy Szentjóbnénak már szétjelentett estélyén jelen lehessen. Egy pár órával tért meg előtte, s kifakadó lett felindulásában, a mint hallotta, hogy a többi betanult darabok közt, Laura kettőst éneklend Kéryvel. Kinzó féltése végig futtatta képzetén a betanulásnak valószínűleg biztos óráit, előtüntette a még jöhetőket, s Laura nem volt képes lecsillapítani a zajost. Elhatározottan kívánt ez változtatást a tett rendelésekben, eltiltotta jegyesét az összeénekléstől. Laura sértettnek érzé magát, Szentjóbné pedig háza becsületét; keserű bánat kinzá amaszt, hogy méltatlan gyanúval alacsonyíttatik, szégyen boszontá ezt, hogy háza czégérül tétetik ki a város mondáinak. Szentjóbné töre ki előbb, s eltiltá a tiszte, ily korai és méltatlan beavatkozásoktól, háza és nemzetsége dolgaiba. Olmay büszkén felele, mondván, hogy Szentjóbné asszonysággal semmi dolga, s Laurához fordúla. - De igen is vele van dolga! kifakada hevesen Laura; nénémnek sokszoros joga van öccsétől engedelmességet kívánni, s itt ezt annál szívesebben teszem, hogy öccsét csak rabszolgaságtól óhajtja jó néném megóvni, mihez amannak magának sem igen van kedve. - Hidegen hajtja meg magát Laura, s szobájába zárkozék.

A szelid kezdésű és folyású szerelem, nem szokta elzárni az ész tanácsát, de midőn az előbb forradozott, vagy lángokba csapkodott indulat oda jut, hogy hideg fontolásokra enged időközöket, immár hülőben, haldoklóban van az! Laura már egy idő óta kezdé hányni-vetni elméjét azon: mire fog vezetni Olmayval szerelme? s minél inkább kezdé ezt kiismerni, annál inkább meggyőződék a felől, hogy boldogságra nem fog az vezethetni, hogy szíve nem leend egyéb martaléknál, s várt örömei nem egyebek tűnő álmodozásoknál. Mire nem viheti még a zajost vakon féltő indulatja? hol vegye a büszke kevély, nyugalmas képzetét, nyugalmát a csendes házi boldogságnak? Szentjóbné hiven megosztá vele a bús kilátásokat, s még nevelé azokat figyelmeztetésével, Olmaynak több izben kitűnt szenvedélyére a játék-asztal iránt. A lányka örülni kezdett szívében a felbomlásnak, s elhatározá magában, hogy jó móddal szakítani fog Olmayval.

Ez azonban nem esék oly könnyen mint reményle. A kevélyt, ha viszon-szerelmet vesz, nem annyira bántja dúlt boldogsága, mint kínozza sértett hiúsága, önzése, s azon neki kiállhatatlan érzélem, hogy mellőztetik. Olmaynak is túrhetetlen vala az a gondolat, hogy ő eresztetik el, s más tétetik mint véle, eleibe. Ez őt azonban csak eleinte gyötré; azon akadályok mikkel küzde, mindinkább több-több erőt és lángolást adának szíve szerelmének, mely különben kevélynél nem szokott lenni egyéb mint hiú önzés. Néhány napi büszke kimaradása után, kezdé ismét aggatni fonalát Szentjóbné házához, s bátor mindig rátartva magát, még is udvarisággal feledtetni a történeteket. De Szentjóbné hideg udvarias vala iránta, és Laura kikerülő. Ez utóbbi gondosan ovakodék négyszem közé jutni vele, mi kedvetlen nyilatkozásokra fogott volna nyújtani alkalmat. Ezen vont helyezet csakhamar kifárasztá a tiszt béketűrését; borús kezde lenni, vagy szótlan, vagy kitörő célzásokkal sértegető. Végre kimarada egészen, s Laura szabadabban lélekzett. - Egy estve, játékszínbe ígérkezék Szentjóbné Laurával, s báró Kéry ajánlkozék kísérelőknek. Elhaladt már az idő, Kéry nem jött, s a nők nyugtalansággal ültek kocsiokba fel. Tolúltan állott a nép a színház előtt, a mint leszálltak. Laura széttekinte a bárót keresve szemével, s a mint befordúla Szentjóbné után, a sötétben egy

ember zsurlódék hozzá, megkapá kezét, s egy égő lámpa felé rántván őt, egy gyűrűt csillogtata szemébe, s berohana a nép közé.

Laura rémülten szökék előre Szentjóbáné mellé; mert a mint a lámpa sugarát az ismeretlenre veté, Olmayt látá ebben, dúlt arczczal és borús szemekkel. Tetőtől talpig jár a borzadás ereit, s nem tudá miként juta szín-erkélyébe.

Ki egykor szívünkhöz tartozott, csak nagy erőszakkal szakadhatik az el attól, de ha elszakadt egyszer, rendszerint kétszeres erővel áll irántai gyűlölségünk, volt vonzalmunk helyébe elő. Laura fel vala forgatva szívében, most érzé már: miként vesztegeté el magát, egy dühössel kötve gondolatlan szövetséget! Most rettege lelkében attól, kiért egykor lángola. Mit sem látá, hallá a játék-darabból, s hideg borzongásokról panaszkodék. Korán haza sietének, s Laurának ágyba kelle dőlnie. Még ezen estve hozzájuk juta a hír, hogy Kéry megvívott Olmayval, s a báró ettől halálos sebet kapott. Laura éje borzasztó vala.

Másnap levelet vőn Olmaytól, melyben ez kinyert elbocsáttatását, futólag a báróval történt összejáradulását jelenti, s utóljára felkéri Laura kezét, melyért annyi áldozatokat tőn. A levél erőltetett nyugalommal irotnak látszék, melyen azonban itt-ott borús villámok nyilaztak keresztül. Laura nem volt képes felelni, helyette Szentjóbáné válaszolt.

A szegény lányka dúlatva volt, s egészsége és vidám kedélye veszőben. Ellenés lett néki a posoni lakás, s már előbb óhajtaván szüléitől haza, sietett karjaik közé. Itt ezeknek lágy szerelmök s gyöngéd ápolások alatt, mit sem hallván többé a posoni eseményekről, csakhamar visszanyerte Laura önmagát, s kedvetlen viszontagságai már csak mint volt nehéz álmok, tűnedeztek néha borús óráiban lelke eleibe. Ismét a régi vidám, tüzes és hiú lányka lőn ő; azonban vigyázóbb s öntapasztalás után fontolóbb. Nem vala ugyan még szíve zajlásainak mindenkor gyakrolott úrnéja; de bukdosásoktól még is ment, s láng elméje biztosan fogván fel az életet és saját körülményeit, czélt tüze ki magának, melyet szemei elől nem szalasztá ki többé. Olmayval küzdött zajoskodása, mely éltét örök borúkkal fenyegeté, kies óhajtásul, s mintegy békés révpártul alkotá lelkének a nős élet szelid nyugalmát egy oly férjjel, ki arany szabadságát lánczokra nem verendi, s tisztelésért viszontiszteléssel, figyelemért viszonzfigyelemmel fizetend; kit szelid Uzayban fel is talál vala.

Olmay azzal a vad lánggal szereté Laurát, mely keblének oly sajátja vala. Ennek posonbóli távozta után, düh és kétség foglalák el lelkét, borús lőn az egész emberiség ellen, melyből magát mintegy kiteszítottnak érzé. Dúlva vala szíve, dúlva életpályája; mert ezredétől már kikapta volt eleresztetését, szűk vagyona pedig már előbb atyja játékszenvedélye és saját tékozlásai által tönkre ment vala. Azon fonalat, melyet a nevelés fon éltünk számára, csak a sors vas karja tépheti meg; de viszont legkisebb kedvező körülmény is visszaakasztja pályánkhoz azt. Olmayt a kétség kártyaasztalhoz hajtá. Darabig változó szerencsével folytatá az új pályát, míg nem az is ellenül fordúla feléje. Borúi közt föléledének lelkében ifjúságának üdvtelen álmái. Tudniillik atyja keveset figyelvén fia tevésire, ez azon korban, mely csupa láng fontolás nélkül, regény-olvasáshoz szokék. Idejét veszté közölök az izetlenekkel, s képzeletét mételyezé azokkal, miket emberiség rossz nemtői sugallatiból, mételyes képzeletek szűlnék. Abaellino, Rinaldó s a t. lőnek neki legkedvesebb olvasmányai, s rablók lelkének ideál-hősei.

Úgy látszik: léteznek bizonyos előkészítései a születésnek bennünk, s mintegy lerakva nyugosznak vérünkben, ideg-rendszerünkben, testalkotásunkban, jövőendő elhatároztatásunknak gyúanyagjai, mikbe majdan nevelés és körülmények pattantják be a gyújtó-szikrát, s ezek csak ritkán képesek más anyagokat cserélni helyökbé. Olmaynál rokon véralkat, ifjúi tűz, heves képzelet felfogák a rabló hősokeket, s elhanyagolt neveltetése mellett, már korán méltó példányokul képezé ki azokat nála a beteg képzelet.

Most mint nyájas menedéket karolá fel lelke ezeket; vad sorsa által kimentettnek vélé elhatározását, remények szirénkedének távolbúl feléje, s csakhamar egy rabló-csoportnak vezére lőn Bakony rengetegekben. Bús nevet vett fel, mert csak addig volt szándéka a nemtelen pályán haladnia, míg sorsát javítandja. A statutio ünnepélye Bökutra csalta őt is egyik czinkosával, mely utóbbi használta is Uzaynál és papjánál az alkalmat. Itt Olmay a színjáték közönsége közé vegyülvén, tanúja volt Laura ígézéseinek, hamvadozott szerelme új lángba csapott ismét, s szándékot érlelt nála, hogy ha igaz úton nem teheté őt sajátjává, mostani álútján tegye azzá. A várfoki romnak egyik földalatti boltját fogta ő most tanyájaul, s árnyként kerülgette ezentúl Laura minden lépteit. Fogat csikart a mint férjhez-mentét megtudta; boszú és szerelem dulakodtak keblében. Egyik legényével, vadász-köntösben kémleltette az Uzayházat, s szilaj örömmel dobogott szíve, a mint a háznép várromhozi készülleteit megértette. Már ekkor használni fogta volna az alkalmat Laura elrablására, ha embereit épen valami gazdag zsákmányú fogásra, melyről azok a napra vissza nem érkezének, ki nem küldé vala. Ő volt az ügyelő, ki Laurát elrémítette. A mint t. i. sejté a társaságnak Náni tréfáira szögzett figyelmét, akként intézé Laurához közeledtét, hogy háttal essék a társaság felé; a gyűrűt, melyet egykor Laurától nyere, hirtelen szemébe ötlelt ennek, s egyszersmind lekapá arczáról a selyem-foltot, mely őt ismeretlenné tevén, s Laura ráismere a félelmes Olmayra. - Ennél most a szerelem dühös kétséggé vála; nem így képzelé ő Laurát új egyenetlen házasságában, nem ily kecsesnek, nem ily elégtelnek. Emészte az, hogy végkép elfeledtetett, s oly csekély szikráját birhatja mind szerelmének, mind a hozzájuthatási reménynek. Vadabbak lőnek ezentúl dúlásai a vidékben, s emberei féktelenebbek. Magát elszánva tevén fel magában: vég kísérletet tenni Lauránál, s ez okból bár elvonható vala magát és embereit a hegyek menedékeibe, nem tágula Várfoktól, mígnem őt vad kétsége önvesztébe buktatá.

*

Egy vétketlen ifjúi családkozás, szóla Laurához Gyula, egy méltatlanra esett indulatunk, lehetnének-e méltók a kárhoztatásra? Kajánság, romlott szív, s nem tévedés gyalázzák a gyarló embert. Kétkedhetett-e Laura feloldásom felől?

Nem édes Béltekym; ön jobb, kegyesebb irántam, mint én magam lenni birhatok. Hiúság mételye vala eleitől fogva nyavalyám, s íme mi gyászosok voltak következményei! Szintoly bőforrású rossz ez nőnemünél, mint nagyravágyás a férfúi kebelben. Gyakran fogja az még boldog óráimat megzavarni, s csak az enyhít, hogy érzem: használt a keserű gyógyszer.

Mi ismét nemes és csak tévedett szívnek jelensége, mondá Gyula. Szomorú fogna lenni sorsunk, ha önmagunk s embertársaink előtt, botlásainkra nézve, szíves megbánásaink nem menthetnének. Én részemről bizvást igazságosabbnak ígérhetem magamat.

Ongay és Cili, mint vélhetni. Gyulával tartának, s Laura engede az édes ostromnak. Bájos zavarodással igére át magát a szerető ifjúnak.

Boldog jelen s jövőnek nyájas reményei között telt el néhány nap a két párnál. Legédesb varázslattal boldogítanak bennünket azon szép órái életünknek, mikben, kedveseinkhez kötött szíveink nyájasan kezeskednek előttünk, s kölcsönösen biztosítanak boldog jövőnk felől; de még nem bírjuk azt, s így a birás, kielégítésével nem gyöngíti, nem öli el vágyainkat. Az élet nyájasabban és szorosabban simúl szívünkhöz, körülményeink bájlólag mosolygnak felénk, szép külön világ szakad ki számunkra, melyből száműzve van minden fanyarság, minden szigor. - Cili mindinkább megbarátkozott sorsával. Nyájasan oszlott fel barátság és szerelem között; amannak karján mindinkább valószínű lett neki az, hogy emez is egykor boldogítandja életét. Ongay a maga nyílt nyájasságával, egyenes szívével, szép deliségével, nem tagadható, egyike volt a legszeretetre méltóbb ifjaknak, kivel csak mételyes szív bírhatna nem lenni boldog.

Ongay azon ígérettel vőn búcsut, hogy nem sokára végkép itthon leend, s az egész háznép oly nyájasan vala immár szokva hozzá, hogy vesztését csak ez vigasztalhatá. Gyula naponként jobbult, a szívnek elégtelt kéjei is segélvén az ifjúi erőt. Azonban egy levél, melyet Vinczétől kapott, lelkére búsan hatott.

«Édes Gyulám! ezt írá Vincze, sajnos dolog azokat kedvetlenül sújtanunk, kiknek számára csak örömet szántunk. Engedj meg, hogy ezt tenni kénytelen vagyok; atyád kívánságából írom e sorokat. Klárccsimmal megjártam látogatóul a rokonokat, s érted különösen vonzott szívem atyádhoz. Őt szélütésben találtuk, majd minden gond és ápolás nélkül; mert mostohád - bár ne vennéd nagyon szívedre - valami Vártay nevű ifjúval, ki járatos volt a házhoz, szövetkezék össze, s végette mellőzi szegény atyádat. Ő szeretettel fogadott bennünket, s mutatta volna irántunk szíves vendéglátását; de ez nem látszott a háznál hatalmában lenni; mostohádnak pedig nem valánk óhajtott vendégei. Atyád sóhajtvá esenkedett gyermekei után, vádlotta önmagát, hogy idegenbe üzte őket, s aggódott miattok. Én nyugtattam őt, s mint nem örvendett, hogy rólad és állapotodról jót mondhaték. Ajánlkozám, hogy írok neked, megígérém, hogy sietve nála természet; mert szívemről ítélve, biztosan megígérhetém ezt nevedben, ki úgy érzesz mindenben mint én; csak hogy szebben, jobban, erősebben. Siess hozzá édesem, reád nagy a szükség itthon.»

«Boldogság öléből írom e soraimat. Jövet térj Harsag felé, hogy részvevő tanúja lehess annak, menet nem kívánom, nehogy sinlődő atyád tovább legyen kénytelen várni esdeklett fia után. - Klárccsim csókol, s komaság felől súgott fülembé.»

Gyula már előbb epekedett atyján, mert a rablóvezérnél, Olmaynál, amannak kedves Lazarino-fegyvere taláztatott meg, melyet Gyula, a reá vésett nevének kívül, egyéb külsejéről is jól ismert, s mást nem tudott vélni, mint azt, hogy a rablók, atyja házában is gonoszkodtak. Mihelyt fellábbadozott, azonnal útnak indult Béltek felé. Atyját az utolsóban lelte, ki alig bírt immár fiára ismerni. Azonban ennek látása élesztve hatott reá. Atya és fiú gyöngéd kimélettel simúltak most össze eltért szíveikkel, szó sem esett köztök a multakról, s minden tetteik, pillantataik szíves megbocsátást, kibékülést tolmácsoltak. Szíves panaszokkal nyilatkozott Matyi fia előtt: miként méltatlankodik rajta nője, mily türelmetlen és boszúálló beteges felindulásai ellen, mint hagyja őt minden kényelem nélkül, miként gyötri őt sváb-étkekkel, s míg Vártay issza legjobb borát pinczéjének, az ő számára mily hitvány löre hozatik fel. Gyula borongott az öregnek szavaira; neki, ki csak iménti betegeskedésében, a legnyájásb ápolás közt vala, tűrhetetlen bűn volt a beteg iránti lelketlenség. A beteg, így gondolkozott ő, búcsuzó vendége a világnak, s ki tagadhatná meg attól az utolsó gazdai szivességet?

Matyit csodálás fogta el, a mint bágyadt szemeit Gyula úti lomára vetette, s közte saját Lazarino-fegyverére ismert. Mennyire ereje engedte, így adta elő Matyi e rejtélynek kulcsát:

Matyi utolsó éveiben lelkestől testestől vadász leve. Soha sem lélekze szabadabban, soha sem vala ő inkább elemében, mint midőn szabad ég alatt egy két czimborájával s hű kopóival üzhette az erdő és mező vadjait. Vadász-tanyák lőnek egyedüles szenvedélyei, most inkább mint valaha; jótevőleg érezvén magát általok elvonatni házi körülményeitől, mikkel nem vala elégedett, s társaságoztól, mik vele nem valának elégtelt. Továbbá a vadászatot mindenkor eldödi vitéz-gyakorlatnak, s igaz magyar kedv-töltésnek hallá tartatni. Most szinte kedvetlen vala neki az éj borulása, mely szüneteket tola vadász-foglalkozásai közé. Szünetélye, gyakran több napi távolságú jó vadász-helyekre is elcsalá őt, minthogy vidéke immár nem győzé őt vaddal, s így megesett, hogy hetek veték haza. Gyakran éji nyugalma álmaiban is folytatá szünetélye kéjeit. Ritkán jára egyeben gondolatja, mint vadászat, s ehhez tartozandókon; s vadász-történetecskéket hallgatni, vagy elregélni fogyhatatlan vala türelmében.

Most őt egy különös vadász-gondolat üté. Egy magyar herczeg, ki évenként csak egyszer szokott bejöni külföldről a hazába, hogy gazdag jövedelmét felvegye, itteni mulatását Matyival szomszéd uradalmában, nagy hajtó-vadászatokkal szokta megünnepelni. A meghívati szokott számos vendég, víg zajgás és mulatozás közt, szokta azokon próbáit adni vadász ügyességének. Matyi azon különös gondolatra, és határozatra jöve, hogy a következő év hajtó-vadászatán, oly ruházatban jelenjen meg, mely az utolsóig csupán saját lövésű vadak bőreiből kerüljön ki; s ezen eredeti terv kivitelével, köz csodálat közt nyerje el a nimródi pályalombot. Szándékában szépen is halada immár. Vadkecske adá sarúit, szarvas lábbelijét, róka ujjas öltönyét és sipkáját, kócsag e mellé a tollat, farkas nyújtá bundáját, s gödény a dohány-zacskóját. E szerint öltözetével készen vala egész a borztáskáig; de borzra nem vala szerencsés akadhatni széles vadászataiban, bár miként töre is leseivel utána. Táplálá őt azonban a remény, hogy ez utolsó cikk sem fog hiányzani vadász készületéből; minthogy híres vadászatra vala egyik barátja által meghíva Bakony erdejébe, melynek töméntelen vadjai között, nem kétkede az akaratos borzra is akadhatni.

Nagy volt a gyülekezet a bakonyi vadászon. Matyi legjobb fegyverével, melynek híres jószágú olasz csőjén neve is vésve vala, jelent meg azon, hogy netalán adandó ritka szerencsét annál inkább el ne szalaszsa. Folyt napokon át, hegyen völgyön keresztül a vadászat, vendéglések követték újulás végett a fáradásokat, s új fáradások emésztés végett amazokat. Matyi hiven részt vőn mindkét nemű foglalkozásokban. Rakásra lövé a vadat, üresre hajtogatá a poharat, s délutánként gyakorta csodálkozék, hogy egyszerre csak egy vadat ejte el lövésével, holott ő, miként villogó szemei bizonyíták, kettőre süté fegyverét.

Negyedik napján a vadászatnak, szinte ily kettőztető délutánja vala Matyinak; a jó badacsonyi ürmös vitor varázslattal zsibonga ereiben, s súlyegyent nehezen tartó fejét épen egy kis álmocskával akará megkinálni a tanyán, a mint egy vadász borzot kiált a túlsó partban, melyet egy elkóválygott öreg vizsla fogott maga eleibe. Kilozott nyílnál sebesebben pattan Matyi ezen kedves hírre ültéből fel, és borz után ered; mohó ihleltében felejt maga körül mindent; kerengő borz hegyre csalja fel, völgybe csalja le, Matyi verdeső szívvel csörtet utána, szeme csak előre mereng az óhajtott vad után, nem eszmélve: mint és mennyire hagyja a tanyát? Most a kutya fürgébben járja a cserét, Matyi vont reménynyel és fegyverrel áll annak szélén, a borz kivillan, de távol Matyitól, ki azonban fegyverében biztában, s türelme szakadtában utána ereszti lövését, s a borz, leírhatatlan öröme Matyinak, felfordul. Majdnem kétkedve nyert kincseben, emelé fel prédáját Matyi, mi után oly igen esenge; a mint vállát egy valaki hátul megveregetvén: láttam a lövést, így szólítá meg őt, jó fegyvere van önnek; nem cserélné meg az enyémmel? s egy kopott csört mutata elő.

Semmi kedvem hozzá! felele félmosollyal Matyi.

De annál nagyobb nekem! dörgé az idegen.

Matyi megdöbbenve pillant reá s borzadás futja végig; mert az idegennek képe sötétebb vala Bakony erdejénél, s nem hagyá kétkedni, hogy rabló áll előtte. Kilozott fegyverrel mit tehete? azonban kedve sem igen vala tenni valamit.

Ha kedvét tehetem önnek vele, mondá Matyi savanyú udvarisággal; átnyujtá kedves fegyverét s nyájas meghajtással viszont magáét az idegen.

Toldásul azonban még egy szívességre kérem önt, mondá ez.

Toldásul? kérdé fojtott nehezteléssel Matyi; gondolnám.

Igen is kedves Bélték úr kaczaga az idegen; mert hiszen reménylem, hogy hálásan fogja ön méltánylani nagylelkűségemet, midőn oly becses élet-váltság fejében, mint öné, ily hitvány cserével beérem.

S mi lenne a kívánt toldás? rebegé Matyi.

Én csak úri nevét kívánom önnek egy pillanatra; mely kölcsönzés azonban becsületemre fogadom, mit sem fog ártani önnek.

Matyi előtt ugyan nem a legszilárdabb kezességnek tetszék az ajánlott becsület-fogadás; azonban legtanácsosabbnak látszék neki: szivességet mutatni a szükséghez. - Csak módját tudnám ezen név-kölcsönzésnek, mondá Matyi; a mennyire emlékezem, ez csak az írói világnál van divatban.

Ne búsuljon ön, mondá az idegen, s megrázá Matyi kezét, mi ketten a mint vélem, a könyvnyomó sajtókat nem igen nyikorogtatjuk. E szerint tehát tisztában vagyunk. - Erre az idegen egyet füttyente, hogy Matyi füle szinte megcsendüle belé, s négy jó tagbaszakadt legény ugrék elő. Matyinak összeszorúla szilaj alakjok látására szíve.

Ez az úr, parancsolá az idegen, oly szíves volt, hogy szegény házamhoz ajánlotta rövid látogatásra magát; vezessétek el, mint illik.

A négy legény azonnal beköté Matyi szemeit, s a remegőt körbe vévén élvezeté. Az ő állapota, érzeménye és szorongása, nem sokban különbözik, a vesztőhely felé vezetett rabétól. Nem tudá: mit várhat magára? Az idegen, kit rablóvezérnek gyaníta, oly csodásan egyesíte magában míveltséget és szilaj elszántságot, hogy kétkedni vala kénytelen: amabban bízzék-e, vagy ettől remegjen? Hideg kezdé rázni tagjait, és koczogtatni fogait. Egyszerre sejté hogy sűrűségbe értek; mert kezével kelle takarnia arcát, hogy az akadékos bokrok ágai meg ne tépjék azt. Egy idő múlva valami szorosságon kelle bebúvniok; s a hűsebb, állottabb kitolakodó levegő azonnal meggyőzé Matyit a felől, hogy barlangba jutottak. Huzamosan mentek így, a mint egyszerre lerántatott szeméről a kötelék, s az idegen szívesen üdvözlé lakában őt.

Matyi széttekintett maga körül: látta hogy csakugyan barlangban van; de a melynek, miként kiveheté, számos osztályai voltak. Borzasztotta őt minden, mit maga körül látott. A barlangot egyetlen lámpa világította, melynek bágyadt fényinél, mint megannyi ijesztő rémeknek tetszettek neki a benne mozgó emberi alakok. Rablott portékák, egyháziak, katonaiak, polgáriak, békésen feküdtek halomba egymásra hányva; ládák, szekrények heverték mindenfelé, fegyverek csüggték a falakon. De a mik főképen rémítették Matyit, bizonyos apró mintái voltak akasztófáknak, törő kerekeknek, pallósos hóhéroknak, fából ügyesen kifaragva, s egy polczra rendesen felállítgatva. Megállott útjában Matyinak lélekezete.

Örülök szerencsémnek! mondá az alvilági vezér; hogy soká ne tartóztassam önt, ime itt a tenta, penna. Tegye meg ön azt a barátságot, írja emlékül ezen levél alá becses úri nevét, lakát, s évünk mai nevezetes napját, melyben ily szerencse érte házamat. - A vezér eleibe raka mindent, de a levelet akként tolá Matyi tolla alá, hogy abból egy betűt sem olvashata. Kötelezvény lesz! gondolá magában; érné bár be azzal a gonosz! A toll vagy kihulla kezéből, vagy reszketve inoga az abban; mert Matyi remege, hogy míg irand, az alatt fog adatni jel kivégeztetésére.

A vezér gyanítá Matyi rettegését, s újra fentebbi biztosságu becsület-szavát adá, hogy nála ugyan ily becses vendégének semmi bántása nem leend. Matyi bátorodék, s megírta a kívánt betűket.

Köszönöm önnek e baráti figyelmét irántam, mondá a vezér; tartson meg ezentúl is hű emlékezetében; nevezetesen azon oldalról, hogy én szerfelett szeretem a titok-tartást, s e részben oly hatalmas vagyok mint akármely törvényszék; minthogy a hallgatni nem tudókat oly csöndes állapotba bírom helyheztetni, melyben még a szót is örökre feledik. Lőtt borza önnek ím itt van; vegye kezéhez ön, utolsó emlékjeül volt fegyverének.

Kedves vezér úr, mondá Matyi felvidulva szívében, hogy oly olcsón szabadúlhat; ha meg nem sértném kíváncsiságommal, óhajtnám tudni; mit jelentnek itt e nem legnyájásabb butorkák, miket itt legkevésbé fogtam volna keresni?

Szivesség, kedves Bélteky úr, felelt a vezér, viszonszivességre kötelez. Ezen alkotmánykák, miket egyik emberem, ki molnár volt egykor, s mindig osztályos atyafi örletőivel, faragott, hasznos memento morik nálunk. Az én embereim catechismusa, mint gondolhatja ön, egy kissé szakadozott, s megmaradt lapjain is jó formán megkoptak a betűk; de ezen kis alkatkák egészen felfrissítik azokat. Arra, hogy az igazság kimondására kényszerüljünk, elég nálunk ezen gépecskékre függesztett szemekkel, s általok jelenítő képzelettel mondanunk: ám száradjak akasztófán, törjenek kerékben, jussak hóhér pallosa alá, ha igazat nem szólok s a t: így becsület szavunkra annyit adhat ön, mint akármelyik hernhuter szavára.

Matyi némi tisztelessel vált meg ezen alvilági társaságtól. Az előbbeni négy legény beköté ismét szemeit, borzát hátára kötözé, s kivezeté a szabadra, hol egy völgy szekér-utján, szerencse-kívánnással ereszté őt útjára.

Bolyongott Matyi Bakony rengetegében, úton kalauz, bérczen út nélkül. Megfáradt, minthogy az ijedés is sok erejébe került, s Bakony vaczkorán derekasan meghízott borz is gonoszúl megvonta vállát. Az est immár borulóban áll, mereng Matyi szeme mindenfelé, hová szíve vágyik, embertanya után; de hasztalan! s majd nem is merenghet már, mert innetova a szomszéd fát sem látja, s az éj ráköszön rémes borzasztásával. Tanyát választ szorongó Matyi egy terepély tölgy alatt, minden esetre megtölti fegyverét; de döbben, mert csak most veszi észre, hogy cserefegyvere diójában a sárkány nem áll meg egyik vágáson is. Átkozza magában a vezért, s keblesen óhajtja, hogy legelső becsületszava, melyet a látott három mintára mondand, sikeresen fogja meg őt, s jusson ezeknek eredeti gépeikre; leveti hízott borzát a fa aljába, hisz úgy is megtalálja azt reggel; maga pedig remegtében felmászik a tölgyfára.

Matyi, kinek különben sem sok oka vala panaszkodni álomtalanság ellen, gyanakodék, hogy a mai tetemes fáradás után, nyomósabban fogna elaludni, mi is a magasságban üdvtelenül üthetne ki. Ennélfogva, megakasztá fegyverét egy galyon, ennek szíjjával pedig magát övedzé körül a fa egyik vastagabb ágához, s csakhamar álomnak erede. Baj nélkül folya le éjje, kivévn, hogy mintegy derekán előálmának, valami robajra, mely a fa körül történt, fölriada, s erőszakos mozdulatával akasztott fegyverét leüté; de a fáradás erőt vévén félelme gáncsoskodásain, újra elszunnyada. Szürkület felé megeredt az eső, mely Matyit csakhamar facsaró vízzé áztatta. Az idő már ősz felé hajlott, s Matyi didergett mint a kocsonya. Lemászott tanyafájáról tovább folytatni útját, borza után nézett, hogy felkösse azt; de vadját a fától néhány lépésnyire megszagatva találta. Hihető a kövér csemege farkast idézett elő, s azt csak a lezuhant fegyver riasztotta el kedves prédájától. Ez volt legsajnosabb vesztese Matyinak; kedves terve csüggött volt borza bőrén, s ez vigasztalta őt némiképen tegnapi szenvedéséért. Mennyit fáradt érte egyszer-másszor, s most tépve találta kincsét! Új boszú és átok kelt keblében a rablóvezér ellen, kinek tulajdonította minden viszontagságait; megfordult homályosan azon boszú gondolatja is fejében, hogy felfedezze a rabló-tanyát, de az örök elhallgattatás fenyegetése visszaborzogatta őt e gondolattól.

Sok bolyongás után majd délfelé ért Matyi falut, ázottan, éhesen, fáradtan s komoly kedvvel, milyennel csak installációi szerencsétlenségei után vala életében. Mindig szenvedett azóta egészsége, melyet újabb vadászati törődések még jobban megrongáltak. Saját lövésű borzzal csakugyan nem bírta kiegészíteni vadász-öltözetét.

Gyula előtt, atyja elbeszélésére nyilvános lőn azonnal, hogy a rabló-vezér Olmay vala, ki atyjának nevét használá arra, hogy levelével az Uzay házasságát meggátolja; de a levél már későn érkezék. Innen vala Laurának, kivel Uzay jó órájában a levelet közlé, borzadása a Bélteky-névtől.

Gyula föltevé magában, azonnal haza-érkeztével, magára venni át a házi úr szerepét, s elhatározólag parancsolni; mert csak ez vala az egyetlen mód, nyugtot és kényelmet szerezhetni atyjának. A minthogy tapasztala is, hogy az erős megállásu szilárd akaraton és egyenességen, lesiklik minden pulya álkodás, minden alacsony epéskedés. Határozottan osztá Gyula a maga parancsait, s kénye szerint rendelgete; s megtörténék minden, miként parancsolá, rendelé. Léni bár belül neheztelő boszús, de kívül engedékeny és szolgálatos vala íranta, s a cseléd erőt és akaratot érezvén maga felett, már előre mint jövődő urának engedelmeskedék. Gyulának legalább meglőn azon gyöngé vígasztalása, hogy atyjának néhány végnapjait megédesítheté; mert Matyit egy újabb szélütés másvilágba költözteté.

Gyula igaz fiui illetődéssel vevé atyja halálát, szíve örömet kimenté annak minden gyöngéit, miket fonák nevelés rovására róva, s mik mellett jó szív doboga az elhúnytnak keblében. Híven megörzvé minden végrendelését, miket inkábbára eltakaríttatása iránt tőn. Ennélfogva jó anyja mellé téteté őt, első vőlegényi köntösébe öltöztetve fel, jobbágyait megvendégelé torában, vidék koldusainak alamisnálkodék, s a cselédséget egész évre kifizeté. Gyula maga is javallá atyjának ezen rendelményeit; mert mi lehet édesebb és nyugtatóbb mint tudnunk: hogy jó emlékezetet hagyandunk magunk után?

Kornél és Biri már temetés után érkeztek meg, minthogy Biri gyászruha nélkül nem akart kiindulni a városból, s időbe telt, míg ez teljesen testhez alkottatott. Megjött Leguli is, ki már nem lakott a faluban, úgy látszott pártfogásaul Léni-rokonának.

Csakhamar megpendült az osztály hangja, s utóbb megzúdult annak zajja. A két ügyész, Leguli és Kornél egymás ellenében zajogtak. Viták, alkuvások, összezőrrenések napirenden voltak most s Gyula egy székre vonúlva, néma közlöttséggel hallgatta a csatázást. Leguli az özvegyi jogokat vitatta, felcsigázta azokat a lehetőségig, s gyakran azon felül is; mert elve és szokása vala: sokat kérni, hogy legyen miből engedhetnie. Kornél az egyenes örökösök jogai mellett vitézkedett, az özvegy és özvegy közt, Léni nem mindenkori kimélésével, különböztetéseket állítgatott fel. Segélyül vétettek mindkét részről, hazánk minden élő és nem élő törvényei, s törvény-tolmácslatai, Szent István óta szinte az utolsó dicisióig, s miként két ügyes küzdő, kergetőztek embereink az igazság széles sorompói között a nélkül, hogy a diadal egyik vagy másik részre látszanék hajolni.

Gyulát egy ideig mulattatá a dolog; csodálá az emberi gyarlóságot az enyém és tiéd kísértéseiben; de végre hosszadalmas lőn neki a vita, mely olykor többre is siklék ki, mint óhajta.

Egyet mondok uraim, így szóla végre hideg elhatározással; a mostohának egész napot engedek. Hordjon az alatt el a háztól annyi bútort és eleséget, a mennyi neki tetszik; ezen kívül özvegyi joga fejében fizetek neki tizezer forintot - s vége minden további követelésnek. Ha nem tetszik a föltétel, mostohán fogok banni a mostoha nővel, és még mostohább anyával!

Gyula jól tudta mit mível; mert besúgva vala neki, hogy Léni új menyekzése, csak az osztályi alkuatól van felfüggesztve. Gyula hideg tónja s a nagylelkű ajánlás, fenakasztá minden szót Legulinál és Léninél, mely utóbbi, több tekintetből rettegé Gyula elszánt jellemét. De Kornél tudni, s meghatároztatni kíváná: hány emberrel, szekérrel kíván pakoltatni a mostoha? mert úgymond, egész falut is bérelhet ki erre. A két ügyész ismét egymás ellenébe szökött itt; de egy pár órai harcz után, mely elől Gyula a kertbe vonúla le, csakugyan megegyezének, s írásba tévék fel az egyességet, melyben mód és határára vala kiszabva.

Másnapra volt halasztva az elhurczolás. A felhúzott óra zár alá tétetett, nehogy a felek vagy siettessék, vagy késleltessék annak járását; Gyula a folyosóra ült ki s mosolygotta a rabló munkásságot. Mint sietett, mint erőlködött a Léni pártja, hogy több időt nyerjen több vitelhez! A pohos Leguliról szakadt az izzadság, biztatásban és emelésben, s a déli evés órája, most volt tán neki először életében kedvetlen és hosszas. Kornél sajnosan pillantgatott sok bútor-darab után, szorosan ügyelt az egyezés pontjaira, figyelt az órajáráásra, s a mint az ebben kiszabott estvéli óra elérkezett, szünetet koppantott az asztalra. Új vita vala itt ismét kezdőben; mert a kimozgatott és félútban lévő portékát, még Léni sajátjának követelé Leguli, Kornél pedig ellenzé; de Gyula Léninek ítélte azt által, s véget vetett a versengésnek. Megállapodott a kiszállító nép, s Léni kimerült fáradással dőlt egy karszékbe. Leguli pedig vacsora helyett ágyba kívánczozott.

Kaczagva lépett be Gyula kirablott szobáiba. Ellenség, melynek szabad prédája alá bocsáttatik a város, nem fogott volna abban dűlni különben. Másnap végkép kielégített Léni, s búcsut vett azon háztól, melybe szegényül lépett be, s melyet most vagyonosan hagyott el. Elme-netele után morgott Kornél, de Gyula: hagyd el sógor! így szólt, nagy lelki bajtói menekülést, vagyunk egy részével vehetni meg, mindenkor olcsó vásárlás!

Most hát már Gyula, szabad ura volt személyének, vagyonának, tettének, munkálkodásának. A szívében terjengő jólét érzeményét csak az foghatja fel, ki mindig, miként ő, rabja volt sorsának és körülményeinek. A szabadság, kétségen kívül első föltéte boldogságunknak, hogyha az nem a boldogság maga. Mindenfelőli nyájas kilátások, szerelem szép boldogítása, barátság, s miután az öreg báró Regéczy, a maga bélteki jószágát, utolsó falatját volt szép birtokának, Legulitól kiváltá, kedves szomszédság is, mind meg annyi kezességek valának lelkén, boldog jövődjé felől.

Kéjjel tölt szívvel ment le kertjébe, hol hajdani alkotásai most már mindenütt vidoran diszlettek. Mily változás azóta! mily különbség hajdani és mostani sorsa közt! Igazán, ha az ember átláthatna jövődjén, így szóla magában, pirúlni fogna olykori kishitűségeért! Mint remeg, mint csügged gyakran csekélységek felett, miket egy kedvező percz képes javára váltani!

Isten hozott öcsém! kiálta egy ismeretes szózat a kerítésen által hozzá. Az öreg báróé vala ez, kit Gyula, minthogy amaz a temetésen nem vala jelen, csak most láta Bélteken először. - Temettél édes öcsém és osztóztál, mondá a báró: s ily alkalmakkal bús és zavart arcok jönnek napirendre, miktől iszonyodva futok. Mosolygó arcok az én barátim! Ha festész volnék Gyulám, minden bölcslet mosolygó arczczal festnék; mert csak úgy tehetem fel felőle, hogy megbírá fejteni az élet feladatát: hogyha nem sírdombon ülve tanít meghalni, hanem rózsáktól övedzve oktat élni. S aztán temetés! bús tükör-tartás előnkbe! Azt szeretném inkább, hogy minden ember Illés próféta példájával biztatgatna, ki elevenen ragadtatott az égbe, hogy szíve némi reményt kapna, kikerülhetni egykor a halált, s még tán második Illés is lehetni. - Szánakoznám édes öcsém előtted, atyádnak halálán, de bizony nem tudok én hozzá, s okot sem igen látok reá; de nem is üdvözöllek, mert fiú vagy. Hanem hidd el, hogy szomszéd-ságodnak szíveimből örülök. Egy jó szomszéd legalább is két atyafi, s a rosszából több is. Némelyike ezeknek sokat szeret követelni a rokonság jogánál fogva, bár maga mézes szavaknál nem igen terjedez is tovább. Úton útfélen osztózik veled, bojtorványkodik apáid, anyáid százados osztályleveleibe, pört akaszt nyakadba ha magvat sejt reá, és még is komolyan követeli, hogy forradozzál érte míg élsz, és reá halj, ha megszünsz élni, mert rokona vagy! Már nekem jó barát, jó szomszéd az emberem, s rokonom is csak úgy, ha egyszersmind ama kettő a jámbor!

Nyájasan szövetkeztek az új szomszédok, s Gyula kipattanván titkával, hogy mihelyt az illés fogja engedni, nőt hozand a házhoz, derűlten fakadozott örömében az öreg báró. Azt kikérem öcsém, hogy itthon én legyek az öröm-atya, s a mennyekzői ebéd azon diófák tűzénél főjjön

meg, mik végett Valkayval és Legulival annyit pörlöttetek, s miknek még ma fejszét vettetek, hogy száradhassanak, s mennyekzödön rossz jóslásu füstöt ne adjanak.

Gyula szívét nyájasan illeté az öregnek szives ömlengése, csodálá erős lelkét annak, mit annyi vizsály sem tudá elcsüggeszteni.

Ej mit édes öcsém! jó kedvemet csakugyan nem eresztém vagyonom közt csőd alá. Kissé rossz számoló voltam az igaz, s ennek leginkább nevelőim voltak okai. Soha fel nem tudták velem fogatni az algebra hasznait, s innen jött, hogy az $a + b = ab$ -t, tudós gyermekeskedésnek s hasztalan betű-játéknak vélvén, sem hozzá, sem vele a számolás mesterségéhez, kedvem hajlani nem birt soha. Édes öcsém, ha még valaha az ég egy pár millió urává tenne - mert kívánsban miért legyek fősvény? - hidd el! azonnal intézetet alkotnék hazánkban, melyben az iskolákból kikerülteknek, a világ folyását, élet philosophiáját, a józan háztartást, s pénzköltés hasznos mesterségeit taníttatnám. Ó mi sok forrását dugnám be intézetemmel a világi élet boldogtalanságainak! - Gyula javallást inte a bárónak. - Bizony megtenném öcsém, folytatá ez szavait; ámbár a még csak óhajítás alatt álló kincsből rendesen nagyobblelkűek szoktunk lenni, mint a már birtokunkba jutottból. Most már akként vagyok, miként az egyszeri fősvény köpenyege, melyből kabát, később mellény, s végre sipka lőn. De öcsém - itt szívére tette kezét - a posztó hidd el jó szövetű, és nem durva!

Gyula gyermekeiről emlékezők. - Kegytelen tapasztalásom az a világban, mondá a báró, hogy az ápolás és gondoskodás kegyelete, nem akar akként terjedni fölfelé, mint lefelé önkénytesen hajol. Nem ritkák ugyan az oly fiak és leányok, miként ezt az emberiség becsületeért hajló vagyok hinni, kik örömet visszaápolják szülőiket, s készek áldozatokra is irántok; de rendesen nem találják el azt a kimélő gyöngédséget, melyet érzékeny szülék ápolása kíván. Ez a viszony igen kényes, s mindkét részről finom tapintat kell hozzá. Az öreg komolyan másba szakítá át a beszédet.

Gyula sietett rendbeszedni bérteki dolgait s Harsag felé vevé visszaújtját, hogy Vinczét láthassa, ki még csak a jövő tavasz végével készült átköltözni Kistrétre. Az öreg Gyomay számolgatott, Vincze olvasott, Klárcsi pedig a várandó kis polgár számára szabogatott. A boldog háznépre nézve ünnep volt Gyula érkezése.

Délután tiszteletére mentek a generálnak. Épen jókor! kiáltott ez Gyula eleibe, vőfélyre van szükségem, s másnapra mennyekzőre hívta meg vendégeit. Senki sem tudta a párt, s a generál titkolódzott azzal. Sátorok vonattak az udvaron, s a generál foglaltos volt rendezgetéseiben. Nekem, így szólt az ifjakhoz, szebb rész jutott öregségemre, mint reménylhettem saját örömeim feldúlások után, t. i. részt vennem azok boldogításában, kiket szív vagy sors kötött hozzám. Kár hogy ezen szép örömeket rendesen vagy csak gyöngén, vagy csak akkor keressük, midőn már saját örömeinkből kiszorúltunk.

Másnap gyűlve volt már az úri násznép ott fent, s a parasztok ott lent, a pap hivatalos öltözetben állott a szőnyegen, de még a nászpár nem volt jelen. A generál kinyitotta oldal-szobáját s a bámuló Gyulának átadta a menyasszonyt, hogy az esküvőre vezesse. Angelica volt ez, a festészleányka, s a vőlegény - Porubay, esküdt jegyző a generál egyik falujában. Egy tisztes asszonyság lépett ki velök a szobából, ki iránt nagy tiszteletet mutatott a generál, s kiben Gyula azonnal azon nőre ismert, kinek egykor Budán a hegyek közt vesztett jegyző-könyvét visszaadta volt, s utána Erzsike.

Nyájas komolyság ült az esküvő pár arcán, s csak az asszonyságon és Erzsikén látszottak bűnnek és szenvedésnek jelenségei. Gyula az egész szertartás alatt nem eszmélhetett fel bámultából, meg nem foghatván a pár összekerülését mindaddig, mígnek későbbben Porubay e történet előadásával világosította fel a titkot.

*

Létay altábornagynak, a hadi tanács tagjának, würtembergi születésű hitvesétől, egyik cs. k. hercegné udvari dámájától, ki korán elhala, három leánya maradt. Két öregbike, kiket később báró Regéczy s a septemvír vittek haza, úgy látszik öröklé atyjának nagyralátó, büszke és borús természetét. Ezek el nem téveszték szemök elől soha annak szoros latolgatását: mi illik, mi nem illik rangjukhoz? Székhelyi szokás és udvari illedék valának nekik törvény, erkölcsben és viseletben. A lányok magában Bécsben is, hol állandóul lakozott Létay, kevélyeknek tartattak. Majdnem egészen ellenetben állt velök a szép Jusztinka, a harmadik testvér. Ez utált minden feszességet, magában vonult volt nagy társaságokban; de annál nyilatkozóbb és biztosabb kisebb biztosokban, s gyakran a fontolatlanságig egyenes. Ilyenkor atyja mord szem-nyíllal, testvérei pedig kiméletlen gúnyokkal büntették őt. Ezeknek nem vala ínyökre Jusztinnak, mint nevezék, azon aljaskodása is, hogy megfélelvezve magáról, mindenkivel hamar szóba eredt, cselédtől kérte inkább mint parancsolta a szolgálatot, s nem bírta tulajdonává tenni a magasabb tónt s illető rangtartást.

Ebben nem ismerek saját véremre, mondogatá gyakran borús felindulással Létay, ha Jusztinka ellen újabb panaszt hordának eleibe testvérei. Ezen szavakban, miket gyermekei csak harag kifakadásának vettek, több fekvék ennél. Létay sokat kínta vala életében nejét azon gyanújával, hogy Jusztinka nem saját gyermeke; ámbár ismerősi a boldogult nőt mint erényest emlegeték, s innen szembetűnőleg mellőző vala többi két leánya mellett iránta. Ezek híven osztóznak atyjok hidegségében öccsökhöz, s ez egészen kiszakított személy vala a család között.

Ezen mellőztetése azoktól, kik oly közel állottak szívéhez, a lánykának különben is szilárd akaratát elmakacsíták, s ellennyomásokra ingerlék. Minthogy testvérei a musikát szenvedéllyel űzék, őt nem lehetett annak tanulására bírni; fel kelle vele hagyatni az órákat. Ellenben a festés nem vala barátja néneinek, s így annál nagyobb Jusztinkának. E szenvedély egyszermind óhajtott elvonódás vala neki testvéreinek örök gáncsai elől. Ezek nem kedvellék, miként nevezék, a fejcsüggesztő olvasást; annál inkább kedvellé azt Jusztinka, s főképp az akkora eláradozott érzélgő regények, úgy magány-keresésének, mint érzékeny szívének, kedvelt tápláléki lőnek. Korán túlságokra kapák ezek a lánykának képzeletét, mind élet mind világ folyása felől.

A testvéri ellenkezés mindinkább nyilvánban mutatkozott. Ha közhelyre vagy társaságba készült Jusztinka néneivel, kedve telt ezek ellenére a legegyszerűbben öltözni; otthon a méltatlan bánással sértett cseléd iránt még egyszer oly nyájas és leereszkedő volt ő. De az efféléknél nagyobb gáncs volt, mind atyja, mind nénei előtt, Jusztinkának nyers egyenessége a társaságokban. Azok irányában, kiktől szívét eltoltottnak érzé, minden parancsolás daczára is nem bírt palástoló lenni; s így nem jöhettek úgy társaságból haza, hogy Jusztinka egy vagy más botlásért feddést ne érdemlett volna atyjától és néneitől, kik ritkán is voltak ellenei vádtól üresek. Mindezen vádolások nem annyira testvéri gyűlölségnek, mind azon kevély eszméletnek voltak jelenségei, hogy Jusztinka sem akar sem tud becsületet tenni a Létay-háznak, ámbár gyanítható vala, hogy homályos irigykedés is játszák szerepét nálok; mert a szép nyájas Jusztinka, akaratlanul is hódított a társaságokban, homályt vetett büszke néneire, s az atyai házon kívül mindenünne jóakarát mosolygott felé.

Létay mind rangjánál, mind talentománál, mind a felség iránt többször bizonyított hűségénél fogva nagy tekintetű és befolyású úr volt az udvarnál. Ez arra kényszerítette őt, mire saját kedélyénél fogva is hajló vala, hogy úgy nevezett nagy lábon éljen. Ő jó birtokú volt ugyan, de nem gazdag, s így a felidegzett költekezés jó formán megrongálta házát. Innen egészség-beli ürügy alatt egy időre engedélyt eszközölt ki az udvartól, falusi jószágára vonúlhatni. Az egész háznép kiment, Jusztinka örvendve szívében, nénei aggódással a falusi unalom iránt. Nem is ok nélkül; a zajhoz, nagy társaságokhoz szokott leánykák, sehogy sem lelheték fel

magokat a falusi csendben. Sokáig öröm vala nekik az est-borulás, mely egy-egy unalmas napot zárt be, s aggodás a reggelnek-nyílása, főkép a felől: mit kezdjenek e napon a mászó idő ellen? De Jusztinka elemében volt künn, szabadabban járt kelt a szabadban, festett, olvasott, s egy órácskáját sem engedé vala éledeletlenül által a múlásnak.

Vala egy rokona a Létay-háznak, Judith, már éltés özvegy, ki részint nyavalygása, részint aggkora, részint szegénysége miatt, nem tarta többé számot újabb férjülésre. Ez saját betegeskedéseinek alkalmat és kedvet nyere házi orvoslásokhoz, miként ez azon időben még szokásban vala, melyben rendes orvosok szűkét irgalmaskodó nőnép pótolgatá a hazában. Különös tudománya és ügyessége vala Judithnak a fűszeres vizek eresztésében, gyomor-cseppek, szemvizek, zsírok, kenőcsök készítéseiben, s évenként újabb sor erőslevendula-, kapor-, zsálya-, rózsa-vizek, svéd cseppek, keserű italok, csodatévő flastromok s a t. állítottak hosszú henger-üvegekben, tégelyekben és laponyokban, fel a falszekrényben. Ezeket tűrhető jártassággal használá Judith a nyavalygó emberiség számára, s ha tévede is olykor, szent és kegyes vala a szándék, s azon közbízodalomban, melyet magának kituda vívni betegeinél, áldás vala ő a köznépnek. Mert enyhítő vigasztalás a betegre nézve, tudnia, hogy nincs végkép elhagyatva, s a halál előtt még bízattva áll reménye a segélynek. Judith mindenkör kész vala szekrénye bőségéből orvos-szereket nyújtani; de ezeknél gyakrabban használá leereszkedő nyájassága és részvevő szive, mikkel a beteget ápolá.

Judithot részint társaságul, részint kimélésül, elhozatá lyányaihoz Létay, s gondjaira bízá a háztartást. Jusztinka csakhamar összeszövetkezék a szelid lelkével, kinél megpihenhete indulataival és kedvteléseivel, s kinél viszonzvonzalmat talált. Segédül adá magát hozzá a gazdasszonykodásban, de főkép abban lele elégülést, ha együgyü gyógyszerei készítésében, gyógyításaiban, s betegei ápolásaiban, mikre nézve a természeti hajlam ügyességre fejlett ki benne, segítheté Judith szorgalmait. Ismerni tanúlá a füveket, átirogatá magának Judith jegyzeteit, figyelmes lön több orvos-szerek iránt a vidékben, mindenfelől összegyűjtögeté a hasznos orvosi tapasztalásokat, s szenvedélylyel üzé ezen tudományt, mely kedélyével annyira rokon vala, hogy maga is csodálni kezdé: mint nem nyilatkozá ez nála eddig is?

Létay agg ősi épületében, a nagy terem festése megromladozott, s ő a régi helyébe új fresco-festést határozott. Megérkezett a festész, ki művészi utazással járta meg az olaszhon jeles városait, s azokból valamint tudományt és ügyességet, úgy maga külsejére nézve is, finom simúlást hozott hazánkba vissza. A fresco-festés ritkaság volt még a magyar földön; Berky ezt a mesterséget, különös szorgalommal nyomozá vala Rapháel, Bounarotti, Volterra, Mengs, és Maron remekeiből, s tört ellesni titkaikat. Egy pár mágnaši palotában szép jeleit adta immár ebben ritka tökélyének, s Létay örült a fiatal művésznek. Csakhamar suttogni kezdtek a szobaleányok a szép festészről, s annak kedveltető módjáról, s udvariasságáról; magok a kis-asszonyok is figyelők lettek reá, s Jusztinka nénjei sem tagadhatták meg tőle a méltánylást; ámbár benne inkább az utazottat és a külföldi művelésű, mint a szép ifjat, és kitűnő művészt látszottak becsülni. Jusztinka is újságvágyó lön, voná őt festői kedvtelése is, s megtekinté Berky dolgozását. Ez épen festékeit vegyíté ekkor tégelyeibe, árnyéklátokat készíte különféle színekből, s Jusztinka tudakolásira kész szívességgel tolmácsolgatott. Előadá a fehér festék készítése módját, a testszínnek, korok és testek különbségeihez képesti különbféleségeit; előmutatá cartonait, mik után rajzai a falra jövendenek; és sejtven a lányka festészi értését, művészi hév folyá el előadásait. Jusztinka vágyat nyilatkoztata az iránt, hogy némi kísérletet tegyen a fresco-festésben. A szíves ifjú kész vala erre, s megtekintvén Jusztinkának némely dolgozásait, hogy erejét becsülhesse azokból, egyikét könnyebb cartonainak átengedé neki, s friss meszeléssel bevonván egy darab falat, nem annyira szembetűnő részén a teremnek, maga utasításai után festeni hagyá a leánykát. A festés nem rosszúl üte ki, de száradván a mész, több helyen más lön a festék kiadása, mint Jusztinka reménylé. Mosolygva igazított utána Berky, s figyelmeztette őt: miként keljen előre kiszámolni a festékek munkálatait? Az épület

rondeljében, hol hamvas festést kívánt az öreg Létay, szerencsésebb próbát tett Jusztinka, s Berky tüzet kapott oly szívesen lenni tanítója, mint ez tanítványnéja vala. Festészi oktatások, ezeknek biztosságai, magány és kedvtelés rokonsága, aprónként nyájas ismeretséget szövénnek a két fiatal között. Jusztinka megcsalá magát, művészi vonzalomnak és rokonságnak tekintvén azt, mi immár kelő érzelm vala. Azt vélé ő, hogy egyedül festői kedvtelés vonja őt Berky dolgozásaihoz, holott immár a szép s mívelt társalgásu és lelkű ifjú üle szívében.

Jusztinka szép recze-mustrákat kapott kölcsön. Máskor könnyen maga másolta le maga számára azokat; de most valami édest sejtett abban, hogy Berky dolgozásából bírjon valamit. Egy szócska elegendő volt ennek arra, hogy szíves esenynyel fogjon a munkához, s nappal elfoglalván őt fresco-festése, éjjel pótolja szorgalmát. Jusztinka bámult, a mint harmad-napra Berky a kész mustrákkal megjelent. Szemérmesen nyúlt tüpénzéhez a lányka, s fizetést akart nyújtani a festésznek, nagyobbbat, mint munka ért; de Berky oly szerényen esdeklett a kis-asszonynak, hagyná őt szolgálhatni csekély fáradságával, hogy Jusztinka nem meré, nehogy az ifjú finom eszméletét sértse, a további kínálást megkísérteni.

Jusztinkának névnapja következett. Estve lekérte az uraság a kertbe, hol csinos világosítás lepte meg azt, mely egy jelentő ábrázolatot jelesen tüntetett elő. Egy fiatal lyánkát szíves nyájassággal öleltek a gráciák, s háttérben a művészség istennője, a maga symbolai kíséretében, hozta feléje a koszorút. Tetszett az uraságnak ezen szíveskedés, ámbár mind Létay, mind a két öregbik leány, sokalva mosolygották a hizelgést. De Jusztinkát, a figyelmes művész iránti hálás jóakarát és szivesség foglalák el, s bájos képekkel lopák meg éjjeli nyugalmát. Szép álmai körulte lebegének, s ezentúl vonzani kezdé őt minden, mi a fiatal festészt érdeklé. Berky azon cartonában, mit Jusztinka másola, a boldogságot festé vala. Egy fiatal lányka, ártatlan örömmel szedegete hímes réten virágot; markában kevés vala a tépett, de siető léptei és mohó tekintetei előtt, ingerlő bőségben viríta a tépni-való. Jusztinka érzé most, miként a festésznek igaza volt; mert kis jelenben és nagy reményekben, ő is mi boldog vala most!

Napok teltek el úgy, hogy a szívek kölcsönösen égtek egymásért, de szóra ajakra nem adták érzeményeiket. Jusztinka minden regényes hangulatú képzete mellett is, nem hajlott épen semminek venni a rang korlátait és születés javait; innen lelke előtt még semmi komoly és elhatározott czél, a festészszel kezdett szívjátékban meg nem jelent. Festésnek színe alatt forgott ő Berky körül, kivel mindig vala kérdeni vagy közleni-valója. Az ifjú nem fogyott ki szíveskedéseiből; szem, tekintet, figyelem naponként biztosabbak lettek; de naponként némább a száj; főkép az ifjú búsongó néha, és Jusztinka elfogúlt gyakran. Egy ünnep estéjén Berky mandolint vert a kertben, Jusztinka benne sétált fel s alá, s bár miként ovakodott is, mindig közel estek hozzá fordulatjai. Most egy szép vadrózsát kívánt a leányka leszakasztani, az ángol osztályban álló bokor-tetőből, nem messze Berky ültétől; de a rózsza magasan ülvén, Jusztinka föl nem érte azt. Berky látván a sikeretlen ipart, előpattana, lehajtá a gallyat, leszakítá az óhajtott virágot, s szerény szivességgel nyújtá azt a lánykának által. Lelkes nyájassággal fogadá ez el a rózsát, s észrevén, hogy Berky kezét megvérzette a tövis, kirántá zsebkendőjét, s beköté azzal a sebet. Berky pirúlva vonakodott, csekélylette a sérelmet, de hagyta még is a maga körüli édes gondoskodást, megcsókolta a jóakaratos kezét, s forrón szorította azt szívéhez; majd mintegy megrettenve nagy merésén, hátra állt, s zavarodva sütötte le szemét. Jusztinka maga is kínos zavarodásban vala, hol a rózsát szaglalá eszméletlenül, hol szavakon tűnődék, mikkel közös megzavarodásukat elfordíthassa; de nem akadván ilyekre, megfordúla végre, s nyugtalan szívvel mene szobájába be. Itt szerelme szabad lángolásában forrón szorítá szívéhez kedves ereklyéjét, a rózsát. Utánereszté szívét és képzeletét, boldogsága nyájas képeinek. Édes szorongás nyomá szívét, de oly boldogító, melytől a világért sem kívánt volna megválni.

Berky egészen más érzellemmel volt. Jusztinka szótlan elfordulása tőle, lezúgta az ifjúnak lelkét. Megneheztelt! így tépelődött magában; vakmerő valék, s így elriasztám őt zajos tolakodással! Esztelen én, alacsony sorsommal oly magasra merengni! - Dúlt e tünődés szívében, s bús és hátravonuló lett a lányka iránt; minden tekintetében és szavában ennek, vakmerőségét büntető szigorúságra vélt találni; mert Jusztinka, miként szemérmes indulat szokott, ha már eszmélkedni kezd magára, maga részéről szintúgy elfogultabb lön.

Ismét néhány nap telt el, s a szív erőszakja mindig nyomasztóbb lett mindkét részről, s nehezen tűrő immár a titkolást. Jusztinnak önküzdései is a sorsok különbözőseivel, mindinkább gyöngültek. Egy napon Jusztinka fenakadt egyik festésével; s hosszas belső tusa után tanácsért folyamodott Berkyhez. Ez már bevégezte az először határozott munkát, s Létay nagyon elégtelt lévén azzal, még épülete egy szárnyát bízta kifestése alá. Épen e célra dolgozott cartonokat a maga szobájában, a mint Jusztinka belépett. Első, mi itten szemébe tűnt, saját mellképe volt a rózsával, a megszólalásig találva. Pirúlva állt meg arczképe előtt a lányka, rámeredve szemével, s oldalt a meglepett ifjú állott, lesve a lányka arcán derűt vagy borút. - Mi jó Berky úr! hogy annyi időt veszteget körültem. Azt tartom, találva vagyok, de egy kis hizelgéssel.

Ó én nem vagyok elégedett dolgozásommal, mondá forrón ömledezve az ifjú. Hol van itt az a nemes homlok, azok a lelkes vonások, bélyegei a szép léleknek? hol van az a nyájas nyomatja a szelid ártatlan kedélynek? az a varázs tekintet, mely haldokló ifjat is képes fogna lenni életre deríteni? az a kéjjel telt pillantat, mely egykor üdvöt, boldogságot fog deríteni arra, kit az ég szerelmével áldand meg? Ezen pillantattal törtem én festeni nagyságodat; de munkám, érzem, kontár-dolgozás!

Boldognak véli ön, kit szeretni fognék? mondá Jusztinka, mindjárt kisuhanásokkal megbánva szavait, s nem merve pillantni az ifjúra.

Vég nélkül boldognak, felelt az ifjú. Kegygyel telt pillantat lett jutalma a lányka részéről. Berky nem bírva többé érzeménnyel, térdre omlott Jusztinka eleibe, s forrón szorította ajkához megragadott kezét. - Bocsánat a vakmerőnek, ezt rebegte, ki homályából azon fényre feltekint, mely őt jótevő napként éleszti. Vagy tán vétettem nagysád áldozó érzetimmal? - kezére borúlva várta ítéletét.

Melyik lányka dúlt valaha azért, hogy bájai mindenhatók valának? s épen Jusztinka tehetné ezt, az előbb szerető, a titkon epedő lányka? Érzé ugyan, hogy messze halad az ifjúval, s nem vala teljesen elégtelt, sem önmaga, sem az ifjú megfélemezésével; de szánat, pártos szíve, s azon zavar, melybe őt az ifjú szavai és helyzete hozák, újabb fontolatlanságba ránták őt. Másik szabad kezével megsimogatá a kétkedő ifjú arczait, felkelni parancsolá őt, s zavart érzelmei között fontolatlan szavakkal biztatá annak reményeit. Berky lelkesedve szökék fel, bátorodott hévvel szorítá a lánykát magához, s ez feledve mindent, szenvedé, majd viszonzá kéjelgéseit és édes nevezeteit. A szeretők tudák s tudaták most, hogy egymáséi, mit már régóta sejtének, érezének. - Jusztinkánál a szerelem lángoló boldogsága feledtete minden gáncsokat, miket elméje vagy büszkesége az ellen tehetének.

Mindinkább szorosabb, s foglalkozóbb lön most szövetségök, s végre gyanús a háznép előtt; mert boldog szerelem, gondatlan a maga áradozásaiban. Jusztinka megbízott szobalyányánál elfogatók egy levélkéje a festésznek, s Létayt dühösség fogá el. Csak hirtelen szökés mentheté meg az ifjat, szörnyűt esküdt bosszúja elől. Jusztinka testvérei ájuldoznak a ház mocska felett. Nem létezett kín, mi szánva nem volt számára, s mi rajta el nem követtetett. Méltatlanságok, alacsony bosszúk üzték egymást rajta, s végre tudára adta az atyja, hogy vagy azonnal férjhezmenésre határozza el magát, vagy örökös inségre szánja el Berkyt. Jusztinka reszketett, ismerte mind hatalmát, mind szilárd természetét atyjának, s tudta hogy az ifjú veszve van, mihelyt ő akarni fogja. Azonnal kész lett határozásával.

Testvérei már jegyben álltak jövődő férjeikkel, s ő körölte is számos tisztelő epedett. Ezek közt eleitől fogva kedvezőleg jelölte ő ki becsülésével Rónapataký őrnagyot, atyjának ezredéből. Ennek nemeslelkűségébe veté most a lányka minden bizodalját, s tudára adá atyjának tett választását. Létay örömeben megenyhüle leánya iránt, az őrnagy kívánt vő vala neki, s értesíté ezt szerencséje felől. Rónapataký szívből tisztelé s szereté Jusztinkát, s boldog érelemmel fogadá kiválasztatását. Jusztinkának azonban nem vala komoly szándéka másé lenni, mint Berkyé. A szenvedés és szerelme viszályai, még inkább lánczolak hozzá szívét, s egy különös fölfedezése épen örökre sajátjává tevé őt. Szerelme zálogát szíve alatt hordozá; nem vala tehát más menedék előtte, mint ámitni rokonit férjhez-készülésével, s az alatt időt nyerni Berky számára, hogy félre állhasson a boszú elől. Biztos emberét küldé levelével utána, ő maga feltevé magában, hogy mindenki iránt titkot tartson; de nemeslelkű Rónapataký előtt nyilatkozzék, s őt titkába vonja, s ha lehet, maga segélyére bírja. Szíve annál nyájasabb bizalomra nyílt iránta, mivel csak ő volt egyedül s a jó Judith, kik szánó kimélettel bántak vele. Atyja, s kívált testvérei, hidegségökkel és gúnyaikkal, makacs hidegséget szültek vala szívében; utálni kezdte nemzetsége viszonyait, melyek szabadság és szerelem helyett, erőszakkal és gyűlölésséggel kínozták őt.

Rónapatakýnak elborula szíve, a mint Jusztinka neki titkát s egész állapotját fölfedé. Ő a lánykát szívből szereté, de a saját becsületét még inkább, mire egész a gáncoskodásig kényes vala. Jusztinka többé nője nem lehetett, de szívéből megszáná ennek ügyefogyott sorsát, s a mint a lányka kulcsolt kezekkel rimánkodék előtte: ne hagyná el árva sorsában őt, kiben egyedüli reménye és bizalma él a földön, nemes tökélet szálla lelkébe. Föltevé magában, hogy a boldogtalan lánykát kimenti inségéből. Elrendele titkon mindent, s az alatt folytatván a háznál kérői szerepét, s ezzel elszunyasztván a Létay-ház figyelmét, kiszökteté a lánykát az atyai udvarból. Az őrnagy ezredében szolgált volt egy Gárday nevű öreg seborvos, ki lábai romlása miatt elhagyta szolgálatát, s egy kis városkába vonúlván, csekély nyugpénzéből s orvoslásaiból éldegélt. Rónapataký úgy ismerte őt, mint talpig emberséges férfit, kinek úgy erényességében, mint szívemességében bízni lehet. Ezt bízta ő meg Jusztinka állapotával, s hozzá vitte ki a szerencsétlent. Gárday mindent fogadott, mit szív ígérhet, s meg is tartotta fogadását. Jusztinka már néhány nap alatt saját leányaként vala házánál. Az öregnek szótlan komolysága, egyenes, de gyöngéd kedélye, jótévéleg egyeztek Jusztinka mostani hangulatával.

Most már Jusztinka minden nyomozási szorgalmát Berky után vetette. Az őrnagy sem nyugodott ebbeli munkálkodásiban; de a hír, melyet fölöle vihetett, majdnem kétségbeeséssel zúzta meg a lányka szívét, Létay elfogató parancsot eszközle ki Berky ellen. Sokáig nem lelték ezt, ámbár a szerencsétlen ifjú nem bírhatá magát arra, hogy Jusztinkát messze hagyja. Darabig, miként kivert méh volt kasa körül, csak a Létay faluja vidékében bolyongott, egy párszor betért a faluba is bizonyost hallani, s beszélt Jusztinka biztosabbjaival. Megfordúlt szívében a vér, s minden érzemény, hallván, hogy Jusztinka az őrnagy jegyese. Ugyan ezt hallotta ennek legényétől is, s nem kétkedhete tovább. Majd esztől válva futott a világba, s így került a Létay hatalmába. Számos méltatlanság érte az ifjat, mely párosúlva mély bánatával, oly súlyos betegségbe buktatta őt, hogy abból csak ifjúi ereje segíthette ki. A tömlöcztartó leánya szíves gondját viselé a szép bús ifjúnak, s ha nem indulatot is, de hálát és jóakaratot víva ki magának nála. Berkynek tudára adaték, hogy csak nősülés oldhatja őt fel további üldözés alól. Neki már az élet csekély kecsű, s örömtelen jövődőjű vala; Jusztinkát, kinek állapotát nem sejté, más sajátjának tudá; mi vala hát többé nyerni-, mi veszteni valója?

Mintegy eszméletlenül határozá el magát, hogy a tömlöcztartó leányával egybekeljen. A lányka szívéből ragaszkodék hozzá, s így gondolá, boldogíthat, ha maga örökre boldogtalan marad is. A hír, ha rosszat visz, üzetett madárnál sebesebben repül. Jusztinka korán megtudta kedvesének sorsát. Az ő érzelmeit ennyi viszály, sorsának ennyi méltatlansága, borús fásu-

lásba ejtették. Volt nyájas és nyílt kedélye élet-unalommal változott most, s minden lágyabb érzélem, elzárkózó szívébe vonult vissza. Volt örömei és kedvtelése elhagyák őt, csak az egyetlen orvosi maradt még fenn, melyet bánat-üzésből is kettőztetett szorgalommal gyakorolt most, naponkénti alkalmá lévén ebben, az agg seborvos betegek körül. Aprónként enyhült, s csendes szenvedésbe ment által bánatja, s mindinkább több-több kedvvel üzte orvoslásait. Az öreg seborvos, sejtven e részben a természeti hajlamot, nyílt elmét és némi ismereteket a lánykában, örömmel oktatta ezt az orvosi tudományban, s közölte vele hosszas gyakorlataiban szedett tapasztalásait. Jusztinka orvosi ismeretei szemlátomást növekedtek, biztosultak, s gyógyításai naponként szerencsésebbek lőnek. Utoljára majdnem eleme lett neki az orvoslás; minthogy tépett lelkének csak a boldogtalan, csak a szenvedő emberiség volt képes írt nyújtani; míg a boldog, kínos visszaemlékeztetéssel gyötrötte lelkét.

Jusztinka kín és bánat közt szülte el fiát. Minthogy inkább kívánunk attól szabadulni, mi szívünknek alkalmatlan, mintsem remegünk bizonytalan vagy távolas veszélytől; Jusztinka mihelyt felépült, tudván atyjának még most is tartó nyomozásait maga ellen, de különben is kietlen lévén immár előtte saját szülő-földje, hol annyit szenvedett, útnak indult Vürtemberg felé, egyik nagybátyjához, kit leveleiből kedvezőleg ismert. A seborvos épen faluján kívül volt egyik betegénél; levelet hagyott ehhez, melyben fiát atyai indulattal szívére kötötte.

Idő-múlva levele érkezék a nagybátyának Vürtembergből, hogy Jusztinka bújában elhala, s holtnak tartá őt minden rokona, ismerőse, holtnak az öreg seborvos is. Ez telhető gonddal nevelte a kis Uzoryt - e nevet adá vala neki az őrnagy, később generál, hogy üldöztetéstől megmentse - s benne telt fő gyönyörűsége. A gyermek úgy szerette az orvost, mint édes atyját, s nem is vélte őt másnak. Azonban a nőtlen öreget, vénségére játszottatta még a szerelem. Elvett egy fiatal személyt, kit szívből szeretett ugyan, de kinek élességeitől sokat vala kénytelen szenvedni. Békés indulatja könnyen tűrte ezeket mindaddig, mignem nejének lánya született tőle; de azontúl nem volt többé mellette nyugalma. Naponként felfrissültek az a feletti pörlések és szemrehányások, hogy a seborvos inkább szereti az idegen fiút, mint saját gyermekét, hogy ennek mellőzésével kedvez amannak. Hova-tovább borúsabbak lőnek e viták következtetései. Az asszony félve, hogy a csekély örökségben is részesíteni fog Uzory, méltatlanul kemény vala a fiú iránt; ellenben a seborvos, nejének ezen fanyarságait lelki-ismeretesen kívánván kiegyenlíteni, megkettőzteté irántai gyöngéd figyelmeit, s így a ház felett örök terhes fellegek csüggének.

A fiú, ki már hatodik évében jára, csakhamar megsejté, hogy ő a háznál a folytonos viszályok tárgya. Ellesé hogy ő nem saját gyermeke a seborvosnak, s elbúslakodék magában. Különben is csöndes ábránd vala sajátja szelíd kedélyének; most elvonakodó bús szerény lőn. Mit sem kért többé, kéztől várt a háznál mindent, nem játszott többé a seborvos lánykája játékaival, s minden tettében kitetszett, hogy tudja saját árva-sorsát. Fájt ez a seborvosnak, a lelkes férfiúnak; nem tűrhette tovább a dolgot, felpakolta Uzoryt, s elvitte őt kis vagyonkájával a generálnak.

Ez nemes gonddal és költséggel neveltette ki orvosnak a gyermeket, s ebben tisztelet, hála és szeretet nőtt és égett jótévője iránt. Kedvét találni mindenben, s magát feláldozni házáért, volt minden gondolatja, nemes iparja a fiúnak.

Jusztinka maga koholá vala nagybátyja levelében a maga holt hírét, hogy nyugtassa rokonit, s nyugodjék valahára mind maga, mind gyermeke. Nagybátyja szívesen fogadá őt, annyival is inkább, hogy Jusztinka angyalként jelene meg házánál. Tizennyolcz éves, jeles indulatú és készületű fia, már hónapok-óta nem látott volt szemeire, s az orvosok kifáradtak gyógyításából. Ki belső hályognak, ki szél-zsibbadásnak, ki köszvénynek vette a bajt; különbféle utakon indultak el orvoslásaikban, mindnyájan siker nélkül. A bús atya inkább azon tekintetből, hogy maga nyugtatására semmit kedves fiánál kísérletlenül ne hagyjon, mint reményből,

Jusztinka keze alá engedte az ifjat. Lassú és igen halkas volt a siker; de a nagybátyja kimondhatlan öröme még is szembetűnő. Edvárd előbb fátyolos homályban, majd mindig tisztábban vehet ki a tárgyakat, végre nem vala szükség vezetőre, s már csak idő és erősödés hiányzék szemeinek. Ki bírná leírni örömét a háznak, s forró háláját az ifjúnak? A szíves nagybátya esdekle rokonának, mutatna alkalmat és utat hálájának; Jusztinka csak nyugtot, békés lakhatást kére házána; többre mint mondá, szüksége a világban nincsen.

De nyugta, békés lakása nem lehetett Jusztinkának itt is. Az ő még virító szépsége, mely a szelid szenvedés által még vonzalmasabb lőn és szíves ápolásai, mély benyomást tettek Edvárd szívébe. A forró hála, szép orvosnéja iránti forró szerelemmé változott nála. Atyja nyájasan látszott javallni a fiú gerjedelmét, s üdvözölni az alkalmat, mely a hálát kivívott lánykát, még közelebb fogná kötni házához. Edvárd, a fiatal szemérmes, nem birt egyenesen nyilatkozni szívével és tisztelő szerelmével; levélbe zárta égő indulatát és ohajtását birhatni Jusztinka szívét és kezét. Maga Edvárd útra indult volt, mi alatt levele Jusztinka kezébe adatott. Felriadt a sorok olvasására kurta békéje ennek. Mit feleljen az ifjúnak? titkolja-e előtte körülményeit és anyaságát? megcsalja tépett szívével őt? mely érzi, nem birhat többé nyílni öröme, szerelemre, boldogságra? alacsony önzéssel használja-e maga részéről a háznép háláját? Űz sorsom! így kiálta fel bánatosan, el van végezve, hogy csak síromban leljem fel nyugtomat! - Tollat foga, nyájasan, de határozottan ír meg a kedves ifjúnak, hogy vas végzete nem engedi vele élni boldogságát, s őt csak akkor fogja láthatni maga körül, ha előbb szerencsésebb nőt hozott házához. - Feleségben tán kíváncsabb erény, édes Eduárdom, ezt ír nek, kedvessé tudni tenni férjének az életet, mint csupán szeretni őt. Nő, ki tördeli, és nem simán hajtogatja az életet, nem fog boldogíthatni soha! - Biztos kézhez adá Jusztinka a levelet, maga pedig észrevétlenül indula ki ismét azon háztól, hol szép, de csak rövid nyugalom mosolygott felé. Oly szerencse reményétől válni, melynek sugára már biztatólag játszott szemünkbe, nem kisebb vesztés gyakran, magánál birt örömünk enyésztenél. Nem bús játéka-e az sorsomnak, gondolá magában Jusztinka, hogy az atyai háztól gyűlölség hajt el és szerelem az idegentől?

Hónapokat, éveket töltött bizonytalan bújdoklásban; mindenütt áldásként jelent meg és mulatott. Orvoslásai hírt és vagyont szereznek vala neki, ha amaszt húzamos maradással bevárja, s ezt keresi vagy csak elfogadja is. De Jusztinka csak kikerülhetetlen szükségeire szorítkozott, s csak annyit fogadott el betegektől, mennyivel ezeket pótolhatá.

Honvágy, melynek édes fonala szívében meg nem szakad soha, s anyai érzelem, visszavonták Jusztinkát végre a magyar földre. Dobogó szívvel tért azon városkába, hol fiát hagyta volt. Idegeneket talált a házban, a seborvost sírhant fedte már, s háznépe tartózkodásáról nem tudott bizonyost mondani senki, csak annyit hallott, hogy a seborvosnak egy lánykájánál több gyermeke nem maradt. - Földben nyugszol tehát szerencsétlen gyermek te is! kiáltott áradozó könnyekkel; boldog, hogy nem öröklőd anyád sorsát és könnyeit!

Épen a generálhoz készült végsőt és bizonyost hallani fiának sorsáról, a mint a budai hegyek közt, hol jegyzőkönyvét elveszté vala, Berky festésznével és Angelicával megismerkedék. Varázsolva lőn egyszerre a kedves lányka szomszédságába. Szembeszökő volt arczvonásiban az atyáivali hasonlatosság, s láttára Jusztinka szívében, bús, de édes visszaemlékezés keledezett. Egy vagy más ürügy alatt többször megfordult Anglica szállásán; a beteges Berkyné csakhamar bizalmat érzett iránta, s orvoslása alá adta magát. De nyavalyája ennek nem volt többé gyógyítható. Angelica árván maradt, oly világban és életben, miket nem ismert.

Jusztinka lett most egyedüli istápjá, s volt is reá szüksége Angelicának. Báró Regéczy Kálmán naponként közelebb fonta csábos szövédékel a tapasztalatlant körül. Angelica teljes lélekkel csüggött a báró szerelmén, nem aggódva a rang korlátin, miket nem ismert, s egyedül csak az ifjúért dobogó szívére ügyelve. Nem ohajtott, nem kívánt ő egyebet, mint viszon-

szerelmét bírhatni ennek, minden egyéb cél és vágy szunnyadt lelkében; ez egyben szögellett össze nála az életnek minden boldogsága. Jusztinka látá a lánykának fedetlen szívét s remege érte. Kálmánnak tisztátlan céljait sejté, s bár e részben nem vala is oka félti az angyalkedélyű lánykát, rettege még is azon csapástól, mely szeme nyíltával annak szívét sújtani fogja. Porubay, ki akkoron épen a báró szolgálatában állá mint irnok, s mindennapi vala Angelicánál, mindig kétségesebbeket horda elő Kálmán jelleme felől, s gyanakodva adá intéseit Jusztinkának; minthogy Angelica ártatlan bizalmait felriasztani átallá. Jusztinka föltéve végre magában, komoly szót váltani a báróval, s bátor ostrommal vetni véget a fenyegető veszélynek.

Egy eset, alkalmasan segítette elő Jusztinka célját. Egy kies nyári estvén kísétált ő Angelicával a város egyik népes mulató-helyére. Sűrű volt a nép, s a mulatónak főhelye előtt, padokon, székeken települt le a számos uraság. Közte Kálmán épen rangos társaságot mulattatott, a mint Angelica ráismert a kedvesre, szokott bizalmával szökött mögé, s nem sejtve a világi tón illéseit, biztosan megveregette vállát, hogy édesen lepje meg őt ittlétével. Leirhatlan volt a báró zavarodása, a szegény s túlságos öltözetű lányka biztosságaira. A társaság gúnyosan mosolygott s örvendő mosolygott Jusztinka is. De Angelica vélve, hogy nem ismert reá a báró; Kálmán! így kiáltott, még sem ismert meg?

Engedjen meg a leányasszony, mondá zavarja legfőbb polczán a báró, - nincs szerencsém ismerni - tán tévedés.

Kár megtagadni ily szép ismeretséget édes báróm! közbeszökék kaczagva egy uracska a társaságból.

Az asszonyságok kaczagának; Angelica arczain láng és holt sáppadás váltogatták egymást. Jusztinka majdnem eszmélet nélkül voná el őt. Az ártatlan lelkű, a tapasztalatlan, nem tudá megfogni a dolgot. Betegnek kell neki lenni, gondolá magában; mert hiszen látá színe változásait, s különben miként nem fogott volna ismerni ő reá, kivel naponként mulat?

Jusztinka legjobb alkalomnak látá most törni meg a lányka ütközött szívét, nehogy többszörös zúzatás több veszélyt hozzon arra. Angelica bámészan merede Jusztinka szemébe, a mint előtte Kálmán viseletének okait fejtegetni kezdé. Hiedelmetlenségre mutatott egész lénye. Tiszta szíve nem vala képes oly silány lelket tenni fel Kálmánjában. Az az igazi ártatlanság, mely még csak mérszerrel sem bír felfoghatni képzetét a gonosznak. Szerelmét szégyenlené-e a nagy asszonyságok előtt? így szóla; mi köze ranggal a szerelemnek? kívántam-e én valaha egyebet mint szívét? volt-e ő kénytelen megcsalni engem? és miért tenné ezt? - Jusztinka nem boldogult, szép lelke hite ellen Angelicának. Majd meglátjuk édes leányom, mondá Jusztinka végre, kitudom én: van-e komoly tiszta szándéka irántad? ha nincs, futnod kell a csábítót, a fülánkos kígyót!

Angelicának ismét rejtély valának e szavak, s azon tolmácslatok, miket Jusztinka utánok ragasztá. Nem boldogúlhatott ez a természet gyermekével; mert miként költse fel vétek gyanúival ártatlanságát ennek? Föltéve magában, e kedély tisztasága után intézni megszabadítását.

Kálmán néhány nap kimarada, s Jusztinka örvendő, Angelica pedig komoly-bús kezde lenni, és naponként nyugtalanabb. Egy délután belépe Kálmán a szobába; Angelicának öröm lángja szököék arczaiba. Nem mondtam anyám? e szókkal fordúla diadallal Jusztinkához, hogy Kálmánom beteg volt? - Kálmán kész elfogadója vala az ohajtott mentségnek. Nyájas lón a pár mulatozása, s Kálmán elfogúlatlannak mutatá magát, s szinte az ámításig kedv-előző vala.

Egy szóra kedves báró úr! szóla komoly hanggal Jusztinka Kálmánhoz, a mint ez menni készült. Kálmán kételkedve tevé le fölvett kalapját. Angelica Jusztinkának intésére kifordúla a szobából.

Édes báró úr, így szóla Jusztinka, s erős nézést szegze Kálmán szemébe, mondja meg nekem, mi célja van Angelicával?

Édes asszonyom, felele Kálmán s parancsos állást és tónt erőltete magának, mi előtt vallatnám, tudni szeretném: mi joga van asszonyságodnak e kérdéshez?

Emberiség és fogadott anya jogai, édes báróm, mondá Jusztinka szilárdúl; mely mindkettő nem engedi, hogy egy ártatlan teremtest borzasztó mélység szélén aggtalanul szunnyadozni hagyjak.

Szabad tudnom: szöve van-e Angelica e csinos fortélyba?

Angelica lelke ártatlanabb, mintsem fortélyról, ha úgy tetszik aggodalmamat nevezni, álmodhatnék; s ily ártatlanság, mely gyanakodni sem képes, gondtalan bízottságában legkönnyebben bukik. Báró úr magaviselete minap a mulatóban, neki csak bánat vala, de nekem botrány; ámbár ahhoz, hogy komoly céljai legyenek önnek a lányka iránt, már előbb is csekély reményem vala. Vagy tán csalatkoztam, s a lányka valóban bárónénak volna szánva?

Az nem, mondá mosollyal Kálmán; de Angelica számára fedett hírű s könnyű kényletes életet, annak számára pedig, ki barátném leend Angelicánál, nem megvetendő hálát ajánlhatok. - Álnok szemvágással szorítá meg Kálmán Jusztinka kezét.

Csábító! kiálta felindultában magáról megfélelkezve Jusztinka, oly hangon, melytől ütközve hátrála az ifjú vissza.

Asszonyom! mondá ez élesen, ne tegye, hogy magam is megfélelkezsem arról, mivel tartozom neme gyöngeségének.

Ezt nagynénéd mondá, s mondja még egyszer: hitetlen csábító! lásd a leveleket! - Egy nyalábot ada Kálmánnak által. Angelica, folytatá Jusztinka nyugalmasabban szavait, miután Kálmán átfutá az irományokat, azon férfiúnak leánya, ki férjem fogott volna lenni, ha rokonim erőszakoskodásai őt el nem szakítják tőlem. A lányka árva s gondolhatod öcsém, hogy őt védni fogom.

S mit kíván tőlem asszonyom néném? kérdé bizonytalan hangon Kálmán, kire nézve a jelenet több tekintetből szorongató kezde lenni.

Ne gondold öcsém, hogy jogaimat követelni keltem fel vélt halottamból. Én Angelikával elhagyandom Pestet, s őt alkalmasint most látod utoljára. Egyedül arra kérlek: gyógyítsd meg azt a szívet, melyet gonoszabbúl sebhétel, mint vélnéd. Íme itt az író-eszköz, írj egy levélkét Angelikának, miként én azt tolladba szólok. Kálmán kész udvarisággal fogá a tollat, s ezeket írta:

Édes Angelikám! Gyakori eset az életünkben, hogy ámulva magunk, másokat ámitunk. Ez esetben valék én is. Szerelemnek gondolám szívemben azt az Angelicám iránti nyájas indulatot, mi nem vala egyéb szíves barátság nál, s szép tulajdonai iránti tiszteletnél. Az idő felkölté szunnyadó szívemet gróf Vértesi kisasszony iránti lángoló szerelemmel, kivel épen jegyben járok. Kötelességemnek érzem megtenni e nyilatkozást, bocsánatot kérve szép Angelikámtól, hogy levél s jó fogadott anyja által teszem azt, mihez magamnak erőm s bátorságom nincs. Éljen szerencsésen, s tartsa tisztelő barátjának

B. Regéczy Kálmánt.

Udvarias meghajtással Jusztinka és Angelika felé, de minden szó nélkül vön búcsut Kálmán a háztól.

Jusztinka Argelikának utóbbi dolgozását nézeglé, egy olasz tájfestést, mely félmunkában áll a festőálláson. Édes Angelikám, így szóla a lánykához, ez szép darab leend; milyen eget fogsz adni a nyájas táj felibe?

Tisztát, felele Angelika, derült olasz léget, felhőtlen.

A művészetnek szép alkotási jogai közé tartozik, mondá Jusztinka, oly nyájas világot, oly derült eget alkotni művei felibe, mint milyen a művész lelkében dereng, és szabadon lebeghetni a valóság felett. Nem volna-e képes az emberi erő ugyan ezt tehetni az étellel, s világi körülményekkel is? Minden szívnek bizonyos szempontja, bizonyos kisebb vagy nagyobb árnyéklatú színvegyülete van, melyből és melyekkel az életet s ennek változásait tekinti, s nagy részben amazoktól függ: borongásban-e vagy derengésben tekintse emezeket? Azt tartom: a bennünk szunnyadó lelki erőknél felszólítása és használása sokat enyhíthet világi kedvetlen viszontagságainkon.

Angelica sejtve a célzást nem felelt.

Édes leányom, folytatá szavait Jusztinka, én ezt a lelki erőt óhajtnám felszólítani nálad. Sajnos ugyan felriadni kedves ámulásunkból, de üdvös, hogyha későn nem esik boldogságunkra. Kálmán e levélkét írja neked.

Angelica mohón átfutá a levelet, minden szónál halványabb lőn arcza, s reszketőbb kezében a papír, s kiskori merevülése után dőlni hanyatlék. Ápolva, biztatva fogá fel őt Jusztin. Elhangzék a lányka füle és szíve mellett minden vígasztalás. Szótlan meredezés és lelki elmarjulás vala iszonyú állapotja. Vádolni nem tudá Kálmánt, mert hiszen ámult ő is; s tapasztalatlan szíve nem bíra rosszat tenni fel arról, kiért az ége. Csak azt érzé, hogy végnélkül boldogtalan, s Kálmán szerelme nélkül nem élhet!

Jusztinka pakolt, s Angelika eszméletlenül nézte készületeit, mint kit nem illetnek azok. Porubay belépett, s megrémlett látván az úti készületet; de megértvén a bajt, minthogy iránta bizalommal volt a ház, vidoran segítette a rakoskodást. Szíves szóssággal tárogatott, szebb jövődőt az idegenben Angelica eleibe; s végre magát is ajánlotta útítársul, s megígérte, hogy utánok induland. Quo fata trahunt, retrahuntque sequamur! ezt mondá ünnepélyes lelkesüléssel. A nőség nem értvén szavait, csak szeme lángolásából sejté nemes tökéletét; Jusztinka köszönettel fogadá el ajánlkozását, Angelica pedig némán nyújtá kezét a szíves barátnak, ki azt tisztelve nyomá szívéhez.

Báró Regéczy Kálmán, mind szó, mind ismerkedés után úgy vélé, hogy Porubayban emberére találá. Kálmán ugyan nem hanyagolá el egykor iskoláit; de azokat különös tűz és szorgalom nélkül végzé vala. Most bizonyos céljára szükségessé lőn neki a római és görög história, s nummismaticai nyomozások, mikben Porubay kívánt mestere lehete, ki különben oldala mellett, mint írnok is hasznos szolgálatokat tehete. Vala ezek mellett más mellékes célja is vele, mi különösen Angelicát érdeklé. Szolgálatába vevé tehát őt, s Porubay nem igen kedvező körülményeiben, elfogadá a meghívást. Kálmán küldésekben, apró megbízásokban, gyakran használá Angelica körül írnokát: s a lelkes, minden feszesség nélküli, nyájas ártatlanságú lányka, csakhamar szelid vonzalmat, majd indúlatot támaszta a derék férfiú keblében. A lánykának művészi tüze, lelke, s Porubaynak ismeretsége a művészet hajdani bölcsőjével, nyájasan egyezének. Porubay római és görög lelkes történeteket, jelenéseket hordogata elő az ó historiából, Angelica képzeletét, ízlését formálá azokból, vagy feldolgozá azokat. Elbeszélő Porubay, mindig szívesebb, oktatóbb vala, mindig lelkesebb és vonzóbb előadászaiban; a hallgatóné pedig mindig figyelőbb, hálásabb, s a férfiú barátságát, mit nem tekinté egyébnek, hajlóbb viszontársággal és vonzalommal jutalmazni. Mind Jusztin, mind Angelica úgy

tekinték Porubayt, mint ház barátját, ki előtt nem vala nála titok. Idővel avatva lön ő főbb körülményeibe a családnak, melynek az ő egyenességébe és tiszta erkölcsébe határtalan vala bizodalma.

Porubay tudta Angelikának Kálmánhozi szerelmét, s az több tekintetéből nyugtalanította őt. Inkább barátnek és jószívnek féltése volt ez, mint szerelemnek. Ő ismerte saját ügyefogyottságát, s így Angelica iránti indulatja tiszta, czéltalan jó akarat volt, inkább, mint bírásnak vágya, mihez nem vala semmi reménye. Azonban Kálmán hovatovább kevésbé tetszett neki; azon homály, azon titok fátyla, mely minden tetteit, munkálatait fedé, s minek bár háznál lakott, soha nyomába nem igazodhatott, gyanúsok lettek előtte. Némely számolások, melyek kezén mentek keresztül, még inkább megerősítették őt gyanújában. Angelica nyílt ártatlan szívét átallá és szükségtelennek is látá felriasztani gyanakodásával; de annál lelkesebben nyilatkozik azokkal Jusztinkánál, s ez a derék férfiút naponként inkább tiszteli. Drága gyémánt ő, ezt szokta mondogatni Angelica előtt, mely úgy miként természet kezéből jó, minden hozzá járulta nélkül is a pallérozó kéznek, bírja a maga belső becsét. A pallérozó kéz nevelni szokta ugyan ragyogását a kőnek, de csökkentni is nagyságát annak.

Kálmán báró most már szíveskedései s apró jótéteményei után, megértnek gondolta Porubayt arra, hogy előtte nyilatkozzék. Őt egyébiránt is könnyen használható eszköznek velle; sokat várván ügyefogyottságától is, s azon szép ígéretektől, miket neki már egyszer másszor tett vala. Néhány nap különösen nyájas volt most a báró iránta.

Kedves Porubay úr! így szóla egy délután hozzá, ön engemet többféle szolgálataival lekötöztetett, s illő hogy hálám ne csak úri legyen, ne csak bérfizetésből álljon, hanem barát nyújtsa azt barátjának. Én azt a józan prózai érettséget tulajdonítom ön gondolkodásának, melynél fogva hiszem, hogy ön az életet és embereket, nem fogja költői varázs színekben tekinteni, hanem úgy miként vannak, saját gyöngéikben és bohóságaikban; s vétke helyett okosnak fogja vallani azt, ki ezeket használni tudja. Ott hol a bölcs gyöngének érzi magát arra, hogy kijózaníthassa a világot, legtanácsosabb, ha mosolygja annak bohóságát, s vagy annak malmán örül együtt a többivel, vagy vizét okosan a maga malmára igyekszik hajtani. Én, miként sejtethé ön, kereskedési társulatban állok, s mint láthatja, nem siker nélkül. Önt kész részes tagjául elfogadni a társulat, befizetés helyett csak szolgálatot kívánván öntől. Most lássa ön előbb munkálkodásunkat, s úgy adja elhatározását. De minden esetre adja ön előbb becsület-szavát, hogy a mit látni fog, örök titok maradand nála, s nyelvre nem adandja azt soha. Porubay vonakodék előbb, de végre több ellenvetései, s ezek iránti megnyugtatói után elfogadá a titoktartást. Kálmán báró inte egyik szolgájának, ki ügyelői tisztet látszék vinni a társulatnál, s ez elvezeté Porubayt.

Most látá ez először csodálva, az épület és udvar számos rejtekeit, földalatti osztályait, lyukait, pinczéit, kamaráit, istállóit, s azoknak különféle tárgyu használatásait. Az ügyelő legelőbb is egy tág kamarába vezeté Porubayt, mely tele állott kádokkal, üstökkel, lombikokkal és borházi szerekkel. Belőle ajtó nyílt le a pinczébe. Ez borlaboratoriumunk, mondá az ügyelő; itt ellesve a természet titkait, egy pontba gyűjtjük össze áldásait, miket az egész világon éghajlat- vagy földnem számra felosztogatott. Nem létezik világrészi bor, melyet mi itt magyar borainkból ne készítenénk. Gyakran az ámulásig boldogulunk, s jó lélekkel fizettetjük meg magunkat; mert a vevő szép hiedelemmel iszik, s mi kára benne, hogy csalatkozott? Különben pedig arra, kedves úr, lelkiismeretesen vigyázunk, hogy az egészségnek ne ártsunk, s csak az erszényt vegyük követelés alá. Fő erőnk az, hogy az idei borokból, finom ó borokat készítünk, s azon évre kereszteljük azokat, mely kegyes vala jó bort szűrni a hazának.

Ezen második osztályban, miként látja ön, különféle művészek munkálódnak. Egyik agg pipákat farag új tajtékból, s otromba metszéssel és betűkkel idézi elő az ó korból Bocskayak, Bethlenek, Apafyak s több híres hősök pipáit, s ingerlik azokkal a vevő kedvtelését, a becshez

óság tisztelését is ragasztván. Ez itt római, görög, s néha egyipti régiségeket, antik-intagliákat, cameákat vés, farag, elefánt-csontból, márványból, magyar hegyek köveiből s a t. Amaz régi kardokat, buzogányokat, másik mellette régi bogláros szerszámokat, s túl rajta harmadik régi alaku s felírásu kelyheket készítget, különféle századok bélyegeivel. De a mi legfőbb ágát teszi kereskedésünknek, azt imitt az alsó osztályban fogja láthatni ön. Itt készülnek minden kornak, századnak, minden nemzetnek régi nummismái, alkalmi pénzei, az anyagot kivéve oly híven követve, hogy majdnem magunk is tévedünk az eredetiek és másoltak között. Mint-hogy számos már ma az ily nemű gyűjtögető, s mi nem vagyunk épen drágások, nem csekélységet hajt be e buvárkodásunk a társulatnak.

Uram, így szólala meg Porubay, hogy szorult mellének némi tágulását nyisson, a mint sejtem, önök ereje abban áll, hogy újból ót, s fiatalból vénet csináljanak, ezer szerencse, hogy nőnemünk nem jár az urak körül.

Ó ezt a túlsó oldalba vinnők, felele kaczagva az ügyelő, hol megfordítva dolgozunk; s átvezeté a bámuló Porubayt. Íme itt ezen kamarában állanak íjjító szereink. Porubay csodálattal szemlélé a mindenféle szerszámokat, fogókat, ráspolyokat, ollókat, késeket, ecseteket, kádakban különféle festékeket, felaggatott lófarkakat, s a t. - Lássá ön, mondá az ügyelő, s kinyitá a ló-istálló ajtaját; itt állnak öreg candidátusaink, még koraik minden hibáival, s várják dicső ifjúdásaikat. Ím itt ezen ólban már virító díszben állanak az öreg chimérák; mi szépen hazudják ők azon kort, mely nem sajátjuk!

Porubay csak akkor vön szabadon lélekzetet, midőn a szabadra felére. - No mit határozott ön? kérdé Kálmán tőle, miként van megelégedve intézeteinkkel?

Szépek, nagyságos uram! felele Porubay; de engedelemmel szólván, görbék. Én inkább vagyok hajló szánni az embereket tévedéseikben, mint megerősíteni ezekben őket, vagy céljaimra görbe úton használni azokat. Az élet minden emberre nézve más más út. Soha sem voltam barátjuk azon világi köröknek, mik az emberiséget vagy rosszabbnak vagy butábbnak tekintik, mint azt annak becse s önfelebarátiságunk megengedhetné. Én eleresztetésemért esedezem.

Ön komor oldaláról fogja fel a dolgot, mondá némi ütközéssel a báró. Mondja meg nekem legtöbb örömeinket nem inkább hit nyújtja-e nekünk, mint való? mi pedig csak hitet árulgatunk. Használ-e nőinknek legvalódibb hűsége is nekünk, ha mi ellenkezőt hiszünk és megfordítva? Elégedésünknek is nem egyedüli kútfeje-e a magunk és körülményeink felőli hit? Mit árt az, ha a vevő egy egyipti ereklyét bír tőlünk, s csak mi tudjuk, hogy az nem Théba omladékinál ásatott? neki soha sem leend módja feleszmélnie csalódásából. Nem marad-e nála és maradékinál örök kincs az ereklye, melyhez kedves hit áll kötve? S mondja meg ön nekem: ily magunk forma segélyek nélkül is, nem fog-e soha az effélékben csalódni az emberiség? Én azt hiszem, hogy azok, kik szép ámulásokat, hiteket árulgatnak, az emberi nemnek nem utolsó jótevői. Boldogul csalódni, sorsa sőt ohajtása ennek. Gyermekek maradunk mindig, s csak ártatlanságunkat nőjjük ki.

Ha ezt megengedném is korosító intézeteiről nagysádnak, mondá Porubay, de a ló-íjjító működés?

Épen nem eshetik gáncs alá, mondá nevetve a báró. Úgy látszik, titkos egyezmény az az egész világon, hogy leányt hibájával adunk férjhez, lovat hibájával adunk el. Tán azért, hogy mindkettőben igen ritka a hibátlan.

Porubay előtt, ki mindenkor nemesen tisztelé a szép nemet, kedvetlen vala ezen összeállítás. Személy és portéka, nagyságos uram.

Mindegy, kedves Porubaym, azon egy különbséggel, hogy amaz egész éltünk boldogságába, ez csak néhány forintunkba kerül. Nyíltszívűségnek kellene uralkodni mindkettő között, de ez örökre elérhetetlen tökélyéhez fog tartozni a világnak. Addig hajló vagyok a lovat úgy venni én is, miként közönségesen vétetik; jár az kézről kézre minden hibáival, miként nyomata elkopásaig a pénz, s csak az utolsó kéznél megy veszébe; mely kellemetlen csapás miként láthatni, csak keveset s ritkán érhet.

Kálmán az elhatározásra még néhány napot engede Porubaynak, mik alatt, a még hátra lévő számolásokat kelle bevégeznie. Emez erősen el vala tökélve magában, hogy a bárótól szabaduljon; mert lelke többé nem lehele nyugodt. Azt véle bűn felett ül, s a mint Jusztinka és Angelica elkészülését megérté, mi sem tartóztathatá őt többé. Nyilalásról panaszkodék az ügyelő előtt, mit a sok ülésben kapott, lovat kért maga alá, hogy megrázassa magát, s felkerekedvén reá, útnak indult asszonyai után. Ezen útnak találta volt őt Gyula a fogadóban, a tisztújításról jött vendégekkel.

Porubay egy városkában utólérte asszonyait, kikkel már akkor együtt volt báró Felsen Edvárd is, vürtembergi rokona Jusztinkának, s egykori szem-betege. A hálás ifjú, most férfiú, folytonos szemrehányásokkal gyötrötte magát, hogy szerelmével világba üzte jótevőnéjét. Nősülése után azonnal Jusztinka fölkereséséhez fogott; de őt, ki nemzetségi nevét nem használta, föl nem lelhetette, magyar földön létét pedig nem is gyaníthatta, több ízben hallván elhatározását, hogy arra lépni nem fog többé. Gyanakodott azonban, miután a német tartományokban tett nyomozásai sikeretlenek valának, hogy a honvágy, mit nála több alkalommal sejtett, őt a magyar honba voná, s kiindult ide: látni egyúttal rokonit, Jusztinkát pedig kényelmes életre hozni be vürtembergi birtokába. Az ember akként van életével, miként kertalkotásával. Únás követi ezt, mihelyt a tulajdonos minden szakasszal készen van, s többé nincs reménye újhoz, és várás öröme nem izgatja őt. Csupa fentartás igen is nyugalmas, s már lankadozó éldelet. Így volt Edvárd is elérte házi boldogsága körében. A hála szivessége, új nyájas jövendőt ígért neki Jusztinka sorsának könnyebbítéséből, s lelkes nője előre szerette a barátnét ismeretlen rokonában, és szeretett férje orvosnéjában, s kies napokat reményit magának az új háztag ohajtott társaságában. Leírása, de főkép gyógyításai után, csakhamar nyomába akadt Edvárd Jusztinkának. Lelkes kifakadó volt öröme, mely kiskorig magának Jusztinkának is olvasztott le szíve jegéből valamit.

Azon fogadóba, melyben Edvárd az asszonyokkal és Porubayval szállva volt, érkezett egy angol utazó is, ki a magyar föld számos ritkaságai közt, a magyar bányákat látni jött, s ezeknek beutazása után most legközelebb az aggtelki baradlát készült meglátogatni. Erről annyi jelest olvasott ő fel Edvárd előtt, Porubay pedig hírek után annyi csodást horda fel a barlang felől, hogy végre Edvárdot is elfogá a kívánság: látni ezen játékát a természetnek; s asszonyait is rábírá látogatására. Fölkerekedék az egész társaság, az angol társul csatlá magát hozzá, s minthogy csak fél napi járóra valának Aggtelektől, másnap délre behajtatának ennek csárdájába.

A csárdás, a barlang egyedüli rendes vezetője, nem vala otthon; borokért jára Eger tájára. Helyébe egy más vezető ajánlkozék, ki őszintén megvallá ugyan, hogy a barlang belsejében még járatlan, de addig, meddig azt ismeri, kész és biztos vezető leend. Többen a helybeliek közül, szósak valának a barlang különösségei felől, s miként lenni szokott, hogy becset adjanak a táj nevezetességének, nagyíták annak csodáit és veszedelmeit; több borzasztó eseményeket, s a barlang szétszótt rejtékei közötti eltévedéseket hordogtatván elő a bámuló vendégeknek. A báróné borzadozék a bemeneteltől, s csak alig vala bírható erre; de a férfiak, s magok a többi nők is megnyugtatak őt biztatásaikkal. Jusztinka érdektelen közönyösséggel indúla a barlang felé, Angelica pedig hallván a hely veszélyeit, mintegy örvendő ohajtozással. Az ő roncsolt szívével most minden bús tárgy, minden borzasztó vidék különösen egyezni

látszék. Neki, ki gyermeksége óta csak holt világot bírt, kinek csak Kálmán, s irántai szerelem volt élő világa, s ez oly kietlenül halt el szívének - végetlen, elbírhatlan súly vala az élet, s vágyakodva csüggének a merre utazék, temető-kerteken bús tekintetei.

A vezető elkészíté hárs-fáklyáit, tűz-eszközét, s beindulván a barlangba, maga után kéré vendégeit. Titkos borzalmakkal lépdelenek azok be a szoros nyíláson utána, de tágula keblök, a mint bent az üregek is tágultak. Csodálat és a természet ura iránti tisztelet lépék meg az egész társaságot, a barlang ritka tüneményei szemléltére. A földalatti magas menyezetek csillogó fényeikkel, hűs enyhítéseikkel, csergedező vizeikkel, a különféle csodás alakú kő-csepegések, mik között, zúgó denevérek szállongtak, különös alakokat öltött osztályai ezen kis alvilágnak, mikből kis erővel szabad kénye szerint teremthette míveit a képzelet, - mind bájos tündérlettel hatának a sejtő lélekre.

Az én jártasságom csak eddig hat, nagyság uraim, asszonyaim! mondá a vezető, a mint egy üregbe jutának, hol két nyílás még további nyúlására mutatott a barlangnak; de a melynek szövényeit rettegé a vezető.

De a barlang tart tovább is? kérdé Edvárd.

Annak még egy halandó sem ért végére, felelé a vezető. A csárdás ugyan még ezentúl is jó mélyen tudja a járást benne; de ő sem meri állítani, hogy egészen kitanúlta volna a barlangot. Ezentúl már veszélyesebb a járás a sok elágazó nyílások miatt, mik közt hamar eltéved a jártas is, vélvén hogy kifelé halad, beljebb bolyong, s éhségnek halála lesz gyász sorsa.

A vezető, hogy még inkább megérdemelje áldomását, kifogyhatlan vala történetecskéiben, mikbe oly mélyen merüle, hogy feledvén tisztítani fáklyáját, ez elaludt, s tüzet ütnie kelle. Újra lobogott a fáklya, s vissza-indulóban volt immár a társaság, a mint Jusztinka borzadással veszi észre, hogy Angelica hiányzik. Halvány rémület lepe el mindenkit; a vezető semmi igéretnel nem vala bírható arra, hogy járatlan s neki ismeretlen úton keresésének eredjen. Kiáltozzák nevét Angelicának, de csak saját szavok hangzik vissza. Borzasztó a jelenet, iszonyú szívszorongása a társaságnak! Ekkor Porubay eltökélve kap néhány fáklyát kezébe, s meggyújtván azokból egyet, azon a nyíláson, mely felől állottnak tudá Angelicát, elindul keresni azt, erősen elhatározva magában vagy vele térni vissza, vagy vele osztani meg a halált.

Angelicában már az úton szokatlanul borongott az élet-unalom, a vezető elbeszéléseire pedig, egyszerre átvillant lelkén azon határozat, hogy itt tévessze el magát a társaságtól; így egyszerre szabaduland, gondolá magában, tépő kínaitól, s azoktól is kik még szívének kedvesek, egyszerre szakadni fog, a halkas megválás gyötrelme nélkül. A fáklya kialvását használta volt tökéletére, s besuhant a legközelebbi nyíláson. Ez egy kis üregre nyílt, melyből csakhamar nagyobbba ért, s innen egy tágas boltozat alá lépett. Ide már nem hatott a fáklya világa, éj sötéte vette a lánykát körül, tapogatódzott kezével a nedves falakon, de nyílásra nem akadt sehol. Egyszerre borzadállyal futotta őt végig azon gondolat, hogy már halál leánya. Az élet szeretete hatalmas kapcsaival kapott szívébe, bánta hevenyész tettét, tért volna, de hasztalan kereste a nyílást, melyen bejött: lázadt képzetében felfordult a világ s fekvése a barlangnak. Felzajlott kétség és szorulás fogták el szívét, téboly zavarban kerengett kiskorig az üregben, s eliszonyodtában magán kívül rogyott össze. Így találta őt Porubay ájultan a nedves földön. A társaság húzamosan hasztalanul várva a pár megtérését, kisietett a barlangból, hogy jutalmakkal szólítsa fel a falu embereit a keresésre. Elhalt minden hang a barlangban, s Porubay mi reményt sem látott maga előtt, nem más sorsot, mint azzal megosztott kínos halált, kit oly kedvesen óhajtott visszaadni az életnek.

Angelikát hamar felocsúdtatta ő a barlang vizével. Heves lángba csapott ki az élet-vágy a lányka szemébe, a mint Porubayt megpillantotta, kiskorig szabadulását vélve. De borzasztóbb lett kétsége a mint megértette, hogy ő utána indult, s őt is, a hű lelkűt, magával együtt

bizonyos halálba rántotta. Én gyilkos, én kétszeres bűnös! kiálta kezeit tördelve, és Porubayra borula. A bús lelkű férfiú egyik kezével átkarolá a lánykát, másikat búsán emelé fölfelé: oramus, így könyörgött szíve mélyéből, parce pio generi et propius res aspice nostras! - Nyájas nyugalommal, s emelkedett szívvel vígasztalá kedvesét, gondosan csöpögteté roncsolt lelkére az ég bizalmát, s a vallás szép malasztjait. Majd égő fáklyával keresé a nyílást visszafelé, de kételkedve akada fenn, mert az üregből három nyílás ágazott szét. Egymás után tön kíséreltet Porubay mindnyájával. Hogy tovább ne tévedjen szétforgácsolá fáklyáját, s az elhintett forgácsokkal biztosítá a visszautat magának. Két sikertelen próba után, végre a harmadik nyíláson indulának, hol az Angelica elejtett zsebkendője, azonnal lelket öntve nyugtatá őket, hogy jó úton járnak; s így visszajutának oda, hol a vezető elbeszéléseit tartá. Ha szinte nem találák is ott többé a társaságot, de bizván fölkerestetéseikben, a remény nyájas sugára élesztve köszönt be lelkeikbe. Úgy tetszik jó Angelica, mondá Porubay, a gondviselés ismét emberi segély alá vezérlett bennünket. Innen ne távozzunk, hogy ne tévedjünk. - Leülének egymás mellé, egy csepegvényoszlop-darabra; Angelica lehajtá fejét barátja ölébe, a bágyadás álmod lengete szemhéjjaira, s darabig szunnyada.

Porubayt különösen hatá meg ezen fájdalmas boldogsága. Ölében bírni földi mennyét és még is oly távol esni tőle! karjai közt tartani az élet szép boldogságát, s borzasztó halállal állni szemközt! mily kínos ellenetek!

Angelica fölébredt, s mély sötétségtől látta körülövedzve magát. A fáklyák mind elégték immár, s új nyugtalanság, új szorongás környezte szívét. Jő e segítség édes Porubaym? szólt lassudon, vagy iszonyú halál marad sorsunk? Engedjen meg jó barátom, hogy bűnhődésem-mel önt gyász végzetembe vonám!

Kedves Angelica! felele enyhítve Porubay, nekem kevéssel van több veszteni-valóm az étellel, mint megszokása annak. Kor és biztató remények nem kötnek oly erősen hozzá, mint téged jó lányka; de bízzunk - mieink mindent elkövetendnek érettünk. - Ismét szerencsés vala szelid nyugalmat lopni be a lányka szívébe, mi nélkül maga is szükölködék. Sejté, hogy Angelica diderg a nyirkos hidegben; levoná magáról saját köntösét s belé pólyáza a reszketőt. Biztosan simúla a lányka jótevő barátjához, ki most egyedül áll a élő világból körűlte s oly lelkes, oly áldozó jó akarattal áll a körűlte! Csupa hálává olvada Angelica szíve iránta. - Ó ha még életet, s azt hosszút adnának az egek nekem, kiálta, hogy leróhatnám ha csak egy részét is Porubaym iránti nagy tartozásomnak! - Lelke hevével borúla jótevőjének mellére.

Porubay sejté, hogy a figyelemnek elfordítása legalkalmasabb ír most Angelica lelkének; ellenben csend és hallgatás, a halál rémítő képeit riasztják fel lázadt képzeletében. Ennélfogva előhordá a régiségekből azon hősokeket, hősnéket, kik nagy lélekkel mentek a halállal szembe, s gondosan foglalatoskodtatá a lányka elméjét, hogy önmagától és sorsától elvonja azt. Ilyekkel, s főkép egy jobb élet biztató reményével kívánta edzeni a lányka lelkét. S nekünk a régi bölcsesknél egy fegyverünkkel többünk van a halál rettegeése ellen, így szóla, nekünk, kik azt hisszük, hogy nem hűnyunk el örökre, hogy éltünknek csak első felvonását zártuk be, s hátra vannak a szebb kifejtés scénaí. Azon nyájas sejtemények, azon epedő vágy, azon édes szüksége lényünknek, miket egy jobb, egy szebb élet nyájas gondolatja, s biztató reménye költnek keblünkben, csak azért adattak volna-e belénk, hogy kínozzanak? s teljesületlenül hamvadjanak el gyarló testünkkel? e számos isteni lángok, égi tehetségek bennünk, csak e földi salak életre nyújtattak volna-e örök szomjúl számunkra? A jó természet, mely bölcs gazdálkodással, csak annyi eszközt használ fel céljaira, mennyit ezek kívánnak, egyedül bennünk vétette, csálva vétette volna-e el nagy rendjét? Nem Angelica! Saját magunkban hordozzuk annak kezességét, hogy élni fogunk, hogy szebb létben fogunk élni! Így miért remegnénk megtapodni azon ösvényt, mely tisztább örömekre elköltözött kedveseinkhez vezet bennünket, s hátramaradottjainkat utánunk hozandja egykor?

Bágyadozó szemei immár az éjet jelenték. Porubay biztatások közt altatá el Angelikáját, s később magát is elnyomá a jótevő álmom. Erősödve ébredének fel; de most a lányka éhségről kezdte panaszkodni. Növekedék nyugtalanságok, s az éhség halála előtűne lelkeiknek, minden borzasztásaival. Kétségek a szerint hága, miként a várt segély késék. Csüggedés és éhség gyötrék lelki és testi erejüket, s enyhítésül csak víz, és sikertelen vigaszok valának hatalmukban. Az idő borzasztón hosszú vala szenvedéseiknek, a nap egybe olvadva az éjjel körültek, s a halál óránként közelebb lépedele feléjük.

Az éhség kinzó kezdett lenni párunknál, s a testi erő fogytával fogyatkozni annak lelki ereje is. Angelica aléltan feküdt, s érzékenyen búcsuját nyögte barátjának. Porubay magáról feledkezve, ápolta a lányka roskadó erejét; de súlyedni készültek saját reményei is. Egyszerre csengés s majd emberi hang ütött füleibe. Fölélesztette hírével Angelikát - zajosan dobogtak szíveik elfogott lélekzeteik alatt, míg hallgatóztak. Nem csalódtak - emberi zaj volt - az ő keresők zajai!

A társaság leírhatlan rémüléssel, s kínos nyugtalansággal szólított fel minden segélyt az eltévedt pár felkeresésére. Nagy összeget tett fel Edvárd és az angol az ajánlkozóknak. Nem akadt senki. A barlang évek óta mintegy saját országa s pénzbányája volt a csárdásnak, s ez csak harmadnapra váratott haza; nem volt hát más mód, mint lovasokat küldeni eleibe, s friss lovak megrendeltével hazajöttét siettetni. Mihelyt megérkezett a csárdás, kizajlott vele a társaság, s nagy része a helységnek, részvétből inkább, mint pusztá újságvágyból; mert egyik szép tulajdona az az emberiségnek, hogy a szerencsétlent szívesen fogadja részvételével rokonának.

Halál-remegésből egyszerre élet örömére derülni, halál gyötrő rémei helyett egyszerre szív-rokonokat ölelni - súlyosabb változás, nyomasztóbb özöne a kéjnek, mintsem azt gyarló emberi szív és test elviselhetné. Angelikát mint nem eszmélőt vivék ki az örvendést zajgó nép közé, s átadák az orvosnak; Porubay pedig miként lábbadozó beteg vánszorga utána. Az élet, mint vesztett, de küzdéssel visszanyert vagyon, nyájasabban mosolyga most feléjük, s a feléledt Angelica kézzszorítással sepegé barátjának: csak még is szép a világ, s az élet benne!

Szép, mondá Jusztinka, neheztelő gyöngédséggel, még az igazán szerencsétlenre nézve is! Szerencse, hogy gyöngék vagyunk elgázolhatni a természet örök törvényeit, mert bizony elég bohók volnánk ezt akarni néha!

Porubay önfeláldozása, még egyszer oly forró tisztelést szüle neki a társaságnál, mint melyet előbb bira; Angelica pedig nem lelé mértékét hálájának. Majdnem elszoktatá a sanyarú férfiút figyelmeivel, kényeztető gondoskodásával, s hálás szívének zajos ömledezésével. Jusztinka, ki rég sejté vala Porubay érzeményeit, fülébe súga Angelicának. Fény derül egyszerre Angelica arcza körül, örvendve, hogy saját éltének becset adhat boldogításával annak, kit oly forrón tisztel, kinek annyival tartozik; nemes tökélet villan meg azonnal lelkében. Feledve van saját szívének forró szerelme, úgy tekinti saját életét, mint Porubay tulajdonát, s győződve van, hogy a nemes lelkűvel boldogtalan nem lehet. Szerelem ugyan nem voná őt felé, de igen tisztelet és forró hála; s mi közeles a lépés ezektől amahhoz!

Porubay keblét soha nem érzett kéj dagasztá, a mint Jusztinka őt Angelica elhatározása felől tudósítá. Kiskorig utánereszté érzelmeit boldogságának, de majd eszmélvén lelkében: nem asszonyom, így szóla, s megfogá Jusztinka kezét, fogassa meg, esedezem, az anygali lánykával azt, hogy nekem áldozattal nem tartozik. A szívnek saját jogai vannak, mik kényeink alá nem esnek. Addig míg hivatalom akad, lesz módja a jó léleknek kiismerni saját szívét, s nekem sok gyöngéimet; s ha még mindezek mellett is eltökéli boldogságomat - akkor dicsőültek örömével ragadom meg ezt, mit most szívem elfogadni mind áttal, mind nem mer!

Jusztinka becsülte a szerény férfiú nemes eszméjét. Többé mi czélzás sem került elő közte és Angelica között; de Angelica hova-tovább megerősödék föltétében, naponként új-új jeleit látván Porubay tiszta jellemének; valamint Porubayt is mindinkább forróbb vonzalom hajlította a kedves lányka felé.

Jusztinka ügyelése alatt, Angelikának egész lényében tetemes változások történtek. Az eddig csupán művésznő, kezdte magát házi nőnek képezni ki, előre úgy tekintvén sorsát, mint szegény módú Porubay nőjéét. Azok a szokatlan, csak lassudan jövő házi ügyességek, valamint egy részről új kecsket kölcsönöztek a deli lánykának, úgy más részről annak szíve nyugtatásait is igen elősegítették; mert simítanak, kötnek, szorítanak bennünket az élethez, ennek apró gondjai és foglalkozásai.

Edvárd nem bírhatá arra Jusztinkát, hogy vele együtt rokonit meglátogassa: mit keressen úgymond, boldogok között a boldogtalan? Bár mi alakban jelenjen is ez meg, mindenesetre háborít, s megvallom édes Edvárdom, elfordult szívem, nem fog a boldogokhoz simúlhatni soha; egyedül a szerencsétlen szenvedő lehet annak barátja, enyhítő írja. Hagyj te édes Edvárdom engemet magamra!

Edvárd szép öszveget erőltetett Jusztinkára; maga elindult nejével, részint rokonit, részint a magyar hon több nevezetességeit látni; értekezvén előbb Jusztinkával: hol fogná őt ismét találni, hogy magával vigye Vürtembergbe. Jusztinka meg is ígérkezék oda, de csak oly föltétel alatt, hogy őt továbbra is könnyű kényletek nélkül hagyja élnie a nyavalygó emberiség számára; mert csak ez az illő helyzet, örök borongásban álló szívéhez.

Jusztinkát immár mi sem érdeklé annyira a magyar földön, mint az, hogy bizonyost hallhaszon fiáról, s ezt leginkább a generáltól reménylő. Azonban álszeméremből átalla egyenesen hozzáfolyamodni, habár a generál gondolkozása felől a legtisztelőbb képzele vala is. Fínom eszmélet s becsületnek szerénysége gondolá magában, az, mi pecsét a levelen; gyöngé őrzet, de még is biztos. Jutok-e még eszébe? kárhoztat-e ő is? nem fogja-e folyamodásomat rejtett segély-koldulásnak venni? vagy ügyefogyottságom nem fogja e nemes szívét átallásom ellenére is, segélyre erőltetni? Ezek valának nyugtalan szívének gáncskodó kérdései, mik iránt előbb tisztában lenni kívánt.

Egy mívesnek házáat a generál egyik falujában kibérlették Angelikával, s kisdéd elrendezésökhöz fogtak. Porubaynak hátul egy kamarát üritettek a háznál, s nem sokára kész volt a kis gazdaság. A falubeli nép józan elégtéttsége, csínossága, a mindenben kitündöklő jólét, a földes uraság köz dicsérete, nyájas kezességek voltak Jusztinka előtt kedves lakhatás felől, egy oly férfiú keze alatt, ki közönségesen tiszteltetett, s kihez őt édes emlékezések és hála kötötték. De a gyarló ember csak akar és remél; a teljesedés főbb hatalom dolga! Alig helyezte be magát a kis háznép, Jusztinka megbetegedett, s ágyát nyomni volt kénytelen. Minthogy ő azon összegecskét, melyet Edvárd hagyott volt számára, Porubaynak és Angelikának gazdasági zsengejükre szánta, csakhamar aggódni kezdett ezen pár, a ház szüksége és Jusztinka ápolása felől. Angelica előkereste minden festményeit, miket szakaszonként eladásra szánt; de ki által, s hol váltsa pénzzé azokat? Porubay azonnal ajánlkozott a festmények árulására. Holt tudásaimmal, kedves Angelica, úgy sem tehetek most semmit, mondá búsan; mert csak az a tudomány ér, mely használ. De van ép kezem, lábam, s jóakaratom, ezt tevé hozzá vidorodva, s átvevé a festményeket.

Első útját is a generálhoz intézé. Ez ugyan sem értője, sem kedvelője nem vala ezeknek; de egy pár ejtett szava Porubaynak, sejteté a jelessel, hogy a megvásárlás könyörület leendene, az áruló kínos zavarja pedig, minthogy a zsebbe tett festményeket gondatlanul megnyomta volt, még inkább megindítá érzékeny szívét, s általában megvásárlá azokat. Porubay egyszerre megnyeré a generál jóakarátját; tudománya, egyenessége, nyájas jelenetek valának előtte;

némileg megismerkedvén körülményeivel, ígéretet tőn neki, hogy állapotáról első alkalommal gondoskodni fog.

Igazán boldogabb érzelmek közt mint egy Persa király, tért Porubay pénzével, s kapott reményével haza. A mint a faluba ért, sok népet látott összegyűlve egy ház előtt. Búsongás űlt minden arczon és szánakozás. Szegény ifjú! boldogtalan szenvedő! sohajtottak a nőszemélyek, s aggódtak: mi tevők legyenek? Porubay előre fúrta magát a sokaság között, s egy ifjat látott betegen, iszonyú forróságban fekünni, egy alája vetett ponyván; körulte elszórt mezei virágok heverték. Virágos vala ez, a szegény tébolyodott ifjú. Nem volt szív és szem a helységben, mely ne szánta, ne könnyezte volna a szeliden szenvedőt. A nők tejjel s más frissítőkkel, a gyermekek pedig szokott virágaikkal szíveskedtek körulte; de az ifjú eszméletlen volt fájdalmában mindenre, s fejét rázta a szíves kínálásokra. Vigyük nagyságához, jótevőjéhez, kiálta egyik, s felfogá saraglyára a beteget. Ne oda atyafiak! mondá Porubay; ennek gyógyítás, nem csupán ápolás kell. Hozzátok utánam! Beviteté a beteget a maga kamrájába, s a már lábbadozó Jusstinka gondja alá adá. Csodásan lepé, illeté meg Jusstinkát az ifjú vonzalmas arcza, csendes szenvedése; oly látottnak és ismeretesnek látszék ez neki, mint esemény, melyet megálmodánk egykor. Lelánczoltnak érzé szívét hozzá, s gondja, orvoslasi szorgalma, és körültei ápolása, fáradhatlanok valának. Telhetően igyekvék több-több kényelmet alkotni számára; s végre Angelica kénytelen vala figyelmeztetni őt, hogy magát hagyandja kényletek nélkül, miktől aprónként, kedves betege számára lopogatá meg magát. Az ifjú forró lázban látszék szenvedni, s feje és agyveleje mintegy lángolni az iszonyú hőségben.

Virágos nyavalyája néhány nap alatt szűnt annyiban, hogy nyugodtabb lett, hagymáz-tépelődései csendesedtek, s virági után ismét esenkedni látszék. Fel-fel sietett volna fektéből: majd elkésem, úgymond; már várni fog reám és virágira! - Angelica nyugtatta őt, helyette maga fonogatta koszorúit s ajánlotta, hogy maga viendi azokat a kedves leánykának meg. Az ifjú nyájasan mosolyodott el Angelicára, s különösen hajlott szívével hozzá. Szaggatott panaszait gyakorta ő hozzá intézte, s érzékenyen bizonyította szívére tett kézzel előtte, hogy ő szerencsétlen, de nem rossz. Majd szokatlan bágyadások vették őt elő, s éjjeli álmatlanságok, mik Jusstinkát iránta mindinkább kezdék aggodtatni.

Porubay akkor vive másodszor festményeket a generálhoz, midőn Gyula és Vincze nála tartózkodának; s minthogy most a szükség több s nyomasztóbb kezdé lenni, nem elégedék meg a lelkes tudós csak járásával segíni elő a keresetet. Emészteni segítsem-e a háznépet? így szóla magában, én ép erős férfi gyöngé kezek szorgalmait? Csüggedve álljon-e ki a vándor azért, hogy lépett ösvényéből kifogyott, vagy gyáván térjen-e vissza? Nem; törjön új ösvényt! - Különféle ürügy alatt kijárt korán napszámra kertekbe, szőlőkbe, s bevásárlásokkal tért este haza, olyakkal, mik a ház körül hiányzottak. Elsőbb estvéken roncsolt volt minden tagjaiban; de az áldott szokás és szilárd lélek, naponként könnyebbé és nyájasabbá tették durva szorgalmát neki.

Virágos nyavalyája súlyos fordulatot vett, s Jusstinka a közel város gyógyszerárába sietett küldeni újabb gyógyszerekért. Hozzá nyúlt most Edvárd ajándékához, s Angelica azt vélve, hogy utolsó megsugorgatott pénze kél szárnyra, átadá Porubaynak minden festményeit, mik még birtokában valának. Vigye édes Porubaym a szép hűtlent is, atyám kedves darabját; de drágán adja a lelkes dolgozatot! - Porubay siete festményeivel a generálhoz. Most különös remeket hozok, nagyságos uram! mondá beléptével, s kitérá hozásait.

Boldog egek! mi ez? felkiáltott egyszerre a generál, s szemei lángoltak; zajosan kapta meg a professzor karját. Honnan jó ez a kép? s a szép hűtlenre mutatott. Az én Jusstinkám, a szerencsétlen Jusstinka! kiáltozott mintegy ábrándozva, s szemei könnyekkel teltek meg. Porubay nyilatkozott azzal, mit a festmény és háznépe történetéből tudott. A generál égő

nyugalansággal fogatni parancsolt, s egy óra múlva Porubayval Jusztinka szállásán termett. Ez épen betege körül ápolódék, s álomba nyugtatá azt, mi nélkül különösen szűkölködék. Lelkendve öröm és bánat között lépe be a generál, felváltva tekintte egyik és másik nőszemélyre, s alig eszméle az éltesebb és rogyottabb Jusztinkára, kit oly fiatalnak ismert volt egykor, mint most a virító Angelica vala.

Jusztinka! így szólt, tisztelve vivén ajkához kezét, ily későn kell e hálálnom a végzésnek, hogy láthatom ismét? - Szíves és tiszta volt mindkettőjöknel a baráti érzelem kéje, és viszonzlátás éldelete. A generál alig hajolhatott bocsánatra Jusztinka iránt, hogy magát tőle oly idegen távolban tartotta.

Angelica az alatt Virágos koszorúit fonogatá, hogy a beteg ifjúnak ébredéskor örömet tegyen azokkal. A generál tudakozódék Jusztinkától a lányka felől: mit jelentnek körülte a mezei virágok? Jusztinka betegére mutatott. Sejtő döbbenéssel lép ágyához ennek a generál, s reá ismervén, összecsapja feje felett kezét. - Boldogtalan anya! felkiált fájdalmában, így kell-e feltalálnod fiadat?

Reszkető sejtéssel meredt a generál szemébe Jusztinka. Halvány arczairól annak olvasta le a boldogtalan titkot, s némán szegzette szerencsétlen magzatjára szemét. - Hallgasson meg kedves Jusztinkám, mondá lassudan a generál, hallja történetét fiának. De Jusztinka csak némán intett, mit sem akart hallani. Aprónként csak szaggatott feleletekben tudta meg a borzasztó esetet.

Uzory szíve titkon lángola vala a generál Máljáért. A lányka zajoskodó vígsága kedves ellenet vala saját kedélyéhez, melylyel ki-ki rántá az ifjat búsongó csendéből és szunnyasztó egyformaságából. Máli értett ingerkedni, folytonos haragban, békülésben, alkuban lenni vele, a nélkül, hogy őt sértené, untatná; s ha gondolatlan talált lenni iránta, kettőztetett iparu nyájassággal vonta őt ismét hálójába vissza. Az élet mely mindenütt másutt borongott Uzory sorsa felett, derengett neki Málíka körül. Ennek különös kedve telt a virág-tenyésztésben. Uzory kéjes szorgalommal segített neki ültetni, öntözgetni, ápolni ezeket. Nem létezett immár jeles virág-faj a vidékben, melyből Uzory szétjártában betegeihez, töves példányt ne hozott volna Máli számára. Gyakran több mértőldeken keresztül, a legkedvesebb vesződéssel hozta ő meg azt, ölében tartogatva a kényes virág-cserepeket. Máli világ-tábláinak szomszédságában alkotta saját orvosi kertecskéjét, hogy könnyebb ügyelettel lehessen amazokra is; rendesen ő vitt legelsőbben hírt, mutatót Málíának, új nyílású virág-töveiről és hagymáiról, s hízelve kedvtelésének, ritkán jelent meg virág nélkül előtte.

Uzoryt remény nem ámítá. Elég józan vala ő átlátni a nagy hézagot, a lányka csillogó körülményei és saját árva sorsa között; de még is gyöngé legyőzhetni akaratos szívét. Szeretnem szabad, gondolá magában, nem kel ki a titok szenvedő keblemből soha, s így nem sérthet hálát azon háznál, mely mindenemet adá. - Nem sejté indulatát senki; maga Máli is csak későre gyanítá azt. A zárt ifjúnak titkos szenvedelme jóakaratra melegíté iránta keblét, de minden viszondulat nélkül. Rejteken, hosszú napokon, s még hosszabb éjeken át küzdé szerelme kínaival a szegény ifjú; gyakorta meglepé őt ezek közt anyjának s magának sorsa és születése, nagy és fényes rokonságnak közepette saját elhagyatott állapota; mert a generál megérve vélvén az ifjat a titokhoz, fölfedezé vala neki születését. Ez utóbbi bánat még inkább gyötré őt, mióta Kisréten anyja szóba jöve, s a septemvirek oly kiméletlen rokonoknak bizonyíták iránta magokat. Titkos szerelme pedig kettős bánattal csapkodá azóta szívét, mióta Ongay elválasztott jegyese lőn kedvesének. Nem csalatott remény vala ez, mi őt kínzá, hanem egy kedves tárgy elvesztése, melyet naponként látnia, hallania, melylyel apró házi foglalatosságokban szövetkeznie, szegény szívének egyedüli élelmény vala.

Uzory kedves volt a generálnál. Ennek háza iránti éber figyelme, betegek körüli csöndes szorgalma, kedvelt tulajdonok voltak előtte. Rendesen általa tétette adakozásait, mert e

részben különös ügyessége volt Uzorynak. Kimélő lévén ő a szűkölködő iránt, nem fért közel soha gyöngéd eszméletéhez ennek. Nem javallotta azonban a generál Uzory orvosi gyakorlatában azt, hogy szerfelett együttértett betegeivel. Megkivánom ugyan minden orvosban az emberi részvevő szívet, mondá a generál; s borzadok a hideg rendszeres részvéltlentől, ki nem bír beteg-ágyánál nemesen melegülni, s emberiség hevével örvendni, ha orvoslása sikerül, ki hidegen fordul más beteghez, ha az első keze alatt végsőt húnyt, s csak gépként volt keze alatt a beteg, miként elállott óra az órás kezében, hogy jártassa azt ismét; de a viasz lágyságú szív az orvosban, mely olvadozik minden emberi ínségre, mi közt naponként forog, cél-ellenes, s a sorsnak legboldogtalanabb osztály-része. Szintúgy nem vala elégült a generál, csüggedő komolyságával is Uzorynak, mely ellen főkép a titok felfedezése előtt, gyakoriak valának célzásai. Míg az ifjú, úgymond, nagy dolgokat tenni, munkálkodásának nagy pályát, széles kört nyitni ohajt, zajlik és zsarolva követel az élettől, jele: hogy önerőben duzzadozik, s bízik ebben; de mótely lappang vagy testében vagy szívében, ha már korán kis körbe lappangni siet, s még estve sincs, már elül. Azon keménység, melyre e részben őt atyai aggodalma fakasztá, első és utolsó vala nála az ifjú iránt.

Azonban Uzory gyöngédségét föllázíták a generál ezen szemrehányásai; ezekhez járulának később saját iszonyú tépetései, melyek dúló főregként gyötrék lelkét. Málka halálát egyedül magának tulajdonítá ő; nem vala nyugta kínzó képzeletének éjjel és nappal, szűk lön a világ neki, nem maradhatta szobájában, nem az udvarban. Egy háznak, mely jótétivel őt elhalmozá, sőt mely sorsát alkotá, mely iránt csupa hálává vala átolvadva, saját mindenét, egy örömlihető lyáncát, viruló korban, mosolygó szerencsében, kiért saját szíve forró szerelemben ége, kiért őn életét szívesen fogta volna adni - sírba taszítani, legiszonyúbb játéka egy halandó sorsának! Tépő bánat, önkínzás s mindig meredezőbb magába-vonulás volt most szomorú állapota Uzorynak. A mint a harangok Málka temetésére megzúdultak, kiadva futott Uzory, mint fűriáktól üzetett, a közel dombra; onnan látta a temető felé mozgó sokaságot, látta a kedves lányra hányt utolsó rögeket, s elmarjúlt szíve, esze, fájdalmában. A nép eltakarodtával alkony felé sietett az új sírhoz. Itt még egyszer kínozva dúlt szívéen keresztül azon gondolat, hogy a jó teremtésnek ő a gyilkosa. Magán kívül borúlt a sír rögeire, s nem kelt fel arról ép elmével többé. Csendes tébolyodással tépett virágokat a temető hantjairól, s azon képzetel, hogy csak szunnyad kedvese, s tán homályos eszmélettel is annak végszavaira, sírdombjára hintette azokat.

Nem volt neme a gyógyításnak, nem az ápolásnak, miket a generál el nem követett a szerencsétlen körül. Sikeretlenül használtatott minden, s mit leginkább fájlalt jótevője, az volt, hogy nagy részben kényelmeiről sem gondoskodhatott. Nem volt tudniillik az ifjúnak nyugta egy helyen, szüntelen mennie kellett faluról falura, s virágait hintenie, temetőről temetőre. A generál kísérletei, mikkel egy helybe erőszakoltatá őt, mind búsan ütének ki. A legtépőbb kín s nyugtalanság gyötrék ekkor látszólag Uzoryt, s könyörülő szív nem tűrheté gyötrődését, mik szabad vándorlásaiban nyilván enyhülének. Nem vala tehát más rése a generál jó szívének a boldogtalan iránt, mint hogy számára több falukban, mikben leginkább szerete előtűnni, rendeléseket tegyen ruházataról s lehető ápolásáról. A generál lakhelyén és Málka sírján nem jelene meg Uzory többé; mert ezektől különös borzadály tiltá el őt; de messze sem hagyhatá azokat; a szomszéd ismeretes vidék falúi és temetői valának bús vándorlásainak tanyái.

Csodás vegyülete volt az az érzeményeknek, mely most Jusztinka szívéet marczonglotta. Megtalálta fiát, ő de mily állapotban! Csak kínra ébredt fel az anyai érzelem, egy fájdalmas percbe olvadt össze feltalálás és vesztés! Most orvosi gondhoz az anyai is járulván, egyetett Jusztinka napot és éjet, hogy fiát megmenthesse. Angelica, testvérét találván fel az ifjúbán, vetélkedett ápolásában, s kedves nyájasságával különösen megnyerte ennek bizodalját. Mosolygott a beteg, ha őt látta, nyugodtabb lett mellette kínaiban, s tőle örömeztőbb szedte az

orvos-szereket, s fogadta el étkeit, mint anyjától, ki nem bírt szívével úgy ömleni előtte, miként Angelica. Tán visszaemlékezés is vonzotta ehhez, s némi ámulat; mert gyakori tévedéssel szólította őt Málikának. Az ifjú több hetek után lábbadozott, de csak csekély jeleivel elméje jobbúlásának. Előbben eszméletlen gondtalansága helyett most bús borongás fogta el lelkét és szótlán meredezés, olykori józanodásnak rövid perczeivel, és saját sorsának homályos sejtéseivel.

A generál mindennapi volt Jusztinkánál. Virágos eleinte nyugtalan rámeredéssel szemlélte jótevőjét, mintha emlékezni igyekeznék reá; aprónként nyugodtabban tűrhette jelenlétét. Rónapataký mindent elkövetett, hogy Jusztinkát és a háznépet maga körül megtarthassa. Ám legyen édes Jusztinkám úgy, miként önmaga kívánja, mondá; mi kényelmet se fogadjon el tőlem, csak az elkerülhetlenről hagyjon gondoskodnom, ám rendelje állapotát úgy, miként saját lelke óhajtja; csak ne hagyja önt újra elvesztem! Nyájás írajai vannak sebhedt szívek számára a barátságnak, s szelid ápolásával hány szívet nem gyógyított az meg már, kit zajos szerelem megzúzott vala? - Jusztinka nem hajlott: mit keressen száraz galy úgymond, kert zöldellő lombjai között, hogy szemet sértsen, vagy maga után szárazsza testvéreit is?

A generál siete kulcsárságra tenni át az öreg jegyzőt, s Porubayt helyébe igtatni. A nagy lélek nem törpül el, édes barátom, így szóla a generál hozzá, a sors leszállításival. Én nem önnek, hanem inkább magamnak örvendek ezen nyérésemmel; mert bizonyos vagyok, hogy ily férfiú fogja értni, nemesíteni a különben csekély állapotot. Egyébiránt a generál szép rést engede a maga nagylelkűségének, Porubay házi elrendelése körül. A jegyzői ház kicsinosították, kertje és földjei tágulának, s a szűk élés-kamrácska megtölteték. Mosolyga a generál, a mint a tudós exprofessor, bírái előtt, fontos rátartással s hivatalos arczczal belépe a generál tiszteletére, s fél római, fél magyar nyelven, beköszöntő beszédét tartá. De ő maga boldog elégtelenséggel mosolyga kedves Angelicájára, a mint ezt, mint már nőjét, a szépen bútorozott notariális házba, s megtömött kamarába bevezeté. Csak az érezheti igazán a vagyon kényelmeit, ki egykor szűkölt, s küzdött a szegénységnek nyomasztásaival.

Uzoryn, vagy a mint őt a köznép nevezé, Virágoson, mindinkább szembetűnők valának a kínos nyugtalanság, és szívbeli szorongatások jelei, minél közelébb halada anyjával a generál lakához. Mintegy gyanakodva ögyelgének tekintetei az ismeretes vidékben; úgy látszék, emlékezete visszahozá némelyeket a hajdani képekből. A mint a faluba behajtottak, nyilvános lett, hogy jól tudja hol jár, szenvedései főpolczra hágtak ekkor. Vonaglóan kulcsódtak össze kezei, lélekzeteit kapkodta, s homlokára hideg izzadás cseppjei ültek ki. A mint az udvarba fordultak, egyszerre megeredtek könnyei, és zokogással sírt. Jusztinka jó változást várt ezen erőszakos jelenségek után, s hagyta kiömleni a rejtekben dült bánatot. Az ifjú mindjárt leszálltával, volt szobája felé indult. Kinyitatta ezt a generál, s őrt rendelt vigyázatára. De ő alkonyban meglopta őrlét; másnap reggel halva lelték a kiszenvedett ifjat, Málíka sírja felett. Kezében hervadozott, arra szánt virágkoszorúja!

Jusztinkának, a tépett anyának, nem vala többé könnye számára. Veszteshez szokott szíve, mintegy el fásultan vevé új vesztesét. Magyar földön semmi dolgom többé! szóla Angelicához, én keresni megyek új rokonokat szenvedő szívemnek, hasonló szenvedőket; ti boldogok, maradjatok! - Kimene Edvárdal Vürtembergbe, s egy szenvedő lélek adá magát úti társul melléje. Erzsike vala ez, az önmagával ki nem békülhető juhászlányka.

Erzsike szívének nyugalma végképen veszve vala. Vallásossága azt hiteté el vele, hogy az ég malasztját, megszegett fogadásával hitetlenül eljátszotta. Anyja gyöngédsége még inkább megerősítette őt ebben, ki aggodalmas buzgólkodással intette leányát, hogy bánó töredelmes-séggel és jószágos tettekkel törjön leróni vétkét. Magával hordozta őt templomokba, alkal-makat nyújtott ájtatosságának, s mintegy orvoslás alá fogta hányatott lelkét. Legkedvesebb helye Erzsike ájtatosságának azon feszület vala, mely a házfeletti dombon állá, s mely alatt

megszegett esküjét tévé. Ide járdala reggel és este, töredelmes szívvel könyörögni bűne bocsánatáért. Egy borzasztó vészben, épen Erzsike születése éjjelén, a szent feszületet az ég tüze által szétforgácsolva lelé. Elmarjúla gyöngéd szíve a lánykának, s elborzada az aggodalmas anya. Kiestél az ég kegyelméből boldogtalan! mondá ez Erzsikének, s ennek keblét ezentúl futotta minden öröm és nyugalom. Ugyan ekkor ért falujába a Pista elfogattatásának híre is. Új rémülés, új lélek-gáncs a szegény lánykára nézve! Azt is én űztem bűnbe! kiáltott; ki tudja: mennyi fekszik már szívéen, s általa az enyémen? Nem lehet tartóztatni a fölriadtat; azt sem várhatta be, míg atyja befog; gyalog eredt útnak Pistához.

Azontúl nyugodtabb vala Erzsike; de nem mintha vidúlt volna szíve, hanem hogy erős föltétele megnyugtatót őt. Több illő szerencsék jelentgeték magokat a szép és vagyonos lányka körül; atyja többször hajlott - nem Erzsike, sem anyja. Az legyen ezentúl egyedüli szerelme szívemnek, ki iránt oly gonoszúl tudék bűnhődni, mondá a lányka, s szinte aggódék, miként tehetne még több töredelmes áldozatot? Több hónapot tölte Budán a gyógyító apáczáknál, s a legalsóbb szolgálatokat tévé a betegek körül; de még ezen állapot is kényletes, s még nem elég szigorú vala neki. Ezután történt az, hogy új földes úrnéja Klárcsi, az öreg juhász kérésére, keze alá vette a lánykát, enyhülést és gyógyulást reményelve számára, idő, szorgalom és szíveség gyógyításaiból. Eszközöltek is ezek annyit, hogy a lélek nyugtalan zajoskodása csillapúlt; de ki nem gyógyúlt egészen. Jusztinkának híre, de még inkább szigorúsága, kedves vonzalmak voltak a sebhedt szívű lánykának, s eltökélte vándorságát vele; remélvén, hogy szolgálati sanyarúságban, nyavalygók ápolásában, s mintegy hazájától s rokonitól száműzetéseiben, irt és bűn-bocsánatos nyugtot fog kivívhatni, hányatott lelkének. Jusztinka megkedvelte a rokon szenvedésűt.

Vincze és Klárcsi elkísérték Gyulát Várfokra, hol őt szerelem és barátság karjai fogadák. Nem elég-e három szerető pár, mondá ölelése közt Gyula, boldogsággal fűszerezhetni az életet, s külön szép világot alkotni egymásnak? Különben is nem lelkeinknek néhány rokoni tesz-e a tág-világból kiszakított saját kis világunkat? s nem önnünknek közlései rokon lelkűekkel, képezik-e földi mennyünket? De édesim! folytatá Gyula hágó lelkesedéssel szavait, s boldog jövődjének ihletése, mely gyermeksege óta feküdt lelkében, elterült most szaván, arczán, tekintetén; három lelkes jóakaratos pár, sok jót is áraszthat el a hazában. A csekély látja a fogyatkozásokat, de úszik a folyam mentében; a kebletlen beéri hideg tanácsokat és terveket osztogatni, de a szó tett nélkül röppen el nála miként pelyva, melyet drága magok nem terhelnek. Csupán a lelkes hő kebel nyújt munkás kezét, s kisebb s nagyobb sikerrel erőlködik ragadó ár ellenébe. Emlékezel-e még kötésünkre jó Vinczém, melyet utazásunk előtt tévének?

Hú vagyok s leszek hozzá, édes Gyulám, felele Vincze; követőd leszek, a merre vezetendesz. Addig is a fényűzést fogom ostromlani hazánkban, a hol csak találkozom vele.

Lernai hydrát vevél elődbe édes Vinczém; mondá Gyula; de ha csak egy fejét vághatod is le a százfejű csodának, gyöngébb leend ártalma.

Hát én kimaradjak-e szövetségtekből? kérdé Ongay. Elmaradtam ugyan kedvesim, zajló pályámon töletek; de hiszem, csak főben, szívben nem.

Jut neked is munka, édes Józsim, mondá Gyula; hidd el, a hazának nem kevésbé van szívre szüksége, mint főre, így saját boldogságunk, mely meg nem fér a szűk kebelben, szívesen fog kiáradozni magából, hasonló boldogokat óhajtván magunk körül; csak ne csüggedjünk, keveset tenni azért, hogy egyszerre sokat nem tehetünk!

A nők lelkes mosollyal néztek a szövetkező férfiakra, némán fogták meg egymás kezét, mintegy segélyekül szövetkezve magok is, a szép célra férjeik mellé.

Náni már főkötőben mutatá be magát Gyulának. Az ács, a mint a mulató tetejét föltevé, szalagocskát kére Nánitól, hogy azt áldomás-jelül lobogtathassa a tető-élen. Nánika, a bőkezű, egyúttal szívecskéjét is átnyújtá az ifjú ácsnak a szalaggal; s már néhány nap óta férj és feleség valának. Mit tegyen az ember nagyságos uram! mondá a ledér nő nevetve, férfijának kell lenni a nőszemélynek, nehogy igen jó dolga találjon lenni a világban, s ki se vágyják belőle. Gyötrenünk kell és gyötrettetnünk; úgy igazi az élet!

A férfiak mosollyal intének nejeiknek, s ezek vissza; azon biztos győződés élén sziveikben, hogy nekik hatoknak lelkeikben, nyájásabb képe él a boldog nős életnek.

-&-